

M Ű V É S Z E T

Buna Konstantin

BERÉNYI MŰHELY

Az alkotóközösségben a Jászság nem hivatásos képzőművészei társultak hat évvel ezelőtt. Azóta a kölcsönös érdeklődés, a közös munka, az önművelés mellett a térségben élő és képzőművészet után érdeklődő fiataloknak nyújtanak szakmai segítséget. - A számos egyéni és csoportos kiállítással a fiatalok és idősebbek vizuális nevelésének segítői kívánnak lenni.

Az eltelt hat év alatt egyéniségek sora jelzi a csoport tevékenységének magas színvonalát, műfaji sokszínűségét (rajz, pasztell, akvarell, olaj, linómetszet). Utóbbi években a tűzzománc technika legnehezebb változata, a rekeszzománc különösen szép műveket eredményezett.

A Berényi Műhely tagjait a kölcsönös megbecsülés, az egymást segítés, az összetartozás öröme jellemzi. Különösen a nyári művésztelepeken való közös részvétel színvonalas alkotásainak száma, az egyéni és csoportos kiállítások sora a bizonyíték.

Nagyné Koncz Éva

Festményei részletgazdagok. Olaj vagy akvarell színei átgondoltak, hangulatokat hordoznak. Rajzainak pontossága, térisége, technikai tökéletessége a rajztanári pálya követelményeit messzemenően példázza.

*Nagyné Koncz Éva:
Mezei csokor (olaj)*

Ördög Margit

A festési próbálkozásai után a faragás és a tűzzománc technikája jelenti számára a kifejezési lehetőségeket. A magyar őstörténet mondavilágából, motívumaiból, bibliai történetekből meríti témáit. Rekeszzománcainak pontos, precíz technikája sajátos, egyéni látásmódot - harmonizálva a keretezéssel - tükröznek.

Ördög Margit: Táltosok (Rekeszzománc)

Tordai Enikő

Tájképeinek és csendéleteinek festőisége, színeinek ragyogása, témáinak sokfélesége a nézőt maradandó élményben részesíti. Képeinek gazdagsága sikeressé teszi ugyanúgy az erdélyi hegyes tájakon, mint a „tengersík” Alföldön.

Tordai Enikő: Jászberényi ferences templom (akvarell)

Velkeiné Pócz Ilona

Rajzai és olajfestményei mellett különösen akvarelljei jelentik munkásságának nagyobb részét. Technikája és ragyogó színei felejthetetlen élményt nyújtanak. Pedagógusi pontosságú rajzai, tanulmányai meggyőzően mutatják felkészültségét.

Velkeiné Pócz Ilona: Callela partjainál (olaj)

Hajas Gyula

Festészetét a pontos megfigyelés és annak hangulati kisugárzása jellemzi. Színei ünnepélyessé teszik környezetét, a mindenkori témáit. Természetszeretét a szabadban történő festése teszi hitelessé. Portréin jó karakterérzéke, emberszeretete tükröződik. Újabban tűzzománccal is foglalkozik. Munkássága elismerést érdemel.

Halas Gyula: A Duna-Rába találkozása (olaj)

Kiss László

Képeinek szépsége a táj hangulatát kifejező színek harmóniájából ered. Szinte szemünk előtt zajlik az évszakok színessége a környezetben, ami az alkotó számára az örök változatosságot jelenti. Technikája, sajátos színhasználata teszi egyénivé alkotásait.

Kiss László: Fényszarui tanya (olaj)

Kotró László

Sokoldalú művész. Olajképei, akverelljei és nagyszerű linómetszet sorozata után mesterfokon készíti tűzzománcait. Rekeszzománcainak rajza, kompozíciója és ragyogó színei, valamint technikája - magasszínvonalú alkotások.

Kotró László: Szent László legenda

Kovács Róbert

Szabadelvű festményein a drámaiság, az expresszív színhasználat és a meghökkentő képzeletiség dominál. Rajzai felkészültsége fokozatos és tudatosan pontosságra törekvő.

*Kovács Róbert:
Vihar után (olaj)*

Kuli Zsolt

Tájképein az ott történő cselekvés kap szerepet az annak megfelelő hangulatú környezetben. Különösen portréi jelentik elhivatottságát. A jó karakterérzéken túl az anyag-szerűség megfogalmazása jellemzi.

*Kuli Zsolt: Liget
(olaj)*

Kovácsné Móczó Mária

Festményein az erőteljes expresszív formái és harmonikus színei maradandó élményt nyújtanak. Elsőként foglalkozott a csoportból tűz-zománccal. Gazdag munkássága, kísérletező kedve és a zománc-anyag szeretete sok szép alkotást eredményezett.

*Kovácsné Móczó Mária: Kati
(olaj)*

Terjékiné Mozsár Magda

Az utóbbi években kezdett el festeni. Néhány csoportos kiállításon már bemutatkozott. Képeit olajjal festi, témáit mindig a természet közvetlen megfigyeléséből meríti.

Terjékiné Mozsár Magda: Vízparti tanya (olaj)

Horváth István

Főként a portré, táj és a csendélet érdekli. Pasztellel, olajjal és akvarellal dolgozik. Képeit nemes egyszerűség, meleg, közvetlen hangvétel jellemzi. Aktív alkotóéveiben mindig figyelmet fordított a fiatalokra is - többben tanítványának vallják magukat.

Horváth István: Lányportré (szén)

Póczné Pintér Rozália

Munkássága során nagy odaadással festette a folyton változó természet ezer arcát. Leginkább akvarell képein figyelhetjük meg a színek és formák könnyed, de nagyon is tudatos komponálását, az impresszív megjelenítést. Szívesen és jó érzéssel rajzol portrét, fest csendéletet is. A technikák széles skáláját műveli (akvarell, olaj, tűzzománc, sokszorosító grafika).

*Póczné Pintér Rozália: Nap-
raforgós csendélet (olaj)*

Molnár Annamária

A csoporttal való kapcsolata egy nyári alkotótelepen kezdődött. Budapesten tanul, de folyamatos kapcsolatban áll a Műhellyel. Több kollektív kiállításon való részvétel után már önállóan is bemutatkozott. Portréi, tanulmányrajzai figyelemre méltóak.

*Molnár Annamária: Önarckép
(olaj)*

Kecskés Anna

Szorgalma gyors előmenetelt ígérő. Különösen jó rajzkészsége, jó megfigyelő képessége a jövőjét tekintve biztató. Rekeszzománcai bizonyítékul szolgálnak az előzményekre.

*Kecskés Anna: Liliom
(színesceruza)*

Klinkó Ildikó

Geometrikus rajzai nagy türelemmel készülnek, valamint rekeszzománcainak precíz kidolgozása nagy reményekre jogosítja.

Klinkó Ildikó: Sas (rekeszzománc)

Adattár

1990

Megalakul a Berényi Műhely - Jászság Alkotóközösség

Alkotótábor - Királd, Zebegény

A Berényi Műhely I. bemutatkozó kiállítása, Jászberény, Déryné Művelődési Központ - Őszi Tárlat

Kiállítás Jászboldogházán a Polgármesteri Hivatal dísztermében

Jászsági Napok - Rákoskeresztúr

Dózsa Művelődési Központ

1991

A Szabad Képző- és Iparművészek Országos Szövetsége által rendezett országos kiállítás

Vizivárosi Galéria

Jászfákóhalma Művelődési Ház

Alkotótábor - Gömörszőlős, Zebegény

II. Őszi Tárlat Jászberény, Déryné Művelődési Központ

Putnok, Művelődési Ház - Az alkotótelep anyagának bemutatása

Jászdózsa, Művelődési Ház

1992

Oroszlány, Művelődési Központ

Kiállítók: Velkeiné Pócz Ilona, Nagyné Koncz Éva, Kuli Zsolt

Kondor Béla Közösségi Ház - Budaperst

Kocsér, Művelődési Ház

Alkotótelep - Gömörszőlős, Zebegény

Olaszország, Conselve - kiállítás az olasz testvérvárosban

Martfű, Megyei kiállítás

Jászfényszaru, Művelődési Ház

Vasas Országos Képzőművészeti Kiállítás - Ózd

Különdíj: Nagyné Koncz Éva

III. Őszi Tárlat - Jászberény Déryné Művelődési Központ

1993

I Túzzománc-tábor Jászberény

Alkotótelep - Ózd - Farkaslyuk

Oroszlány, Művelődési Ház - Jótekonysági kiállítás egy iskoláért

IV. Őszi Tárlat - Jászberény Déryné Művelődési Központ

Jászfényszaru Művelődési Ház

1994

Katalógus készült a Berényi Műhelyről

Jászárokszállás, Görbe János Filmszínház előcsarnoka

Pusztamonostor Művelődési Ház
II. Tűzzománc-tábor Jászberény
Alkotótelep - Ózd - Farkaslyuk
Hajdúszoboszló (Nemzetközi Képzőművészeti Alkotótelep, I. díj: Velkeiné Pócz Ilona)
Budapest, Dózsa Művelődési Ház
V. Őszi Tárlat - Jászberény, Déryné Művelődési Központ
Díjat nyertek: Ördög Margit - tűzzománc, Tordai Enikő - festészet, Nagyné Koncz Éva - grafika, Hajas Gyula - festészet

1995

Budapest, Disz tér 4-5
III. Tűzzománc tábor - Jászberény
Alkotótelep - Győr
Jászok Világtalálkozója Jászberény, Lehel Vezér Gimnázium Folyosógaléria
VI. Őszi Tárlat Jászberény Déryné Művelődési Központ
Lajosmizse

1996

Falinaltár és képeslap sorozat készült a Berényi Műhely munkáiból
Kiállítás Jászboldogháza 50 éves évfordulója alkalmából - Művelődési Ház
Tiszafüred - Városi Művelődési Ház
Alkotótelep - Esztergom
Sedalia - kiállítás az amerikai testvérvárosban

LAKI IDA KÉPEIRŐL, MÓDSZERÉRŐL

A festőművész Jászfákóhalmán született.* Régóta fővárosi lakos, de sohasem szakadt el a Jászságtól. Gondolkodásmódját, érzelmvilágát meghatározzák az ottani élmények, az a közösségi, családi légkör kíséri művészpályáját is.

1953-ban végezte el a budapesti Képzőművészeti Főiskolát. Kiváló mesterei voltak, a leghuzamosabban Pór Bertalan festőművész, aki mellett tanársegédként is működött. 1954 óta szerepel rendszeresen kiállításokon, közel harminc önálló tárlatot rendezett, a legutólsót 1996 júliusában a budapesti Szegfű Galériában.

Eleinte főként csendéleteket, portrékat festett, majd a munkások, főként a munkásnők életének mindennapjait formálta képpé, s 1960-ban a helyszíneken, a Pannónia utcai Gyapjúmosó és Finomposztógyárban, majd a csepeli Magyar Posztógyárban rendezte meg első két kiállítását. 1962-ben már a Fényes Adolf-teremben mutatott be közel három tucat festményt, majdnem csupa olajtemperát, addigi munkásságának hosszmetsetét.

Újabb periódus összegzését nyújtja a hét évvel később ugyanott rendezett kiállítás. Itt már világosan látszott, hogy Laki Ida a kezdeti impresszionisztikus törekvéseken túllépve egyre inkább a dekoratív összefoglalás felé haladt. És évtizednyi idő múlva érkezett el odáig, hogy bemutassa az „Öröknaptár” koncepciót, amely azóta is töretlenül foglalkoztatja.

Művészettörténészként nem értékelhetem és nem is kommentálhatom a „bioritmus-öröknaptár” sorozatot, rendszerét és lényegét egyébként Laki Ida tömören ismertette 1990-es jászberényi kiállításának katalógusában. Én elsősorban képeket nézek és látok, gyönyörködöm dekorativitásukban, élvezem szín- és vonalritmusukat, amit kiemel az alapanyag, a nyomtatott áramkör lemez, e különleges, tompa fényű fémlap. S a festőművésznek volt ereje ahhoz, hogy ne éljen vissza az alapanyag vonzerejével, s a lemezek meglévő faktúráját alárendelje a közlendő rendszerének.

Laki Ida tulajdonképpen egy tapasztalati úton felhalmozott, hatalmas adatmennyiség tanulságainak, összefüggéseinek a láttatására vállalkozott. Hozzáférhető annak a nézőnek a számára, aki nemcsak a vizuális

---

* Elhangzott július 11-én Budapesten, a Szegfű galériában rendezett kiállítás megnyitóján. Közreadásával Szerkesztőségünk is köszönti a 75. éves művésznőt.

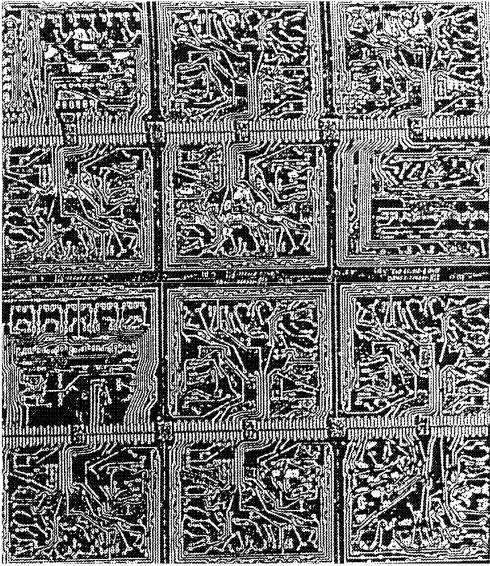
érzéki befogadást igényli, hanem mintegy végigolvassa a képeket, s a rajtuk levő számokban, évszámokban is el akar és el is tud igazodni. A tapasztalat alapja szűkebb környezetének megfigyelésén túl a statisztikák, történelmi atlaszok, anyakönyvi bejegyzések adatanyaga, az ismétlődések, a rendszeresség tudomásul vétele a napszakok, félnapok, napok, hónapok, évek, évtizedek egymásutánjában. Az 1990-es tanulmány illusztrálja az aktív és inaktív napok, a sikeres és sikertelen vállalkozások egymásutánjának bioritmusát, arra biztatva a kép nézőjét vagy olvasóját, hogy a múlt tapasztalataiból kiindulva maga is kalkuláljon délutáni, holnapi, holnaputáni esélyeivel. Esélyekről van csupán szó, nem jóslatokról, Laki Ida rendszerezésétől távol áll a misztika vagy a misztifikálás. 1979-es egri kiállításának meghívójában többek között így írt: *„Boldog lennék, ha mondanivalóm befogadásra találna, mert segíthetnék a jelenségek megértésében ott is, ahol kevesebb a tapasztalás, mint amennyire a képek megalkotása érdekében nekem szükségem volt.”* És befejező szavai ugyanott: *„...örömet és nyugalmat szeretnék a kiállítás minden látogatójának szerezni.”*

Ez a szándék ma annál erősebb, mert további két évtizednyi anyag- és adatgyűjtés, „bogarászás” után még világosabb számára a jó és a rossz konstellációk bioritmikus váltakozása, s ha nem jut is el hatásában messzebbre a figyelmeztetésnél: holnap vagy a jövő hét végén stb. légy óvatos, ekkor vagy akkor kockáztathatsz stb., de saját harmónikus életén kipróbálva növelheti a biztonságérzetet, az önvédelem esélyeit olyan időszakban, amikor az egyén egyre kiszolgáltatottabbnak, védtelenebbnek érezheti önmagát.

Ennyit - kívülállóként - a programról, a rendszerről. Művészettörténészként én ezeket a színes, dekoratív „táblázatokat” is képekként nézem. És számomra ez a bioritmus-öröknaptár sorozat festőileg is következik az előzményekből. Laki Idánál már a hetvenes évek közepén is szembeötlő volt vonzódása a dekorativitáshoz, a visszafogott és tiszta színű harmónia keresése, a játékosságot is megengedő líra, amely a természetes racionalitás igényével rendeződött képpé. Laki Ida világa mindig derűs volt, lett légyen témája csendélet, életkép vagy pompázó páva. Ezért is követhették zökkenőmentesen mozaikok az olajtempera technikáját. A dekorativitás a külső forma eleméből már ekkor is a belső forma lényegi, képrendező elvévé lett, vagyis kompozíciós elemmé, fokozva a közlés intenzitását, a harmonikus világ teremtésének vágyát. Laki Ida festészete sohasem volt harsogó, visszafogottan és mértéktartóan volt érzelemgazdag, mindig magában hordozva a szerves továbblépés lehetőségét.

Vajon a jó két évtizede tartó öröknaptár-téma azt jelenti-e, hogy a pályaképnek ez a szakasza az egész további festői tevékenységet is jelzi? Valószínűleg azért nem, mert a témák végesek, ha nem is a bioritmus-öröknaptár szemszögéből nézve, hanem figyelembe véve a nélkülözhetetlen adatgyűjtés növekvő nehézségeit (ilyen például az anyakönyvek és egyéb adatszolgáltatás zárolása). És Laki Ida legutóbbi, 1996-os kiállításán sem mellőzte más típusú képeit, mint amilyen többek között a Csendélet-ikonosztáz, a Háromkirályok kis zománcalakjai, a kavargó égbolt látomásos élménye. A festő útja továbbra is sokfelé nyitott. De addig is: „*A Bioritmus-naptár eszköz. Eszköz mindannyiunknak a környezetünkhöz való alkalmazkodáshoz, és a stresszhelyzetek elkerüléséhez...*” – írta 1990-ben, az említett tanulmányában.

Laki Idának, mint minden művésznek, szüksége van visszajelzésre, annak bizonyosságára, hogy alkotásait értik, befogadják, elfogadják. S a legfontosabb visszajelző közeg az ő számára szűkebb hazája. 1968-ban és 1977-ben szülőfalujában, Jászfákóalmán is rendezett kiállításokat és tekintélyes gyűjteményt ajándékozott a községnek, amely fontos segítője is volt a bioritmus-adatgyűjtésben. S eddigi legnagyobb, fél-száz munkát bemutató kiállítását rendezte Jászberényben, a Jász Múzeum katalógusában foglalva össze a „Bioritmus-öröknaptár” anyaggyűjtésének addigi tapasztalatait és tanulságait. A Jászság is hűséges hozzá, sokan tisztelték meg jelenlétükkel az 1996-os budapesti kiállítás megnyitóját.

Laki Ida: Bioritmus-öröknaptár

sajátosan egyéni festői fegyelméből fakad a nyugalom és a derű, amire minden nézőnek annyira szüksége van.

Ma is több az olyan tárlatlátogató, aki nem „olvassa végig” a képeket, nem veti össze az évszámokat, napszakokat és eseményeket, hanem csak nézi a nyomtatott áramkör fémlapjára festett ábrákat, gyönyörködik színükben, ritmusukban. Talán csak sejt valamit abból, hogy a dekoratív ismétlődések, harmóniák mélyebb, néha éppenséggel sorsdöntő fordulatok rendszerezésének vizuális kivetítései, amelyek „végigolvasás” nélkül is gyönyörködtetnek, sőt, szórakoztatnak is. S ez nem kevés.

Laki Ida különös, egyedülálló képalkotási módszeréből,

HISTÓRIA

Szántó Konrád

A FERENCSEK TEVÉKENYSÉGE MAGYARORSZÁGON AZ ANJOUK KORÁBAN

Károly Róbert küzdelme a trónért és a ferencesek támogatása

III. András király 1301. január 14-én a budai várban jobb létre szenderült. A budavári ferencesek templomában helyezték örök nyugovóra. Vele férfiágon kihalt az Árpád-ház. Halálával magyar felfogás szerint a nemzetre, illetve a nemzeti akaratot kifejező országrendekre szállt a jog, hogy a szent királyok leányági leszármazói közül a trónra leginkább jogosult és alkalmas jelöltet kiválasszák.

*A Szentszék az Anjouknak kívánta a trónt juttatni. Erre is támaszkodva az Anjou-házból származó II. Károly nápolyi király arra hivatkozott, hogy felesége Árpádházi Mária, V. István leánya és IV. (Kun) László nővére volt. Ezért először fia, Martell Károly salernói herceg számára követelte a trónt, majd annak 1295-ben bekövetkezett halála után unokáját, Károly Róbertet akarta országunk trónján látni. 1300. április 26-án közölte magyarországi híveivel, hogy Martell Károly fiát, Károly Róbertet Magyarországra küldi, és őket a 12 esztendőes trónjelölt támogatására szólította föl. A fiatal herceg augusztusban érkezett Spalátóba. Onnan a dalmát-horvát urak és városok hódolatát fogadva ősszel megindult Szlavónia felé. III. András halálának híre Zágrábban érte. Kíséretével azonnal Esztergomba vonult, ahol az 1298-ban esztergomi érsekké választott, majd VIII. Bonifác pápa által 1299. január végén az érsekség kormányzójává kinevezett *Bicskei Gergely 1301. május 13-a* előtt a Szent Korona hiányában alkalmi koronával királlyá koronázta Károly Róbertet (I. Károlyt).*

A magyar urak ezt a koronázást nem ismerve el, II. Vencel cseh király hasonló nevű, tizenkét esztendőes fiát akarták királynak, arra hivatkozva, hogy női ágon ő is az Árpád-házból származott. Vencel herceg ugyanis 1298-ban Bécsben eljegyezte magával III. András lányát, Erzsébet hercegnőt. *A magyar rendek 1301 tavaszán országgyűlésre jöttek össze. Itt az esztergomi koronázást érvénytelennek nyilvánítva, Vencelt választották meg magyar királlyá. Vencel trónörökös, aki mint király Lászlónak nevezet-*

te magát, augusztus elején Magyarországra jött. *Augusztus 27-én János kalocsai érsek Székesfehérvárott a Szent Koronával királlyá koronázta.*

VIII. Bonifác pápa Károly Róbert támogatására Miklós (Nicolaus Bocasinus de Trapisio) bíborost, ostiai és velletri püspököt küldte követként Magyarországra. A pápai követ határozott utasítást kapott arra, hogy Károly Róbert királyságát elismertesse és a Szentszék akaratával szembeszegülő magyar főpapokat megrendszabályozza. Boccasino inkább diplomáciával, mint erőszakkal próbálta célját elérni. A bíboros erős támaszra talált a ferencesek 1301-ben megválasztott tartományfőnökében, Hajmóban, aki elődeinél sokkal erősebben vett részt az egyház és az ország közügyeinek intézésében. A követnek sikerült a főpapság jelentős részét Károly mellé állítania. A Vencelt megkoronázó János, kalocsai érsek halála után a pápa által kinevezett István, kalocsai érsek, Mihály, zágrábi püspök, a veszprémi, a pécsi és a győri püspökök fenntartás nélkül Károly mellé állottak, de a főurak közül is sokan. A pápai követ a két koronázott király közt is próbált közvetíteni, és a párthívek közt kitört háborúskodást is igyekezett megszüntetni, de sikertelenül. Hazánkat 1303 elején hagyta el. Eltávozása előtt a ferencesek kérésére megerősítette a Rend kiváltságait. Eszerint ők az egész országban szabadon prédikálhatnak, erre külön engedélyre nincs szükségük. Csak ha plébániatemplomban akarnak beszédet mondani, akkor kell a helyi plébános vagy a megyéspüspök engedélye. Saját kápolnáikban és templomaikban a hívek eleget tehetnek vasárnapi misehallgatásai kötelezettségüknek, érvényesen járulhatnak a szentségekhez, templomaikban mindenki szabadon temetkezhet. Az alamizsnát és alapítványokat bárhol elfogadhatják, azokból senkinek sem kell tizedet fizetniük.

VIII. Bonifác 1303. október 11-én bekövetkezett halála után utóda XI. Benedek (1303-1304) néven Boccasino Miklós lett. Esztergomi érsekké az Anjou-párt egyik legerősebb támaszát, Mihály zágrábi püspököt nevezte ki. Az új érseknek hamarosan az egész püspöki kart sikerült megnyernie ura számára. Még az öreg Monoszló Péter, erdélyi püspök is átpártolt, és a főpapság agitációjára a főurak is sorra otthagyták László (Vencel) táborát.

1305. június 21-én meghalt II. Vencel, cseh király. Utóda fia lett III. Vencel néven. Az új cseh király ez év október 9-én Brünnben ünnepélyesen lemondott a magyar koronához való jogról és ezt a koronázási jelvényekkel együtt átruházta III. Ottó, alsó-bajorországi hercegre. Ottó Ausztrián át titokban szökött be Magyarországra, és a Kőszegiek támogatásával december elején bevonult Székesfehérvárra. Jóllehet a korona a birtokában volt, érseket nem kapott a koronázásra. Az új eszter-

gomi érsek, Tamás teljes lélekkel Károly mellett állt. Csak Benedek, veszprémi és Antal, csanádi püspökök vállalták a törvénytelen koronázást. Bajor Ottó királyságát az ország nagy többsége nem fogadta el. Sőt híve, Kán László erdélyi vajda 1307 nyarán fogságba is vetette. Miután ebből az év második felében kiszabadult, a Szent Koronát a vajdánál hagyva Oroszországon, Lengyelországon és Szilézián át visszatért Alsó-Bajorországba. 1307 tavaszán Károly Róbertnek sikerült Esztergomot visszafoglalnia a Kőszegiektől. Október 10-én a pesti Rákosmezőn tartott országgyűlés Károly Róbertet ismerte el törvényes uralkodójának. Az országgyűlésen a király fő ellenfelei, így Csák Máté, Kán László, Kőszegi Iván és Henrik nem vettek részt.

Ebben a Károly Róbert számára igen kedvező helyzetben jött házánkba V. Kelemen pápa követe, a ferencesből lett bíboros, Gentile de Montefiori, Montefiori Gentilis. 1308. május 30-án Spalatóba érkezett, majd szeptemberben Zágrábba, ahol Károly Róbert ünnepélyesen fogadta egész udvarával. Budára októberben érkezett, és követet küldött a leghatalmasabb Károly-ellenes főúrhoz, Csák Mátéhoz, és őt találkozóra hívta. Mivel Csák Máté félt Budára menni, a találkozóra a Visegrád melletti kékesi pálos kolostorban került sor. Gentilis bíboros kíséretében ott volt Hajmo ferences provinciális is. Csák Máté némi habozás után királynak ismerte el Károly Róbertet, és a pápai követ kezébe a hűség esküt is letette. Gentilis bíborossal együtt Hajmo provinciális jelen volt az 1308. november 27-én a pesti domonkos kolostorban tartott vegyes zsinaton is, ahol I. Károlyt királlyá választották. (I. Károly uralkodási éveit 1301-től számította.) Hajmo ugyancsak jelen volt I. Károly második királlyá koronázásán is. Gentilis bíboros 1309. június 11-én megszentelte az I. Károly számára újonnan készült koronát, a Kán László erdélyi vajda kezében lévő pedig letiltotta. Június 15-én Tamás, esztergomi érsek a budavári Nagyboldogasszony- (később Mátyás-) templomban az új koronával királlyá koronázta I. Károlyt.

Hajmo ferences tartományfőnök, aki szolgálata idején minden esztendőben közgyűlést (káptalant) tartott, 1309-ben Trencsénbe hívta össze a jogosultakat. Ez utóbbi közgyűlés helye világosan mutatja, hogy egyúttal Trencséni Csák Mátét akarta a magyar király iránti hűségében megerősíteni, mivel máskor e távol eső helyen nem rendeztek közgyűlést.

A Szent Koronával, melyet Kán László hosszas habozás után visszaadott, Tamás érsek 1310. augusztus 27-én koronázta meg I. Károlyt Székesfehérvárott.

A hazai Ferences Rend helyzete I. Károly uralkodása idején

1316-ban az egész Ferences Rendben összeírást végeztek. Ebből kitűnik, hogy Magyarországon a rendtartománynak 8 őrsége és 43 háza volt.

- Az *esztergomi őrség*hez tartozott: Esztergom, Nagyszombat, Nyitra, Csejte, Trencsén és Németlipcse,
- a *győri*hez: Győr, Sopron, Pozsony és Léka,
- a *zágrábi*hoz: Zágráb, Verőcze, Nécse és Garbonak,
- a *szerémi*hez: Szeméremújlak, Bács, Szávaszentdemeter, Tadvá, Nagyolaszi (Frankavilla), Szenternye, Zimony, Bánmonostor és Eng,
- a *pécsi*hez: Pécs, Segösd, Kapronca, Szemenye és Varasd,
- az *egri*hez: Eger, Lőcse, Szepesigló, Sárospatak, Szatmár és Várad,
- az *erdélyi*hez: Szászsebes, Nagyszeben, Marosvásárhely és Beszterce,
- a *székesfehérvári*hoz: Székesfehérvár, Pest, Buda, Óbuda és Szeged.

Tudjuk azonban, hogy a statisztikát megelőző 50 év alatt több rendház vagy elpusztult vagy megszűnt. Így 1306-ban leégett a pozsegai, 1308-ban valószínűleg egy árvíz következtében egy időre használhatatlanná lett a margitszigeti és nem szerepel a listán a Somogy megyei Juth (ma Siójut) kolostora sem, holott valamikor itt tartományi gyűlést is lehetett tartani, tehát jelentős ház volt. A kőszegiről tudjuk, hogy már 1289-ben tűzvész áldozata lett. A Szerémségben fekvő Charavilla kolostorának pusztulásáról semmiféle adattal nem rendelkezünk.

I. Károly uralkodásának idején négy új kolostorral gyarapodott a ferences rendházak száma, eggyel pedig a klarisszáké. A legfényesebb és legjelentősebb a marosmenti lippai volt, mégpedig két okból. Az egyik, hogy ezáltal Károly király erőteljesen igazolta szeretetét és megbecsülését Szent Ferenc rendje iránt, a másik pedig, hogy az 1317-ben szentté avatott nagybátyja, Lajos toulouse-i püspök tiszteletére emeltette.

Az 1297. augusztus 19-én meghalt Lajos, toulouse-i püspököt az egyház 1317. április 14-én iktatta a szentek sorába. A templom és kolostor építését 1325-ben kezdette el. De ha meg is indult az építés, I. Károly halálakor, 1342-ben még nem volt teljesen kész. Az 1349-ben történt befejezés érdeme Károly özvegyéé, Erzsébet királynéé. Vele – aki I. (Łokietek) Ulászló lengyel király és IV. Béla unokája, Hedvig kalisi hercegnő leánya volt – 1320-ban kötött házasságot. VI. Kelemen pápa

1349. március 22-én búcsúkat osztogatott a lippai Szent Lajos-templomot látogató és fenntartására adakozó híveknek.

Löcsén I. Károly 1309-ben telepítette le a ferenceseket. Kolostoruk építése a 30-as években fejeződött be. Bár a templom a 18. században gyökeresen átformálódott, alaprajzi elrendezése, a kolostorhoz való kapcsolata lényegében megmaradt.

A többi kolostor alapítása a ferenceseket tisztelő főurak műve volt. 1322-ben a gazdag Debreczeni Dósa, volt nádor, építtetett nekik rendházat Debrecenben. Széchenyi Tamás, a volt hatalmas erdélyi vajda, majd országbíró, a királyi családnak előbb komája, majd rokona, miután Károly király ajánlására XXII. János pápától 1332. március 9-én engedélyt kapott kolostorépítésre, a Nógrád megyei Szécsényben kezdte el templom és kolostor építését a Boldogságos Szűz tiszteletére. Azt, hogy mikorra fejeződött be, pontosan nem tudjuk, de valószínű, hogy 1334-1343 körül. Az egyhajós, hosszúszentélyes teremtemplom a későbbi időkben a háborúk okozta károk miatt erősen átépült. Mezőtelegden (Telegden) Telegdy Csanád, esztergomi érsek 1335-ben kezdte meg a kolostor építését. Ez 1347-ben már annyira készen volt, hogy a ferencesek közgyűlésüket itt tartották meg.

A Klára-szűzek számára Nagy-Váradon Várad püspöke, Báthory András emeltetett 1338-1340 közt kolostort. 1338-ban Nagy-Váradnak a váradi vártól keletre eső részén telket vásárolt a Szent Anna tiszteletére építendő templom és apáca kolostor számára. E telekre két év alatt felépítette kőből a templomot, fából pedig a kolostort. 1340-ben Pozsonyból néhány olyan Kláraszűzet hozatott, akik tudták a szabályokat és a szokásokat, és akik megkezdték szigorú életüket.

Sajnos, a gyarapodás mellett két rendházat el is veszítettek. A csejtei kolostor 1321-ben pusztult el, amikor I. Károly Csák Máté halála után fegyveres erővel foglalta vissza a kiskirály várait. A lékai kolostor 1336-ban az osztrák-magyar háborúban égett le és nem épült föl többé.

I. Károly a ferencesek iránt érzett megbecsülését azzal is kimutatta, hogy *több főpapot közülük választott* ki. Ebben a megbecsülésen kívül okos politika is vezette. Károly Róbertnek, mivel sok küzdelmet kellett vívnia az oligarcha főurakkal, új arisztokráciát iparkodott teremteni. A főpapokat sem a régi oligarcha családokból szemelte ki, hanem rokonaiban, káplánjain, kancellárjain kívül a koldulórendek tagjaiból. Ezek hűségében ugyanis sokkal jobban megbízott, mint a főúri származású főpapokban. Az ő soraikból került ki László, akit 1316-ban kalocsai érsek-ké neveztetett ki. XXII. János pápa „*Inter caetera sollicitudines*” című bullájával ezt a kinevezést hivatalosan is megerősítette. A kalocsai érsek 1329-ben, mint híres hittudós, a pápa felszólítására írásba foglalta

véleményét Krisztusnak és apostolainak szegénységéről azzal a vitával kapcsolatban, amely a pápa és a ferencesek egy része között keletkezett. Írása, amelyben a pápa jogos álláspontját fogadta el, nagy egyházi tudásáról tanúskodik. A ferencesekre nézve nagy kitüntetés volt, hogy Gergely testvért szerémi püspökké nevezte ki, de még ennél is nagyobb, hogy Vasvári Videt a nyitrai püspöki székre helyeztette 1334-ben. Vid püspök egyik testvérüket, Zágrábi Jánost tanácsadóként maga mellett tarthatta.

Követei közt is találunk ferencset. Miután I. Károlynak sikerült megmenekülnie a Basarab, havasalföldi vajda ellen indított háború utolsó szakaszából, amikor a vajda törbe csalta a magyar sereget és azt megsemmisítette, 1330. november 9-12 közt visszatért Budára. Itt János ferences provinciálist azzal bízta meg, hogy menjen Avignonba és tegyen részletes jelentést a pápának, nehogy mások a csatavesztést végzetesnek tüntetve föl, nagyot ártsanak a király ügyének. János követ a király kérésének teljesítésén kívül a Szentszéktől elnyerte az engedélyt, hogy Erzsébet királyné a magyar ferencesek részére hazánk valamelyik városában – kivéve a budai várat és a Margitszigetet – 12 testvér számára elégséges kolostort építhessen.

Érdekes színtöltja a magyar ferencesek történetének az a feddés, amelyben XII. Benedek pápa 1399. június 11-én írt levelében részesítette a provinciálist, amiért az csak a német testvéreket pártolja és a magyar meg szlovén testvéreket nem küldi felsőbb iskolákba. A levélből kitűnik, hogy a különféle nemzetiségű papnövendékek közül a német származásúaknak volt meg a legnagyobb lehetőségük arra, hogy tanulmányaikat külföldi egyetemeken folytathassák, pedig erre szívesen vállalkoztak volna a magyar és a szláv származásúak is.

A ferencesek hazai és tatárországi térítő munkássága

Az 1200-as évek második felében az Al-Dunától a Volgáig terjedő Kipcsaki Kánságban főleg külföldi, olasz, német, angol ferencesek apostolkodtak. Tevékenységük eredményeként a 14. század elején már külön tatár provinciával találkozunk (vicariatus Tartariae quilonaris), mely 1316-ban már nem kevesebb, mint 17 kolostort számlált. A térítő munka oroszán részét azonban nem a kolostorok lakói, hanem azok a testvérek végezték, akik állandóan az örökös mozgásban lévő hordák nyomában jártak. Az apostoli buzgóság e nyugtalan vándormadarainak életét érdekesen rajzolja meg egy magyar testvérnek, Magyar Johankának 1320-ban kelt beszámolója: „*Tudja meg Atyaságod, – olvassuk nála –, hogy mi, akik Krisztus nevéért fáradozva nyomon követ-*

jük a tatárok táborát, mérhetetlen lelki haszonnal dolgozunk. Úgyszólván egész nap nem teszünk mást, mint keresztelünk és bérmálunk, prédikálunk és tanítunk, gyóntatunk és vigasztalunk. De nagyon sokszor, szinte nap-nap után a késő éjszakába is belenyúlunk munkánk. Mert egyes vidékeken olyannyira megsokasodott a keresztény hívők száma, hogy becslésünk szerint vetekszik a hitetlenekével.”

Az Aranyhorda területén vándorapostolkodó testvérek közül egyénileg Magyar Illés vitte legtöbbre. Ügyes forgolódásával annyira meg tudta nyerni a nagyhatalmú Üzbég (Özbeg) kán (1313-42) fiának és leendő utódjának, Cinibégnek bizalmát, hogy XII. Benedek pápa, mikor 1338-ban követséget menesztett a krími bakcsi-szeráji káni udvarba, szükségét érezte, hogy követeit külön levélben Illés testvér pártfogásába ajánlja. A követség tagjai közt magyar is volt: Magyar Gergely. És nem számított rosszul: Üzbég kán, minden bizonnyal fia nagybefolyású tanácsadójának ösztönzésére, lényegesen könnyített a katolikus alattvalói helyzetén, sőt két évvel később két olasz származású kaffai úr Avignonba küldésével a követséget is viszonzta. A követjárásból Cinibég képviseletében Illés testvér is kivette részét.

De bármily biztatóan indult a nagy vállalkozás, a testvérek, nem utolsó sorban a magyar testvérek tömérdek verítéke és véráldozata mégsem hozta meg a kívánt eredményt. *A magyar ferencesek közül a Krímfélszigetén és környékén többen életükkel pecsételték meg hitüket.* 1314-ben Magyar Pétert gyilkolták meg a mohamedánok. A székelyek a vértanú testét elvitték in villam Coriam (Székelyudvarhely), és annak temetőjében helyezték nyugalomra. Ugyancsak Krímben, talán éppen Kaffában szenvedett vértanúhalált fr. Dolce Péter, aki valószínűleg kaffai gvardián volt. Váradi (vagy Nárdi) Istvánt Szerájban (Saray) 1334. április 22-én ölték meg válogatott kínzások után a mohamedánok. Váradi István ugyanis ösztönein nem tudva uralkodni, mohamedán hitre tért át. Tettét azonban hamarosan megbánta és kijelentette, hogy újból katolikus lesz. Ekkor a legszörnyűbb kínzásoknak vetették alá. Ezek közepette is hűséges maradt Krisztushoz. Végül karddal vagdalták szét. A következő évben, 1335-ben egy Magyar Domonkos nevű ferencset elevenen megnyúztak.

A hittérítés során megtapasztalt sikertelenség okát, mint ez az előbb említett esetekből is kitűnik, az iszlám beszüremkedésében és egyre rohamosabbá váló terjeszkedésében kell látnunk. Mohamed vallása ugyanis sokkal jobban hízelgett a tatárok szenvedélyeinek, mint a kereszténység, s ezért napról-napra leküzdhetlenebb akadályokat gördített a testvérek térítő törekvéseinek útjába. Különösen mióta a kánok is a próféta követői lettek.

Nem kisebb nehézséget jelentett az utánpótlás fokozódó gyérülése, majd teljes elapadása. Magyar viszonylatban különösen súlyos kihatással járt az 1345-46. évi véres magyar-tatár háború, mert hosszú időre lezárta a keleti sorompót a magyar testvérek előtt. Ezt nyomon követte a fekete halál néven ismert borzalmas pestis, mely Európa lakosságának közel egyharmadát ragadta el. Egész rendházak elnéptelenedtek. Ilyen körülmények közt a missziós munka folytatásáról szó sem lehetett. Az Aranyhorda területén annál kevésbé lehetett erre gondolni, mert Üzbég kán halála után megindult a birodalom rohamos hanyatlása, majd darabokra hullása. Így a ferences, közöttük a magyar kisebb testvérek leg-hatalmasabbnak ígérkező vállalkozása megsemmisült.

A végérvényesen dugába dőlt erőfeszítésnél összehasonlíthatatlannal sikeresebbnek bizonyult a ferencesek boszniai missziója, amely a 15. században nem kis mértékben hozzájárult a magyar ferencesek belső életének megújulásához.

A boszniai misszió

Mint tudjuk, Bosznia a 12. század közepe óta a magyar impérium érdekkörébe tartozott. *Vak Béla királyunk volt az első, aki Ráma, azaz Bosznia királya címet viselte* (1141). A királyi cím azonban többnyire üres cím maradt. A magyar uralom, részben az anyaország külső és belső zavarai, részben a szomszédos görög császárság, a szerb királyság és a velencei köztársaság beavatkozásai miatt sehogyan sem tudott mélyebb gyökereket eresztetni. De a politikai okoknál még nagyobb akadály volt a magyar főhatóság megszilárdulásának a vallási egység hiánya. *Bosznia ugyanis valóságos melegágya lett a bogumil, de pataré-nusnak is hívott gnóosztikus, manicheus jellegű eretnekségnek.* A régi gnóosztikus, manicheus eretnekségnek szellemi ivadékai Kisázsziából szivárogtak a Balkánra, és a 12. században Bulgáriából kezdtek terjeszkedni. Nevüket vagy Bogomil nevű papjukról, vagy gyakori „Bog miluj” (Uram irgalmazz) imájukról kapták. Tanításuk főbb tételei a következők voltak: Isten csak a láthatatlan világ alkotója. Az anyag eleve rossz. Az égben trónoló Istennek két fia volt: Satanel és Logosz. Az Atyja ellen fellázadt Satanelt kiűzték az égből. Satanel az Atyától lopott lélekből megalkotta az embert. A Logosz, hogy megdöntse Satanel országát, látszólagos testet öltött magára. Ezért Satanel hiába akarta megölni, visszament a mennyekbe. A katharok (tiszták) szektájához hasonlóan tagadták a feltámadást, a szentségeket, szenteket, tisztítóhelyet, elvetették az esküt, a fegyverforgatást, az államhatalmat, gyűlölettel fordultak el minden egyházi szervezettől, intézménytől, egyházfegy-

lemtől. Az eucharisztia utáztatására megáldott kenyeret vettek magukhoz. Egyetlen szentségük volt a „lelki” keresztség (consolamentum, vigasztalás). Ezt kézföltétellel és a Miatyánk elmondásával vették föl, és ezzel együtt járt a bűnbocsánat. Erkölcstanuk szerint magántulajdonnal bírni, húst, tojást, tejet enni, valamint házasodni bűn. Ilyen szigorú önmegtagadásra azonban csak a választottak, a tökéletesek vagy apostolok kis csoportja volt kötelezve. A nagy többség, a közönséges „hívők” csak arra voltak kötelezve, hogy haláluk előtt felveszik majd a vigasztalást, a consolamentu-mot.

A magyar királyok, mint a katolikus hit elszánt védelmezői *sehogy sem tudtak belenyugodni a bogumil eretnokség* Boszniában történt megerősödésébe. Szüntelenül azon fáradoztak, hogy bosnyák alattvalókat is katolikussá tegyék. Ezt a célt szolgálta, hogy 1233 május végén Jakab pápai legátus domonkos szerzeteseket küldött Boszniába az eretnokség felszámolására, és János domonkos szerzetest kinevezte boszniai püspökké. Fegyverrel is próbálkoztak. IV. Béla király öccse, Kálmán szlavón herceg 1237-ben meghódította Boszniát, de az eretnokséget sem ekkor, sem később nem tudta teljesen felszámolni. 1238-ban IX. Gergely pápa megbízásából Teodorik, milkói püspök Pósa domonkos szerzetest boszniai püspökké szentelte. A dominikánusok értek is el valamilyen eredményt, de 1280 táján abbahagyták a fárasztó és meglehetősen meddő küzdelmet. 1291-ben IV. Márton pápa, 1298-ban VIII. Bonifác pápa a ferenceseket szólította föl a boszniai patarénusok megtérítésére. A dalmát provinciális, aki megbízást kapott erre, testvéreket is küldött Boszniába. Ezek azonban kénytelenek voltak abbahagyni a munkát, mivel a szerb királytól, akinek hatalma alá tartozott ekkor Bosznia, nem kaptak támogatást. 1319-ben I. Károly II. Uros István szerb uralkodót megverte, és tőle a régi macsói bánságot és Nándorfehérvárt visszafoglalta. 1322-ben a magyar király jogait semmibe vevő és magát Bosznia urának tartó Subity Mladen horvát főurat fogságba vetette, és az eddig inkább bujdosó Kotromanics István boszniai bánt megerősítette hatalmában. Annak érdekében, hogy véglegesen a magyar királysághoz és a katolikus valláshoz kösse, nejének rokonát, Kujaviai Erzsébet lengyel hercegnőt adta nőül hozzá 1323-ban.

Miután a bán hatalma megerősödött, 1325-ben a Szentszék a Horvátországban működő Fábián nevű ferencset Boszniában hitvizsgálóvá nevezte ki és társakat adott melléje. Fábián testvér 1327-ben fogott hozzá a munkához, de mivel sem a bosnyák bántól, sem a magyar királytól nem kapott támogatást, eredményt nem ért el.

1334-ben I. Károly újra háborút viselt a szerbek ellen és Bosznia feletti hatalmát megerősítette. Mivel a térítésre a helyzet újra kedvezővé

vált, a ferencesek általános rendfőnöke, Eudes (Odofia) Gellért 1339 őszén Magyarországra jött. A generális az esztergomi kolostorban szállt meg, onnan látogatta meg I. Károlyt a visegrádi királyi palotában. A találkozáson többek közt megbeszélték azt, hogy milyen módon maradhatnának a ferences hittérítők állandóan Boszniában és végezhetnék ott missziós tevékenységüket. E nagy munkát nem egy meglévő rendtartományra bízta, hanem a környező országok ferenceseit jelentkezésre szólították föl, és a vállalkozók közül, akik alkalmasak voltak, valamint a szláv nyelv megtanulását is ígérték, azokat küldték Boszniába. Mivel a misszionáriusok nem élhettek nagy házakban együtt, hanem csak kis, 3-4 embert befogadó remeteségekben szétszórva, ezekből pedig nem lehetett önálló rendtartományt szervezni és élükre provinciálist állítani, az új közösséget közvetlenül a generális alá tartozóknak jelentették ki, a generális pedig helytartót, vicariust nevezett ki, hogy alattvalóit az ő nevében és megbízásából igazgassa.

Így alakult meg 1339. október 5-én az új boszniai rendtartomány, melynek vezetőjévé, vicariusává a generális atya Szász Peregrint (Peregrinus de Saxonia) tette.

I. Károly király 1342. július 16-án költözött el az élők sorából. Székesfehérvárott temették el. Sírjánál Telegdi Csanád esztergomi érsek mondta a gyászbeszédet.

1342. július 21-én Telegdi Csanád esztergomi érsek Székesfehérvárott királlyá koronázta I. Károly fiát, I. (Nagy) Lajost.

I. (Nagy) Lajos ferences munkatársai és bizalmi emberei

Legjelentősebb ferences munkatársa és bizalmasa saját édesanyja, Erzsébet volt, akit Fortanerus Vaselli, a rend generálisa „a mi szerzetünk főtisztelendő anyjának és Szent Ferenc királyi leányának” nevezett.

Erzsébet édesanyja, Hedvig, I. Lokietek Ulászló lengyel király neje, annyira megszerette Szent Klára leányait, hogy férje halála után mindjárt Szandeczbe ment és 1333-ban belépett a Klára-szűzek kolostorába.

Erzsébet fiába, Lajosba már serdülő korában igyekezett beleoltani a ferences szellemet. Ezért választotta egyik nevelőjévé a nagy tehetségű és jámbor életű Laczkfy Dénes ferences teológiai tanárt. A trónörökös annyira megkedvelte ferences nevelőjét, hogy királlyá koronázása után is udvari káplánként maga mellett tartotta, ő maradt gyóntató atya is, és vele intéztette legbizalmasabb ügyeit. 1344-ben fontos családi kérdésben öccse, Endre (András), nápolyi király megkoronáztatása ügyében őt küldte a pápához követül. Dénes ferences követ egy hónapig tartózkodott Avignonban, és mindent megtett a királyi család érdekében, ugyan-

akkor saját apja, a Hermány nembeli Kerekegyházi Lack számára többféle lelki kegyet eszközölt ki. Lackfy Dénes később tinnini püspök, majd kalocsai érsek lett. 1356-ban halt meg.

Dénes után Lajos király egy János nevű testvért választott magának gyóntatójául. János testvér elkísérte a királyt mindkét nápolyi hadjáratába. Amikor 1350. július 26-án Aversa ostrománál súlyosan megsebesült és a lábába hatolt nyíl eltávolítása közben nagyon szenvedett, fejét hűséges ferences papja tartotta kezében.

A királyon kívül, édesanyja, Erzsébet is ferencset választott gyóntató papjává és követévé. 1350-ben Egyed testvér volt a gyóntatója, majd János testvér, teljes nevén Kétyi, vagy Egri János. Kétyi János mint az anyakirályné káplánja 1358. szeptember 26-án az esztergomi káptalan előtt felmutatta XXII. János pápának ama bulláját, amely a Klára-szűzet felmenti a tizedfizetés kötelezettsége alól. Erzsébet királyné nem sokára János testvért Avignonba küldte VI. Ince pápához. Az Apostoli Szentszéknél János követ többek közt kikerestette, átíratta, megerősítette azon pápai bullákat, amelyek biztosították a Klára-szűzek javára a szabad fejedelemasszony választást, a püspököknek vagy pápai követeknek járó adózástól való mentességet, a tizedfizetés alól való felmentést. Valószínűleg ő eszközölte ki 1358. december 31-én azt a kiváltságot is, hogy az ó-budai klarisszák kolostorában lakó világiaknak szintén a ferencesek szolgáltatják ki a szentségeket. Az avignoni követségben Kétyi János követ társa volt egy Monaji Lőrinc nevű ferences. A pápa mindkettejükkel annyira meg volt elégedve, hogy az öreg királynénak 1359. február 15-én írt levelében megdicsérve őket, továbbra is a királyné jóindulatába ajánlotta a két ferencset.

Nagy Lajos uralkodását (1342-1382) a magyar ferencesek története kimagasló időszaknak kell minősítenünk, még pedig több okból. A kiváló rendtagok nagy száma, eredményes munkássága, a ferencesek osztatlan népszerűsége, kolostorainak az ország minden részében való elterjedtsége, a férfi renden kívül a második rend, a klarisszák rendjének és a harmadrendű begináknak közkedveltsége miatt. Virágzónak továbbá – de ezzel a következő pontokban foglalkozunk – a ferenceseknek az ország határain belül és azon kívül végzett térítői tevékenysége miatt.

A király és az anyakirályné feltétlen bizalmát élvező kiváló ferencrendi szerzetesek nevét és munkásságát az előbb már bemutattuk. Az udvari papok legtöbbször egyúttal lelkiatyja, gyóntatója is volt Lajosnak és Erzsébetnek. De a főurak közül is többen kértek maguk számára ferences gyóntatóat. Ilyen volt pl. Terjéni Péter az 1350-es években. Őt Magyar Pálné kérte meg erre a feladatra.

A kiváló rendtagok közül többnek a nevét nem ismerjük. Ezek érdemei közé tartozott pl. a lelki gondozásukra bízott Klára-szűzek és beginák jámbor és magyar nyelvű olvasmányokkal való ellátása. Ilyen volt az a franciskánus, aki 1370 körül Assisi Szent Ferenc latin nyelvű legendáját magyarra fordította le. Ezt a legendát őrzi a ma ismert legrégebb teljesen magyar nyelvű könyv, az 1430 körül íródott Ehrenfeld-Jókai-kódex, amely szintén ferences szerző műve. A Szent Ferencről és egyéb szentekről szóló legendákon kívül valószínűleg a Szentírás egy részét is magyarra fordították a 14. században.

A lakosság minden társadalmi rétege bajaival, gondjaival, lelki szükségleteivel törődő és azt kielégítő ferencesek – érthetően – nagy és osztatlan közkedveltségnek örvendtek. Az egyszerű nép ezt azzal mutatta ki, hogy az ő templomaikat kereste föl a legszívesebben, szentgyónásaikat náluk végezte el, kis alamizsnájukat nekik juttatta. A felső, gazdag nagybirtokosi réteg rokonszenvének megnyilvánulásai közé tartozott pl. az egyes kolostorok anyagi támogatása, illetve a rendi közgyűlések kiadásainak fedezése. A Sopronban 1344-ben rendezett közgyűlésre adakozó Pál mester nem lehetett más, mint Magyar Pál, a hatalmas várnagy, hiszen birtokai Sopron megyében voltak, és a franciskánusok nagy támogatója hírében állt. A Szatmárott 1349-ben tartott közgyűlés költségeit Medgyesi Móricz, a szomszédos aranyosmedgyesi nagy uradalom birtokosa viselte. Az 1351-es, Szemenyén tartott közgyűlés kiadásainak fedezésére Lendvay Miklós, volt horvát bán adott alamizsnát, aki annyira becsülte a kisebb testvéreket, hogy szemenei kolostorukat kibővítette és 4 év múlva igen nagy alapítvánnyal gazdagította. Szécsy Miklós, horvát bán annyi jót tett a ferencesekkel, hogy 1361. március 7-én a ferencesek legfőbb elöljárója, generálisa, Viterbói Márk vette föl a tiszteletbeli rendtagok, a confraterok, a szerzetesek érdemeiben részesülőkhöz közé.

A főurak közül többen új kolostort emeltek részükre. Laczkffy István, a későbbi nádor alig jutott Rezi várának és vele Keszthely városának birtokába, odatelepítette a kisebb testvéreket, és a Szűz Mária tiszteletére szentelt templomot a fenéki vár köveinek felhasználásával 1368 táján felépítette. Kálmán, győri püspök Vas megyei birtokának középpontjában, Szombathelyen telepítette le a ferenceseket. A városi magisztrátussal egyetértésben a városkapun kívül álló ispotályt (kórházat) adta át nekik 1360-ban. Ott építették meg egyhajós, hosszú szentélyes, sokszögzáródású templomukat. Csuz János a volt horvát bán Körös megyében, Ludbrégen építtetett számukra kolostort 1373-ban. Az öreg Erzsébet királyné élete vége felé is kimutatta a ferencesek iránti nagy szeretetét, és két új kolostort emeltetett nekik. Az egyiket a királynék régi

városában, Beregszászon (akkor Luprechtszászon) és Torontál megyében, Aracsán, ahol a tatárjáráskor elpusztult és elhagyott bencés kolostort javíttatta ki.

Legkésőbb 1379-ben két új őrséget állítottak föl: a bácsit és a váradi. Az 1379-ben készített kimutatás arról tanúskodik, hogy a Ferencesek Magyarországi Rendtartománya tíz őrségben már ötven rendházzal rendelkezett. Az új kimutatás szerint:

- az *esztergomi őrséghez* tartozott: Esztergom, Nagyszombat, Nyitra, Trencsén, Németlipcse és Szécsény,
- a *győrihez*: Pozsony, Sopron, Győr és Szombathely,
- a *székesfehérvárihoz*: Székesfehérvár, Pest, Buda, Óbuda és Keszthely,
- az *egrihez*: Eger, Sárospatak, Szepesigló és Lőcse,
- a *pécsihez*: Pécs, Segösd, Szemenye, Kaproncza, Ludbrég és Varasd,
- a *váradihoz*: Várad, Beregszász, Szatmár, Debreczen és Telegd,
- az *erdélyihez*: Beszterce, Marosvásárhely, Nagyszeben és Szászváros,
- a *bácsihoz*: Lipppa, Szeged, Aracska és Bács,
- a *szerémihez*: Szerémújlak, Bánmonostor, Tadvá, Nagyolaszi, Eng, Zimony, Szentdemeter és Szenternye,
- a *zágrábihoz*: Nekcse, Garbonak, Verőcze és természetesen Zágráb.

A *Klára-szűzek addigi három rendházát* (Nagyszombat /1238/, Pozsony /1297/, Nagy-Várad /1338/) *Erzsébet anyakirályné a nagyszerű Ó-Budai Kolostorral négyre növelte*. Ő már 1334-ben elhatározta, hogy a magyar királynék rendes lakóhelyén és birtokán, Ó-Budán a klarisszák részére kolostort létesít. Ugyanebben az évben megkapta erre a pápai engedélyt. A királyné oly nagyszerűnek tervezte ezt a kolostort, hogy felépítése és berendezése több mint egy évtizedig tartott. 1346-ban lett annyira készen az épület, hogy a királyné felkérhette a ferencesek generálisát, küldjön Klára-szűzeket az ó-budai rendházba. Az általános rend-főnök megbízta Mártont, a magyar provinciálist, hogy az új kolostort népesítse be részint más kolostorokból hozott Klára-szűzekkel, részint új jelentkezőkkel és növendékekkel.

A kolostorba a klarisszák és az új jelentkezők 1346 végén költöztek be, és ott egy kis kápolnában elkezdtek Istent dicsőíteni, mivel a kolostor temploma még nem volt készen. Ez 1347-ben vagy 1348-ban lett kész, és utána szentelték föl ünnepélyesen. A hatalmas és kitűnően berendezett épületben hamarosan több mint százra emelkedett a klarisz-

szak száma. Ez a kolostor lett a hazai klarisszák központja és egyszerűsmind a főúri leánynevelés irányítója.

Magyarországon Szent Ferenc első, férfi rendjén és második, női rendjén, a Klarissza renden kívül *megjelentek a Szent Ferenc szellemét a világban követő harmadrendűek is*, akik részére a Szent 1221-ben állított össze szabályzatot. Ezt nevezték el az ő harmadik szabályának (tertia regula-nak). Az e szabályzat szerint élő férfiakat és nőket terciariusoknak, illetve terciariáknak, avagy bűnbánó testvéreknek, illetve nővéreknek (fratres vagy sorores de poenitentia), magát a rendet „*Ordo Fratrum de Poenitentia*”-nak, „*Bűnbánó Testvérek Rendje*”-nek.

A ferences rend első ága, az első rend a 13. század végéig nem foglalkozott a bűnbánók rendjének vezetésével. IV. Miklós, ferences pápa "Supra montem" kezdetű bullája (1289) tartalmazta a harmadrend átdolgozott és húsz fejezetre osztott szabályzatát, és a Bűnbánó Testvérek Rendjét az I. rendnek vetette alá, mindenekelőtt azzal, hogy tanácsolta, a látogatókat az első rend kebeléből kérjék. Megtiltotta a világi ellenőrző-látogatók működését, és elrendelte, hogy a látogató szerzetes pap legyen. Azóta a harmadrend az I. rend vezetése alatt működött.

Arra vonatkozólag, hogy Magyarországon hol és hány harmadrendű élt, valamint kik vezették lelkileg őket, nincsenek adataink. A magyar terciáriusok száma kevés lehetett, főleg azért, mivel XXII. János pápa (1316-1334) a bűnbánó rend közösségeit is az eretnekgyanús egyesületek közé sorolta. Ezzel, ha nem is szüntette meg, de gátolta a rend működését és fejlődését. A nagyarányú fejlődés a 15. században indult meg, amikor Capistránói Szent János IV. Jenő pápát (1431-1447) arra bírta rá, hogy a harmadrendre vonatkozó megbénító pápai iratot hatályon kívül helyezze.

A bűnbánó rend tagjai közül már a megbélyegzés előtt, de után is – főleg hazánkon kívül –, kisebb mértékben belül is, sokan úgy gondolták, hogy jobban tudják Istent szolgálni, ha közös házakban és bizonyos napirend szerint együtt élnek. Bérbevettek vagy megvásároltak egy-egy egyszerű házat, rendszeren a ferencesek kolostorával szemben, és abban közös háztartást vezetve az imádságnak vagy a felebaráti szeretet gyakorlásának éltek. Hazánkban is a Szent Ferenc harmadik szabályzatát követő és együtt élő férfiak és nők külsőleg olyan társulatot alkottak, mint a Németalföldön már azelőtt nagyon elterjedt beghardok és beginák. A Magyarországon együtt élő jámbor nőket begináknak hívták, de a 14-15. században gyakran szesztráknak is nevezték, mivel ezek a nők egymást a szláv szesztrának szólították.

Az ilyen begina vagy szesztra közösségek hazánkban is megjelentek, mivel megalakulásukhoz alig kellett több, mint egy egyszerűbb ház.

Templomra nem volt szükségük, mivel a ferencesek templomaiba jártak és azok lelki irányítása alatt ott végezték ájtatosságukat.

A magyarországi beginák Budán jelentek meg 1290 körül. A ferencesek budai rendházával szemben laktak. Ezt a házat Dáray II. Majs nádor özvegye építtette és ajándékozta nekik, majd ő is közéjük lépett. Nagy-Váradon 1318-ban, Szászvárosban 1334-ben létesült begina-ház. Az 1300-as évek közepe táján pedig Verőczen, Erzsébet anyakirályné támogatásával.

A jászkunok megtérítése

A hazai kunok és a hozzájuk csatlakozott jászok keresztény hitre való térítését, amely IV. (Kun) László uralkodása idején megtorpant, *a ferencesek folytatták* I. Károly királysága idején. Ennek egyik bizonyosága, hogy 1323. március 8-án kiváltság- és szabadságlevelet állíttatott ki az iráni eredetű, az alánok egyik ágát képező jászok felső rétege számára. Ebből kitűnik, hogy a kiváltságos réteg nagy része már megkeresztelkedett, mivel a felsorolt jász nemesek közül a legtöbbször már keresztény neve van. Valószínű, hogy erre az időre az egyszerű jászok közül is sokan felvették a kereszténységet, hiszen majdnem kizártnak látszik, hogy az előkelő jászok szolganépe uruk megkeresztelkedése után is megmaradt volna a pogányságban.

A trónviszály idején a török nyelvű kunok is szívvel-lélekkel Károly Róbert mellé álltak. Valószínűnek látszik, hogy közöttük sem szűnt meg teljesen a térítő tevékenység.

A jászkunok megtérítésében a legnagyobb szabású akciót Nagy Lajos király indította el. 1348-ban VI. Kelemen pápától leiratot eszközölt ki, amelyben felszólította Márton tartományfőnököt, hogy küldjön újabb misszionáriusokat a „kunok megszelídítésére”.

A sikeresebb térítői tevékenység érdekében pár év múlva (1351) a király azért folyamodott a Szentszékhez, hogy a kunoknak, jászoknak, tatároknak és a félhitűeknek ő építhessen templomot, és ő határozhassa meg, hogy az új megtértek templomai melyik püspökséghez tartozzanak. Azt is kérte, hogy a megkeresztelendőket mentse föl a papi tized fizetése alól. VI. Kelemen megengedte a királynak, hogy ő építhesse a templomokat s így azoknak ő legyen a kegyura, és határozzon afelett, melyik püspökséghez csatolják ezeket a templomokat. A terhek alól azonban az új keresztényeket teljesen nem mentette föl, hanem azt csak enyhíteni akarta, és tized helyett legalább a harmincad fizetésére kötelezte őket.

Hóman Bálint szerint a ferenceseknek és a királynak fáradozása meghozta az eredményt, 1365 körül már teljesen befejeződött Kötöny népének megkeresztelkedése.

Ha Hóman véleményét a teljes megtéréssel kapcsolatban nem is fogadjuk el, hiszen a következő században is éltek nagyobb pogány csoportok a kunok között, a jászkunok jelentős részét azonban erre az időre már biztosan a keresztvíz alá hajtották a ferencesek.

A megkeresztelkedés természetesen még nem jelentette azt, hogy a jászkunok minden tagja végleg letelepedett volna. A nép egy része tovább folytatta vándorpásztorkodó életmódját. Ezeket a franciskánusok vándorapostolként követték. Ennek a vándor-apostolkodási formának a természete megkövetelte, hogy a ferencesek a jászkun nemzetségre kiterjesztett plébánosi joghatósággal rendelkezzenek. IX. Bonifác „Dum Sancta Mater” kezdetű, 1399-ben kiadott bullájából tudjuk, hogy valójában bírtak is ilyen, ún. nemzetségi joghatósággal. A pápa ebben a bullában úgy rendelkezett, hogy ha a ferencesek a kunokkal más plébánia területére elkészálnak, a kunok fölött az illető plébánosnak semmiféle keresnivalója ne legyen.

A boszniai misszió folytatása, a bolgárországi térítőakció és az obszerváns mozgalom elindulása

A boszniai patarének közt Szász Peregrin vezetésével megindított térítői munka nagyon sok bajjal, nehézséggel járt. Ezek egyik oka volt a politikai helyzet állandó bizonytalansága és kiszámíthatatlansága, amely miatt bármikor számítani kellett üldözésre és menekülésre. A másik ok a testvérek gyakori betegeskedése. Gondoskodni kellett tehát olyan kolostorokról, ahol a betegek megnyugodhatnak s ahová üldözés esetén menekülhetnek, valamint ahol növendékeket is nevelhetnek. Ezért már az első vikárius, Szász Peregrin arra törekedett, hogy megkapja a ragusai köztársaság területén levő stagni (Ston) kolostort, Magyarországon pedig a boszniai püspök székhelyén, Diakovárott (Valkó m.) számukra új kolostor épülhessen. 1347-ben mindkettőre megkapta a pápai engedélyt. A diakovári fel is épült, és őt, aki 1349. január 28-án boszniai püspök lett, 1356-ban bekövetkezett halála után a diakovári ferences templomban temették el.

A diakovári kolostor volt az első kapocs, amely a Boszniában működő ferenceseket, akik közt számos magyar is volt, Magyarországhoz fűzte.

Kotromanics István bosnyák bán 1354-ben bekövetkezett halála után fiatal rokona Tvartko (Tvrtko) lett a bán, aki az udvarában befolyáshoz jutott bogumil papok és urak hatására Peregrin püspök és elődje, István

bán hagyományával szakított, valamint a magyar hatalom érdekeinek képviselőjeként feltüntetett új boszniai püspök, Péter munkáját gátolta és a bogumil hitet államvallássá akarta tenni. Nagy Lajos mindezt jól tudta és ezért 1357-ben Tvrtko bánt megegyezésre kényszerítette. A bánnal megígértette a bogumilok eltávolítását és Péter püspök szabad működésének biztosítását. A kalocsai és csanádi egyházmegyéből a király sok papot küldött a megtévelyedéséből kijózanított rokona tartományába, és a Szentszék engedélyével 12 kolostort alapított az Itáliából jött ferencesek számára. A tervszerűen előkészített térítés eredményeként a bosnyák nép nagy többsége katolikus lett, a bogumil eretnokség pedig meggyengült.

Nagy Lajos fontos szerepet szánt a Boszniában működő ferenceseknek. 1365 májusában Nándorfehérvárról kiindulva elfoglalta Bolgárországnak nyugati részét, a Morava folyótól a Lom folyóig Bodon (Vidin) városával együtt, amely a Duna partján feküdt és fekszik ma is. 1365 októberében a meghódított területből Nagy Lajos külön bolgár bánságot alakított, melyet hazánkhoz csatolt. Mivel ezen a területen sok bogumil (patarén) eretnek élt, a király a bosnyák provinciálistól 8 ferences atyát kért ezek megtérítésére, olyanokat, akik beszélték a bolgár bogumilok nyelvét, ismerték tévedéseiket, valamint a görögkeletiek megtérítésére is alkalmasak voltak.

Az ide érkezett ferencesek oly nagy sikerrel hirdették a katolikus vallást a bogumiloknak, de a görögkeletieknek is, hogy kb. 2 hónap alatt kb. 200 ezer embert kereszteltek meg, és sok görögkeletit nyertek meg az unió számára. Nagy Lajos külföldről is kért hittérítőket. 1367 őszéig zavartalanul buzgólkodtak a ferences misszionáriusok. A király és a bolgár bán részükre több rendházat építtetett. Így Viddinben, továbbá Magyarországon Kevén, Haramban, Erményben, Orsován és Szörénytornyan.

A nagyszerűen indult missziós munka eredményeit azonban tönkretette Vljako (Lajko) havasalföldi vajda váratlan támadása 1359-ben. A vajdát a támadásra részben az ösztönözte, hogy az elfogott és túszként Magyarországra küldött Sztracimir János bolgár fejedelem neki sógora volt. De a görögkeleti papok és szerzetesek is segítségét kérték. A támadás oly hirtelen jött és oly váratlanul érte Nagy Lajost, hogy nem tudott időben segítséget küldeni. 1369. február 12-én Vljako Bodon (Viddin) városát, majd az egész bolgár bánságot meghódította. A görögkeleti papok és kalugyerek a Viddinben működő ferenceseken véres bosszút álltak. Az ott tartózkodó tíz közül ötnek sikerült elmenekülnie. Szász András, Traui Györgyöt, Magyar Miklóst és Fulignoi Tamást azonban megölték. Az ötödik meggyilkolt nevét nem ismerjük.

Vlajkót a magyar seregek még ebben az évben békére kényszerítették. Ebben azonban Vlajkó elérte azt, hogy Lajos király visszaadta Sztracimirnek a bolgár bánságot, de a ferences misszionáriusoknak távozniuk kellett.

A kudarc legközvetlenebb következménye az lett, hogy a *Bolgárországban talajt vesztett misszionáriusok kelet helyett észak felé fordultak* és a bolgár bogumilek helyett a Krassó, Temes, és Hunyad megyében élő skizmatikus románok és bolgárok megtérítését kezdték el. Számukra Nagy Lajos király még négy kolostort építtetett. Így Karánsebesen, Kövesden, Cseriben (Rékas és Temesvár közelében) és Haczacon (Hátszegen). Az itteni lakosoknak a görögkeletiek szláv nyelvén tartották az istentiszteletet, és annyira meghódították őket, hogy a katolikus egyházzal egyesültek.

Míg az Al-Duna mentén és a Temes közén számos kolostor épült a bosnyák ferencesek részére, a Száva és a Dráva közén csak Diakon (Diakovárott) és Alsán volt kolostoruk. Ez utóbbit a Száva mentén birtokkal rendelkező Alsáni család 1376-ban építtette a boszniai ferencesek számára. Ebben szerepet játszott az is, hogy a család legjelesebb tagja Bálint pécsi püspök volt, aki a letelepítéssel saját szülővárosa érdekében buzgólkodott.

Ha a bulgáriai térítő akció nem is érte el I. (Nagy) Lajos király által kitűzött célját, a kudarc abban a vonatkozásban gondviselészerű volt, hogy a Szent Ferenc reguláját a maga eredeti szigorúságában megőrző (obszerváló) boszniai ferencesek letelepedtek Magyarországon is, és az obszerváns ferences testvérek példája egyre nagyobb hatást kezdett gyakorolni a magyarországi kisebb testvérekre. *A ferencesek magyarországi rendtartományában* ugyanis, elsősorban a *szegénység tekintetében meglazult a fegyelem*. Ennek egyik fő oka az volt, hogy a kolostorokat alapító királyok és főurak egyre bőkezűbben kezdtek gondoskodni a kisebb testvérek anyagi szükségleteinek kielégítéséről, és az alapítványoszerű alamizsnák rendszeréről mindinkább az öröktulajdon rendszerére tértek át. A 14. század elejére már a legtöbb kolostor biztos megélhetési forrással: szántófölddel, szőlővel, legelővel, malommal stb. rendelkezett. Ez azt jelentette, hogy a Poverello lelki fiai koldulórendből észrevétlenül birtokos renddé alakult át. A regula még súlyosabb megsértését jelentette, hogy egyes testvérek pénzt fogadtak el és tartottak maguknál. Erre a legjellemzőbb és legismertebb eset, hogy a híres, Lajos királynak és hitvesének gyóntatóját és követét, Kétyi (Egri) Jánost az 1363. évi közgyűlés megfosztotta rendfőnöki tisztségétől, mivel kiderült róla, hogy 34 aranyforinttal támogatta unokaöccseit egyik rokonuk birtokának visszaváltásában. A növekvő jólét abban is megmutatkozott,

hogy a régi, kezdetleges hajlékokat, nem egyszer remeteségeket több helyen kastélyszerű kolostorok váltották föl. Általában a testvérek élete kiegyensúlyozottabbá, hogy ne mondjuk gondtalanabbá vált. Nem éltek dúslakodva, viszont nem bántotta őket a mindennapi megélhetés gondja sem.

Mindezek és egyéb visszaélések hosszú időn keresztül nem szúrtak szemet, mivel nem egyszerre jelentkeztek, hanem fokozatosan szüremkedtek be. Sokáig fel sem tűntek, annál kevésbé nem, mivel a testvérek buzgón igyekeztek kielégíteni a hívek lelki szükségleteit. Ezért a nép továbbra is nagyon szerette őket. Ugyanakkor a történeti igazság kedvéért meg kell állapítanunk, hogy a magyar provincia elvilágiasodása megközelítőleg sem volt elszigetelt jelenség. Sőt ellenkezőleg, a déli és nyugati, valamint az északi provinciák legtöbbszörében még süllyedtebbek voltak az állapotok, mint hazánkban.

Az Egyetemes Ferences Rend reformja Itáliában kezdődött el.

Az előkelő Trinci grófok családjából származott Pál testvérnek, (Paoluccio Vagnozzi da Trinci, Paulus de Trincis) 1368-ban sikerült engedélyt nyernie arra, hogy a Foligno közelében fekvő bruglianoi remeteségben szigorúan Szent Ferenc szabályai szerint rendezze be életét. Az elindulás nem volt könnyű. A kiáltó szegénység és a szigorú életmód inkább taszította, mint vonzotta az embereket. Volt idő, amikor Pál testvér mindössze másod-, harmadmagával, vagy éppen egyedül lézengett a tágas remeteségben. De szívós kitartásával, tapintatos emberkezelésével és nem utolsó sorban előjáróinak jóakarató támogatásával fokónként mégis följe tudott emelkedni a felmerülő nehézségeknek. Néhány év alatt gyökeresen megváltozott a helyzet. Most már hívás nélkül is tömegesen özlöltek a jelentkezők, köztük olyanok is, akik előbb kislelkűségből hátat fordítottak Bruglianónak. 1373-ig tízre, 1390-ig harmincra emelkedett az egyszerű laikus testvér vezetése alá helyezkedett kolostorok száma. Köztük: Carceri, Greccio, Fonte Colombo, Poggio Bustone.

Közben önálló szervezkedés irányában is megtörténtek az első lépések. Az umbriai provinciális már 1380-ban Pál testvért bízta meg a hozzácsatlakozott tizenkét kolostor igazgatásával, 1384-ben pedig engedélyt adott neki novíciusok felvételére. Még jelentősebb lépés volt, hogy Alfieri Henrik generális 1388-ban generálisi helyettessé (commissarius generalis) nevezte ki őt azzal a felhatalmazással, hogy Olaszország, Korzika és Bosznia minden tájára szabadon küldhessen ki testvéreket a hamisítatlan ferences szellem terjesztésére.

Boszniában a francia származású Alverni Bertalan testvér, aki vikárius minőségben szokatlanul hosszú ideig, negyven évig (1367-1407)

igazgatta a bosnyák testvéreket, *honosította meg a Trinci Páltól kezdeményezett reformot*. 1368. december 13-án a Szentszéktől azt a fontos felhatalmazást kapta meg, hogy a különböző országokból hithirdetés végett Boszniába érkezett testvérek közül azokat, akik hasznavehetetleneknek bizonyultak, vagy ellanyhulva rossz útra tértek, előbbi rendtartományukba visszaküldhesse.

A Paoluccio da Trinci által bevezetett reform legfontosabb eleme a szegénység volt. Mindenekelőtt a szegénységgel kapcsolatban szorosabban tartották meg, obszerválták Szent Ferenc Reguláját. Ezért nevezték magukat *fratres observantes*nek, obszerváns testvéreknek. Bertalan vikárius Boszniában szintén nem engedte meg, hogy a testvérek konventeket bírassanak, kisebb ingatlanokkal és állandó jövedelmi forrásokkal rendelkezzenek, hanem, csak kézi munkából és adományokból élhettek. Ez gyakorlatilag egyet jelentett az obszerváns irányhoz való csatlakozással. Magyarországon azonban obszervánsok helyett kezdetűl fogva cseri barátok néven ismerték és emlegették a szigorított életű testvéreket. Az elnevezés régi hagyomány szerint onnét eredt, hogy őseink a Cseri városában megtelepedett testvérek révén ismerték meg először az obszerváns irányzatot. A magyarázatot azonban Karácsonyi nem látja kielégítőnek, mert Cseri sem elég régi, sem elég tekintélyes nem volt ahhoz, hogy névadóként szerepelhetett volna. Karácsonyi János okfejtése szerint a cseri barát elnevezés az új ferencesek ruhájának sötétszürke (cserni: fekete, sötétszürke) színétől eredt. A régi ferenceseké fekete színű volt, az obszervánsoké hamuszürke, sötétszürke.

Az obszerváns mozgalom a következő század elejétől erősödött meg azáltal, hogy egyre több főúr létesített a szigorú irányzatú cseri barátok számára az ország különböző helyein kolostort.

Nagy Lajos és a nagy nyugati egyházszakadás. Halála. Mária nevű leányának uralkodása.

XI. Gergely pápa halála után 1378. április 8-án, ill. 9-én a bíborosok Prignano Bertalant választották pápává, aki a VI. Orbán nevet vette föl. Utána a francia bíborosok arra hivatkozva, hogy a választás nem volt szabad, július 20-án a nápolyi Fondiban új pápát választottak Róbert érsek személyében, aki a VII. Kelemen nevet vette föl. Ezzel vette kezdetét a nagy nyugati egyházszakadás.

Nagy Lajos az I. Johanna nápolyi királynő által támogatott ellenpápával szemben VI. Orbán pápa oldalára állt. A nápolyi királynőhöz hasonlóan a ferences rend generálisa, Leonardo Rossi azonban VII. Kelement

ismerte el pápának. Ezért VI. Orbán, a törvényes pápa megfosztotta őt hivatalától. A rend általános helytartója, Luigi Donato (velencei) ekkor elhatározta egy rendkívüli nagygyűlés egybehívását. Problémát jelentett azonban a hely megválasztása, ahová mindenki szabadon elmehetett volna. Nagy Lajos király ekkor Magyarországot és a nagy esztergomi kolostort javasolta, amit a rend vezetősége köszönettel el is fogadott. Sajnos a kitűzött időben a 34 rendtartományból csak 12 küldött érkezett meg Esztergomba: 12 nem jött, mert az ellenpápa oldalán állt és 10 várakozó álláspontra helyezkedett.

A ferences rend Esztergomban tartott nagygyűlése Luigi Donatot választotta meg a rend generálisává, és több hasznos határozatot hozott hithirdetők megsegítésére és a fegyelem helyreállítására.

A magyar ferencesek lelki anyja, Erzsébet királyné, I. Károly özvegye 1380. december 29-én költözött el az élők sorából. Viszonylag hamar követte őt fia, *I. (Nagy) Lajos*, aki *1382. szeptember 10-én éjfél körül halt meg*. Holttestét Székesfehérvárott, a bazilikának a király által alapított kápolnájában temették el szeptember 16-án.

I. (Nagy) Lajos, nem lévén fiú gyermeke, *Mária leányát jelölte ki utódjául* (1382-1395). Máriát Kaplai Demeter bíboros, esztergomi érsek szeptember 17-én királlyá koronázta. A 14 esztendő leány helyett anyja, Erzsébet anyakirályné kormányzott, de uralmát nem tudta megszilárdítani. Lajos halála után ugyanis felszínre törtek az Anjouk alatt felnövekedett új bárói réteg hatalmi törekvései. A főúri családok pártokba verődtek, s egy-egy trónkövetelő mögé sorakoztak föl. A kíméletlen hatalmi harcok során az 1385. december 31-én királlyá koronázott Durazzói (Kis) Károlyt 1386 februárjában meggyilkolták. Ennek megtorlásául a Horváthi-párt emberei 1386. július 25-én elfogták Mária királynőt és Erzsébet anyakirálynét, kíséretük egy részét pedig lekasabolták. Erzsébetet 1387 elején megfojtották, míg Mária ez év június 4-én szabadult ki fogságából. Az általános felfordulásból végül Mária férje, Luxemburgi IV. Károly császár 18 éves fia, Zsigmond került a trónra. Ezt a házasságot 1385 augusztusában kötötték meg Budán Demeter bíboros, esztergomi érsek előtt. Zsigmondot 1378. március 31-én Himházi Benedek veszprémi püspök koronázta meg Székesfehérvárott.

Noha Mária királynő kiszabadulása után még nyolc évet élt, ezután (terhesen zuhant le lováról), az országos politika irányításában többé nem vállalt szerepet. Ezért az 1387 és 1395 közötti időszakot Zsigmond korához szokták számolni.

A magyar ferencesek zavartalan fejlődését – érthetően – megakasztották a főúri pártok kíméletlen hatalmi harcai, melyek során Magyarország szinte két részre szakadt. Ezen kívül igen kedvezőtlenül hatott a

magyar ferencesek sorsára a török hatalom terjeszkedése. Miután 1389. június 15-én a Szerbiába nyomuló törökök az (első) rigómezei csatában döntő győzelmet arattak a délszláv fejedelmek koalíciója fölött és ezáltal Szerbia török vazallusállammá vált, a török birodalom közvetlen érintkezésbe jutott Magyarországgal. Ettől kezdve 1405-ig sohasem volt nyugalom a Száva és az Al-Duna mentén a törökök és szerbek gyakori betörései miatt. Ezek következtében semmisült meg az erményi és szőrénytoronyi, majd a zimonyi, tadvai, nagyolaszi, engi, szenternyei és száva-szentdemeteri ferences kolostor.

Mária királynő idejében, sőt még több évig utána is a magyar ferencesek provinciális *Újlaki Mihály* volt, aki 1384 és 1405 között kormányozta rendtartományát. Az ő provinciálissága idején 1386-ban Segesden (Segösd), 1387-ben Egerben, 1391-ben Budán, 1393-ban Egerben, 1401-ben Verőczen és 1403-ban ismét Budán rendeztek közgyűlést. Ezek költségeinek fedezésére püspökök és főurak adtak alamizsnát. A hívek adakozó szeretetéről tanúskodik a következő történet. Pozsonyban működött egy Mária-társulat és ez nagyon sok jót tett az ottani ferencesekkel. Amikor 1394 július elején Újlaki Mihály tartományfőnök erről értesült, hálából elrendelte, hogy a szerzet minden papja az egyesület tagjainak földi és mennyei boldogulásáért két szentmisét mutasson be, a papnövendékek és a dolgozó testvérek pedig külön könyörgéseket végezzenek el.

Felhasznált irodalom

- Analecta Franciscana sive Chronica aliaque varia documenta ad historiam Fratrum Minorum Spectantia. I-IV. Quaracchi, Florentiae, 1885-1906.
- Archivum Franciscanum historicum, I-II. Quaracchi, 1908-1909.
- Balanyi György: Adatok a ferencrendiek tatárországi missziós működésének történetéhez. in: Katolikus Szemle, 1925. 70-84.
- Balanyi György: A magyar ferencesség rövid története. Kézirat, Budapest, 1962. 55. o.
- Benda Kálmán (főszerkesztő): Magyarország történeti kronológiája, A kezdetektől 1970-ig. I-IV. Budapest, 1981-1983.
- Bertényi Iván: Magyarország az Anjouk korában. Budapest, 1987.
- Boros Fortunát: Az erdélyi Ferencenciek. Cluj-Kolozsvár, 1927.

- Bozsóky Pál Gerő: Segesdi Krónika. Szeged, 1993.
- Dümmerth Dezső: Az Anjou-ház nyomában. Budapest, 1982.
- Fejér György: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I-XLII. Budae, 1829-1844.
- Fermedžin, Eusebius: Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum registis, ab anno 925. usque 1752. Zagrabiae, 1892.
- György József: A Ferencrendiek élete és működése Erdélyben. Cluj-Kolozsvár, 1930.
- Hermann Egyed: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. München, 1973.
- Holzappel Heribert: Manuale Historiae Ordinis Fratrum Minorum. Friburgi Brisgoviae, 1909.
- Hóman Bálint és Szekfű Gyula: Magyar Történet. I-V. Hetedik kiadás. Budapest, 1941-1943. II. Kötet. Írta: Hóman Bálint. Bp. 1942.
- Karácsonyi János: Szent Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig. I-II. Bp., 1922-24.
- Karácsonyi János: Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban 970-től 1900-ig. Budapest, 1985.
- Kósa Jenő: Antiquarii provinciae s. Mariae in Hungaria Ordinis Minorum s. p. n. Francisci strictioris observantiae collectanea. Posonii. 1774. Kézirat 631. o. [Jelenleg az esztergomi ferences rendház könyvtárában található]
- Levárdy Ferenc: Magyar templomok művészete. Budapest, 1982.
- Miskolczy István: Magyarország az Anjouk korában. Budapest, 1923.
- Monumenta Vaticana regni Hungariae. Vatikáni magyar okirattár. Első sorozat I.-IV. Budapest, 1886-től 1896-ig.
- Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia. Vatikáni magyar okirattár. Második sorozat I.-II. Budapest, 1886.
- Szabó György Pius: Ferencrendiek a magyar történelemben. Budapest, 1921.
- Szántó Károly Konrád: A jászberényi ferences templom története. Budapest, 1974

Szántó Károly Konrád: A katolikus egyház története. I-III. Budapest, 1983-1987.

Takács Ince: Assisi Küldöttei. Gyöngyös, 1945.

Takács Ince: Szent Ferenc rendje. Történelmi áttekintés. Budapest, 1937.

Theiner Ágoston: Vetera monumenta historica, Hungariam sacram illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis Vaticanis. Romae, 1860. I-II.

Magyar Történelmi Tár: MTA Történelmi Bizottságának 1855-1878 között 1-25 kötetben kiadott forráskiadvány I. sorozata 1-12 kötetig jelent meg 1855-1863 között; II. sorozata 13-25 kötetig 1867-1878 között. A forráskiadvány Történelmi Tár néven folytatódott 1878-tól 1911-ig.

Wadding Lucas: Annales Minorum seu Trium Ordinum a S. Francisco Institutorum. Tom. I-XXV. Ad Claras Aquas. Quaracchi, 1933.

KULTURÁLIS FEJLŐDÉS ÉS EGYHÁZI ISKOLÁZÁS ÁROKSZÁLLÁSON 1730-1770-IG

A jászok késő-középkori, sőt még a barokk kori kultúrája és iskola-rendszere is sok vonatkozásban szinte máig ismeretlen a köztudatban. A 17-18. századi szótárirodalomban még maga a jász szó hétköznapi értelmezése is teljesen torz alakban jelent meg. A Szenczi-Molnár Albert és a Pápai-Páriz-féle nagyszótárakban¹ olyan információkat olvashattak a lateiner írástudók, hogy a jász nép egy barbár ellenség (*hostis barbarus*), egy vad, bárdolatlan ellenség (*ein wilder, grober Feind*). Ezzel szemben s vele szinte egyidejűen vált ismertté az írástudók körében Beél Mátyás pozsonyi evangélikus lelkész és kiváló pedagógus ismertetése a jászokról és kunokról², miszerint a „*jászok a katolikus vallást templomaikban sűrűn gyakorolják... erkölcsük tiszták,... emberségesek, vendégszeretőek,... írással mindnyájan foglalkoznak, az olvasáson kívül meglehetősen sokan ismerik a latin nyelvet is. A káromkodókat kalodába zárják s vagy pénzbüntetésre vagy botozásra ítélik,... Beszédük mindenhol tiszta és előkelő*”.³

Íme, a két véglet! Beél Mátyás 1730 nyarán utazta be a Jászkun Kerület mezővárosait és községeit. 1730 júliusában járt a Jász Kerület helységeiben, s ezekről rövid leírást és ismertetést írt. Fentebb kivonatolnival idézett megállapításai bizonyosan megközelíthették itt-ott a valóságot is, de ami a jászsági nép általános kultúráját és iskolázottságát illeti, nem kevés túlértékelés található ebben a nagyvonalú jellemzésben. Ha el is fogadjuk, hogy a jász mezővárosi és községi lakosság kulturális szintje szélesebb körű lehetett az átlagosnál, ha igaz is volt, hahogy a jászok kultúra iránti igénye s ezzel együtt az értéktermelő közösségi munka iránti szeretete fejlettebb is volt, mint a robotkényszer

¹ Szenczi-Molnár Albert (1574-1634): *Dictionarium latino-hungaricum et Dictionarium hungarico-latinum*, Nürnberg, 1604.

Pápai Páriz Ferenc (1649-1716): *Dictionarium Latino-Hungaricum et Hungaro-Latinum*. Enyedini, 1708. Orvos és tanár volt Nagyenyeden.

² Beél Mátyás (1684-1749): *Notitia Hungariae novae historico-geographica*. Bécs, 1735-42.

Notitia geographico-historica Districtuum Cumanum-Jasygum et Kővariensis, a Georgio Gyurikovits descripta. V.ö. Iványosi Szabó Tibor (szerk.): *Bács-Kiskun megye múltjából*, I. Kecskemét, 1975.23.,24.,47.old.

³ A lutheránus Beél Mátyás aligha volna vádolható a katolikus jász népesség iránti apológiájával, de nem túlságosan hagyta magát zavartatni a negatív előjelű tapasztalatoktól.

alá fogott vármegyei jobbágyság munkaiigénye és munkakedve, azért a külterjes gazdasági kultúra elmaradottságát, az iskolázottság és az írásbeliség korlátait sem hagyhatjuk figyelmen kívül, nem is beszélve a latin nyelvi ismeretek lehetőségeiről. Hiszen pl. Árokszálláson a 18. század elejéig a belterjes /intenzív/ gazdálkodásnak csak kevés nyoma ismerhető fel. Középiskolája nem is volt a községnek, csak anyanyelvi alapfokú elemi iskolája, ahol a latin nyelvről legfeljebb hallottak valamit, ahol sokáig csak az olvasást tanították, az írástanítás már egy fejlettebb fokozat volt, sokszor másik tanító tanította az írást.

Ha azonban a kulturális fejlődést a közösségi tevékenység függvényében fogjuk fel, s ennek kétségtelen eredményeit vizsgáljuk, akkor kiemelhetjük, hogy a jászok munkaszerepene és munkaszervezete, erre irányuló közösségi készsége, társulási igénye valóban példaértékű volt, s ez a Jászság koronabirtoki jogállásában gyökerezett és természetes velejárója volt a föld közösségi birtoklásának, ezzel együtt a gazdálkodás és a termelés közösségi szabályozásának. Ebben a keretben lépten-nyomon szükség volt a munkaerő, a munkaenergia és a munkaszervezet tartós összefogására. Ez a folyamat valóban nyomon követhető időszakunkban is a kezdetleges társulási formáktól, a családi kapcsolatoktól kezdve a fejlettebb formákig.

Minthogy már maga a kultúra szó is (cultura, ae) eredetileg szántástvetést, földművelést jelentett⁴, elsőként említhetjük a földművelés terén az eketársulási formát. Ez a rokon és a szomszéd családok együttműködése révén jött létre az őszi és a tavaszi szántás idején, az igaerő hatékony felhasználása érdekében. Bár ez a forma az ekés robotra fogott jobbágyság körében is megtalálható volt. A közösségi legeltetési évad idejében jöttek létre a legeltető-társulások a külterjes állattartás és tenyésztés, továbbá a pusztai legelők gazdaságos szabályozása és kihasználása érdekében. Egyébként ez sem jászági sajátosság, országosan szokásban volt. A faluközösségi csoportok a község egészén belül, kerületi tagozódás, a község határ külterületi tagozódása mentén, az újraosztásos földközösség művelési kényszere nyomán jöttek létre. Nagy részük a dűlőelnevezésekben évszázadokon át megmaradt, pl. Erdőalja, Kenderes, Négyszállás, Királyrét, Csörszárok, Gyarokpart, Magashatár, Árenda-dűlő stb.

A középkorban jelentős gazdasági szerepük volt az iparos céheknek, amelyek a kézműves iparágak képesített szakembereit tömörítették szervezetekbe. Árokszálláson főként a 18. században alakultak újjá. A

⁴ Burián János : Latin-magyar szótár, Bp. 1908. 210. „...agricultura deseritur”.

csizmadia-, a szűcs-, a szabó-, a kovács-, az asztalos- és a szűrszabó-céh évszázadokon át megfelelően ellátta készítményeivel a lakossági igényeket. Eleinte a módosabb mesterek házaiban, később önálló céhházakban képezték ki a céhtagokat. Herbert János forrásai szerint, Mária Terézia királynő 1762. szeptember 7-én erősítette meg az árokszállásiak 12 cikkelyből álló céhszabályzatát. A városi magisztrátus 1768. február 20-án adta közre a „Legényekre vonatkozó articulusok”, cikkelyek című szabályzatát, amelyből kitűnik, hogy a fiatalokat nemcsak mesterségbeli, szakmai, hanem műveltségbeli, valláserkölcsi tekintetben is keményen, vasszigorral nevelték. Az ellenőrzést az időnként újonnan választott atyamester (magister neo-electus opificiorum) végezte, „aki a fegyelmezés terén a korbácsot is felhasználta”. Még azt is előírták, hogy a céhek patrónusainak ünnepein (Szentháromság vasárnapja = pünkösöd után az első vasárnap, Havas Boldogasszony, Mariade Nive napja = augusztus 5., Szent István király napja = augusztus 20., Szent Imre herceg napja = november 5., és Szent János napja = június 24.), sőt minden ünnepen, de hétköznapokon is csinosan felöltözve járjanak, amint illik: pálcával, begombolt dolmánnyal és övvel felövezve legyenek, *„mely tisztességes öltözet elmúlasztásának büntetése 10 Pénz lészen”*. A céhek részt vettek a közélet sok területén, céhzászlóikat Árokszálláson a templomban helyezték el. A céhek védőszentjeinek ünnepein, továbbá a búcsújárások és a körmenetek alkalmával a céhszervezetek saját zászlóik alatt vettek részt.⁵

Az itt jelzett, viszonylag tartós s hatóságilag is szabályozott gazdasági jellegű társulások és szervezetek mellett alapvetően fontosak és nélkülözhetetlenek voltak a háziipari tevékenységek laza szervezetei, amelyek szinte önálló keretek között biztosították a családok közszükségleti, ruházati és felszerelési tárgyait. Közöttük kiemeljük a nádból, a gyékényből, a vesszőből és a szalmából font kosarakat, a kasokat, a méhkaptárakat, a puttynyokat, a zsúpszalma-háztetőket, a kerítéseket, a saroglya-és a szekérodalkasokat, a saroglyákat. Háziipari keretek között találjuk a jellegzetes női foglalkozásokat: a vászonszövést, a gyapjú- és a kenderfonást, a szabást, a varrást és a hímzést. Ezeket a lányok már kiskorukban kezdték elsajátítani. Ha mindezekhez hozzávesszük a család élelmezésével (főzés, sütés), a háziállatok tartásával, valamint a konyhakertészkedéssel kapcsolatos tevékenységeket, akkor könnyű belátni, hogy a közép- és az újkori családok tagjainak ismeret-

⁵ V.ö. Herbert János: Jászárokszállás nagyközség monográfiája. Karcag, 1928. 181. old. Sajnos, a 17. és a 18. század eleji oklevelekig Herbert sem tudott visszanyúlni. Hivatkozik Mária Terézia 1762. szeptember 7-én kelt oklevelére, amely az árokszállási céhek 12 cikkelyből álló alapszabályát erősítette meg.

anyaga is széleskörű alkotó-tevékenységre támaszkodott. Önellátó keretek között foglalkoztak a férfiak halászattal és vadászattal, a nők és a gyermekek gyűjtögetéssel (hársfa- és kamillavirág, fodormenta, bodza, csipkebogyó, ehető gomba, csiperke, székfű, tinorú gomba).

Ha ezeket a közösségi társulásokat, munkaszervezeteket és önellátó tevékenységeket úgy fogjuk fel, mint a kulturális fejlődés alapvető formális kereteit, s ebben a keretben a társadalmi valóság tartalmi elemeit, akkor az ilyen jellegű műveltséget valóban gazdagnak és sokoldalúnak ismerhetjük el. Jól írja Herbert János, hogy *„a gazdaember önálló kisvállalkozó is, aki ebben a minőségben kereskedelmi ügyleteket bonyolít le, és pedig sokszor megcsodálható praktikus érzékkel. A földműves embernek a szókincse sem olyan szegényes, csak az életviszonyok más területein gazdagabb, mint a városié, így különösen a természeti és a mezőgazdasági vonatkozásokban”*.⁶ Hozzátehetjük: kisipari és háziipari vonatkozásokban még ennél is gazdagabb és színesebb. A gyermekek ilyenféle családi környezetben nőttek fel és érték el az iskoláskort. Olyan körülmények között, amikor még a törvény sem írta elő a tankötelezettséget. Így az iskolázás szinte önkéntes alapon történt.

Ha a kulturális fejlődést az inkább hagyományos és közkeletű értelmezés szerint úgy fogjuk fel, mint a szellemi, a lelki és az erkölcsi értékek gyarapodásának folyamatát, akkor az értéktermelő munka mellett rá kell mutatnunk az időtálló és állandónak elismert (abszolút) értékekre: az igazság, a jóság, a szépség és a hitélet értékeire. Ezeknek az értékeknek a tudatosítása, megismertetése és kifejlesztése területén, leegyszerűsítve: a lélek kiművelése („cultura animae”) terén évezredek óta kiemelt szerepe volt az iskolának. A középkorban és az újkor évszázadaiban, nálunk hozzávetően az 1760-as évekig az alap- és a középfokú iskoláknak három típusát különböztetjük meg az iskola-rendszerben:

1. a plébániai vagy fárjai iskolát, amely elemi fokú, anyanyelvi ismereteket nyújtott a tanulóknak. Ezek 2-3 évfolyamúak voltak.
2. kolostori vagy monostori iskolát, amely olyan községekben és városokban jött létre, ahol szerzetesi konventek működtek. Itt az elemi fokú osztályok mellett latin nyelvű középfokú továbbtanulást biztosítottak a tanulóknak. Ezeket középiskoláknak /scholae intermediae/ nevezték, humán- és reáljellegű tantárgyaik voltak, 6 osztályban.

---

⁶ Herbert J., i. m. 73. old.

3. a káptalani és a székesegyházi iskolát is jellegzetes középiskolának foghatjuk fel. Érseki vagy püspöki székhelyeken jöttek létre, de inkább a papi, az orvosi, a tanári és a jogi pályára készülő diákok tanításával foglalkoztak, a protestáns iskola és művelődés ellensúlyozása érdekében főként a 16. és a 17. században szerveződtek.⁷

Ezek az iskolatípusok arra utalnak, hogy a közép- és újkori iskolák kivétel nélkül felekezeti iskolák voltak. A Jászkunság mezővárosaiban és községeiben, ahol kimutathatóan kőből épült templomokat emelt a lakosság, mindenütt létrejöttek az alapfokú iskolák már a 14-15. században elsősorban a ferencendi szerzetesek, illetve a világi papság részvételével. Az olvasás és írás ismerete nélkül el sem lehet képzelni a koronabirtokot képező jászkunsági helységek közigazgatását és jogszolgáltatását. Ismeretes, hogy az iskolaalapítás és az iskolafenntartás a helyhatósági patronátusi jog birtokában a mezővárosok és a községek hatáskörébe tartozott. Az is nyilvánvaló, hogy a katolikus egyház plébániái s később a protestáns felekezetek parókiái sem térhettek ki az iskoláztatás feladatai elől, sőt a tanítási feladatok végzése alapvető kötelességüké vált. Hiszen saját belső erőforrásaikból kellett életre hívni azt az értelmiségi vezető réteget, amely iskolázottságánál fogva alkalmas lehetett a kulturális élet feladatainak ellátására is. Erre itt sokkal nagyobb szükség volt, mint az átlagos jobbágyközségek esetében, ahol a földesúr rendszerint külső tisztségviselőket állított a helyhatóságok élére.

Többen hivatkoztak már arra, hogy Árokszálláson talán már az Anjou-korban, de forrásaink szerint a 15. században létezett egy kőtemplom, amelyet Szent István királyról neveztek el, s mellette egy plébánia, amelyet Hunyadi Mátyás 1458. március 1-én kelt kiváltságlevele is megemlíti, s belőle arra lehet következtetni, hogy ez a plébánia a Jászság egyik legrégebbi plébániája volt.⁸ „Arokzalos” helységnév mellett ugyan-ezt a templomot és plébániát ismerhetjük fel azon a Magyarországot ábrázoló térképen, amelyet Lázár atya, az Esztergomi Érsekség /Bakócz Tamás/ titkára készített az 1510-es években. Itt jól látható a templom magas tornya is.⁹

⁷ V.ö. Magyar Pedagógiai Lexikon. Budapest, 1933. II. k. 211. old. Szerkesztette: Kemény Ferenc. Továbbá: II. k. 311. old.

⁸ L. tanulmányunk 6. és 12. jegyzetének anyagát!

⁹ A Lázár-féle Magyarország térképe 1528-ban jelent meg nyomtatásban a bajorországi Ingolstadtban. Lázár Bakócz Tamás (1442-1521) esztergomi érsek titkára volt.

Mint ahogy a Jászság központjában, Jászberényben, az 1470-es években felépült a ferences templom és kolostor, s a ferencesek végleg meglepedtek a Jászságban, bizonyos, hogy az árokszállási templomban a ferences szerzetesek tartottak istentiszteleteket, a plébánián pedig elemi fokú iskoláztatást és hitoktatást végeztek. Országosan a 15. században „már 165 városi vagy mezővárosi és falusi iskola létezéséről van tudomásunk, 1540-ig összesen mintegy 275-ről tudunk, jóllehet az alföldi területek okleveles emlékei jórészt elpusztultak”.¹⁰ Ezek nagy része, köztük az árokszállási is plébániai iskola volt, ahol a község iskolaérett lakossága anyanyelvi nevelő-oktatásban részesült. A 16. században már nemcsak a helyhatósági tisztségviselőktől, hanem a kézműves mesterektől, a céhtagoktól és a céhlegényektől is megkívánták az alapfokú iskolázottságot, az olvasás és az írás ismeretét.

Árokszállás mint a Jászság legnagyobb községe a 17. században az egyházi iskolázás tekintetében sokkal kedvezőbb helyzetben volt az átlagosnál. A régi templomot és a plébániát 1630-ban felújították és megnagyobbították. Ennek az emlékéét őrzi mindmáig két miséző kehely az 1630. és az 1634. évből,¹¹ továbbá két harang az 1649. és az 1651. évekből. Legújabb adataink szerint P. Várkonyi Mátyás már 1649-ben Árokszálláson teljesített egyházi szolgálatot. Ugyanis, amikor Marian Ibrissimovich belgrádi ferences missziós püspök 1649 augusztusában és szeptemberében bérmakörúton járt a Jászságban, érkezett Árokszállásra is. P. Várkonyi plébános szeptember 21-én hálálkodó levelet írt a Propaganda Congregationnak a püspök értékes és buzgó szolgálataért. Jelezte azt is, hogy „*azelőtt 130 évig arrafelé nem járt püspök*”.¹² P. Várkonyi közel fél évszázados plébánosi működése idejében jelentős mértékben megerősödött Árokszálláson az egyházközség és az iskolaszervezet is. Meg kell említenünk, hogy 1674-ben P. Várkonyi választott gondviselője volt a Jászságnak /Curator Jazygum/ hitéleti és iskolázási vonatkozásban egyaránt. Ugyanebben az évben Matthaëus Benlich belgrádi ferences missziós püspök Gyöngyösről megérkezett a Jászságba. Bérmakörútja során járt Árokszálláson is, ahol akkor „*egy magyar pap a plébános, és két templom is van. Másnap a Szent István király templomban bérmált*”. A bérmáltak száma 275 volt.¹³

¹⁰ Ravasz János (szerk.): A magyar nevelés története. Bp. 1968. 15.old. Ezek az iskolák magyar anyanyelvűek voltak, rendszeres latintanítást legfeljebb a felsőbb osztályokban végeztek.

¹¹ Fényképfelvételei a jelen tanulmány mellékletei.

¹² Gyetvai Péter: Egyházi szervezés. München, 1987. 107.,109.old.

¹³ Ugyanott, a 121.old. - A Szent István templomon kívül az egyik kápolnáról lehetett szó. „*Quid est Confirmatio? Micsoda a Bérmálás? Az Új Törvénynek Szentsége,*

Az árokszállási plébániai iskola rectora, igazgatója a mindenkori plébános volt, aki a segédlelkészi, az orgonista-kántori és a tanítói feladatokat is ellátó ferences szerzetesek közreműködésével irányította az iskolai nevelés-oktatás munkáját. Ennek az anyanyelvű plébániai iskolának a tantárgyai a következők voltak: olvasás, írás, egyházi ének, vallás = katekizmus tanítás, számolás-mérés, a lányoknál szövés, varrás stb. E tantárgyak közül jó néhány szerepelt a négy confraternitás (társulat) templomi foglalkozásai, valamint a céhházakban folyó szakmai képzés keretei között is. A társulatok és a céhek keretében történő továbbtanulásban csak azok vehettek részt, akik az alapfokú anyanyelvi iskola 2-3 osztályát már elvégezték.

Itt is az olvasástaniással kezdődött az iskolai munka. Az olvasást a betűztető módszer alkalmazásával végezték. Először a nyomtatott betűket ismertették meg a magyar ABC sorrendjében. A mássalhangzókat a betűalakjuk, nem a hangalakjuk szerint (pl.: Bé, Cé) ejtették ki. Majd rátértek a hangoztató módszerre, s ezzel a mássalhangzókat a mellettük lévő magánhangzóval együtt, tehát szótagolva (syllaba) olvasták, amint azok a szavakban előfordultak. Mind a betűztető (silabizáló), mind a hangoztató (sonabilis) módszer igen sok, fennhangon történő, együttes gyakorlást követelt. A szótagok összekapcsolása szavakká, majd ezeknek mondatokba foglalása bizonyosan hosszú ideig eltartott. Az előrehaladás szerint nevezték el az egyes tanuló-csoportokat silabistáknak, vagy ábc-istáknak, majd félolvasóknak (collectores), jól olvasóknak /lectores/. Amikor a tanulók eljutottak a folyékony olvasás szintjére, akkor kezdődött meg az írástanítás, s ez kezdetben „teljesen gépiesen történt. A tanító előírt egy sort, s a tanulók ezt másolták mindaddig, amíg a tanító írását tőrhetően meg nem közelítették... Ezt követte a másoló tanítási mód, amikor a tanító írónnal előírta a betűket és a szavakat, a tanulók pedig ugyanazon a vonalakon végigfestették a betűk alakját. Ezután következett a vonalas módszer: segítő-vonalakkal és pontokkal igyekeztek a vonalak irányának és a betűk alakjának leírását megkönynyíteni”¹⁴

Adott körülmények között mind az olvasás, mind az írás tanításának az volt a fő célkitűzése, hogy a nyomtatott, majd az írott szövegeket

---

mely azoknak adatik a Püspöktől, kik immár megkeresztelkedtenek; melyben a Szent Kenetnek és a Szent Igéknek általa kegyelem adatik és a Lélek megerősítettik, mind hitünk erősítésére, mind Krisztus nevének (ha kívánatlik) bátor-sággal való vallástételére”. R. P. Petri Canisii: Catechismus latino-ungaricus. Posonii, 1758. 54-55. old.

¹⁴ L. a 7. jegyzet, I. k. 929. old. Drózdny Gyula cikke. Továbbá az I. k. 429-430. old. Az olvasás tanítása.

(imák, énekek, biblia, katekizmus, latin nyelvű miseszövegek) folyékonan olvassák a tanulók. Nyilvánvaló azonban, hogy mindeközben meg kellett ismertetni a tanulókat alapvető nyelvtani fogalmakkal, így a szófajokkal, a névszókkal és ragozásukkal (declinisták) az igékkel és ragozásukkal (conjugisták), a nyelvtani elemzéssel (grammatisták), sőt a mondattani alapismeretekkel is (syntaxisták).

Hogy az alapfokú plébániai iskolák milyen színvonalat értek el a nyelvtani ismeretek tanítása terén, az attól függött, hogy az iskola-fenntartó község hány évfolyam és osztály elhelyezését és működését tette lehetővé. Ez utóbbi nyelvtani ismeretek rendszeres tanítására már csak a kolostori vagy monostori iskolák keretes tanterveiben kerülhetett sor, ahol bevezették a latin nyelv tanítását, amely az alsóbb osztályokban az anyanyelv segítségével, később a latin nyelv tanítási nyelvvé emelésével történt meg. Az árokszállási plébániai iskolából csak azok a tanulók folytathatták tanulmányaikat a jászberényi, a gyöngyösi vagy az egri ferences kolostori iskolákban, akik az otthoni plébániai iskolában kiemelkedő eredményeket értek el, s itt kizáróan fiútanulókról lehetett szó. Általában ebből a kellően iskolázott rétegből választották meg a községi előljáróság vezető tisztségviselőit (főbíró, bírák, jegyző, esküdt polgárok, tizedesek, egyházgondnok, céhek atyamesterei stb.), sőt: 1746-tól a kántortanítókat is. Korábban ugyanis ezt az állást egyházi személyek töltötték be.¹⁵

Az alapfokú iskola tantárgyai sorában központi helyet foglalt el a vallásban, amelynek oktatási anyaga két fő területet foglalt magában: a vallási igazságok és hitágazatok /dogmák/ együttesét, a hittant, másrészt az erkölcsi értékek /etika, moralis/ ismeretanyagát, az erkölcsstant. Tágabb értelemben a vallásban foglalatához tartoznak az ó- és újszövetségi kinyilatkoztatások könyvei: a történeti, a prófétai és az oktatókönyvek, az evangéliumok, az Apostolok Cselekedetei és a Jelenések Könyve, továbbá a szertartástan és az egyháztörténelem is. Egy alapfokú elemi iskolában természetesen csak egy szűkebb körű, az életkori igényeknek megfelelő vallástani ismeretek tanításáról lehetett szó. Ám minden fokozaton figyelembe kellett venni az emberi /tanulói/ alkat három alapvető összetevőjét: a lelkialkat tudatjelenségeit, a testi, biológiai alkat jellegzetességeit, valamint a személyiség egyéni kisugárzó erejét, szellemiségét, géniusát. Az elhivatott, a tehetséges és sokoldalúan felkészült vallástaniító vagy hitoktató figyelembe is vette ezeket az alkati té-

¹⁵ Országos Levéltár, OL U et C. E 156. 110:39. Conscriptio Jassigum, 1705. Ebben az összeírásban a vezető tisztségviselők sorában azért nem szerepelnek a tanítók és a kántorok, mert ezeket a tisztségeket a plébániai iskolákban akkor még kizáróan egyházi személyek, Árokszálláson ferences atyák látták el.

nyezőket akkor, amikor eldöntötte, hogy tanítványai, tanulócsoportjai mit képesek felfogni és érzelmeikben is elraktározni a hittan és az erkölcsstan értékhalmozásából. Hogy ez a soktényezős folyamat esetenként nem vezetett látványos eredményekhez, az kitűnik az 1746. évi egyházi szemle jegyzőkönyvének egyik megjegyzéséből, miszerint az árokszállási fiatalok közül sokan szétszélednek a prédikálásuktól s a katekizmust együttesen elhanyagolják - „*Juniores tamen plerumque e concionibus turmatim diffugiunt, Catecheses communiter contemnunt*”.¹⁶ Látszik tehát, hogy a szemleíró nem hagyta magát háborgatni a jóhiszeműségtől, ugyanis azt kiemelte, hogy a parancsolt ünnepeken és a vasárnapi szentmiséken részt vesznek, a tanácsolt ünnepeken csak kevesen vannak jelen, továbbá a prédikációt és a hitoktatást a szentmise utáni időpontban tartották. S a fiatalok így inkább kocsiba fogtak, elmentek az erdőre vagy a rétre fáért és szénáért. Egyébként a plébánosnak eddig megadták a „*békességes tiszteletet*”.

A vallástanítás széleskörű ismeretanyagából ez alkalommal emeljük ki a katolikus hittanítás legismertebb kézikönyvét, a katekizmust, amely kérdések és feleletek alakjában tartalmazza a hittan és az erkölcsstan alapvető tudnivalóit, mert ezek szorosan hozzátartoznak a szellemi műveltség tartományához. Itt szorosabb értelemben a lelki műveltségről, a lélek kiműveléséről („*de cultura animae*”) van szó, amint ezt már Assisi Szent Ferenc és őt követően a középkori egyházatyák is hangoztatták a hit terjesztéséről és védelméről írott műveikben.¹⁷

Ismeretes, hogy az Egri Egyházmegye egész területén, így a Jászságban is, a 16. századtól kezdve, évszázadokon át R.P.Petrus Canisius jezsuita teológus latin-magyar nyelvű katekizmusa volt használatban.¹⁸ Ez először 1562-ben jelent meg Telegdi Miklós püspök (1535-1586) fordításában. Ki kellene emelnünk azonban, hogy ennek a középkori vallási életből örökölt latin szókészlete s főként ennek magyar nyelvű szövegváltozata már a 18. században is nehezen volt közérthető. Nem is szólva arról, hogy a keresztény vallás dogmáinak igazságait javarészt inkább csak szemléletes szimbólumok és szóképek segítsé-

¹⁶ EÉ Lt Canonica Visitationis, 1746. f. 106 r.

¹⁷ Pl.: Szent Ágoston (354-430) hippói püspök, teológus: De doctrina Christiana = A keresztény tanításról, Confessiones = Vallomások, De catechisandis rudibus = A tudatlanok hitoktatásáról, De civitate Dei = Az Isten országáról.

¹⁸ Petrus Canisius (1521-1597): Parvus Catechismus Catholicorum = A katolikusok kis katekizmusa. Ez a műve 1558-ban jelent meg először. A szerző életében még 200 kiadást ért meg, a 19. század elejéig több mint 500 kiadásban jelent meg. Csaknem minden európai nyelven forgalomban volt. Ez alkalommal mi az 1758-ban Pozsonyban megjelent kiadványt használtuk fel.

gével igyekezett érzékeltetni. Ez csak megfelelő lelki ráhangolás esetén eredményes.

A Canisius-féle könyvecskének az anyaga szerkezetileg öt fejezetre tagolódik. Az I. fejezet szól a hitről és a hitvallás ágazatairól: *„Mire kell először tanítani a keresztény embert? - A hitre, a reménységre, a szeretetre, a szentségekre és a keresztény igazságok tiszteire. - Micsoda a hit? - Isten ajándéka és világosság, mellyel az ember megvilágosítottván, erősen ragaszkodik azokhoz, amiket az Isten megjelentett és nekünk az Anyaszentegyház által elénkbe adott, hogy higgyünk, vagy van azokról nyilvánvaló írás vagy nincsen”*. Tartalmazza az Apostoli hitvallást, a Hiszekegyet, ennek 12 ágazatát, továbbá az Anyaszentegyházról szóló ismereteket. Pl. a 19. kérdés és felelet: *„Micsoda az Anyaszentegyház? - Mindazoknak gyülekezete, akik Krisztus hitét és tanúságát vallják, ez a gyülekezet Krisztus után a Földön egy pásztor alatt igazgattatik és birattatik”*. Ez a fejezet 21 kérdés-feleletből áll.

E katekizmus II. fejezete 16 kérdés és felelet során ismerteti az üdvösség iránti reménység fogalmát, az Úr imáját, a Miatyánk és az Angyali üdvözlés értelmezését. Pl. a 36. kérdés és felelet így hangzik: *„Honnét származott a Szűz Mária üdvözlése? - Először Gábrriel arkangyalnak és Szent Erzsébet asszonynak példájából, annakutána az Anyaszentegyház régtől fogva való szokásából és egyetértéséből”*. A 38. kérdés-felelet: *„Mit tanulunk az Angyali üdvözlésből? - Szűz Máriának hasonlíthatlan drága ajándékait és dicséreteit, hogy az Úristentől kiváltképpen való ajándékokkal és jóságokkal ékesítettett, hogy ugyanazon Szűz és Anya minden időbeni asszonyok között áldott, hogy a királyok királyának, a Krisztusnak, a mi Urunknak és Istenünknek szülője és ennek okáért nekünk Istennél való kegyelem-találónk és örök életünknek szülőanyja”*. Íme, az érzékfeletti világ misztériuma, hittitka!

A III. fejezetben a szeretetről és a tízparancsolatról van szó: *„Micsoda a szeretet? - Istentől emberbe öntött jóság, amivel Istent önmagáért, felebarátunkat pedig Istenért szeretjük”*. Mondd el a tíz-parancsolatot!

„1. Én vagyok a te Urad, Istened, idegen isteneid ne legyenek én-elöttem, faragott képet ne csinálj magadnak, hogy azt imádjad!

2. Istennek nevét hiába ne vedyed, mert az Úr büntetés nélkül nem hagyja, aki az Úristennek nevét hiába veszi.

3. Megemlékezzél róla, hogy ünnepeket szentelj!

4. Atyádat és Anyádat tiszteld, hogy hosszú életű lehess a Földön, melyet a te Urad, Istened ád tenéked!

5. Ne ölj!

6. Ne paráználkodj!

7. Ne orozz!
8. Hamis tanúságot ne szólj felebarátod ellen!
9. Felebarátod feleségét bűnre ne kívánd!
10. Se házát, se mezejét, se szolgáját, se szolgálóleányát, se ökrét, se szamarát, se egyéb nemű jószágát!”.

Példaként nézzük az 5. parancsolatot: Ne öl!

„Megtilt mindennemű külső erőszakot, az öldöklést, a bosszúságtételt, amelyek felebarátunk testének és életének ártanak. Ezenfelül tiltja a haragot, a gyűlölséget, a bosszúállást, a haragtartást és minden szívbéli gonosz akaratot, amelyek felebarátunk ártalmára néznek, kirekeszt és teljességgel vesztiére megy”.

A tízparancsolaton kívül vannak egyéb parancsolatok. „Hány parancsolata van az Anyaszentegyháznak? - Öt számláltatik kiváltképpen:

1. Az Anyaszentegyház elrendelt ünnepnapjait megülni.
2. Ünnepnapokon misét becsületesen hallgatni.
3. Bizonyos napokon a parancsolt böjtöket megtartani és némely eledelektől magunkat megtartóztatni.
4. Bűneinket minden esztendőben a keresztény Anyaszentegyháznak törvény szerint való egyházi emberének meggyónni.

5. Ha nem többször, legalább egyszer minden esztendőben, Húsvét táján az Oltáriszentséget magunkhoz venni”.

Mi haszna van ezeknek?

A keresztény hitet, az alázatosságot és az engedelmességet gyakorolják. Továbbá az istentiszteletet, a tisztességes élet módját és a közönséges nyugalmat nevelik és megtartják, ékesítik. Végül: igen hasznosak, hogy minden dolgok ékesen és szép rendtartással legyenek az Anyaszentegyházban, és hogyha azokat szeretetből megtartjuk, örök életet is nyerhetünk azok által.” (63. kérdés-felelet)

A káté IV. fejezete a szentségekről szól. „Micsoda a szentség? - Az Úristennek láthatatlan kedvének vagy malasztjának láthatandó jele, amelyet Őszent Fölsége szerzett a mi megszentelésünkre. Mert más az, amit abban veszünk, s más az, amit látunk. Látjuk a külső jegyet, de vesszük az elrejtett lelki malasztot /kegyelmet/, amelyet szentséges mivoltának nevezünk”. „Hány szentség vagyon? - Hét, amelyeket az Anyaszentegyház Krisztustól vett az apostolok által és mindezideig tartott. Ezek: 1/ a kereszttség, 2/ a bérmálás, 3/ az Oltáriszentség, 4/ a bűnbánat, 5/ az utolsó kenet, 6/ az egyházi rend, 7/ a házasság.” „Hány tanúság vagyon az Oltáriszentségről, kit kiváltképpen szükséges mindenkinek tudni? - Öt: első az ő igazsága, második a kenyérnek és a

bornak Krisztus testévé és vérévé változása, harmadik ennek a szentségnek illendő imádása, negyedik az áldozat, ötödik e szentség hozánk való vétele". „Micsoda a házasság szentsége? - Férfiúnak és asszonynak törvény szerint való egybe-kötelezése, melyben elválaszthatatlan társaság szereztetik, Istennek kegyelmével megajándékoztatnak avégre, hogy tisztesség szerint és keresztényül szüljék és fenntartsák magzatjukat, annak fölötte, hogy a testi fertelmességnek bűneit eltávoztassák". (Terjedelmi okok miatt törekedtünk az anyag rövidítésére.)

Az V. fejezet a keresztény igazság tisztségeiről („De officiis justitiae christianae”) szól. „Hány tisztsége van a keresztény igazságnak? - „Kettő: távozz el a gonosztól, azaz a bűntől, és tedd a jót, azaz az igazság tisztességét!” „Miképpen óvhatja meg magát az ember a bűntől és hogyan teheti a jót? - „Ez önnönmagától nem lehetséges, hanem Krisztus kegyelme által és a Szentlélek segítségével felkészített keresztény ember teheti a jót, ezzel ugyan tartozik is, hogy amennyire a gyarlóság engedi, igazán éljen és a törvényt betöltse”. „Hányféle bűn van? - Melyek a fő bűnök? - A kevélység, a fősvénység, a bujaság, az irigység, a torkosság, a harag és a jóra való restség.” - „Melyek azok a jócselekedetek, amelyek ellenkeznek a hét fő bűnnel? - Az alázatosság, az adakozás, a tisztaság, a kegyelmesség, a mértékletesség, a tűrés, a szüntelen való ájtatosság és isteni szolgálat (Devotio).” - Melyek az égbekiáltó bűnök? - A szántsándékkal való gyilkosság, az árváknak és az özvegyeknek nyomorgatása, a szolgák és munkások bérének csalárd elvonása”. „Melyek az irgalmasság testi cselekedetei? Hét: éhezőknek ételt adni, szomjúhozóknak italt adni, mezíteleneket ruházni, a foglyokat kiváltani, a betegeket látogatni, az útonjáróknak szállást adni, a halottakat eltemetni”. „Melyek az irgalmasság lelki cselekedetei? - Az is hét: a bűnösöket megfeddeni, a tudatlanokat tanítani, a kételkedőknek jó tanácsot adni, felebarátunkért Istent imádni, a szomorúakat vigasztalni, a bosszúságot békével szenvedni, felebarátunk vétkeiért megbocsátani”. Melyek a fő jócselekedetek? - „Okosság, igazság, mértékletesség és lelki erősség, avagy állhatatosság, melyekkel az ember Krisztusban azt nyeri, hogy okosan, igazán, mértékletesen és állhatatosan élvén, kedves és kellemetes legyen az Úristen előtt”. Hány ajándéka van a Szentléleknek? - „Hét: amelyek megnyugodtak Krisztus urunkon. Azt mondja a próféta: amelyek Ótőle, mint a kegyelemnek kútfejéből egyebekre származnak; tudniillik: a bölcsesség ajándéka, az értelemnek, a tanácsadásnak, a tudománynak, az állhatatosságnak, az istentiszteletnek és az istenfélelemnek az ajándéka”. - Hány evangéliumi boldogság van? - Nyolc, amelyeket így adott Krisztus elénk a Tábor hegyén: 1/ Boldogok a lelki szegények, mert övék a Mennyeknek országa/ 2/ Bol-

dogok a szelídek, mert ők bírják a Földet, 3/ Boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak, 4/ Boldogok, akik éheznek és szomjúhozják az igazságot, mert megelégtettek, 5/ Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek, 6/ Boldogok a tiszta szívűek, mert ők látják az Istent, 7/ Boldogok a békességesek, mert Isten fiainak hivatnak, 8/ Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert ők a Mennyek országa”. „Melyek mondanak az ember végső dolgainak? Azok, amelyek az emberrel legutoljára történnek, úgymint : a halál, az ítélet, a pokol és a mennyei dicsőség...minden cselekedeteidben emlékezzél meg a te végső dolgaidról és soha nem vétkezel!”¹⁹

Ezeknek a hit- és erkölcstan-i idézeteknek a tartalmából kirajzolódik előttünk a korabeli vallásos ember elérhető eszményképe és szociális műveltségesezménye. Másrészt az itt körvonalazott vallásos és szociális eszmények fényt vetnek azokra a lelki értékekre, amelyeknek kiművelésére a nevelőmunkának mindenkor törekednie kell. Így az alapfokú vallásnevelés elsősorban nem is az ismeretek átadására törekedett, hanem olyan nevelő hatások és erkölcsi élmények érvényesítésére, amiknek a segítségével a fiatalok sokoldalúan bekapcsolódhatnak, illetve beilleszkedhetnek a műveltebb felnőttek kulturális életébe, s így nemzedékről nemzedékre maguk is hozzájárulhatnak újabb kultúrértékek létrehozásához és azok továbbfejlesztéséhez.

Árokszálláson a redemptiot követő esztendőben 2853 főnyi lakosságról adtak számot az anyakönyvi nyilvántartások. A hitvallástételre alkalmas („capaces confessionis”) lakosok számát 2164 főnyire becsülték, míg a 7 éven aluliak „infra septennium” számát 689 főnyire. A húsz évvel későbbi, tehát az 1766. évi egyházi szemle adatfelvétele már igen jelentős gyarapodásra utal. Itt a vallástételre alkalmas lélekszámot 2560 főre becsülték, amíg az arra nem alkalmas „animae incapaces confessionis” lakosokat 1256 főnyire.²⁰ Húsz év alatt a lakosságszám tehát 2853-ról 3816-ra emelkedett. Ez a 963 főnyi többlet „persze, főleg a beköltözőkből (peregrinus) állhatott elő”.²¹

¹⁹ Ez a 80 oldal terjedelmű katekizmus kiadvány 122 kérdés-felelet keretében foglalja össze az elemi fokú hit- és erkölcstan ismeretanyagát. Az idézett részeket általában szöveghűen közöltük. Csupán a feltűnő helyesírási, nyelvhelyességi és mondatszerkesztési hibákat javítottuk ki, továbbá néhány latin terminus jelentését módosítottuk: pl. officium = tisztség, kötelesség; instructus christianus = felkészült keresztény; merces defraudata = a bérek csalárd elvonása; persecutio = üldözés, kergetés stb.

²⁰ EÉL-t Canonica Visitationis, 1766. Anno 1766. augusztus 5. Ad 6. Quantum ad Parochianos.

²¹ V.ö.: Fodor Ferenc, i.m. 403. old.

Az 1745. évi redemptionnak az iskolafejlesztés tekintetében is jelentős hozadéka volt. Ugyanis korábban maga a plébános és váltakozva a ferences atyák végezték az iskolai nevelő-oktató munkát, 1746-ban Árokszálláson is alkalmaztak világi tanítómestert, orgonista kántort és világi sekrestyést. Az iskolai tanszemélyzet akkori összetétele a következő volt:

1. Zatko Mihály plébános az iskola rektora, igazgatója. Teológiai tanulmányait Kassán végezte, 25 év óta lelkipásztor, Árokszálláson 8 év óta plébános, 51 éves. Dicséretesen él hivatásának. A redemptio során 20 hold földet vásárolt a plébánia részére 160 rajnai Ft-ért.

2. A kápláni, segédlelkészi állás akkor nem volt betöltve.

3. Botka Imre tanítómester (ludimagister) tud magyarul, németül és szlovákul, a hitvallást nem tette le, a hitoktatásban alapos, ő maga ezt jól érti, jó erkölcsű, semmiben sem elmarasztalt, megbecsüli és tiszteletben tartja a plébánost, gyakran a templomban tanítja a gyermekeket és a katechézist, továbbá a felnőttek hitoktatását. Részére a község lakást biztosított. Évi illetményét szerződésileg 33 rajnai Ft 75 dénárban állapították meg részben készpénzben, részben naturáliákban. A felnőttek tanítása a confraternitások, a társulatok keretében történt.

4. Valiczky János orgonista-kántor, tud magyarul és szlovákul, a hitvallást nem tette le, a hittan tanításában alapos, maga jól megérti. Az ivásban azonban élen jár, jövedelmét a korcsmában tékozolja, a plébánossal szemben engedetlen, mondják, hogy róla többször megvetően szól. Ünnepeken gyakran elhanyagolja a templomot, pedig jó énekhangja van, az orgonán is jól játszik, kiváltképpen ha józan. Felesége veszekedős és nyelves. Családja részére a község ad lakást, évi illetményét szerződésileg 101 rajnai Ft 50 dénárban határozták meg. Ezen belül a confraternitásoktól és a temetések után 20 rajnai Ft fizetést kap. Mivel az orgonát nem lehet ide-oda szállítani, nyilvánvaló, hogy a hangszeres énektanítást csak a templomban végezhetette mind a gyermekek, mind a felnőttek részére.

5. Kovalik István sekrestyés és harangozó (sacristanus, campanator) szoros értelemben nem tartozott a tanszemélyzet sorába. Inkább amolyan pedellusféle teendőket végzett az iskolások körében. Békességes, jó erkölcsű, a plébánoshoz hű és engedelmes ember volt, családjával együtt a saját házában lakott. Évi fizetése 28 rajnai Ft volt, viszont - mint egyházi ember - minden adózástól mentesült.²²

Húsz év folyamán szinte teljes egészében megváltozott ennek a plébániai iskolának a tanszemélyzete:

²² L. a 20. sz. jegyzet anyagát!

1. 1758 ősztől kezdve már Tóth Adalbertet helyezték Árok-szállásra plébánosnak. Hivatalból ő volt az iskola igazgatója is. 1766-ban 59 éves volt. Teológiai és filozófiai tanulmányait Egerben végezte. Korábban 15 évig Tamamérán volt plébános, azután 5 évig Sajószegeden. Ezt követően káplán volt 8 hónapig Gyöngyösön, majd Egerben a teológiai szeminárium előjáró-helyettese (vicepraefectus). Az új barokk templom és a plébániaház újjáépítése az ő nevéhez fűződik. Egyházközségi feladatait mintaszerűen ellátta. Művelődési és iskolázási téren igen nagy érdemei voltak.

2. 1758-tól kezdve a kápláni, a segédlelkészi tisztségben Horváth András teljesített egyházi szolgálatot. Filozófiai és teológiai tanulmányait szintén Egerben végezte. Az iskolások és a felnőttek hitoktatását a téli időben a reggeli mise után, nyáron pedig a délutáni órákban végezték. Az egri egyházmegyei javaslat alapján évente 60 rajnai Ft fizetést kapott a templompénztárból.

3. A város és a plébános egyetértésével Bozóki Gergelyt választották meg az iskola világi igazgatójává. A hitvallást letette („professionem Fidei deposuit”). Jó erkölcsű, hivatásbeli feladatait jól ellátta. Lakóháza a várostól kapott, s azt jó állapotban tartotta. Egyaránt tanította a mindkét nemhez tartozó tanulókat, külön tanteremben a fiúkat és külön a leányokat. A gyakran jelenlévő tanulók létszáma átlag 140 fő volt. Kialkudott bére évente a következő: 1 pár csizma árának megfelelően készpénzben kapott 17 rajnai Ft-ot, minden egyes, az iskolákat kicsiny kortól fogva látogatótól 1 pozsonyi mérő (54,30 liter = 1 kila) búzát, marhahúsrá 3 rajnai Ft-ot, szalonnára 3 rajnai Ft-ot, továbbá 25 font sót, 5 font faggyút, 4 közepes vaját és 1 szekér tűzifát.

4. Valiczky János 1766-ban már 27 év óta látta el az orgonista kántori hivatali tisztséget a lakosság megalégedésére. Az iskolamesterétől elkülönített lakóháza volt. Javadalmazását fentebb már részleteztük.

5. Baranyi Mihály harangozó és sekrestyés is hosszú ideig volt a templom szolgálatában. A városban saját lakóháza volt. Évi javadalmazását fentebb már ugyancsak részleteztük.

Miután az 1760-as években az iskola tanulóinak létszáma fokozatosan növekedett, túlhaladta a 140-es létszámot is, szükség volt arra, hogy a két tanterem mellett létrehozzanak még egy új tantermet. Ezt úgy oldották meg, hogy egy osztályt Bozóki tanító lakóházának egyik

szobájában helyezték el. A vallástan- és az énekórákat pedig a plébánián vagy a templomban tartották meg. A káptalani szemle során határozatba foglalták, hogy az iskola tantermeiben a következő szentképeket helyezték el: 1/ A 12 éves Jézus a jeruzsálemi templomban, 2/ Szent Anna a Boldogságos Szűz édesanyja, 3/ Az őrangyal imája. Hasonló szentképek voltak elhelyezve az egri három osztályos elemi iskolákban - „*Icones... ad normam earum, qui in trivialibus Scholis agriensibus existunt*”.²³

A mezővárossá történt feljebb sorolás (1756) óta ezt az iskolát a városban már inkább mezővárosi iskolának (*schola oppidana*) nevezték, de az egri káptalani szemle szövegében továbbra is csak három osztályos elemi /*schola trivialis*/ néven szerepelt. Az iskolázási igények növekedése hozta magával, hogy 1766-ban a város szeretne volna ezt a 3 évfolyamú iskolát 4 évfolyamúra bővíteni. Ennek érdekében határozta el a városi magisztrátus, hogy az óiskolamester mellé még egy új tanítót, „kismestert” alkalmaz. Erre az új állásra két személy pályázata jött számításba: Bella Mihály helybeli fiatalember, akinek középiskolai végzettsége volt, „ki is jó hazafi, tanult, jó szavú, jó író, alkalmas és ritka dicséretre méltó”. Őt javasolta a Jász Kerület részéről Nagy Mátyás kapitány és Tóth Albert plébános, az iskola egyházközségi igazgatója is. A másik pályázó Szalay József, aki a Heves vármegyei Svábiuradalom tisztartója volt. Rokoni kapcsolata révén, csalárd módon és alattomban sikerült megnyernie az árokszállási bírák támogatását, akik a megfelelő környezettanulmány és megbízható tájékoztatás hiányában - ráadásul a kerületi és az egyházi hatóság tudta nélkül - Szalay pályázatát elfogadták. Ezt követően maguk is meglepődtek akkor, amikor kiderült, hogy Szalay méltatlan erre az állásra. Tudomásukra jutott, hogy az az ember egy „*korhely, csapongó, tudatlan, mosdatlan szájú, fajtalan beszédű, aki már szüzeket is megszeplősített s gonoszságaiért még most sem vette el méltó büntetését*”.²⁴ Személyi ügyekben a városi tanácsnak aligha volt kiábrándítóbb csalódása ennél, s aligha volt reménytelenebb törekvése arra, hogy a tüzet és a vizet összebékítse. A lépre csalt városi magisztrátus - élén a főbíróval - csak hosszú huzavona után volt képes elismerni meggondolatlanságon alapuló és botrányos tévedését. Ezért fordulhatott elő, hogy a főbíró mintegy hatalmaskodva kijelentette, hogy - amennyiben Szalay nem lesz „*kismester*” Árokszálláson - „*bezárja az iskolát*”. Sőt már ki is adta a parancsot Bo-

²³ L. a 21. sz. jegyzet anyagát! „*Nostra Ordinaria decrevimus sequentia: 1. Commitimus Parocho... etc.*”

²⁴ EÉLT Nr. 760. Tóth Adalbert plébános levele gr. Esterházy Károly egri egyházmegyei püspök-főispánhoz. Ez jellegzetes panaszlevél.

zói „ómesterek”, hogy az iskola kulcsát vigye be a városházára. Hogy ezek a hangzatos és fölényes fenyegetések végül is nem jártak eredménnyel, viszont jelentősen megtépázhatták a városi magisztrátus nimbuszát, az valójában Tóth Adalbert plébános igen kemény hivatalos fellépésének tulajdonítható. Meggyőzően hivatkozott az érvényes püspöki rendeletre /Cap.4. De Ministris Ecclesiae/, miszerint „az iskolamester legyen józan, jámbor, értelmes és tökéletes életű”. Ugyanakkor részletes levélben számolt be gr. Esterházy Károly egri egyházmegyei püspöknek a helybeli tanítóválasztás sajnálatos körülményeiről. Hivatásából adódó elkötelezettséggel hangsúlyozta, hogy papi lelkiismerete szerint semmiképpen nem egyezik bele, hogy Szalay iskolamester legyen, mert - amint írta - „gonoszságától irtózom, tartván a gyaláztától, őt azon tiszt-ségre fel nem vehetem”. Kemény szavakkal marasztalta el a városi magisztrátust is, ahol „merő vexámra törnek, az sül ki belőle, hogy a helységek, a magisztrátusok a plébánosokkal úgy bánhassanak, mint a bal-atyafiak a prédikátorokkal, hogy ők diktáljanak, elsőséget ők tartsanak az egyházi törvényekben s privilégiumokban, tetszésük szerint”.²⁵ Itt elutasítóan utalt a protestáns egyházközségi tanács profán összetételére, ahol „a bal-atyafiak” határozták meg a protestáns lelkészek jogviszonyait.

Adott körülmények között s éppen az erkölcsi törvény kötelező ereje révén egészen természetes, hogy Szalay nem lehetett tanító Árokszálláson. Valószínű azonban, hogy az iskola 4. osztályát végül is nem nyitották meg. Ez idő tájt ezt az iskolát már „nemzeti iskola” (schola nationalis) néven tartották nyilván s hivatalosan is „méretes elemi népiskola”-ként (schola normalis nationalis) szerepelt. S még a Ratio Educationis életbeléptetése után (1777) sem lehetett szó arról, hogy ez az alapvetően anyanyelvi népiskola „nemzeti főiskola” fokozatot ért volna el.²⁶ Csupán arról lehetett szó, hogy a 3. osztály elvégzése után a 10-12 éves tanulók legjobbjai közül valamivel többen nyerhettek felvételt a már említett középiskolákba, a szerzetesi kolostorok latinus műveltséget adó iskoláiba, ahol a gazdasági ismereteket, a hazai földrajzot, a történelmet, a természetrajzot és a mennyiségtant, sőt a szép- és he-

²⁵ EÉLt uo. Enyhe elfogultsággal prédikátoroknak nevezték a protestáns lelkészeket s „bal-atyafiaknak” az egyháztanács világi tagjait.

²⁶ V.ö.: Herbert János, i.m. 112. old. Tanítóképezdek még a 18. század végén sem léteztek. Hazánkban az első tanítóképezdét 1828-ban állították fel Egerben, a 6 osztályos középiskolát követő 2 évfolyammal. (V.ö.: Ravasz János (szerk.), i.m. 63.old.)

lyesírást, a levelezést és a német nyelvet is fő- vagy melléktantárgyi keretek között tanulmányozhatták a tanulók.²⁷

Egyháztörténeti és művelődéstörténeti vonatkozásban is kiemelhetjük, hogy az árokszállási iskola nevelő-oktató munkájának vonzóerejét és tekintélyét is jelentősen emelte az a körülmény, hogy kiváló szerzetesek kapcsolódtak bele az egyházközség hitéleti és művelődési fejlődésének irányításába. Tóth Adalbert plébános kitűnő szervezőmunkája révén vált lehetővé, hogy az árokszállási születésű P. Hyacinthus Pethe / Jácint atya/ ferences szerzetes 1769. január 8-án ebben az újonnan felépült és gazdag barokk berendezéssel ellátott templomban mutathatta be papszentelő első szentmiséjét. Sőt 1772 januárjától júliusig huzamosabban is itt teljesített kisegítő egyházi szolgálatot.²⁸ Ezzel szinte egyidejűen újjászervezték az évszázados 4 vallásos társulatot, a confraternitásokat. Ebben kiemelkedő szerepe volt P. Stephanus Nagy (Nagy István) jezsuita atyának, aki ugyancsak Árokszálláson született és a városban tágas, szép saját lakóháza is volt.²⁹ Ő először 1770 április 6-án jelent meg az árokszállási plébánián kisegítő egyházi szolgálatra, majd 1772 májusában szintén itt működött.³⁰

Összegzésül kiemeljük, hogy tárgyalt időszakunkban jelentős eredmények születtek Árokszálláson a kulturális élet és az iskolázás terén. Lgyekeztünk rávilágítani a kulturális fejlődés szervezeti kereteire, a művelődés iskolai és iskolán kívüli, de alapvető forrásaira. Az iskolai nevelő-oktatómunkában főként az alapfokú iskolázás két tantárgyának, az olvasástanításnak és a vallástan tanításának tartalmi elemeit vázoltuk fel.

Utaltunk arra, hogy az 1745. évi redemptio során a plébánia 20 hold földet vásárolt. Ezzel és ennek jövedelmével lehetővé vált, hogy 1761-ben megkezdődjék az új, barokk plébániatemplom és a plébániaház felépítése, valamint barokk berendezésének és díszítményeinek beszerzése. A lakosság példás összefogásával sor kerülhetett az

²⁷ Frimm Aladár: Ratio Educationis. In: Pedagógiai Lexikon, Budapest, 1936. II. 565-66. old.

²⁸ Plébániai Lt. Conciones Panegyrium, 182-183. old.

²⁹ EÉLt Canonica Visitationis, Anno 1813. die 7. április. Officio Dioecetano submissa. Caput III., §. 1. De Xenodochiis. „Ez a ház új téglából épült, tetőzete zsindegyel volt fedve. Két nagy szobája 3-3 személy elhelyezésére alkalmas. Hozzá tartozott: konyha, éléskamra (dispensa), pince, továbbá 100 négyszögöl kert deszkakerítéssel övezve, azután egy három részre osztott szérű utcai kijáráttal.”

³⁰ Plébániai Lt, „Egyház-szolgálatot teljesítettek” című kézirat az 1770-től 1780-ig terjedő években.

iparoscéhek szervezeti megerősítésére s elsősorban a plébániai iskolaszervezet kereteinek bővítésére.

Két árokszállási születésű, magasan képzett szerzetes - Pater Petthes Jácint ferencrendi és Páter Nagy István jezsuita - kitűntető megjelenésével zárul ennek az időszaknak az ismertetése.

A JÁSZBERÉNYI TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZET KÖLCSÖNÖS KAPCSOLATA A VÁROSSAL ÉS A JÁSZSÁGGAL 1917-1944.

A magyar közoktatás polgári átalakulása az 1868-as népoktatási törvénnyel indult el. Ez a törvény intézkedett a tanítóképzésről és előírta 20 állami tanítóképző felállítását. 1917-ig 22 állami tanítóképző létrehozására került sor. A sort a Jászberényi Tanítóképző Intézet megalapítása zárta.³¹

A tanítóképző felállításával az állam és a város célkitűzése találkozott. Jászberényben az intézet létrehozásának gondolata Bathó Jánosné, született Streitmann Mária úrnőnek, fiával Bathó Károly ügyvéddel, 1917. március havában történt beszélgetésük során merült fel. A gondolatot Vavrik Endre, Jászberény akkori polgármester magáévá tette és kérte a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumot, hogy a minisztérium által tervezett új intézetet Jászberényben állítsák fel.

Az év folyamán a tanítóképző megvalósításának lehetőségét az is segítette, hogy 1917. július 15-től a vallás- és közoktatásügyi miniszter Gróf Apponyi Albert lett, aki egyébként 52 éven át Jászberény országgyűlési képviselője volt. A jászberényi vezetők eredetileg tanítónőképző létrehozására gondoltak, mert a városnak valóban nagy szüksége lett volna ilyen szintű nőnevelő intézetre. Annál is inkább, mert 1886. szeptember 30-a óta már működött a városban ez Érseki Leánynevelő Intézet Udvardy Mária Dominika irgalmas-rendi főnöknő vezetésével, s ott óvoda, 6 osztályos elemi népiskola és 4 osztályos polgári leányiskola

³¹A törvény a tanítóképzők számát nem határozta meg. - A tanítóképző intézetek száma 1918 és 1920-ban:

	állami	római katólikus	görög katólikus	görög keleti	református	evangélikus	izraelita	Összesen
1 9 1 8								
ffi	22	11	5	4	3	5	1	51
nő	8	22	2	1	5	2	-	40
Összesen	30	33	7	5	8	7	1	91
1 9 2 0								
ffi	8	6	-	-	2	2	1	19
nő	4	16	-	-	3	1	-	24
Összesen	12	22	-	-	5	3	1	43

látta el a leánynevelés feladatait. De itt a leánynevelés útja zsákutcába vezetett. A minisztérium azonban tanítóképző létrehozását látta fontosabbnak.

Apponyi Albert, aki a népoktatás fejlesztése érdekében - már az első kultuszminisztersége idején is (1906. április 9-től 1910. január 17-ig) fontosnak tartotta a tanítóképzést, levelet intézett Jászberény polgármesteréhez (158871-VI.b./1917.okt.10.), amelyben közölte, hogy 1917. október 1-től kezdődő hatállyal fokozatosan kifejlesztendő tanítóképző intézetet szervez Jászberényben. Az intézetet ideiglenesen az egyik állami elemi iskola épületében helyezi el, amíg a célnak megfelelő épületről gondoskodás történik. Felszólította a polgármestert, hogy a végleges épület számára szükséges terület felajánlásáról a város képviselőtestülete elé javaslatot terjesszen.

A város 1917. nov. 12-én tartott rendkívüli közgyűlési (361. kgy. 19524. kig. sz.) határozatában kimondta, hogy 5 kat.hold és 371 négyszögöl nagyságú területű ingatlant, 50.000 K értékben, díjmentesen a tanítóképző intézet céljaira átenged.³²

Ezekkel az eseményekkel indult el a kölcsönös kapcsolat a város és a tanítóképző között, amely biztosítani tudta a további együttműködést.

Az új oktatási intézet már az első tanévben arra törekedett, Pinkert Zsigmond igazgató vezetésével, hogy a növendékek minél alaposabban ismerjék meg a város és környékét. Azok a kirándulások, amelyeket az első évben szerveztek: a város határa talajviszonyainak és növényvilágának tanulmányozása, a Gazdasági Ismétlő Iskola, az Állami Földműves Iskola, majd Jákóhalma község és iskolájának meglátogatása, a minta szőlőterület és tölgyerdő, továbbá Bathó Arisztid gyümölcsös kertjének és Pénzes István díszkertjének megtekintése, vagy a növénygyűjtő kirándulás a Zagyva mellett stb. alkalmasak voltak arra, hogy a növendékek megismerjék és megszeressék lakóhelyüket.

A város és környékének megismerése - a tárgyaló időszak alatt- fontos programja volt az intézetnek. Erre utalnak többek között a rendszeres kirándulások. A természeti környezet megismerésén kívül azonban arra is törekedtek, hogy a növendékek megismerkedjenek Jászberény és a Jászság múltjával. Ezt célozták a városi múzeum, a régi épületek, emléktáblák, szobrok és emlékművek megtekintése és a hozzájuk fűződő történelmi, irodalmi események megismerése, a régészeti kirándulások és a próbaásatásokon való részvétel a város határában, továbbá a Jászberénnyel kapcsolatos pályázatok kiírásai, illetve azokon való részvétel.

³² Intézetünk alapításának története. Értesítő 1918-19 -- 1929-30. 14-18.

Fontos szempont volt az is, hogy a növendékek megismerjék a jelen problémáit, a város és a környező tanyai élet kérdéseit, lássák azt, hogy a Jászság népe hogyan él.

A környezet, a tájegység mindenoldalú megismerését célozták - a tantervi előírásokon és az iskola életét bemutató táblákon és tablókön túl - a harmincas évek során, a tanárok által szervezett (Blénessy János, Bognár Gyula, Fiala Endre, Pflaz György, Szombathy Miklós, Csekő Árpád, Tóth Béla, Tóth Gyula, Búzás László, Pál Sándor és a növendékekkel együtt készített, Jászberény és a Jászság múltját, népművészetét bemutató táblák és tablók, fényképek, ábrák, grafikonok, magyarázó szövegek stb.) Ilyenek voltak: Jászberény történelmi emlékei. Jászberény történelme. Jászok és kunok főkapitánya 1847-ben. Merre jártak a jászberényi katonák? Jászberény a magyar irodalomban. Jászberény nagyjainak emléktáblái. Jászsági címerek. Népies építkezési oromdíszek Jászberényben. Kőkeresztek a fehértői temetőben. Kopjafák az ó-református temetőből stb.

A történelmi és néprajzi táblák mellett megtalálhattuk az élet gyakorlati, gazdasági és kulturális kérdéseivel kapcsolatos tablókat is. Ezek lehetőséget adtak a Jászság népének gazdasági, társadalmi, kulturális és nemzeti adottságainak megismerésére. Külön tábla mutatta be:

A mi földünk, a mi kenyérünk (talajminták bemutatás, amelyek a Jászság talajviszonyaira jellemzők). A Jászság gazdasági mérlege. Jászberény népének fejlődése 1699-től. Jászsági iskolák. Jászsági gyerekek szókinccse. Jászberény népművelési munkaterülete stb.

Táblákon mutatták be a mai gazdasági életet is:

Jászberény termelési területeinek megoszlása. Jászberény állattenyésztése és földművelése. Jászberény vasúti forgalma stb.

Gondot fordítottak a nép- és egészségvédelem ismertetésére:

Születések és halálozások városunkban az utolsó 40 esztendőben. Népbetegségek pusztítása Jászberényben 1900-1940-ig stb.

Nagyon tanulságosak voltak azok a táblák, amelyek a hibákat illusztrálták, de azok is, amelyek utaltak a hibák kijavítására:

Milyen hibák vannak Jászberényben? Hogyan lehet azokat megszüntetni, csökkenteni? Mi jó és mi szép Jászberényben? Hogyan lehet fejleszteni? stb.

A tanítóképző intézet folyosóin függő táblák és tablók élő kapcsolatot jelentettek az intézet, a tanárjelöltek, Jászberény és a Jászság között. Az iskola falainak ilyen jellegű díszítése annak a népnek lelkét, szellemét sugározta, amelyben az iskola élt.

A jászberényi Tanítóképző Intézet és a város, a Jászság kapcsolatában említenünk kell azokat a tudományos munkákat, amelyet az intézet tanárai Jászberény és a Jászság történetének, társadalmi és gazda-

sági életének, irodalmi multának, természeti környezetének, állat- és növény-világának feltárása érdekében végeztek. Ezek a tanulmányok az intézet Értesítőjében, illetve Évkönyvében, a Jász Hírlap és a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Népművelés hasábjain, a Jász Múzeum Évkönyvében, a Jászsági Katolikus Tudósítóban és az Ugar című folyóiratban jelentek meg. Ezek a következők:

Blénessy János: A Lehel-kürt ismertetése is irodalma /1927./, Jászberény történeti emlékei /1933/, A Jász Múzeum ismertetése /1933/, Jászberényi természeti viszonyai és élete /1937/, Jászberényi régi portrék /1937/, Jászberény története /1937/, Milyen történelmi szerepet játszott Lehel vezér és hogyan keletkezett mondája /1947/, Jászberény életrajza a kiegyezés utáni években /1940/, Jászberény egyházi építkezései a redempció idején /1942/, Sipos Orbán, a jász király, a Jász Múzeum alapítója, 1825-1926 /1942/, A Jászberényi Kaszinó Egyesület 100 éves története /1942/, Lakóhelyünk történetének, gazdasági és társadalmi életének megismerési módja és célja jászberényi példák alapján /1942/, A Jászmúzeum történetére vonatkozó adatok a jászberényi város levéltárban 1873-1901-ig /1943/, Jászberény nevének és határainak kialakulása /1943/, Jászberény népesedése, gazdasági fejlődése a legrégebb időkől 1705-ig /1944/, Jászberény és a Jászság haladása érdekében /1944/, Kossuth kultusz Jászberényben /1944/.

Fiala Endre: Jászkun elemek a középkori hadviselésben /1941, 1942/, Jászkun temetkezések /1942/, A jászkun öltözködés /1942/, Jászvárak és erősségek /1942/.

Szemes Gábor: Miért nincs leány-középiskola városunkban /1939/, A jászberényi református egyház történeti emlékei /1937/, A Zagyva kovamoszatai /1940/

Móczár Miklós: Jászberény környékének bogárvilága /1938/, Az iskola és a tájegység kölcsönös hatása egymásra /1940/

Kiss József tanító: A jászkunok földje /1930/, A jászkunok földje a népiskola III. és IV. o. számára /1931/

Vágó Elemér: A jászberényi népfőiskola /1942/, Jászberény népművelésének története /1944/

Pazar Zoltán: Jászberény egészségvédelmének jövő feladatai /1942/ Bibliográfia: Blénessy János: A Jászság tájéletrajzi irodalma /1941, 1942/

A felsorolt tanulmányok és cikkek, az összeállított bibliográfia, továbbá a tanárok irányítása és a tanulók által készített Jászberény és a Jászság múltját és életét bemutató táblák, képek és grafikonok illusztrálják azt a kutató munkát, amelyet a tanítóképző intézet tanárai és növendékei végeztek a harmincas évek elejétől - az egyéb szakirányú tevékenységükön kívül - a tájegység sokoldalú megismerése érdekében.

Érthető tehát, hogy amikor a tankerületi kir. főigazgató rendelete (6099/1939-40.) megjelent a táj- és népkutató munkának közép- és középfokú iskolákba való bevezetéséről, a jászberényi tanítóképző tanárai és tanulói teljes felkészültséggel folytathatták ezirányú munkájukat, felhasználva az eddigi tapasztalataikat és eredményeiket. Nem kell külön hangsúlyoznunk, hogy a népiskolai tanítóságnak a munkája szempontjából mennyire szüksége van a lakóhely, a szülőföld, a környezet megismerésére (1925.évi és az 1941.évi népiskolai tanterv). Ezt a munkát az intézet tovább segítette Szemes Gábor: Szülőföldismereti gyűjtőmunka, táj- és népismeretre nevelés liceumokban és Blénessy János: Lakóhelyünk történetének, gazdasági és társadalmi életének megismerési módja és célja jászberényi példák alapján című tanulmányokkal.

Az intézet részéről a környezet megismerésére való sokoldalú törekvés és a tájegységgel kapcsolatos tudományos munka fontos eleme volt a tanítóképző, Jászberény és a Jászság kölcsönös kapcsolatának elmélyítésében.

A tanítóképző intézet arra is törekedett, hogy a tanárok és a növendékek ne csak ismereteket szerezzenek környezetükről, ne csak tudományos feltáró munkát végezzenek, hanem vegyenek részt annak életében. A tanári testület tagjainak és a növendékeknek nyilvános szereplései kitűnő alkalmat jelentettek az intézet és a város közötti jó kapcsolat kialakításában.

Például az intézet énekkara, a város által szervezett október 6.-i kegyeleti ünnepségen, március 15-én és a május végén tartott a hősök emlékére rendezett ünnepségeken rendszeresen szerepelt énekszámokkal. Az ünnepségek szónokai nagyon sok esetben a tanári testület tagjai voltak. Például 1930-ban Blénessy János, 1931-ben Galló Pál, 1932-ben Kiss József tanító, 1935-ben Szemes Gábor, 1936-ban Lauday Sándor, 1938-ban Bognár Gyula tanárok stb. A tanítóképző vezetése ezeket az alkalmakat arra is felhasználta, hogy az intézet új tanárait ezúton is megismerje Jászberény közönsége.

Természetesen az énekkar, a város és a különböző egyesületek által rendezett ünnepségeken és egyéb alkalmakkor is szerepelt. Például 1926. okt. 24-én a háborúban elesett hősök emlékművének leleplezésekor együtt énekelt a gimnázium és az érseki leánynevelő intézet énekkarával. Énekeltek a Bem ünnepségen (1927), Bethlen Gábor halálának 300. évfordulóján (1929), vagy Szt. Imre halálának 900 éves évfordulóján tartott ünnepségen stb. Ott voltak Déryné Széppataki Róza és Zirzen Janka emléktábláinak leleplezésekor (1929). Az énekkarnak és a zenekarnak kiemelkedő rendezvénye volt az évenként, februárban megrendezett nyilvános hangverseny. A példák azt mutatták, hogy a városban alig volt olyan nyilvános ünnepség, megemlékezés, vagy ren-

dezvény, amelyen az ifjúság énekkara, zenekara, a tanári testület egy-egy tagja, továbbá néhány tanítójelölt ne szerepelt volna.

Az ifjúság nyilvános szereplését jelentette ezeken kívül a "kegyeleti stafétákon" való részvétel és az évenként megrendezett tornaünnepség is.

1926. októberében a Kiss Ernő nevét viselő jászberényi m. kir. 5. honvédkerékpáros zászlóalja parancsnoksága elhatározta, hogy minden október 6-án, az ünnepélyes megemlékezés alkalmával kegyeleti stafétát rendez. A versenyen a katonaság, a rendőrség, a leventeegyesület, a gimnázium és a tanítóképző 10-10 fős csapata vett részt. A versenyzők a vásártári iskolától indultak a 10x200=2000 m távolságon, a városháza előtt lévő 1848-49-es honvédek oszlopához. A stafétaverseny örökös vándordíját, az ezüst serleget, szinte minden évben a tanítóképző csapata nyerte. Ezt a stafétát váltotta fel 1940-ben a május végén rendezett 10x100 m-es váltófutás a hősök emlékére rendezett ünnepségen.

A nyilvános szereplésben rejlő nagy társadalmi értékek miatt a tanári testület tagjai a különböző városi egyesületekben, társaskörökben fejtették ki közhasznú tevékenységüket már az intézet megalapításától kezdve. Ezzel kapcsolatban néhány példát említünk az induló 1917-18-as tanévből, amikor még csak két tagból állt a tanári testület (Pinkert Zsigmond igazgató és Kovács Ferenc tanár). Már ebben az időben kezd kibontakozni a gyümölcsöző kapcsolat a város és az intézet között. A Polgári Kaszinóban Pinkert Zsigmond mezőgazdasági előadást tartott. A főgimnáziumban, a "Tanárok Nevelőháza" javára rendezett ismeretterjesztő előadássorozatban mindketten tartottak előadást a nagyközönség számára. Jelentős volt Kovács Ferenc kezdeményezése az Országos Stefánia Szövetség Anya- és Csecsemővédő Egyesület helyi fiókjának megalakításában. Az érdeklődő nők részére nyolc előadásból álló tanfolyamot szervezett és ezzel előkészítette a fiók megalakulását (1918. márc.12.).

A tanítóképző intézet, Jászberény és a Jászság kölcsönös kapcsolatának egyik kiemelkedő területe az iskolán kívüli népművelés lett. Ezt a kapcsolatot végső soron az intézet második igazgatója, Balázs Béla alapozta meg már az 1922-23-as tanévben.

Jászberényben és a Jászságban a népművelő munka akkor vett nagyobb lendületet, írta róla Siemeister János tanár, *„amikor Balázs Béla, mint a helyi népművelési bizottság elnöke kezébe vette az irányítást, a vezetéset. A helyi körülményekkel nagyon ismert, kitűnő szervező és gyakorlati pedagógus évről-évre oly tervszerű programot állított össze s a kivitelre oly lelkes előadógárdát szervezett, hogy ezzel nemcsak a fel-*

sőbbség figyelmét sikerült Jászberényre irányítania, hanem a helybeli olvasókörök tagjaival ezt a kulturális magyar munkát meg is kedveltetni."

Balázs Béla az V. éves növendékek figyelmét az iskolán kívüli népművelő munkára irányította azzal, hogy un. tanyai napokat rendezett. Ezzel megindította a Jászberényi Tanítóképző intézetnek azt a példamutató munkáját, hogy a tanítójelölteket nemcsak általában a tanításra, hanem a tanyai iskolában történő tanításra és az ottani népművelő munkára is felkészítsék.

A tanári testület tagjai és az intézet idősebb növendékei rendszeresen kivették részüket az iskolán kívüli népművelésből. Például az 1925-26. tanévben 48 előadást tartottak a jászberényi I., II., V., VII. és VIII. kerületi olvasókörökben, a megyesi és boldogházi tanyai iskolákkal kapcsolatos gazdakörökben. Minden alkalommal egy tanár és egy IV. vagy V. éves növendék tartott előadást (Balázs Béla igazgató 6-ot, Bokor Dénes gyak. isk. tanító 4-et, Csekő Árpád tanár 8-at, Friedrich János tanár 2-t, Tanai Antal tanár 4-et, és a IV-V. éves tanítójelöltek 24-et.)

Az intézet és Jászberény kölcsönös kapcsolatát illusztrálja az 1925. okt. 4-6-án, az Országos Faluszövetség helyi kiállítása is. Az iskolaügyi csoportnak Balázs Béla igazgató, a halászatnak Berzátzy László tanár volt az elnöke. A kulturális csoport intézőbizottságának Málnási Dezső, a képzőművészeti csoport intézőbizottságának Pazár Zoltán voltak a tagjai. Bírálóbizottsági tagok voltak: Balázs Béla igazgató és Szemere Márton gazdasági tanár. Külön csoportként szerepeltek a cserkészek. A csoport elnöke Siemeister János tanár volt. A kiállításon szereplő jász községek és Jász-Nagykun-Szolnok megye népesedési, népművelési, tanyaiskolázási viszonyainak térképek, táblák, grafikonok útján, az 1920. évi népszámlálási adatok alapján történő bemutatása. A témakör anyagát Balázs Béla igazgató tervei szerint Csekő Árpád, Málnási Dezső, Friedrich János és Tanai Antal tanárok felügyelete alatt a tanítójelöltek készítették. A másik kiemelt témakör 64 fényképen mutatta be Jászberény népies lakóházainak fejlődését. A fényképanyagot Balázs Béla igazgató, Csekő Árpád tanár és Szupkai Imre IV. éves növendék készítette. Az összeállításban a IV-V. éves növendékek vettek részt és megrajzolták a kerítések, oromfalak és oromdeszkák díszítő motívumaiból összeállított sorozatokat. Az egész kiállítás megrendezéséért a Faluszövetség aranyéremmel tüntette ki az intézetet, rámutatva, hogy sehol egy helyi kiállításon sem mutattak be, a lakóhelyismerettel kapcsolatos, olyan térképsorozatot, mint amit az itteni növendékek készítettek.

Az a népművelő tevékenység, amelyet Balázs Béla igazgató vezetésével a tanári testület kifejtett, az 1928-29-i tanévben érte el csúcspontját. Az addigi előadások széles rétegekben felhívták a figyelmet és érdeklődést a művelődésre, a hiányos ismeretek pótlására. Balázs Béla

helyi népművelési bizottsági elnök mintaszerű tervét teljes egészében elfogadta a vármegyei népművelési bizottság, sőt a megyei népművelési titkár mintaképül állította a többi város elé. Ebben a tanévben 5 különböző tanfolyamot tartottak. A munkában a következőképpen vett részt a tantestület: Balázs Béla 67, Csekő Árpád 39, Málnási Dezső 1, Siemeister János 64, Szemere Márton 5, Tanai Antal 46, Balla Béla 66, Halmos Péter 63 előadást tartott. Ehhez számíthatjuk Berzátzy László zenetanár karnagyi munkáját a helyi Palotásy János Dalkör vezetésében /heti 4 óra/ és a Jászapáti község levante fúvós zenekarának betanítását mintegy 248 órában. A testület népművelő munkája tehát a tanév során 599 előadást tett ki. A város és a környék lakossága érdekében kifejtett munka erősítette az intézet és a város kapcsolatát.

A tanítóképző belső (oktató-nevelő) és külső (egyesületi-népművelő) munkája az új épület felépítésével tovább fokozódott. Az eltet 13 év bebizonyította., az intézet jelentőségét és hasznát Jászberény és a Jászság életében. Az ország nagy anyagi vállalásával és a város áldozatkész segítségével felépült az intézet új otthona, neoklasszikus stílusban. Az új palota stílszerűen illeszkedett Jászberény régi épületei közé.

A tanítóképző és Jászberény kapcsolata a város anyagi áldozatvállalásával, az új épület felépítésével tovább erősödött és fejlődött. Az új igazgató, Móczár Miklós további lendületet vitt az intézet belső és külső munkájába, tovább erősítette az intézet és a város kapcsolatát.

Az időtől kezdve az új épület adott otthont a Jászság mintegy 200 tanítójának, akik pedagógiai szemináriumokat és járásközi gyűléseiket rendszeresen itt tartották.

A pedagógiai szemináriumok oktatói között ott találjuk a tanítóképző tanárait is. Ebből a munkából két kérdést kívánunk kiemelni, amivel az általános oktató-nevelő tevékenységen túl az intézet segítette a Jászság tanítóságát. Az egyik az elemi népiskola gyakorlati irányú működésének kérdése. A minisztérium az 1932. évi rendeletében (59076/1932. VIII. d.) tette kötelezővé a gyakorlatiasabb nevelést és ennek érdekében azt, hogy a tanmenet készítésekor a tanítók legyenek figyelemmel a gyakorlati élet követelményeire. Jász-Nagykun-Szolnok megye tanfelügyelője az 1935-36. évi pedagógiai szeminárium-sorozat programjába iktatta a témát. Miután a tanítóképző tantestülete a miniszteri rendelet megjelenésétől kezdve foglalkozott a témával, a tanfelügyelő az intézetet kérte fel, hogy eredményeiket juttassák el a vármegye tanítóságához, hogy a megye területén egységes eljárás alakuljon ki. A pedagógiai szeminárium előadásain kívül a tanítóképző tantestülete könyv alakban is összeállította a gyakorlatiassággal kapcsolatos legfontosabb teendőket. (A népiskola gyakorlati irányú működése, annak módjai és eszközei. Jászberény, 1936.) A munkában a következők vettek részt:

Móczár Miklós, Tanai Antal, Csekő Árpád, Blénessy János, Szemes Gábor, Berzátzy László, Pazár Zoltán tanárok, Kiss József és Balla Béla gyak. isk. tanítók.

A másik kiemelt kérdés a házilag előállítható szemléltetőeszköz-készítő munka. Ezzel a tevékenységgel a tanítóképző a tanyai iskolákat kívánta segíteni. A előzőekben már utaltunk arra, hogy szinte az első időszakától kezdve a tanítóképző fontos feladatának tartotta az általános tanítóképzésen túl a tanyai iskolába történő tanításra és népművelő munkára való felkészítést is. Ehhez kapcsolódott az a célkitűzés, hogy a nehéz anyagi viszonyok között is kielégítően kell felszerelni a tanyai iskolákat. Az intézet szemléltetőeszköz készítő munkásságának hatására rendezte meg a vármegye tanítószága 1936-ban az intézet falai között, majd 1937-ben Szolnokon a taneszköz kiállítását. Ennek eredményeként bízta meg a minisztérium az intézetet, hogy mintegy 100 felvidéki és kárpátaljai tanító részére, 1939-ben egy hetes szemléltetőeszköz-készítő és munkaiskolai tanfolyamot szervezzon.

Meg kell említeni, hogy a tanítóképző a gyakorlóiskolája mellett külön teremben mutatta be a "Népiskolai szemléltető eszközök gyűjteménytára" néven állandó kiállítását, amelyben a népiskolai tantárgycsoportok sorrendjében voltak láthatók az újabb tanítási módszereket szolgáló, házilag készíthető és készült szemléltető, kísérletező eszközök és szerek mintapéldányai. Említésre méltó az is, hogy a tanítóképző a felesleges szemléltetőeszközeivel és gyűjteményeivel évenként 5-6 tanyai iskolát ajándékozott meg.

A kiemelt példák és az, hogy a tanítóképző tanárai sokszor szerepeltek a vármegye nagyobb központjaiban rendezett tanügyi értekezleteken, vagy közelebbi vidékek tanítószága tanügyi értekezletein, azt mutatják, hogy a tanfelügyelőséggel és a Jászság tanítószágával hagyományosan és kölcsönösen jó viszony alakult ki.

Elősegítették ezt a viszonyt az intézet tanárai által írt népiskolai vonatkozású munkák is. Például Móczár Miklós: Olcsó népiskolai vegytani kísérletek /1932/, Csekő Árpád: Mennyiségtani és fizikai tanulókísérletek /1935/, Kiss József: Új nevelő /1928/, Jászok földje /1930/ stb.

A tanítóképző intézet tanári testülete a harmincas évekre teljesen kialakult és a tanítói-nevelői munkája mellett a város egyesületeiben és társasköreiben fokozott közhasznú tevékenységet fejtett ki, továbbá fokozottan kivette a részét a népművelő munkából. Néhány példát említünk a harmincas évekből, a tanárok városi egyesületekben, társaskörökben elfoglalt funkcióiról és közhasznú tevékenységükről:

Móczár Miklós igazgató a helyi Népművelési Bizottság elnöke, a községi polgári fiúiskola iskolaszékének alelnöke, a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Iskolán kívüli Népművelési Bizottságának, a római katolikus

iskolaszéknek, az állami iskolák gondnokságának, az ipar tanonciskola felügyelő bizottságának, a Fásítási Bizottságnak, a Jász Múzeum Bizottságának, a városi Kaszinó Egyesületnek, a Katolikus Körnek, a római katolikus Egyházközség tanácsának tagja. Kerületi választmányi tagja a Köztisztviselők Fogyasztási Szövetkezete jászberényi fiókjának. Berzátzy László tanár a városi Kaszinó Egyesület tagja, a jászberényi Palotás Dalkör és a Levente Zenekar karnagya. Blénessy János tanár a Stefánia Szövetség helyi fiókjának igazgatója, a helyi Hangya Szövetkezet igazgatósági tagja, majd elnöke, a helyi Iskolán kívüli Népművelő Bizottságának tagja, majd elnöke, a római katolikus egyházközség képviselőtestületének, a helyi Kaszinó Egyesület tagja a Keresztény Nőegylet titkára. Csekő Árpád tanár a helyi kultúregyesület jegyzője, a Korcsolya Egylet pénztárosa, a jászberényi református egyház tanácsosa. Málnási Dezső tanár a jászberényi Kaszinó Egyesület és a római katolikus Kör választmányi tagja. Pazár Zoltán tanár a Korcsolya Egyesület elnöke, a jászberényi Polgári Lövészegylet alelnöke, a Stefánia Szövetség választmányi tagja és pénztárosa, az evangélikus egyháztanács, a helyi Testnevelési Bizottság, a Múzeumi Bizottság, a Kaszinó Egyesület tagja. Siemeister János tanár a helyi Stefánia Szövetség titkára, a helyi Levente Egyesület alelnöke, a Kaszinó Egyesület tagja. Tanai Antal tanár az Országos Vöröskereszt Egylet városi választmányának jegyzője, a helyi Népművelési Bizottság választmányi, a Kaszinó Egyesület, a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Iskolán kívüli Népművelési Bizottságának tagja. Fiala Endre tanár a Kaszinó Egyesület, a Polgári Lövészegylet, a római katolikus egyházközség kulturális bizottságának tagja. Szemes Gábor tanár a Stefánia Szövetség helyi titkára, a helyi református iskolaszék tagja, a helyi Református Ifjúsági Egylet elnöke. Tóth Gyula tanár a helyi Iskolán kívüli Népművelési Bizottság gondnoka, a Polgári Lövészegylet tagja. Bognár Gyula tanár az Ugar című jászági folyóirat felelős szerkesztője. Balla Béla gyakorlóiskolai tanító a jászberényi VIII.kor. római katolikus olvasóköri elnöke, a városi képviselőtestület, a helyi Népművelési Bizottság, a Jász-Nagykun-Szolnok Tanítóegyesületnek, a Felsőjászági áll. Tanítóegyesületnek, a jászági katolikus Népszövetség igazgatóságának, és az egyházvédnökség tagja. Kiss József gyakorlóiskolai tanító a Kaszinó Egyesület tagja, a Jász Hírlap munkatársa. Vágó Elemér gyakorlóiskolai tanító megszervezte az első jász népfőiskolát (1942. jan.8- márc.14-ig.)

A harmincas évekből felsorolt példák azt mutatják, hogy a tanítóképző intézet tantestülete teljesen beilleszkedett Jászberény társadalmába. A tanári testület tagjai több mint 50 egyesületben, társaskörben fejtették ki tevékenységüket.

Már utaltunk arra, hogy a népművelő munka a húszas évek elejétől kezdve állandóan fokozódott. Mind az intézet, mind a város és környéke szempontjából jelentős volt az a tény is, hogy a helyi Népművelési Bizottság elnöke a tanítóképző intézet igazgatója volt. A húszas években - mint láttuk - Balázs Béla, a harmincas években Móczár Miklós. Ekkor a bizottság gondnokai teendőit Tóth Gyula tanár látta el.

1935-1940 közötti években a város különböző egyesületeiben és közeiben átlagban 306, a 19 külterületi tanyai iskolában pedig 377 népművelési előadást tartottak. A népművelési előadások alkalmat adta arra, hogy a nép széles rétegei jobban megismerjék történelmüket, az időszzerű bel- és külpolitikai, gazdasági és társadalmi kérdéseket, a mezőgazdaság problémáit, a fejlődés útját, ápolják a népi értékeket, pótolják ismereteik hiányait, de lehetőséget adta arra is, hogy a város és környékének lakossága és a tanítóképző intézet kölcsönösen megismerje és megbecsülje egymást.

A népművelő munka kiemelkedő eseménye volt 1942. jan. 8-tól március 14-ig rendezett első jázsági népfőiskolai tanfolyam.

A tanítóképző intézet, Jászberény és a Jászság kapcsolatában, 1917-1944 között, nem hozott változást a tanítóképző négy évfolyamáról öt évfolyamra emelése, majd 1938-ban a líceum létrehozása és a tanítói akadémia tervezése, de az sem, hogy a nehéz történelmi helyzet miatt az 1941-42-es tanévben a líceum 4. osztálya már a tanítóképző 4. osztályaként indult és visszatért az öt osztályos tanítóképzésre. Ezek az oktatási és szervezeti változások nem zavarták meg az intézet, Jászberény és a Jászság kialakult kölcsönös jó kapcsolatát.

Jászberény és a tanítóképző intézet kapcsolata szempontjából - az eddig felsoroltakon kívül - jelentős az a virág- és növénykultusz, amit az intézet, Móczár Miklós igazgató vezetésével, az új épület felépítése után megteremtett.

1930-ban az öt és fél kataszterholdnyi területen csak az új épület állt. Tíz évvel később az iskolai gazdasági kert mellett temérdek virág és mintegy 3200 díszcserje és fa ékesítette az épület környékét, az udvar, a játszótér és a három szabadlevegős iskola szélét. Már a második évben a szomszédok is utánozták a tanítóképző elé ültetett virágszegélyt. A városi hatóság sem maradt tétlen és hamarosan az Apponyi téri sétahely is virágszegélyt kapott. 1933-ban Friedvalszky Ferenc polgármesterrel történt megállapodás értelmében a tanítóképző a szomszédos sporttelep két utcára tekintő kerítése mellett 1000- nál több díszcserjét ültetett el. Ezek a tények is az intézet és a város jó kapcsolatára utalnak.

A város lakóival való kapcsolatnak fontos része volt a gazdasági gyakorlóker is, ahol mintegy két kataszteri holdon, az intézet a kertgaz-

daság minden üzemét meghonosította (gyümölcsös, szőlőtelep, faiskola, botanikus kert, virágház, évelő- és konyhakerttelep, de volt gombatenyésztés, méhészet, házinyúl-tenyésztés, tyúktenyésztés, a növendékek gyakorló területe).

A gazdasági gyakorlókert nemcsak a tantervi, a tankönyvi és az élet kívánalmainak felelt meg, hanem példát adott a lakosságnak. Ez is tehát az intézet és a lakosság kapcsolatának egyik lehetőségét jelentette.

Az iskolai gyakorlókert kiépítése az intézet alapítására nyúlik vissza. Pinkert Zsigmond igazgató már az induláskor a régi épület mellett mintegy 700 négyszögöl területen hozott létre gyakorlókertet. Ő volt az aki a tanítóképzőben először hozott létre ilyen intézményt. (Kiskunfélegyháza). Az elképzelését Jászberényben is megvalósította. A gazdasági ismeretek gyakorlati képzésének ezt a formáját Jászberényben Móczár Miklós teljesítette ki.

A tanítóképző intézet, Jászberény és a Jászság kapcsolatát elősegítették azok az adományok is, amellyel a város vezető testülete, egyesületei, körei, vagy egyes személyek segítettek az intézet munkáját, vagy segítettek az intézet növendékeit.

A város vezető testülete, élén Friedvalszky polgármesterrel, nemcsak a Rákóczi úti telek adományozásával segítette a tanítóképzőt, hanem az új épület felépítéséhez a szükséges homokot is biztosította és magára vállalta az építési anyag fuvarozását az állomástól az ingatlanig, az építkezés vízellátását, a terület talajvízmentesítését és a Rákóczi út sürgős csatornázását.

A város egyéb segítségét illusztrálja például az a 6 millió korona adomány, amelyet a tanítóképző szegény sorsú cserkészei felruházására adott, vagy az intézet cserkészcsapata sátorbeszerzésére (240 P).

Nemcsak Jászberény vezetése, hanem a város különböző egyesületei, közösségei (Keresztény Nőegylet, a római katolikus iskola tanítótestülete stb.), a városban lévő gazdasági intézmények is segítséget nyújtottak a szegény sorsú tanítójelölteknek. Egyesületek és magánszemélyek több tanulónak fedezték az évi köztartásdíját, vagy juttattak pénzösszeget a növendékek javára (jutalom, segély stb.). Ezen a téren a jászberényi tanítónők jártak az élen (Koháry Ilona, Koháry Boriska, Nagy Róza, Váradi Margit). Külön kell említeni Prusovszky Mária ny. igazgató tanítónőt, aki 1000,-P-ös alapítványt tett a tanítójelöltek támogatására és jutalmazására és Kele István apátplébánost, aki a Szt. Imre alapítvány alaptökéjét biztosította.

A Jászberényi Ipartestület, a Jászberényi Hitelintézet és Gazdasági Bank Rt. a Köztisztviselők Fogyasztási Szövetkezete stb. adományaikkal kivették a részüket a tanítónövendékek támogatásából, pénzado-

mányokkal segítették az önképzőkör, az énekkar, a zenekar munkáját, hozzájárultak az ifjúság számára vásárolt rádió költségeihez stb.

A város vezetésén kívül tehát az egyesületek, különböző közösségek, gazdasági intézmények, a város egy-egy polgára is önzetlenül támogatta a tanítóképzőt és a tanítójelölteket. A polgárok áldozatkészsége közül néhány példát említünk. Fecske János malom és gőzfürdő tulajdonos az új épület felépítéséig havonta két alkalommal ingyenes fürdőt biztosított a növendékek számára. Vagy Novotha Andor könyvkereskedő, aki évenként a növendékek tankönyvvásárlás összegének 10 %-ának megfelelő összegű könyvadománnyal gyarapította az ifjúsági könyvtárat. Doboczky László és Pesti Péter könyvkereskedők szintén könyvajándékokkal segítették az intézetet.

A polgárok közül többen pénzüsszeggel járultak hozzá a nehéz időkben, a növendékek élelmezés ellátásához, vagy otthonuk szebbé, kulturáltabbá tételéhez (Fecske János, Varghy Antal, Pesti András, Neuschli János, Gosztonyi Aladár, Balla Pál, Koháry János, Szentgyörgyi András stb.)

A város lakossága és ifjúságnak szóló adományokon kívül kivette a részét a tanítóképző szertári szemléltetőeszközeinek gyarapításából is. Abból a támogatásból szeretném kiemelni a tanyai tanítóknak azokat az adományait, amellyel elsősorban az állattani szertár szemléltető eszközeit gyarapították különböző kitömött állatok ajándékozásával.

Lehetne tovább sorolni az egyesületeket, a személyeket, akik segítettek az intézet munkáját és a tanítójelölteket, de ez a néhány példa önmagában is rámutat arra a kölcsönös jó kapcsolatra, amely a tanítóképző, Jászberény és környékének lakossága között kialakult.

Az a kapcsolat, ami a tanítóképző, Jászberény és a Jászság között kialakult és az egész időszakon keresztül virágzott, mindkét fél számára pozitív eredményekkel járt. A város és a tájegység gazdagodott egy középfokú szakiskolával, amely számára jól felkészült tanítókat adott, továbbá a tanítóképző - a tantervi célkitűzéseken túl - tevékenységét sokoldalúan állította Jászberény és a Jászság szolgálatába. Az intézet és a tájegység kölcsönös hatásában rejlő nagy nevelési és oktatási értékek érdekében a tanári testület - mint láthattuk - minden rendelkezésére álló eszközt felhasznált az eredmény biztosítására.

Felmerül a kérdés, hogy a tanítóképző életében melyek voltak azok a tényezők, amelyek a jó kapcsolatot eredményezték.

Először talán a tudatos vezetést kell említenünk. Az intézet igazgatói egyöntetűen törekedtek arra, hogy a helyi viszonyok, helyi kapcsolatok, helyi körülmények, környezeti tényezők érvényesüljenek az intézet munkájában. Ráirányították a tanítójelöltek figyelmét a helyi viszonyokra, a tájegység múltjára, történetére, irodalmára, népének, földjének ér-

tékeire, eredményeire és hibáira, a szellemi és testi kultúrájára, gazdasági életére, mindezek együttes jelentőségére. Az a természeti, társadalmi miliő, a város életébe való bekapcsolódás, a lakóhely megismerésén túl mind a tanároknál, mind a növendékeknél, a város és a Jászság szeretetéhez vezetett.

A céltudatosság a tanítóképző, Jászberény és a Jászság kölcsönös kapcsolatában csak szakmailag és pedagógiailag jól felkészült, állandó és stabil tantestület esetében realizálódhatott.

Az intézet tanárai a tanítóképző intézeti tanári diplomán kívül, szinte kivétel nélkül mindegyikük, népiskolai tanítói és polgári iskolai tanári oklevéllel is rendelkeztek. Ez azt jelentette, hogy mindegyikük már 15 éves korától kezdve pedagógus pályára készült. Tudjuk jól, hogy a tanítóképző intézeti tanárképzés rendező elve a „kiválogatás elve” volt. Ez a tanárképzés elsősorban a polgári iskolai tanárképzésre épült, amelynek legnagyobb arányú előiskolája a tanítóképző volt, így ez az elv végig érvényesült. A tanítóképző intézeti tanárjelölt egész iskolai élete során, a tanulmányi eredmény, szelekciós tényezőként működött, de szelekciós tényezőt jelentett a pedagógiai pályára való felkészültség és rátermettség is. Ez biztosította a tanárok magas szintű szakmai és pedagógiai felkészültségét. 1906-tól a tanítóképző intézeti tanárképzés kerete, összefoglaló intézete az Apponyi Kollégium volt (1906-1929-ig Budapesten, 1930-1949-ig Szegeden) és ehhez csatlakozott egyfelől a tudományos elmélyülés, a magas szintű szakmai munka színhelye: a tudományegyetem, illetve a Képzőművészeti Főiskola, vagy a Zeneművészeti Főiskola, másfelől a gyakorlatba való bevezetés színhelye: az elemi iskolai tanítóképző intézet. Ez a hármas egység jelentette a tanítóképző intézeti tanárképzést.

Ezt az utat járták meg a Jászberényi Tanítóképző intézet humán -és reál szakos, továbbá a rajz- és zene szakos tanárai.

1917 és 1944 között összesen 24 humán és reál szakos, 4 rajz szakos, 1 zeneszakos tanár tanított az intézetben. Valamennyien Apponyi Kollégiumot végzett tanárok voltak.

Egy tanári testület összeforrottsága és szelleme a szakszerű vezetés és irányítás mellett nagymértékben függ attól, hogy a tanárok milyen hosszú időt töltenek el együtt az intézetben. Az adatok azt mutatják, hogy a tanítóképző intézet stabil, hosszú időn át együtt tanító tanárai testületből állt 1917-1944 között. (A humán- és reál szakosok közül 20-25 évet töltött az intézetben 2 fő, 10-15 évet 5 fő, 4-9 évet 7 fő, az egyik rajz szakos tanár 17 évet, a zenetanár 26 évet tanított az intézetben.) A tanárok az ország különböző vidékeiről kerültek a tanítóképzőhöz, de a hosszú itt lakás alatt megfogta őket Jászberény és a Jászság szelleme és igazi jász patriótákká váltak.

A tanárok felkészültsége, a tantestület stabilitása csak abban az esetben biztosíthat eredményt az iskola és a tájegység kölcsönös kapcsolatában is, ha céltudatos és koncepcióval rendelkező vezetők irányítják a munkát. Az elmondottak igazolják, hogy az intézet igazgatói: Pinkert Zsigmond (1917-1921), Balázs Béla (1921-1930) és Móczár Miklós (1930-1941) Fiala Endre (1941-1942), és Árpássy Gyula (1942-1944) ismerték a helyi viszonyokat és a megfelelő helyi kapcsolatok útján meg tudták oldani az intézet, Jászberény és a Jászság kölcsönös kapcsolatának kialakulását és fejlesztését mindkét fél érdekének megfelelően.

Felmerül természetesen az a kérdés is, hogy Jászberény és a Jászság részéről mi volt az az alaptényező, amely 1917-1944 között elmélyítette a jó kapcsolatot a tanítóképző intézettel.

A történelmi Magyarországon az állami tanítóképzők létrehozása a nemzetiségi területeken realizálódott. A Jászság és a Nyírség szinte kimaradt ebből a fejlesztésből. A nyíregyházi tanítóképző létrehozása 1914-ben, a jászberényi tanítóképző létrehozására mint láttuk 1917-ben került sor. A trianoni Magyarország elveszítette az összes tanítónőképző intézeteinek több mint a felét (91 43). Ezen belül az állami tanítóképzők mintegy kétharmadát (22 8). Ezzel megnőtt a megmaradt tanítóképzők jelentősége. Jászberény vezetősége tudatában volt annak, hogy a nemzet széles rétegeinek kulturális szintjét emelni kell és ehhez jól felkészült tanítóságra van szükség. Ez a felfogás teljes mértékben megegyezett Jászberény képviselőjének, Apponyi Albertnek a felfogásával, aki már a jászberényi tanítóképző intézet alapításakor azt írta a városnak, hogy "a magyar nemzet parancsolólag kívánja, hogy népoktatási ügyünk fejlesztessék, hogy a magyar nép a népek és nemzetek nagy versenyében sikerrel állhassa meg a helyét... erre a nagy feladatra elsősorban a jó iskola készíti elő a nemzedéket, amely iskolának lelke: a nemzetért, a népért küzdeni tudó és mindenképp felett a kötelesség teljesítésre mindig kész, művelt tanító."

Apponyi Albert és Jászberény vezetőségének felfogása megegyezett a kor kultúrpolitikájával és megegyezett gróf Klebelsberg Kunó koncepciójával is, akinek kultúrpolitikája két elvi alapra épült, egyrészt kívánta a magyar nemzet széles rétegeinek kulturális szintjének emelését, másrészt arról is gondoskodni kívánt, hogy minden téren kellő számban álljanak magasan képzett, európai szintű szakemberek rendelkezésre (Collegium Hungaricum hálózat kiépítése).

E kultúrpolitika egyik alapvető - a széles néprétegek kulturális szintje emelése - elvének megvalósítása Jászberénynek és a Jászságnak érdeke volt. Ezt diktálta a tájegység településszerkezete is. A meglévő tanyarendszer széles tanyai iskolai hálózatot követelt. Jászberény kör-

nyékén mintegy 19 tanyai iskola volt, illetve alakult ki és ezeknek az iskoláknak jó tanítókra volt szükségük, akik a szakmai munkájukon kívül a helyi körülményeket is ismerik. A tanítóképző és a tájegység kapcsolatának alaptényezője az a kulturális szükséglet, ami ezen a területen is jelentkezett.

Jászberénynek 1917-ig egy középiskolája, gimnáziuma volt. A tanítóképzővel emelkedett a városban a középfokú oktatási intézetek száma, de ez nem egyszerűen a számok emelkedését jelentette, nemcsak tanítói szükségletet elégített ki, hanem a városban nőtt a tanárokkal az értelmiségiek száma, akik a munkájuk mellett a város kulturális életében is be tudtak kapcsolódni. Az elmondottak igazolják Apponyi Albert szavait, hogy *„az intézet... a város kulturális és gazdasági fejlődésének lényeges tényezőjévé fog kifejlődni”*. Ez meg is történt.

Jászberény város polgármestere és a város vezető testülete világosan látta a tanítóképző intézet jelentőségét, hasznát a város életében, ezért céltudatosan segítette, támogatta a tanítóképzőt erkölcsileg és anyagilag egyaránt.

1945 után a társadalom és az oktatási rendszer változásával más kapcsolatok alakultak ki Jászberény, a Jászság és a különböző intézmények között, mint az előző korban.

A középfokú tanítóképzés megszűnt és ma helyette Tanítóképző Főiskolája van a városnak. Egy főiskola, a város és a tájegység kapcsolata más minőséget jelent, mint egy középfokú intézet és a város kapcsolata volt. A múlt tapasztalata, az 1917-1944 közötti eredmények a tanítóképző intézet, Jászberény és a Jászság kapcsolatában azonban példát adhat a mai kor számára is.

A 12-ES JÁSZKUN HUSZÁROK EZREDTÖRTÉNETE (1849-1867)

Korábbi tanulmányomban a jászkun huszárok hadi ténykedéseinek történetéből villantottam fel epizódokat a kezdeti időktől egészen az 1848/49-es magyar függetlenségi háborúig.³³ Mostani dolgozatomban 1849-től 1867-ig, az osztrák-magyar kiegyezésig mutatom be a Hármas-kerület nyeregbe szállt 12-es huszárjainak történetét.³⁴ A Habsburg Birodalom szinte mindegyik huszárregimentjében katonáskodtak őseink - erről tanúskodnak a levéltári források - az 1850. december 12-i uralkodói rendelet előírása szerint („... a Jász s Kun Kerületek által a jövőben a cs. k. hadsereghez adandó újonc jutalékok kizárólag a magyar huszárezredkebe soroztassanak, s ezen rendszabálytul csak testi hiány vagy egyéb fontos akadályoknál történjék eltérés.”). Teljesen jászkun hadkiegészítésűnek számított a cs.-kir. 12., 13. és heterogénnek az 1., 8., 9., 10. huszárezredke.

Bevezetesként az 1849-ben, illetve az 1867-ig életbe léptetett szervezeti-egyenruházati és felszerelési változásokkal kívánok foglalkozni.

1849-1851 között érintetlen maradt a huszárezredke szervezete, mindegyik regiment nyolc századdal (négy osztályban, két század alkotott egy osztályt) rendelkezett, a századok előírt létszáma 180 fő volt, de jelentős hányaduk szabadságolt állományban volt, a háború idején funkcionáló tartalék századok ezredenként 300 huszárt jelentettek. Elméletileg 2046 huszár és 1975 hátszló alkotott egy-egy ezredet.³⁵

Az új Lovassági Szabályzat és az 1851. június 27-i rendelet változtatásokat hozott a huszárezredke szervezetében.³⁶ Továbbra is négy osztályból, minden osztályban két századdal, s ezredtörzsből, mellette egy

³³ Babucs Zoltán: Fejezetek a jászkun huszárok történetéből (a kezdetektől 1849-ig), - Jászsági Évkönyv 1994. Jászberény, 1994.

³⁴ Itt fejezem ki köszönetemet lektoromnak, Barcy Zoltán ny. hadseregtörténésznek, Pandula Attila egyetemi adjunktusnak (ELTE BTK Történelem Segédtudományi Tanszék), Cs. Kottra Györgyi zászlótörténész-muzeológusnak (Országos Hadtörténelmi Intézet és Múzeum), Rainer Pál régész-muzeológusnak (Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém) nélkülözhetetlen szakmai tanácsaikért, valamint családomnak.

³⁵ báti Berkó István: A magyar huszárság története. Bp., 1918., 24. o. A továbbiakban: Berkó i. m. I.

³⁶ Berkó i. m. I. 26-27. o., Gustav Amon Ritter von Treuenfest: Geschichte des k.k. 12. Hussaren-Regiments. Wien, 1876., 204. o. A továbbiakban: Treuenfest i. m. 12., Reé László szerk.: A magyar huszár - A magyar lovaskatona 1000 évének története. Bp., 1936., 154. o. A továbbiakban: Reé i. m.

tartalék századdal - épült fel a regiment. Azonban megszüntették az osztályok addigi elnevezését az alábbi módon:

A rendelet		
előtti	utáni	Századok számozása
elnevezések		
alezredesi	1.	1-2.
ezredesi	2.	3-4.
1. őrnagyi	3.	5-6.
2. őrnagyi	4.	7-8.

1852-ben a tartalékos állomány nyilvántartására, s esetleges behívására hozták létre az ún. depot vagy társzázadokat, melyek lényegében a huszárezredek háborúban felállítandó tartalék századainak feleltek meg. Ezek funkcióit is örökölték, így háború idején az ember-ló-felszerelés hiányokat kellett pótolniuk, újoncképzéssel, pótlóvázással kellett foglalkozniuk.³⁷

1852. augusztus 3-án újabb Lovassági Szabályzatban az alábbi módon szabták meg a huszárezredek létszámát: ezredtörzs: 57 fő - 10 ló, század: 227 fő - 200 ló, társzázad: 172 fő - 143 ló.³⁸ 1854-ben a depot századokat felszámolták, helyettük ezredenként egy-egy 53 fős depot osztagot állítottak fel.³⁹ Ekkoriban egy huszárszázad állott egy I. és egy II. osztályú századosból, két fő- és két alhadnagyból, két őrmesterből, négy szakaszvezetőből, nyolc tizedesből, egy trombitásból, 180 lovas és 18 gyalogos huszárból.⁴⁰

A depot osztagokat 1857-ben megszüntették, s a huszárszázadok létszámát harminc-harminc fővel csökkentették.⁴¹

Az 1859-es olasz-osztrák-francia háborúban felállított önkéntes huszár csapattestek századlétszámát 1859. május 25-én emelték fel, a légénységi és az altiszti állomány ekkor az alábbi volt: két őrmester, négy szakaszvezető, nyolc tizedes, egy trombitás, hat tisztizsolga, 150 lovasí-

³⁷ Berkó i. m. I. 27. o., Reé i.m. 154. o. és Treuenfest i.m. 12. 205-206. o. a depot század légénységi állományát 130 lovas és tizenhárom gyalogos huszárból jelelt meg.

³⁸ Reé i.m. 154. o., Treuenfest i.m. 12. 205-206. o. a század légénységi állománya: 180 lovas, tizenöt gyalogos huszár.

³⁹ Reé i.m. 154. o.

⁴⁰ Berkó i.m. I. 27. o.

⁴¹ Treuenfest i.m. 12. 210. o.

tott és 15 lónélküli huszár.⁴² 1859/60-ban az ezredek 4. osztályát megszüntették, s belőlük a két új önkéntes huszárezredet egészítették ki.⁴³

1862-ig az önkéntes huszárezredekben megmaradt a régi 4. osztály, míg a régi huszárezredekben szervezetileg csak hat század, azaz három osztály volt. Az új ezredekben a századlétszám 97 huszár és 87 háttas (A tisztekkel együtt a következő módon: egy fő-, egy alszázados, egy-egy fő- és alhadnagy, két őrmester, négy szakaszvezető, nyolc tizedes, négy járőrvezető (vice-tizedes), egy trombitás, egy kovács, egy szíjgyártó, hat tisztiszolga, 66 lovas és nyolc gyalogos huszár - vagyis nyolc században összesen 815 huszár és 646 ló - hadiállománya 206 huszár és 182 háttasló volt).⁴⁴

1862 után mind a 14 huszárezredben békében egy-egy század állománya 161 fő - 141 ló, háborúban 170 fő - 149 ló volt.⁴⁵ Háború kitörése esetén mindegyik huszárregiment egy-egy százada pótszázadként visszamaradt a hátországban.⁴⁶

A szabadságharc leverése után az átszervezett huszárezredek közel fél évszázada változatlan ruházata az egyszerűsítő modernizálás áldozatául esett. Az 1849. augusztus 1-jén foganatosításra kerülő új Egyenruházati Szabályzat⁴⁷ eltörölte a sűrűn zsinórozott kurta dolmányt és mentét, ezeket a ritka zsinóros atilla és mente (vagy téli atilla) váltotta fel, a csákó külleme is alaposan megváltozott. A zsinóros csizmanadrág, a bőrözött lovaglópantalló (rajthuzli), a fehér körköpeny és a zsinóröv - igaz, négy helyett három gombbal - változatlan maradt.⁴⁸ A 12 ezrednél eleddig használatos főszínek közül csupán a sötétkék és a világoskék maradt meg. A huszárregimentek egyik fele sötét-, a másik fele világoskék mundért kapott, hat ezred fehér, a másik hat sárga gombokkal. Még a laikusnak is feltűnő, hogy három-három ezred teljesen egyforma „monturt” viselt. A csákók színvariálásával kívánták megkülönböztetni az egyes regimenteket három szín alkalmazásával - méghozzá

⁴² vitéz Berkó István: Magyar önkéntes csapatok az 1859. évi háborúban. In.: Hadtörténelmi Közlemények, 1930., 208-209. o. A továbbiakban: Berkó i.m. II.

⁴³ Berkó i.m. I. 28. o., Oscar Teuber - Rudolf Ottenfeld: Die österreichische Armee 1700-1867. I-II. k., Wien, 1895., II. k. 531. o. A továbbiakban: Teuber-Ottenfeld i.m. II. k.

⁴⁴ Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 531. o.

⁴⁵ Berkó i.m. I. 28. o.

⁴⁶ Reé i.m. 155. o.

⁴⁷ Andreas Thürheim: Die Reiter-Regimenter der k.k. österreichischen Armee I-III. k., Wien, 1862., II. k. „Die Hussaren” 318. o., A továbbiakban: Thürheim i.m. II. k.

⁴⁸ Barcy Zoltán: Évszázadok egyenruhái. Bp., 1991., 79-80. o. A továbbiakban: Barcy i. m.

elég abszurd módon - a piros, a fehér és a zöld bevezetésével, s mind ezt 1849-ben(!). A tarsolyokon és a sabrakokon megjelent az FJI (I. Ferenc József) uralkodói névjel.⁴⁹

A legénység atillaposztó tábori sapkája hasonlatos volt a tisztéhoz, alját fekete-sárga zsinórral díszítették, ebből képeztek a sapka homlokrészén vitézkötést. Derékig érő foszlányzubbony helyett már kétsoros (hat-hat csontgombbal) gyalogsági vászonzubbonyt kaptak, gallérján atillaszínű parolival.⁵⁰

1849-ben a függetlenségi háború idején honosodott meg az osztrák oldalon új rangmegkülönböztető jelzés gyanánt az arany, illetve az ezüst hatágú csillagok használata a galléron. A csákón továbbra is paszomány jelezte az illető altiszt - náluk fekete szegélyű sárga gyapjúpaszománnyal - vagy tiszt - nekik aranszövésű paszomány dukált - rangját.⁵¹

A tiszti egyenruházaton ugyanolyan zsinórdíszek voltak, mint a legénységin, csupán fekete-sárga zsinór helyett feketével átszőtt aranyzsinór díszelgett rajta. A fő- és törzstiszti tarsolyok és sabrakok díszei megmaradtak (1848 előtti formában), csak az uralkodói névjel változott rajtuk. Szolgálati jelvényük díszesebb lett, mint a korábbi. Az új vállszíj piros bársonnyal bélelt arany paszományból készült, középen fekete cérnával áthúzva, rajta az ezüst oroslánfej és a kétfejű sas által közrefogott kettős lánccal. Az ezüst tölténytáskát arany kétfejű sas díszítette. Szolgálati viseletként változatlan formában maradt meg a sötétszürke tiszti tábori sapka, a középszürke rajthuzli viszont magasabb bőrözést kapott. A huszártisztek fehér köpenye a gyalogtiszti szabást követte, az állógalléron atillaposztó parolival.⁵²

1850. november 27-én látott napvilágot az a rendelkezés, amely a huszárcsákón változtatásokat írt elő. A fekete-sárga nyírott gyapjú csákórózsa helyébe sárgaréz - közepén fekete festésű - csákórózsa került, mögötte lengedezett a fekete lófarokforgó, a sárgaréz gombhurkot és a harminckétszeresen hajtogatott kokárdát sárgarézből készült birodalmi

⁴⁹ Barcy i.m. 79-80. o.

⁵⁰ Barcy i.m. 73. és 80. o., a tábori sapkát lásd még: Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 530. o.

⁵¹ Barcy i.m. 72-73. o. A 48-as honvédseregben tiltották a gallérvonásokat helyettesítő csillagokat. Erre vonatkozóan lásd: Barcy Zoltán - Domonkos Imre: A szabadságharc katonáinak egyenruhái. Bp., 1950., 18. o.

⁵² Barcy i.m. 80. o. Az egyes cikkek pontos leírását és képi megjelenítését lásd: Adjustirung-Vorschrift für die Generale, Stabs - und Ober-Officiere, dann für die Feld-Geistlichkeit, das Militär-Gerichts-Personale die Feldärzte und sonstigen Parteien der kaiserlich-königlichen Armee. Wien, 1855. 26-27. o. A továbbiakban: Adjustirungs-Vorschrift 1855., és Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 528-529. o.

kétféjű sas - mellén a Habsburg-ház genealógiai címerével - ábrájára cserélték fel.⁵³

Öltözeti variánsok 1849-1867.⁵⁴

(a zárójelben szereplő évszámok az adott viseleti cikk megszüntetésének időpontjai)

	ÖLTÖZET	KIEGÉSZÍTŐ
Dísz- és társasági öltözet		
Tisztek	csákó /huzatban/ (1863), kucsma 1863/64-től, atilla, mente, csizmanadrág, csizma	fekete kendő, zsinóröv (1865), vállszíjas tiszti tölténytáska, tarsoly (1861), fehér kesztyű, ujjatlan fehér körköpeny
Legénység	csákó /huzatban/ (1863), kucsma 1863/64-től, atilla, mente, csizmanadrág, csizma	fekete kendő, zsinóröv (1865), fehér vállszíjas tölténytáska, fehér karabélyszíj, tarsoly (1861), fehér kesztyű /tizedestől felfelé/, ujjatlan fehér körköpeny
Szolgálati- és menetöltözet		
Tisztek	csákó /huzatban/ (1863), kommod csákó, kucsma 1863/64-től, tiszti tábori sapka, atilla, mente, csizmanadrág, rajthuzli, csizma	fekete kendő, zsinóröv (1865), vállszíjas tiszti tölténytáska, tarsoly (1861), fehér kesztyű, ujjatlan fehér körköpeny
Legénység	csákó /huzatban/ (1863), kucsma 1863/64-től, legénységi tábori sapka, atilla, várszonzubbony, mente csizmanadrág, rajthuzli, csizma	fekete kendő, zsinóröv (1865), fehér vállszíjas tölténytáska, fehér karabélyszíj, tarsoly (1861), fehér kesztyű /tizedestől felfelé/, ujjatlan fehér körköpeny, háromujjas fehér posztó legénységi kesztyű

1861. július 28-án a tarsoly viselését szüntették meg, bár hallgatóságos engedéllyel a törzstisztek 1866-ig hordhatták a magukét.⁵⁵ A 13. és

⁵³ Treuenfest i.m. 12. 203. o.

⁵⁴ Barcy i.m. vonatkozó fejezete az 1850-1867 közötti huszárokról, Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. „Die Huszaren” c. fejezete alapján 527-533. o. A tiszti kommod csákó viselésével kapcsolatban: Barcy Zoltán - Somogyi Győző: A szabadságharc hadserege. Bp., 1986., 49. o., a tiszti viselethez még: Adjustirungs-Vorschrift 1855., 26-27. o. + képmelléletek.

14. huszárezredek által már 1859 ősze óta hordott kakastollas-leffentyűs fekete báránybőr kucsmát (vitézkötése hasonlatos a csákóéhoz) 1863. augusztus 12-én (Ottenfeld szerint 17-én, majd a Verordnungsblatt 1863. december 31-i hatállyal írta elő) rendelet alapján rendszeresítették a 12 huszárezrednél, de zömük csak 1864-ben kapta meg.⁵⁶Példának okáért az 1864-es porosz-osztrák-dán háborúban a Liechtenstein-huszárok még fehér csákót viselve kergették az ellenséget.⁵⁷Sajnálatos módon nem bizonyult célszerű viseletnek ez az új fejfedő, mivel nem sokat védett az időjárás viszontagságaival szemben. 1864. október 26-án jelentéktelen változtatásokat eszközöltek a kucsmán, s 1868-ig változatlan formában maradt meg.⁵⁸

1865-ben eltűnt a huszáruniformis egyik fő díszítő kelléke, a fekete-sárga zsinóröv.⁵⁹

---

⁵⁵ Barcy i.m. 83. o., Treuenfest i.m. 12. 239. o., Gustav Amon Ritter von Treuenfest: Geschichte des k. und k. Husaren-Regimentes Kaiser Nr. 1. Wien, 1898., 425. o. A továbbiakban: Treuenfest i.m. 1.

⁵⁶ Treuenfest i.m. 12. 241. o., Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 532. o., pl. Gustav Amon Ritter von Treuenfest: Geschichte des k. und k. Husaren Regimentes Nr. 10. Friedrich Wilhelm III. König von Preussen. Zum 150. jährigen Regiments-Jubiläum. Wien, 1892., 374. o. , Treuenfest i.m. 1. 426. o.

⁵⁷ Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 532. o., Barcy Zoltán-Somogyi Győző: Magyar huszárok. Bp., 1987., 75-76. o.-

⁵⁸ Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 796. o.

⁵⁹ Barcy i.m. 83. o.

Ezután a kardkötő szíjat nem az atilla felett, hanem alatta csatolták fel.⁶⁰ Még ebben az évben a 13. és 14. huszárezred tisztjei által használt egyszerűbb tiszti tölténytáska viselését írták elő a többi huszárezregiment tisztjeinek.⁶¹

1866. június 18-án Veronában, a Déli Hadsereg hadseregearancsa értelmében huszárezredeik (az 1., 3., 11. és a 12. ulánusezred) részére kényelmesebb viseletként előírták, hogy atilla helyett a vászonzubbonyt vehetik fel, s panyókára vetve ne a mentét, hanem az atillát hordják.⁶²

Végezetül vegyük szemügyre a korszak huszárjainak fegyverzetének-, felszerelésének és lószerszámjának fejlődését.

Fegyverzet táblázat⁶³

Legénységi szablya	Tiszti szablya	Lovassági pisztolyok	Karabélyok
1845. M. könnyűlovassági	1845. M. lo-vastiszti	1844. M. Augustin 1856. M.	1844. M. Augustin
1850. M. könnyűlovassági	1850. M. lo-vastiszti	1859. M. Lorenz 1860. M. Lorenz pisztoly felerősíthető tussal	1850. M. gyutacsos
1859. M. könnyűlovassági	1861. M. lo-vastiszti	1863. M.	1851. M. csappantyús
1861. M. könnyűlovassági			1854. M.

1850-ben a nagyobb találati pontosságú karabélyok maradtak meg a legénységnél, akik 1850. M. gyutacsos karabélyt kaptak, pisztolyaikat le kellett adniuk. Az altisztek továbbra is egy-egy pisztollyal rendelkeztek, 1852-ben még egy pisztolyt adtak ki nekik, ekkor a legénység egyik felét 1851. M. csappantyús karabéllyal és pisztollyal, másik felét 1850. M. (ez az 1842. M. gyutacsos-kamrás vadász karabély) karabéllyal látták el.⁶⁴

Érdekességként megemlíthető, hogy az 1859. M. Lorenz pisztoly 1860-ban felerősíthető tussal lett ellátva, mely karabély jelleget kölcsönzött a lőfegyvernek. A csapatpróbák sikeressége ellenére mégsem rendszeresítették.⁶⁵

⁶⁰ Berkó i.m. I. 29. o.

⁶¹ Barcy i.m. 83. o.

⁶² Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 533. o.

⁶³ Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. kardok: 822-823. o. táblázata alapján, lőfegyverek: 850-853. o. táblázata nyomán.

⁶⁴ Reé i.m. 159. o., Barcy i.m. 84. o., Berkó i.m. I. 26. o. a vadász karabély lovassági adoptálására: Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 846. o.

⁶⁵ Barcy i.m. 84. o., Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 848. o.

Az 1850-es évek elején a huszárok lószerszáma csupán annyiban változott, hogy a sabrakra az új uralkodó névjelét helyezték fel. Az 1850. november 27-i rendelet, mely előírta a csákok megváltoztatását, az első nyeregkápára szíjazott pisztolyokat bevonta, a köpenyzsák és a nyereg pedig kisebb változtatásokat szenvedett el.⁶⁶ Kezdetben a nagykantáron változtattak, majd eltörölték a farmatringot, 1860-ban a sabrakot vonták be, a fekete bárányszőr nyeregbunda nagyobb lett, s elvesztette piros szegélyezését, a tisztek aranyozott fémből sajtolt uralkodói névjelet kaptak nyeregbundájuk két hátsó sarkára.⁶⁷ Ezután nyergeléskor a magyar nyereg alá, a ló hátára négyrét hajtott fehér gyapjú lótakarót tettek.⁶⁸ A huszárok személyi felszerelésüket és lóápolási cikkeiket a nyeregre málházva a köpenyzsákban (a piros posztóból készült henger alakú zsákot három szíjjal erősítették fel a hátsó nyeregkápára, a patkótáska a hevederszíjak mögött kapott helyet) és a nyeregtáskában (az első nyeregkápára helyezve) csomagolták el.⁶⁹

Az 1859-es olasz-osztrák-francia háború és az 1866-os porosz-osztrák-olasz konfliktus a Habsburg Birodalom térszűkítését idézte elő, pedig a harctéren a császári-királyi ármádia seregtestjei elsősorban vezetési balfogások, s nem a személyes bátorság hiánya miatt vesztek. Az egyes hadszíntereken a jászkun huszárok is megmutathatták, milyen is az igazi jászkun lovassági virtus.

A legendás Nádor-huszárokat az 1848/49-es magyar függetlenségi háború elvesztése után, „politikai” okokból átszervezték, méghozzá Clattauban.⁷⁰ Itt váltak meg sűrűn zsinórozott búzavirággék színű, fehér gombos, fekete-sárga zsinóros mundéruktól és fekete csákójuktól.

EGYENRUHÁZATI TÁBLA:⁷¹

	Fejfedő	Atil- la/Mente	Nadrág	Gom- bok/ Zsinórzat	Sz őrme

⁶⁶ Treuenfest i.m. 12. 203. o.

⁶⁷ A kantárt és a farmatringot lásd: Barcy i.m. 80-81. o., a sabrakot uo.

⁶⁸ Babucs Zoltán: Jászkun alakulatok az 1848/49-es magyar függetlenségi háborúban. Jászberény, 1995., 20. o. A továbbiakban: Babucs i.m., Barcy Zoltán: Huszárjaink a szabadságharcban. Kézirat é.n., 5-6. o.

⁶⁹ Berkó i.m. I. 29. o. Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 804-805. o.

⁷⁰ 1848/49-es szereplésüket lásd: Babucs i.m. 19-38.o., Berkó i.m. I. 115.o. vázlatos történetük még: James Lucas: Fighting Troops of Austro-Hungarian Army 1868-1914. New York, 1987. 109.o.

⁷¹ Barcy i.m. 80.

1849-1863	fehér csákó	világos-kék	világos-kék	fehér fekete-sárga	fe-kete
1863-1871	kucsma, fehér leffentyűvel	világos-kék	világos-kék	fehér fekete-sárga	fe-kete

A Cremonába átvезényelt regiment 1850. szeptember 20-án új ezredtulajdonost kapott gróf Haller Ferenc (hallerkeői) altábornagy személyében, aki 1875-ig töltötte be ezen tisztséget, mivel István nádor 1848-as lemondását követően a nádori méltóság betöltetlen maradt.⁷²

1867-ig, ameddig a Jászkun Kerület adta a 12. huszárezred legénységét, majdnem egy tucat alkalommal változott az ezred állomáshelye: Brescia, Bergamon, Cremona (1850-1852), 1851 Brescia, Verona (1852 júniusától), Padua (1858 október havától: az ezredparancsnokság, az 1. és 2. osztály volt itt, a 3. osztály Ferrarában és Montagnában, a 4. osztály Bolognában), Verona (1859), Padua (1860), Pordenone (1861 szeptemberétől), Austerlitz (1862 júniusától, Itáliából 1 hónap alatt értek oda lóháton). Auspitz (1865. október 1-jétől: az ezredparancsnokság székelte itt, az ezred századonként szétszétva a környéken, 1 szd.: Weikowitz, 2. szd.: Kostel, 3. szd.: Nikolsburg, 4. szd.: Urspitz, 5. szd.: Wenzelsdorf, 6. szd.: Wostitz), Rzeszów (1866. november 18-tól: itt található az ezredparancsnokság és a 3. század, a többiek: 1 szd. Ropczycén, 2. szd. Szendziszowon, a 4. szd. Lancuton, az 5. szd. Glogowon, és a 6. Przeworskön.⁷³

⁷² Berkó i.m. I. 115.o., Treuenfest i.m. 12. 202. o. Ebben az esztendőben rendelték ek a huszárszázadok legénységi állományának felduzzasztását, ekkor a 12. huszárezrednél századonként 180 főre növelték a legénység számát, s a regiment kapott 200 hátsólovat is. Treuenfest i.m. 12. 202. o.

⁷³ Treuenfest i.m. 12. 198-209. o. és 238-243. o. 1856. augusztus 1. és október 10. között Pordenonében koncentráltattak. Az ezredtörzs és egy század Pordenonében, egy század Porciában, az 1. osztály Fontana-Fredában, a 2. St. Quirinában és a 3. Kastel Avianoban szállásolt be. 1857-ben az ezredtörzs és a 4. osztály Veronában, az 1. és a 3. osztály Vincenzában, a 2. Cremonában volt. 1858. június 1-én az ezredtörzs, a 2. és a 4. osztály Lonatoban kvártélyozott be, 15-ig a törzs Guidizoloban volt, majd utána Castiglione delle Stivierébe költözött át. Ide érkezett augusztus közepén az ezred 1. és 3. osztálya. 1865-ben nyári szállásuk: ezredtörzs Auspitz, a századok: 1. Niemeschitz, 2. Kostel, 3. Wisternik, 4. Pohrlitz, 5. Dürnhholz, 6. Wostitz.

Csak 1853-ban a Jászkerület 81 legényt adott az ezrednek.⁷⁴ 1857-60 között a cs. kir. 32. (Habsburg-Estei Ferdinánd főherceg) sorgyalogezred mellett a cs.-kir. 60. (Gustav Wasa herceg, altábornagy) egri sorgyalogezred hadkiegészítési körletéből is vittek újoncokat a 12. huszárezredhez.⁷⁵

1857-ben ünnepelték Bécsben a Katonai Mária Terézia-rend fennállásának 100. évfordulóját. Az ezredet Wilhelm von Dorner alszázados, Kordás Mihály zászlótartó őrmester és Cserta közhuszár képviselte a központi ceremónián.⁷⁶

1858. április 16-án az ezred tisztikara és legénysége temetésre vonult ki. A 12-es huszárok veteránja, Kordás Mihály zászlótartó őrmester volt a becses elhunyt, akinek emléke előtt kívántak tisztelni a Hallerhuszárok. Kordás 1800-tól (!) kezdve megszakítás nélkül szolgált a 12. huszárezredben, s vitézül harcolt a napóleoni háborúban (Ekkor kapott Arany Vitézségi Érmét és Hadseregkeresztet). Kiténtették az orosz Szent György Kereszt IV. osztályával és a Szolgálati Kereszttel is.⁷⁷

1859. február 2-án a paduai egyetemen lázongás tört ki, melyet a császári alakulatok drasztikus módon vertek szét. A 12-esek egy őrzőjárata (Harnach Károly kadét és 6 huszár) is cirkált ekkor Padua utcáin.⁷⁸

1859-ben Észak-Itáliában küzdött az ezred. 1859. február 28-án megkapták a hadilétszámra emelés parancsát, ugyanekkor a depot-századot is fel kellett állítaniuk. Május első napján léptettek ellenséges

⁷⁴ Palugyai Imre: Jász-Kún kerületek és Külső Szolnok vármegye leírása. Bp., 1992. 82. o.

⁷⁵ A pesti 32. sorgyalogezred hadkiegészítési kerületéhez 1781 óta tartozott a Hármaskerület. Major Alphons Freiherrn von Wrede: Geschichte der K. und K. Wehrmacht I-V. k., Wien, 1898-1903. A gyalogsággal foglalkozó I. kötet 345.o. A továbbiakban: Wrede i.m. + a vonatkozó kötet száma.

⁷⁶ Treuenfest i.m. 12. 209.o.

⁷⁷ Treuenfest i.m. 12. 210.o. és Pilch Jenő: Kordás Mihály huszár zászlótartó vitéz tettei. In.: Hadtörténelmi Közlemények, 1914., 301-303.o. Mindkét helyen Kordás kiténtetése között felsorolják az orosz Szent György Rend V. osztályát ami kétszeresen is téves megállapítás, mivel az 1769-ben alapított rendet négy osztályban adományozták, de csak tisztéknek. Így az a legvalószínűbb, hogy a hadastyánt az orosz Szent György Kereszt (altiszti és legénységi állományúak számára létrehozva 1807-ben) IV. osztályával dekorálták.

⁷⁸ Treuenfest i.m. 12. 214.o.

földre, virágcsokrot tűztek csákójukra, s úgy rendbeszedték magukat, mintha csak esküvőre mennének.⁷⁹

1859. május 15-én Garlasgónál a cs.-kir. V. hadtest állományába (Pálffy-dandár) sorolták be a Haller-huszárok 1. és 3. osztályát, a 2. osztály pedig (8 tiszt, 269 huszár, 277 háttas) Hardenberg százados vezénylete alatt báró Urbán altábornagy tartalék-hadosztályához tartozott, Wallon ezredes dandárába. Még aznap reggel a Wallon-dandár 12-es huszárai egy időközben beérkezett fél századukkal történt megerősítés után elhagyták Vogherát, melybe még 12-én érkeztek.⁸⁰ 17-én távirati úton Bolognából utasították a Haller-huszárokat, hogy egyik századukat Modénán és Mantuán át Piacenzába küldjék.⁸¹

Pontecuronénél várakozott erősítésre Bíró József, Dósa István és Faragó Ignác huszár. Éppen belovagoltak a nevezett helységbe, amikor házaikból előmerészkedve megrohanta őket a felbőszült lakosság, ráadásul 10 ellenséges ulánus is rájuk tört. A huszárok keményen helytálltak. Bíró több szúrást kapott, aléltan bukott le a háttasáról, azonban sebesült bajtársai kiragadták, s kiverekedték magukat. Bíró Arany Vitézségi Érmét kapott, a másik két huszár I. osztályú Ezüst Vitézségi Érmét.⁸²

A május 20-i vesztes montebellói csata kapcsán a Vasárnapi Újság a Haller-huszárok ottani vitézségét (Az egész regiment ott volt) írásban és képben egyaránt hangsúlyozta: „E részlet a derék Haller-huszárok (azelőtt Nádor-huszárok) egy csapatának támadása a piemonti lovaság ellen, melyben bár a csata végkimenetele nem vala szerencsés, a bátorságnak s vitézségnek fényes jeleit adták.”⁸³ A cikkíró kiemelte, hogy az ütközetben Genestrellónál egy osztály, Montebello mellett egy „skadron” 12-es huszár állott, s Montebellónál „... Az osztrák lovasság is igen jól forgatta magát.”⁸⁴ A 3. vadászászlóalj gyülekezésekor

⁷⁹ Treuenfest i.m. 12. 217.o. az ezred itáliai szereplésének megemlézése még: Markó Árpád: Magyarország hadtörténete. Bp., 1994., 165.o. A továbbiakban Markó i.m.

⁸⁰ Treuenfest i.m. 12. 217.o., Thürheim i.m. II. k. 318.o.

⁸¹ Treuenfest i.m. 12. 217.o., Thürheim i.m. II. k. 318.o.

⁸² Treuenfest i.m. 12. 218-219.o.

⁸³ Vasárnapi Újság. Pest, 1859.július 10., 28. sz.

⁸⁴ Lásd uo.

Montebellónál a 12. huszárezred 5. századának fele Németh százados kardja alatt egy háromszoros túlerőben lévő ellenséges ulánus csapattal csapott össze, végül visszaszorultak, de 2 ulánust elfogtak és az ellenséges parancsnokot levágták.⁸⁵

A 3. század egyik fele Casatismától Branduzzáig tartotta az összeköttetést Hessen herceg tábornok dandárával, majd a század másik felével Casteggióba húzódtak vissza.⁸⁶

Casteggiónál a Haller-huszárok 6. századánál a heves harcok során August von Wense főhadnagy alól kilőtték lovát. Ő ennek ellenére nyugodt léptekkel bandukolt vissza övéihez. Az ezredtörténet itt különösen említésre méltónak tartja Bubla Mihály tizedes, Burián György, Lusták József, Kiss Sándor és Szentés István huszárok magaviseletét. Az ütközetben a 12-es huszároktól Pétzy százados és 5 huszár sebesült meg, 1 huszár hősi halált halt, 4 lovukat veszítették el, 5 megsérült.⁸⁷ A veronai főparancsnokság 1859. június 2-án montebellói helytállásáért Németh főszázadost a Vaskorona Rend III. osztályával, június 15-én Sibrik főhadnagyot és Párossy századost a hadiékítményes Katonai Érdemkereszttel jutalmazta. Június 14-én a következő huszárok kaptak I. osztályú Ezüst Vitézségi Érmeket: Tóth Mihály szakaszvezető, II. osztályú Ezüst Vitézségi Éremmel tüntették ki az alábbi személyeket: Steiner Ferenc őrmester, Orosy Valentin tizedes, Cseh Melchior szakaszvezető, Bán Pál, Cseh Sándor, Csuszda Imre, Habentucs Imre, Kaszab István, Kiss János, Kondy Péter, Kováts Mihály, Kováts Sándor, Lakatos József, Lámi József, Jäger József, Miklós János, Nagy Ferenc, Nagy János, Nánásy Ferenc, Oláh András, Oswald János és Szász János huszárok.⁸⁸

Júniusban, Magenta után a 12. huszárezred 7. százada, mely Piacenzában szállt meg, a hadsereg visszakozezasakor Mantua irányába indult, a 8. század Bolognából 12-én Borgoforte felé szállt nyeregbe, ahol őrváratszolgálatot láttak el a Pó mindkét partján és az Oglio balpartján.⁸⁹

---

⁸⁵ Treuenfest i.m. 12. 221.o.

⁸⁶ Treuenfest i.m. 12. 223.o.

⁸⁷ Treuenfest i.m. 12. 223.o.

⁸⁸ Treuenfest i.m. 12. 223.o.

⁸⁹ Treuenfest i.m. 12. 225.o.

Urbán tábornok 1859. június 15-én relatiójában dícsérőleg említette meg a Haller-huszárok vitézségét.⁹⁰

A 2. osztály Milánóból Comóba vagonírozott be. 26-án kapták a hírt, hogy Garibaldi Varese környékén van, ide indultak expedícióra a Haller-huszárok is. Ekkor sebesült meg egy tisztjük: Berzevitz Ferdinánd egy kardvágást kapott.⁹¹ Sorferinónál június 24-én a Haller-huszárok 1., 3. és 4. százada harcolt, veszteségük 6 sebesült huszár és 2 elpusztult ló volt. A 4. század 25-26-án Volta és Valeggio között volt előőrson, majd 28-án a 3. századdal Veronába lovagoltak.⁹²

Június 26-án az ezred 8. századától Kováts András főhadnagyot 8 huszárral Marcaria irányába küldték felderítésre. Útközben az Oglio folyó hídjánál Szabó Mihály és Papp András huszárok 30-40 foglalatokodó ellenséges utászt leptek meg, akik hanyatt-homlok menekültek a két bős magyar elől. Azonban a parton egy francia egység is jelen volt, s rögvést tüzet nyitottak a huszárokra. A két huszár a golyózápor ellenére összenyalábolta az utászok által eldobált felszerelési cikkeket, majd derűs jókedvvel, nevetve lovagoltak el.⁹³

Pár nap múltán, július 4-én újra Kováts főhadnagyot találjuk őrzáraton. Mantua mellett, St. Michael környékén, az Oglio folyó vonalán haladt 20 emberével, majd egy nagyobb ellenséges „avantgarde”-ot csaptak szét. A túlparti Gazznola faluból ellenséges lövöldözés üdvözölte a Haller-huszárokat, akiknek szemét szúrta, hogy a templomtornyon a szárd és a francia zászló lobog. Nosza, a mieinknek sem kellett több. Mihalek András huszár lovával átúsztatta a folyamot, majd egy csónakkal tért vissza. A huszárok az innenső partról karabélyaikkal tűz alatt tartották a folyóparthoz közelebb eső házakat, miközben Papp András és Szabó Mihály közlegények pisztolyukat és kardjukat magukhoz véve, átkeltek a Oglion, s mit sem törődve az őket körülvevő kb. 200 felfegyverzett lakossal, lehozták a zászlókat a toronyból és visszatértek társaikhoz. Mindhárom huszár megkapta a II. osztályú Ezüst Vitézségi Érmét ezen hőstettéért.⁹⁴

⁹⁰ Treuenfest i.m. 12. 228.o.

⁹¹ Treuenfest i.m. 12. 226.o.

⁹² Treuenfest i.m. 12. 230-233.o.

⁹³ Treuenfest i.m. 12. 233.o.

⁹⁴ Treuenfest i.m. 12. 233-234.o.

Ugyanezen a júliusi napon Bánhidy Adolf főhadnagy 2 altiszttel és 14 huszárral a 12-es huszárok 7. századától Rivalta környékén volt előőrsi szolgálaton a Mincio partján. Itt ütköztek bele félszáz afrikai lovasvadászba. Bánhidy gondolkodás nélkül, a „ütni kell, nem számolni” elvet követve rohamot vezényelt embereinek, s az ellenek törtek, a háromszoros túlerővel nem törődve. A francia tiszt Bánhidyra rontott, de Kovács István közhuszár levágta, majd felpattant annak lovára. A helyzet akkor változott, mikor a lovasvadászok 30 fővel gyarapodtak, ekkor Szakács Antal szakaszvezetővel az élen Lengyel József, Sáfrány János és Szabó József huszárok utat vágtak az újonnan érkezetteknek. A heves küzdelemben Lengyel huszár az ellenséges trombitást levágta lováról, azután átugrott az így szerzett háttérre. Bánhidy 6 vágást kapott, Halász János tizedes és 6 huszár megsebesült, 4 lovuk szintén sebet kapott, Szakács szakaszvezető elesett a küzdelemben. A lovasvadászok minden bizonnyal újoncok lehettek, mivel 17 katonát vesztek, s alacsonyabb szintű kardforgató tudásukat a 12-es huszárok összekaszabolt mentéi és csákói mutatták a legjobban. Bánhidy főhadnagyt és sebesült társait a franciák Bresciába vitették, ahol kórházi ápolást és ellátást kaptak.⁹⁵

Az 1859. évi július 16-i veronai hadseregszabvány kimondta Lengyel József és Ulley Kovacs (valószínűleg helyesen: Ülley-Kovács) huszárok Arany Vitézségi Éremmel való kitüntetését, míg Sáfrány János, Szabó Cseh közlegények esetében a „Nagyezüst” Vitézségi Érem, Buray Dávid, Nagy János, Szabary János és Székely János huszárok részére a „Kisezüst” Vitézségi Érem adományozását.⁹⁶ 1859. december 17-én Pétzy alszázados montebellói, és Bánhidy főhadnagy rivaltai helytállását a Vaskorona Rend III. osztályával honorálták.⁹⁷

A háború lezárását követő időben Veronában maradt az ezred. Itt kapták meg ezredtulajdonosuk, Haller gróf dicsérő sorait, mely Budán 1859. július 15-én kelt.⁹⁸

A háború alatt szervezett „jász-kunok önkéntes huszárezrede”, mely a vereséget követően 1. önkéntes huszárezred néven tagolódott be a

⁹⁵ Treuenfest i.m. 234-235.o., Markó i.m. 167.o.

⁹⁶ Treuenfest i.m. 12. 235.o.

⁹⁷ Treuenfest i.m. 12. 235.o.

⁹⁸ Treuenfest i.m. 12. 237.o.

cs.-kir. hadseregbe, 1860-ban (többek között) a Haller-huszárok felosztásra kerülő 4. osztályából kaptak huszárokat.⁹⁹

1865. december 14-én Auspitzban az ezred káplánját, Kuratszky Mártont és Kedles János századtrombitást az Arany (Kuratszky) és az Ezüst (Kedles) Koronás Érdemkeresztel dekorálták, mivel mindketten több bajtársuk életét mentették meg 1859-ben.¹⁰⁰

1866. Kibört a háború Poroszország és a Habsburg Birodalom között. A Haller-huszárokat a 4. huszárezreddel (ebben az időben az ezred tulajdonosa: Cseh Viktor altábornagy) egy dandárban (parancsnok: gróf Bellegarde ezredes) találjuk Thurn és Taxis herceg vezérőrnagy 2. könnyűlovassági hadosztályában. Az ezred „depot” századát Pétzy századossal az élen 1866. május 6-án Bécsbe küldték.¹⁰¹

Június 23-27. között Rudelsdorf, Olleschau, Gabel, Schaftenberg és Raichenau volt útvonala a 2. könnyűlovassági hadosztálynak. Egy felderítés alkalmával Regius főhadnagyot három huszárral Soketnitz felé küldték ki. Estére a faluba félszázad porosz lovas érkezett, mire a Haller-huszárok őrzárata visszatért ezredéhez.¹⁰²

Nachod környékén, június 28-án Laky alhadnagy és Zichy hadnagy őrzárata ellenséges csapatba botlott. A kézitusa eredményeként egy foglyot ejtettek.¹⁰³ A hadosztály július 1-jén éjjel 1 órakor indult Salbei, Jezbin érintésével Trotinába. Innen lovagolt ki felderítésre Posgay százados 1. százada s két tiszti járőr: Blahudt főhadnagy, négy huszár és július 2-án a reggeli órákban Regius főhadnagy tizenkét huszár kíséretében.¹⁰⁴ Ők állapították meg azt a tényt, hogy Horsitzban nagyobb tömegű ellenség van.

Július 3-án Königrätznél nyolc órán keresztül állta a sarat a hadosztály, a 12-es huszárok ekkor eltűntekben 75 huszárt és 84 lovat vesztek, Márialaky főhadnagy, s még hét huszár, és tizennégy hátszó sebet kapott. Az ütközet során a hadosztály parancsnoka visszavonulót fúvott a huszároknak. Eközben utasították Marburg ezredet, hogy rohanja

⁹⁹ Berkó i.m. I. 115-116.o.

¹⁰⁰ Treuenfest i.m. 12. 243.o.

¹⁰¹ Treuenfest i.m. 12. 247-248.o.

¹⁰² Treuenfest i.m. 12. 248.o.

¹⁰³ Treuenfest i.m. 12. 248-249.o.

¹⁰⁴ Treuenfest i.m. 12. 249.o.

le 12-eseivel a szembenálló porosz vonalakat. A hidegvérű, vitéz ezredparancsnok maga vezette a lehengerlő rohamot, mely szétaposta a poroszok első vonalát.¹⁰⁵

A regiment felterjesztette a Hallerek 1. századából Bódi Joachim közhuszárt, a 6. századtól Bolits Móric tizedest és Pethő János huszárt a II. osztályú Ezüst Vitézségi Éremre königgrätzi helyteállításukért.¹⁰⁶

Július 3-a után az alig tizenhat esztendő, pelyhesállú Podzimek Eberhard őrmester és két embere - Bálint Miklós és Stankovitz István - azt a parancsot kapta, hogy derítsék fel, merre található a tűzérés számára járható út Chlum környékén. Chlum előtt a három huszárt a szántóföldek irányából gyilkos gyalogsági puskatűz fogadta, azonban három gyalogost levágtak, a többit megfutamították. Mindhárman megsebesültek, annyira súlyosan, hogy csak az őrmester maradt életben, aki végül sikeresen elkalauzolta a tűzéréségi oszlopot.¹⁰⁷ Athanász Sándor szakaszvezető a 12. huszárezred 3. századától elég szerencsétlenül járt, mivel kilőtték alóla hátasát. Így a gyalog maradt altiszt 3 huszárral kijátszotta az ellenséget, erdőn-mezőn át 8 nap alatt tért vissza ezredéhez. Athanászt „Nagyezüst” Vitézségi Éremre terjesztették fel, melyet meg is kapott.¹⁰⁸

Július 4-én az 5. század Huber főszázados vezénylete alatt Kostelitz és Kotzen környékén elővéd szolgálatban volt. Blahudt főhadnagy reggel 6-tól 4 huszárral posztolt az útkereszteződés melletti megfigyelőállásnál. Őket délután 2 órakor váltotta fel Regius főhadnagy 3 huszárral. Miközben a fáradt huszárok etették lovaikat, Holics felől egy kb. félszázadnyi porosz ulánus tűnt fel az úton, s közelítettek a huszárok felé, mivel azt hitték a mieinkről, hogy poroszok. Tévedésük csak 100 lépés távolságból derült ki... Az ulánusok végül tanácsosabbnak látták visszavonulni a magyar huszárok elől.¹⁰⁹

Aznap a Haller-huszárok 2. századából Hetessy György őrmestert és 12 legényét Dörflik falunál az ellenség elvágta övéiktől, ráadásul még a falu hídját is megszállták. A huszárok bravúrosan, nevükhöz méltóan

¹⁰⁵ Treuenfest i.m. 12. 252.o.

¹⁰⁶ Treuenfest i.m. 12. 251.o.

¹⁰⁷ Treuenfest i.m. 12. 253.o..

¹⁰⁸ Treuenfest i.m. 12. 253.o.

¹⁰⁹ Treuenfest i.m. 12. 254.o.

vágták át magukat a falun. Hetessy helytállását II. osztályú Ezüst Vitézségi Éremmel jutalmazták.¹¹⁰

Mikor az ellenség visszafordult, a huszárszázad parancsnoka (nemes) Dragorich Kálmán tizedest 2 huszárral kirendelte megfigyelésre. Dörflik faluban váratlanul egy 6 főnyi ellenséges osztaggal futottak össze. A tizedes nem lepődött meg, tudta, mit kell tennie. Pisztolyát hirtelen kirántva lepuffantotta a porosz szakaszvezetőt, a maradék 5 katonát azután két huszárával futamította meg.¹¹¹

Szintén ebből a századból Nagy Sámuel szakaszvezető 3 huszárával szaladt bele Stupniknál egy 7 porosz huszárból álló őrjáratba. A mieink hármát levágtak, egyet elfogtak, a többi porosz elfutott.¹¹²

Július 11-én Herberstein gróf főhadnagy Schildberg környékén portyázott huszáraival, Blumenthal porosz generális tábori postáját, mely Glatzba igyekezett, ők fogták el. Fontos dolgok derültek ki az elfogott iratokból, így pld. az, hogy a poroszok főerői Bécs irányába vonulnak fel.¹¹³ Hohenstadt, Altstadt, Grulik és Rothwasser között őrjáratozott másnap Dániel főhadnagy 15 huszárral. Hochstein mellett egyesültek a 4. huszárezred egyik előőrsével, majd együtt folytatták útjukat Schildberg felé.

A helység házaiba poroszok fészkeltek be magukat, s a beérkező huszárokra sortüzet adtak le. A feldühödött huszárok kiverték a házakból az ellenséget, 3 főt lekaszaboltak, tizenkettőt fogságba ejtettek. Jeedl és Blanda irányába fordultak vissza, majd 13-án visszatértek ezredükhöz.¹¹⁴

Július 15-én a regiment Olmütz környékén menetelt, de ezredesük mocsarasnak ítélte a talajt, melyen lovakkal nem lehetett közlekedni, ráadásul szórványos porosz gyalogsági lövöldözés fogadta őket, ezért Prerau felé irányította Marburg ezredes huszárait.¹¹⁵

---

¹¹⁰ Treuenfest i.m. 12. 254.o.

¹¹¹ Treuenfest i.m. 12. 254-255.o.

¹¹² Treuenfest i.m. 12. 255.o.

¹¹³ Treuenfest i.m. 12. 255.o.

¹¹⁴ Treuenfest i.m. 12. 255-256.o.

¹¹⁵ Treuenfest i.m. 12. 256.o.

Délután 3 óra körül Rokenitzből Prerauba baktatott az országúton egy ellenséges lovasszakasz, ekkor adta ki a 12. huszárezred parancsnoka az 5. századnak az utasítást: támadják meg az ellent. Huber kapitány századát olyan bravúrral vezette, hogy a hajrázó huszárok szinte legázolták a 2. porosz „landwehr” huszárezred 2 századát, miközben Marburg őbester az 1. és a 3. századot az ellenfél hátába és oldalába irányította, s azokat visszavetették. Időben szinte ugyanekkor a fenti porosz huszárezred egy másik különítménye Prerau elővárosát bevette és a Haller-huszárok vonatoszlopát elfogta. Bék Ferenc főszázados, aki Marburg jobbszárnyát alkotta századával, betört Prerauba és kiszabadította a foglyul ejtett trént és annak legénységét.

A huszárattakban Huber Jákob I. osztályú százados a porosz huszárok ezredesét kiütötte a nyeregből és foglyul ejtette.

A 4. század egyik hadnagya, Roderich von Villa-Seca ekkor nyomult be huszárjaival Przedmostba, s 4 foglyot ejtett.

A küzdelem eredményeként az ellenfél 2 tisztje és 70 huszárja maradt halottan vagy fogságban a harcmezőn, 21 hátasuk szintén a Haller-huszárok birtokába került. A 12-es huszároknál Blahudt főhadnagy kardvágást kapott, Bülow hadnagy megsebesült, 1 huszár súlyosan, 3 könnyebben, 2 ló elesett, 2 megsérült.¹¹⁶ Marburg ezredes jelentésében a következő huszárok hősieles magaviseletét emelte ki: 3. század: Athanász Sándor szakaszvezető, Demeter Imre, Jung János, Nagy Antal, Nyisnyánsky József huszárok, 4. század: Heger Mihály, Bóna Gregor, Patrik István (ők Villa-Seca hadnaggal voltak), 5. század: Hetessy György őrmester, Januska József, Kováts Ignác, Molnár Ignác és Szabó András közhuszárok.¹¹⁷

1866. szeptember 7-én Pettauban tartott parádét a 12. huszárregiment. A hadosztályparancsnok személyesen tüntette ki az alább felsorolt huszárokat: 3. század: Athanász Sándor szakaszvezető I. osztályú Ezüst Vitézségi Érem, 1. század: Szenyeta János szakaszvezető, Bódi Joachim huszár, 4. század: Bóna Gregor, Januska József, Heger Mihály, Kováts Ignác, 6. század: Bolits Móric tizedes és Pethő János huszár II. osztályú Ezüst Vitézségi Érem.¹¹⁸ Több huszár uralkodói dicséretet érdemelt ki: 3. század: Demeter Imre, Jung János, Nyisnyánsky

¹¹⁶ Treuenfest i.m. 12. 256-257.o.

¹¹⁷ Treuenfest i.m. 12. 257-258.o.

¹¹⁸ Treuenfest i.m. 12. 260-261.o.

József, Nagy Antal huszárok, 5. század: Molnár Ignác, Szabó János közlegények.¹¹⁹

Szeptember végén a huszárok Galíciába indultak, miközben október 6-án és 13-án a 12-es huszárok tisztjei is kitüntetésben részesültek. A Vaskorona Rend III. osztályát kapta hadiékítménnyel Marburg báró ezredes, a hadiékítményes Katonai Érdemkeresztet Huber és Bék kapitányok, Herberstein gróf, Laky és Semsey főhadnagyok és báró Villa-Seca alhadnagy.¹²⁰

Van der Wense alszázados és Dániel főhadnagy legfelsőbb uralkodói dícséretben részesült.¹²¹

1867-ben megváltozott az ezred hadkiegészítési területe, s a 12. huszárezred, mely 1800-tól kezdve a Jászkun Kerület büszkesége volt, végképp elveszett a jászkunok számára.¹²²

Függelék A huszárezred tisztikara 1859-ben¹²³

Ezredparancsnok: Soltyk Román gróf, ezredes

Osztályparancsnokok: Bechtold Emil báró alezredes, Saly László, Smagálsky László Viktor, Sztéhlo Lajos (felső sajói) őrnagyok

I. o. századosok: Csizi Károly, Dömötöry Németh Sándor, Feketey József, Karl Edler von Schobeln, Karl von Hardenberg gróf, Párossy August, Posgay Lajos, Szigethy Pál, Veszelka József

II. o. századosok: Bosits Sándor, Ernst von Schaurcoth báró, Grünne Rudolf báró, Horváth-Tholdy Lajos gróf, Huber Jákob, Karl Beck, Pétzy László, Richard Nevill, Sibrik Antal (szarvaskendi), Vay Eugén báró (vajai), Zoltvay József

Főhadnagyok: Anton Giacobazzi gróf, August van der Wense, Bálint János, Cserfalvay Árpád (cserfalvi), Ernst Führer, Ernst van der Wense, Franz Ludwig, Franz Petermayer, Hergérth József, Hunyady

¹¹⁹ Treuenfest i.m. 12. 261.o.

¹²⁰ Treuenfest i.m. 12. 261.o.

¹²¹ Treuenfest i.m. 12. 261.o.

¹²² Berkó i.m. I. 116.o.

¹²³ Treuenfest i.m. 12. 213-214.o.

Pál gróf, Jákfa Viktor (bönczöli), Kamenetz József, Kováts András, Lay Móric, Máriássy Ferenc, Melczer Adalbert (kellemesi), Nozák János, Ráday Gedeon gróf, Sibrik György (szarvaskendi)

I. o. alhadnagyok: Balogh Gedeon, Bánhidy Adolf, Borzsitzky Raimond, Hieronymus Pattelani gróf, Keönczeöl József, Rumbach József, Szerdahelyi András (nyitra-szerdahelyi), Tornallyai Zoltán (tornallyai)

II. o. alhadnagyok: Ágostony Elek (kis-jókai), Barni János gróf, Berzevitz Ferdinánd (kakas-lomniti), Bornemissza Baltazár (ádámföldi), Hauska Eduárd, Tost Félix, Wimmer Adalbert

Ezredkáplán: Hermon Augustin

Hadbíró: Keresztury Kálmán (mindszenti)

Ezredorvos: Richard Heinrich Dr.

Ezredsegédtiszt: Popa László főhadnagy

Tisztviselő: Franz Wolf

Baromorvos: Beckert Kajetán

Az ezred tisztikara 1866-ban¹²⁴

Ezredparancsnok: Friedrich von Marburg báró, ezredes

Osztályparancsnokok: Raimondi Sándor alezredes, Hugo Cordler von Löwenhaupt őrnagy

I. o. századosok: Bék Ferenc, Grünne Rudolf gróf, Huber Jákob, Pétzy László (a depot parancsnoka), Posgay Lajos, Veszelka József

II. o. századosok: Anton Giacobazzi gróf, August van des Wense, Laskowski Leo lovag, Popa László

Főhadnagyok: Ágostony Elek (kis-jókai), Bánhidy Adolf, Blahudt Jákob, Cserfalvay Árpád (cserfalvi), Ernst Führer (depot), Ferdinand Fechtig von Fechtenberg báró, Franz Ludwig, Friedrich Willich von Pöllnitz, Hergert József (depot), Lay Móric, Szilágyi Gyula

I. o. alhadnagyok: Heinrich O' Donell gróf, Herberstein Lajos gróf, Karl Edler von Regius, Kotolyár György (depot), Laky Károly, Márialaky József

II. o. alhadnagyok: Anton Ludwigsdorff báró, Dániel Adalbert (szamosújvárnémeti), Dunkan Sherman esquire, Josef von Sailer, Lukács László (viszmári), Navy Béla (földeáki, depot)

Ezredkáplán: Kovátszky Márton

Hadbíró: Russ Isidor százados

¹²⁴ Treuenfest i.m. 12. 214-245.o.

Ezredorvos: Richard Heinrich Dr.
 Segédtszt: Ágostony Elek (kis-jókai) főhadnagy
 Számvivősegi tiszt: Karl Bach
 Baromorvos: Franz Pichler

A Haller-huszárok zászlaja

1862-ben adta le a brünni Monturs Comissionak az ezred azt az adig használt 1816. M. lovassági osztályzászlót, melyet a mai napig féltve őriz a Hadtörténeti Múzeum zászlógyűjteménye.¹²⁵ Cs. Kottra Györgyi zászlótörténész jóvoltából személyesen csodálhattam meg ezt a nagyszerű ereklyét. A zászlót és másik három hadijelvényt 1833. szeptember 29-én, parádéval egybekötött ünnepélyen adták át a huszároknak. Több prominens személyiség is képviseltette magát, így például az ezred tulajdonosa, József nádor is. Wagrer tábori püspök szentelte fel a zászlókat. Az öreg, négy darab 1792. M. „estandarte”-t pedig, melyek 1815-ben Párizst is megjárták, a Jászkun Kerület fővárosába, Jászberénybe küldték megőrzésre.¹²⁶

Az 1816. M. szabvány lovassági osztályzászló (lelt. sz.: 0099/zl.) 52 cmx64 cm-es sárga selyem alapanyagú, mindkét oldalán a festett kétféjű sassal, annak feje fölött az osztrák császári koronával. A sas bal karmai között kardot és jogart, jobb karmában országalmát szorít. Mellette a Habsburg-ház genealógiai címere (Habsburg, Ausztria, Lotharingia) látható, alatta az uralkodóház rendjeleivel. Ezek a következők alulról-felfelé haladva: Aranygyapjas Rend, Katonai Mária Terézia-rend, Magyar Királyi Szent István-rend, legfelül balra: Lipót-rend, jobbra: Vaskorona Rend. A zászlólap három szabadon lógó szélét fekete-, sárga-, vörös-, fehér lángnyelvek ékesítik.¹²⁷

Az alezredesi vagy valamelyik őrnagyi osztály tulajdonát képezhette, mivel az ezredesi osztálynak fehér alapszínű selyemzászlója volt, egyik oldalán a császári kiscímer, másik oldalán Magyarhon patrónusának,

¹²⁵ A Hadtörténeti Múzeum zászlógyűjteményének törzslapja a 0099/zl. lelt. sz. zászlóról, Kerekes Zoltán: Az Országos Hadtörténeti Múzeum Zászlógyűjteménye. In.: Az Országos Hadtörténeti Múzeum Értesítője I. Bp., 1971., 95.o. A továbbiakban: Kerekes i.m., Babucs i.m. 35. és 28.o.

¹²⁶ Treuenfest i.m. 12. 162-163.o.

¹²⁷ Leírása: Babucs i.m. 35.o.

Szűz Máriának aransugarakkal öltet alakjának ábrájával, szélein fekete-, arany-, vörös-, ezüst lángnyelvekkel.¹²⁸

A zászló rúdja szabályos, függőleges lovassági festésű (fekete-sárga-vörös-fehér), 289 cm hosszú, szélein pántolt, csúcsdíszje hiányzik. A zászlót három helyen erősítették fel rúdjára, soronként húsz-húsz sárgaréz szegeccsel.

A relikvia Brünnbe kerülésének előzménye az a rendelet volt, amelyet 1862. július 7-én adtak ki, hogy a könnyűlovassági ezredek csak fehér ezredzászlóikat tarthatják meg, a többi hadijelvényt le kell adniuk a legközelebbi Ruházati Bizottmány raktárába.¹²⁹

---

¹²⁸ Kerekes i.m. 93.o.

¹²⁹ Treuenfest i.m. 12. 239.o.

CIGÁNYOK A JÁSZSÁGBAN 1768-BAN

A cigányok adathozhatóan már a XIII. század folyamán feltűntek a Magyar Királyság területén, bár tömeges megjelenésüket a szakirodalom inkább a XV. században szokta megjelölni. Beköltözésüket utóbb jelentősen megkönnyítették a török hódítás, illetve a három részre szakadó ország rendezetlen belviszonyai.

A cigányok társadalmi kirekesztettsége szerte Európában általános jelenség volt. Üldöztetésükben közrejátszott sajátos életmódjuk, a helyi jogrendszerekkel szemben álló megélhetési forrásaik, rejtélyes nyelvük, egyedi szokásaik, s ezekből fakadó konfliktusaik a helybeli lakossággal. A feudális-keresztény államrendben a megtelepült, s a földesurától személyében is függő jobbágyok előtt rossz példát jelentettek a vándorló cigánycsoportok, kiket nemritkán tatár, illetve török kémeknek tartottak. A magántulajdon elvének sorozatos megsértése ugyanakkor a kialakuló polgári értékrenddel, szemlélettel is gyökeres ellentétben állt. Mindez azt eredményezte, hogy a XVI-XVII. században sorra születtek a cigányok letelepedését halálbüntetés terhe mellett tiltó törvények (Német-Római Császárság, Skócia, Dánia, Svédország). Angliában ezek megszegése miatt a XVI. században 18000 embert akasztottak fel, Franciaországban kiírtottak szinte minden ott élő cigányt, míg Poroszországban a 18 éven felüliekkel történt meg ugyanez.¹³⁰

Magyarországon, s Kelet-Európa más országaiban ezek a törvények jóval később, és sokkalta enyhébb formában születtek meg. Hazánkban csak a török kiűzését követően találkozunk a helyi cigányokkal kapcsolatos uralkodói intézkedésekkel. I. Lipót császár 1701-es rendeletében a magyarországi cigányságot -- nyugati mintára -- teljesen törvényen kívül helyezte, ám a Rákóczi szabadságharc kitörése a végrehajtást már megakadályozta. Eredménytelen volt I. József hasonló szellemű rendelete is. III. Károly trónralépése nyomán 1712-től a cigányokkal szembeni erőszakos fellépést felváltotta a letelepítésüket szorgalmazó központi politika. A szemléletváltásban szerepet játszott az elnéptelenedett alföldi tájak újratelepítésének, s az adófizető jobbágynépesség növelésének szándéka, s

¹³⁰ Faludi András: Cigányok ... Kossuth Kiadó, 1964. 6-7.; Szabó László: Mária Terézia 1760/61-es cigányrendelete a Jászságban. Jászkunság, 1966. 3. szám. 125-132.

talán hogy nyugatra való továbbköltözésüket is igyekeztek megakadályozni. 1724-ben III. Károly elrendelte a kóborló cigányok összeírását, letelepítésüket, ellenszegülés esetén pedig elűzésüket, lefejezésüket.¹³¹

A hazai cigányság helyzetének rendezése végül főként Mária Teréziára, részint pedig II. Józsefekre maradt. 1753-tól sorozatban jelentek meg ezzel kapcsolatos rendeletek. *„Eő Fölségének Kglmes parantsolatja oda tzéloz, hogy ezen emberek egy társaságban ne lakjanak, ... hanem egy mástúl el választassanak, és mostani életek módgya ... s az nyelvek el törültettvén paraszt gazdákká és mester emberekké válljanak s - eképpen ezen Nemzetnek még emlékezete is Eő Fölséginek Örökös Országában üdövel el törültessék”.*

A megtelepülés érdekében tiltották vándorlásukat. Csak a település, vagy az urasági tisztek pecsétes úti levelével utazhattak, egyébként még a szomszédos településre sem mehettek át. (A tiszteket tiltották is ilyen megbízatások adásától.) A kóborlókat összefogdosták, olykor bányamunkára fogták, máskor születési helyükre toloncolták vissza. Ha újra kóborlásra kaptak, úgy gonosztevőként ítélték felettük. (1768, 1769) A hegyes, erdős vidéken élőket sík vidékekre telepítették. Tilos volt a gunyhókban lakás, számukra a *„többi adó fizető költségén”* rendes házakat építését írták elő. (1769, 1772) Átmenetileg letiltották a vándorló életmód alapját képező lótartást, s helyettük a szarvasmarhák és ökrök tartását szorgalmazták. Utóbb csak a *„kereskedésben”* tiltották a lótartást, hazai szükségletre, szántásra nem. (1753, 1769, 1773) Intézkedések születtek, hogy mindkét nembeliek paraszti munkával foglalkozzanak (1753, 1773), ugyanakkor Mária Terézia elrendelte a cigány mesterembereknek a céhekbe való felvételét. (1761) Rendeletek tiltották a koldulást a házaknál, a templomoknál, parókiáknál, mivel az csak az elismert koldusoknak volt szabad. Korlátozták a lókereskedésben való részvételt, s a zenélést és a kovácmesterséget is csak azok űzhették, akik *„paraszti”* életet éltek, vagy iparral foglalkoztak. Úti levelet is csak ezek kaphattak. Akik a kapott telkeket nem művelték, azoknak büntetése a föld, s a királyi jogosítványok elvesztése lett. A helységek bírái, a szolgabírák vagy a földesúri tisztek a megyéknek a cigányok életéről havi jelentéseket küldtek.

¹³¹ Mészáros László: Bács-Kiskun megye cigányságának történetéhez. (Az 1768-as cigányösszeírás népességstatisztikai és demográfiai adatai.) Adatok Bács-Kiskun megye történetéhez, 1. Kecskemét, 1975. 123.; Bódi Zsuzsanna: A Pest megyei cigányok 1768. évi összeírása. In.: Néprajzi tanulmányok Ikvai Nándor emlékére. II. Szerk.: Novák László. Studia Comitatus 24. 285-286.

A vajdák ítélkezési jogát eltörölték, s minden cigány a települések tanácsainak, bírának pálcája alá tartozott. (1753, 1772) Tilos volt a csoportozás, hogy „magok között semmi Szövetséget nem tartván, az ő veszedelmes egyet értéket minden képen akadályoztatni lehesen”. Tilos volt cigányul beszélni, s azt a nyelvet kellett használni, amelyet az adott településen beszéltek. Tilos volt a vezetékneveket változtatni, s a gyermekek csak apjukét örökölhették. Kötelezővé tették az egyházi házasságkötést, melyet lekipásztori levéllel kellett igazolni. Előírták a gyakori templomba járást, gyónást, isteni szolgálatokat. Azt a hitet kellett követniük, amit őseik, illetve ami az adott településen az uralkodó volt. A plébánosok a cigányok életmódjáról éves tudósítással tartoztak.

A házasodást csak a földművelőknek, s a céhes iparosoknak engedélyezték azzal, hogy „Czigányok Czigány leányt el ne vegyenek, és ezek Czigányhoz férjül ne menjenek”. Tilos volt az együttlakás, tiltották az egymásnál való zsellérséget, cigány gazda cigány szolgát nem tarthatott. Lakhelyet eredetileg egymástól távoli utcákban igyekeztek kimérni, s az összejárások, „pajtáságok, dözsölések, úgy a Cigány szó” 24 pálcákkal büntettetett. A 4-10 éves cigánygyermeket szüleiktől elvették, s nem cigány – gyakran más törvényhatóságban élő – lakosoknak nevelés végett, jutalomért kiadták. (1772) Ezek a tartáson kívül semmi bért nem kaptak, s utóbb annyi év szolgálattal tartoztak, ameddig ott tartattak. A „mesterségre való” 10 esztendeig tartattak helyben. Utóbb a tartási díj fele-harmada a szülőket terhelte. Az egészségesek kötelező szolgálatba állását írták elő, mivel „reménleni lehet, hogy e hivalkodó nemzet a dologhoz szokjon ... életének módgyát munkával keresvén”. Idős ember házas zsellér lehetett, ám csak nem cigánnyal élhetett egy háztartásban, aki emerre vigyázni tartozott, s ha annak bűneit nem jelentette, ő is büntettetett.

A szokások tekintetében tiltották, s 24 pálcával büntették a döghús evését, akárcsak a pásztorok, ökrösök esetében. (1753) Ruházatukat tekintve az adott terület népességéhez való alkalmazkodást írták elő. A cigánygyermek mezítelenségét, s a nők lepedőbe való „öltözködését” szigorúan büntették. (1753) Általában tiltották a cigány katonák ezredkből való szabadságolását, legalábbis a „polgári” foglalkozást nem űző családok tagjai esetében.¹³²

A kiváltságolt Jászkun Kerületben, ezen belül pedig a Jászságban ezen uralkodói rendeletek bizonyos sajátosságokkal érvényesültek. Az

¹³² Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár (SZML) Jászapáti, Protocollum Currentalium 1783. Mindszent hó 9. Utóbb a cigányok néptelen helyekre telepítésének gondolata is felmerült. Itt 3 év adómentességet nyertek volna, szerszámokat, állatokat, s bizonyos kölcsönöket.

1745-ös megváltkozás (redemptio) eredményeként itt minden személy csak a váltságösszeghez való hozzájárulás arányában juthatott földhöz. A megváltkozás terheit viselő személyekből alakult ki a birtokos redemptusok rétege, az ezekhez részben, vagy csak minimális mértékben hozzájárultakból a birtoktalan irredemptusok, s az abból teljesen kimaradt, honossággal sem bíró személyekből a zsellérek. A sajátos jászkun viszonyok azt eredményezték, hogy a Kerületekben letelepített cigányság eleve nem kaphatott földet. Mivel pedig a redemptus birtoknak a belső háztelek is -- arányos -- része volt, rendszerint a cigányok számára nem történt általános házhelyosztás sem. Általában ezt csak néhány mesterséget űzőnek osztottak, akiknek feladata volt a többiek figyelése is. A jelek szerint a cigányok esetében leginkább csak a már meglévő telkeket ismerték el.¹³³ E korlátozásban nyilvánvalóan az is szerepet játszott, hogy a házzal rendelkező irredemptusok ez után kötelezően adóztak, amire viszont a helyi cigányság zöme sokáig aligha lett volna képes. Jellemző, hogy az 1828-as összeírásban azonosítható cigányok is zömmel házatlan zsellérek voltak, s csak a kisebbik részük -- jobbára a kézművesek -- minősültek házas irredemptusnak.¹³⁴ Pillanatnyilag az összeírás anyagában egyetlen földdel rendelkező cigányra sem tudunk következtetni.

A Jászságban élő cigányokra elsőként az 1766-os kerületi adóösszeírás hoz adatokat. Ez „*új magyar*” vagy „*új lakos*” néven a családfőket vette számba állatállományukkal (leginkább csak 1-2 lovukkal) együtt. Ennél jóval részletesebb adatokat nyújt a központilag elrendelt 1768. évi cigányösszeírás kerületi anyaga. Ekkor a Jászkun Kerület teljes cigánynépességét összeírták, bár az egyes kerületek összeírási szempontjai némiképp eltértek egymástól.¹³⁵ A Jászság esetében külön oszlopban tüntették fel a családfők, feleségeik és gyermekeik nevét, életkorát, val-

¹³³ Szabó L., i.m. 127-129.

¹³⁴ A cigányoknak a megváltkozás utáni jászkunsági szerepére Kakukk Mátyás közelmúltban megjelent tanulmánya /Cigányok Kunszentmárton 18-19. századi anyakönyveiben. In.: Cigány népi kultúra a Kárpát-medencében a 18-19. században. I. Szerk.: Barna Gábor. 186-194./ hoz fontos, a Jászsággal is kapcsolatos megállapításokat.

¹³⁵ SZML Jk. Ker., kgy. ir. 1768. D., Capsa VI., Fasc. 2., No. 15. (Kiemelt összeírások). Itt kell felhívnom a figyelmet arra, hogy a hasonló jelzet alatt a kiemeletlen anyagban is található egy összesítés, melynek készítője azonban a Jászságra vonatkozólag a családok népessége helyett csak a gyermekek számát adta meg. E cikk írója „A Jászkun Kerület társadalma a redempciótól a polgári forradalomig 1745-1848” /A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Közleményei, 52./ c. könyve 277. oldalán ezt a Jászságra nézve pontatlan összegzést közölte.

lását, foglalkozását, lakóhelyét, születési helyét. Egyedi sajátossága volt a jázsági összeírásnak, hogy a családfők feleségeinél kizárólag csak a keresztnév szerepelt, minden más adat hiányzott.

Alapvető kérdés e forrással kapcsolatban, hogy mennyire tekinthetők pontosnak az adatai. Pillanatnyilag két problémakör emelhető ki. A vármegyék esetében általános volt, hogy az összeírók nem vették figyelembe a vándorló cigányokat, kiknek letelepítése jelentős költségeket rótt volna a helyi igazgatásra, birtokosokra. A Jázságban sem zárható ugyan ki e tényezők hatása, ám gyaníthatóan a Kerületek kiváltságolt helyzete indokolhatta a befelé törekvő, s kétesnek tartott elemek fokozottabb nyilvántartását. A másik probléma a megadott életkorok pontossága lehet, ami az írástudatlanság, s a felsőbb igazgatás hiánya miatt bizonyos esetekben eltért a valóstól.

1. táblázat A jázsági cigánynépesség főbb demográfiai adatai¹³⁶

	A cigánynépesség 1786-ban				A cigánynépesség 1771-ben			
	családfő	feleség	gyermek	összesen	férfi	nő	népesség	aránya
Berény	48	44*	94	186	94	92	7680	2,4
Árokszállás	17*	17	40	74	31	43	4160	1,8
Apáti	9	9	24	42	24	18	3720	1,1
Ladány	10	10	31	51	26	25	2146	2,3
Alsósztyörgy	9	9	28	46	20	26	1891	2,4
Kisér	3	3	9	15	8	7	2146	0,7
Fényszaru	10*	10*	15	35	20	15	1708	1,9
Jákóhalma	7	7	16	30	18	12	1182	2,1
Dósa	6	6	18	30	16	14	1346	2,2
Mihálytelek	4	3	8	15	8	7	952	1,5
Felsősztyörgy	3	2	10	15	9	6	799	1,8

¹³⁶ Az 1771-es népességszámra lásd: SZML Jk. Ker. gy. ir. 1771. D., Capsa VIII. Fasc. 1., No. 10.

Összesen	126	120*	293	539*	274	265	27730	1,9

A *-gal jelölt számok javítottak az eredeti összegzéshez képest.

Az összeírás a Jászságban 126 családfőt vett számba, köztük 1 özvegyasszonyt, s 3 nőtlen férfit. Szerepelt még egy özvegyember is, ki-nek két gyermeke volt. A feleségek száma 120, míg a gyermekeké 293 főt tett ki. A táblázatból látható, hogy a Jászságban 1768-ban összeírt 539 fős cigányság az 1771-es népességszám kevesebb mint két százalékat tette ki. A Jászságon belüli területi elhelyezkedésük jórészt a települések nagyságával volt összhangban. Némileg nagyobb volt az arányuk Berény mezővárosban, illetve egyes Zagyva közelében fekvő településeken. Ezek az átlagok pillanatnyi ismereteink szerint a környező megyékével egyeztek, esetleg némileg felül is múlták azokat.

A szomszédos megyékhez hasonlítható a cigánynépesség nemek szerinti megoszlása. Itt is megfigyelhető a férfinépesség némi túlsúlya (maszkulinitás), amit részint az anyák szülés nyomán bekövetkező nagyobb haláloztásával magyaráz a szakirodalom. A jászsági cigánynépességből 274 volt férfi (kb. 50,6%). A különbségek főként a felnőtt népesség aránytalan megoszlásából eredt, a gyermekek között összeírtaknál már kiegyenlítettebbek voltak az arányok.

2. táblázat: A családok statisztikai adatai

	Gyermekek száma a családokban										Egyedül élő személy
	0	1	2	3	4	5	6	7	8		
Berény	12	6	9	6	9	3	-	-	-	-	3
Árokszállás	2	3	4	4	3	1	-	-	-	-	
Apáti	1	3	-	2	1	1	1	-	-	-	-
Ladány	1	1	2	2	1	2	1	-	-	-	-
Alsószentgyörgy	-	4	-	2	1	-	1	-	1	-	-
Kisér	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-
Fényszaru	3	2	3	1	1	-	-	-	-	-	-
Jákóhalma	-	3	1	1	2	-	-	-	-	-	-
Dósa	-	2	1	1	1	-	-	1	-	-	-
Mihálytelek	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-

Felsőszentgyörgy	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1
	20	25	22	20	20	10	3	1	1	4

A jázsági cigánynépesség korbéli megoszlásánál szembetűnő, hogy mindössze 10 személy található, kik életkorukat tekintve túlhaladták az 50. esztendőket. Az összeírás ismertett jázsági problémái (becslések, a feleségek életkorának nem ismerete) ellenére is feltételezhető, hogy ez a szám a valóságban is csak minimális mértékben módosult. A jázsági cigányok több mint fele (54,4%-a), 293 fő a gyermekek között lett összeírva, s közöttük mindössze 5 olyan hajadon lánnyal találkoztunk, akik már betöltötték a 18. életévüket. Úgy tűnik, ez az adat a Jázság esetében is bizonyít egy országosan is jól ismert sajátosságot, a korabeli cigánynépesség relatíve „fiatal” voltát. A szakirodalom ezt a jelenséget az átlagos élettartam rövidségével, s a mai értelemben vett öregkor szinte teljes hiányával magyarázza, mely *„nehéz életkörülményeire, teljesen rendezetlen anyagi-gazdasági viszonyaira utal”*.¹³⁷

A cigánycsaládok összetételét vizsgálva úgy tűnik, hogy többségük inkább a két nemzedéket (szülőket és gyermekeket) magában foglaló "szűk" családban élt. Mivel az összeírás a háztartásokat nem tüntette fel egyértelműen, az együttélő nagycsaládokra igen nehéz következtetni. Számos esetben gyanítható ugyan ennek megléte, s egyes adatok -- a házhelyjuttatások elmaradása miatt is -- a szakirodalom által feltételezettnél jóval nagyobb értékeket sejtetnek, pontos arányokra azonban nem következtethetünk.¹³⁸ A családokban a gyermekek száma döntően 1-4 között változott. Gyakorik voltak még az 5 gyermekes családok is, ám ennél nagyobb gyermekszámmal már csak elvétve, 5 esetben találkozunk. A maximumot Alsószentgyörgyön figyelhetjük meg, itt Vékony Jánosnak 8 gyermeke volt.

Szembetűnő, hogy az összeírtak döntő hányada helybeli születésű volt. A 418 ismert születési helyhez viszonyítva csak 54 esetben (12,9%) tért el a lakóhely. A más törvényhatóságból beköltözöttek jó részét Heves megyeiiek voltak. A berényi Púpos Ferenc Mezőtúron született, Csám-pay István Csányon, Berkes János Tarnaörsön. Horti születésű volt az árokszállási Farkas Sándor, Farkas János pedig zsadányi eredetű. Törökszentmiklósról került Apátira Rác Pál. A ladányi cigányok közül Mursa András Verpeléten született, az alsószentgyörgyiek közül Keskeny György Nagyréven. A hevesi születésű Budai Jánost

¹³⁷ Mészáros László i.m. 143. és 146.; Bödi Zsuzsanna i.m. 288-289.

¹³⁸ A mai Bács-Kiskun megyében Mészáros László mindössze 4 %-ra tette ennek arányát. (i.m. 149.)

Dósán említik, míg a mihálytelki Horváth György Alattyánon látta meg a napvilágot. Zaránkról jött Jákóhalmára Várad Antal, kinek fiúgyermeké Fügeden született.

Pest megyéből is többen kerültek be a Jászságba. A Berénynél említett Homoki Pál tápiósági, Homoki István pedig tápiószecsői születésű volt, Jani István Kecskemétről, Kolompár András pedig Ceglédről származott el. Alsószentgyörgyre Keskeny József Jánoshidáról, Zsákay György és Vékony János Nagykátáról érkezett. A felsőszentgyörgyi Taló Mihály Iórinckátai születésű volt.

A Nógrád megyei Lapsitón született az árokszállási Baranyi Ádám, az alsószentgyörgyi Szabó József Géczről származott, a dósai Fónaj Ferenc pedig fancsali születésű volt. A borsodi Berzékről költözött Ladányra Rácz István, Kövesdről Farkas János, Alsószentgyörgyre pedig Allórol Mursa János. Békés megyei születésű volt a berényi Rácz Ferenc.

A Jászkun Kerületen belül a Jászságba a Kiskunságból érkeztek néhányan. Így Halasról jött Apátira Farkas János, Dorozsmáról pedig Kolompár Miklós. A Jászság településein belül ugyancsak volt bizonyos vándorlás. Berénybe Fényszaruról érkezett Nagy Ferenc, Árokszállásról pedig Botos Ádám. Dósai születésűként szerepel az árokszállási Rácz István, Rácz István pedig Jákóhalmáról került ide. Ladányra Kisérről érkezett Jónás Wolfgang, Alsószentgyörgyről pedig Bódi János, Bódi Sámuel és Zsákay Sándor. Jákóhalmi születésű volt a fényszarui Rácz Ádám. Csésó Ferenc Apátiról, Pali József Berényből került át Jákóhalmára. Berényről származott el a Dósára Murgi István, Jákóhalmáról pedig Rácz János. A felsőszentgyörgyi Rácz Ferenc is berényi születésű volt.

Néhol a gyermekek születési helye alapján időközi vándorlásra is következtethetünk. Így az Apátin élő Rácz Mihály kézműves helyben született, ám hasonló nevű 22 éves fia alattyáni születésűként szerepel az összeírásban. Ugyancsak helyi születésű volt Apátin Rácz Miklós, ám 1 éves János fia Dorozsmán látta meg a napvilágot. A Ladányon említett 35 éves Zsákay Sándor alsószentgyörgyi születésű volt, ám 15 éves fia a Pest megyei Rékason, három 5-10 éves lánya Alsószentgyörgyön, két legkisebb gyermeke pedig már Ladányon született. Ugyanitt alsószentgyörgyi eredetű Bódi Sámuel, kinek 6 éves közezső fia cibakházi születésű volt. A kövesdi születésű ladányi Farkas János két 7 és 8 éves gyermeke a Heves megyei Pélyen látta meg a napvilágot, a 4 éves legfiatalabb pedig már helyben. A Kiséren született, s helyben élő Lázók Györgynek két 7 és 10 éves gyermeke is a borsodi Igricén született. A dósai Fónaj Ferenc a Borsod megyei Fancsalról származott, ám 10 éves fia Berényben született.

Az összeírtak vallási megoszlását tekintve elmondható, hogy a helyi cigányok valóban eleget tettek a felsőbb rendelkezéseknek. Valamennyien lakóhelyük vallását követték. A tíz katolikus jáász településen mindenkit római katolikusként, míg a református Kiséren reformátusként írtak össze.

3. táblázat: A népesség foglalkozás szerinti megoszlása

	kézmű- ves	inas	katona	tégla- vető	hege- dűs	cimbal- mos
Berény	22	-	-	3	9	1
Árokszállás	4	-	-	-	7	-
Apáti	4	-	-	-	5	-
Ladány	4	-	-	-	7	-
Alsószentgyörgy	5	1	-	-	3	-
Kisér	2	-	-	-	1	-
Fényszaru	3	-	-	-	5	-
Jákóhalma	3	-	1	-	2	-
Dósa	3	-	-	-	2	-
Mihálytelek	1	-	1	-	-	-
Felsőszentgyörgy	-	-	-	-	-	-
Összesen	51	1	2	3	41	1

Az összeírásban feltűnő a megadott foglalkozások rendkívül szűk skálája, minthogy az összeírás - a szomszédos megyékkel ellentétben - mindössze hét kategóriát alkalmazott. Összesen 99 főt tüntettek fel foglalkozással, kikre 440 egyéb személy jutott. Ez jóval magasabb arány, mint ami ezen összeírás szerint a mai Bács-Kiskun megyét jellemezte,¹³⁹ bár ebben bizonytalán egyéb körülmények (az összeírás eltérései) is komoly szerepet játszhattak.¹⁴⁰ A foglalkozással bírók több mint 50 %-át (51 fő) a kézművesek tették ki. Ők jórészt fémművesek, kovácsok lehettek. Mellettük elhanyagolható az inasok, segédek (1 fő), illetve a katonák (2 fő, kb. 2%) száma. (Kérdéses, hogy ez utóbbiak a Kerületek privilegialis katonai kötelezettségei nyomán kiállítottak voltak-e.) A foglalkozással összeírtak másik nagy csoportja a zenészeké (42 fő, kb. 42%). Döntő többségüket a hegedűsök adták. A Berényben említett téglaégetők (vályogverők?) kétségkívül a település városias szükségletei-

¹³⁹ Mészáros László szerint itt 100 foglalkozást üzőre 327 „eltartott” jutott.

¹⁴⁰ Épp Kakukk Mátyás idézett tanulmánya mutatja be egy döntően jászági eredetű népességgel rendelkező nagykun településnél, hogy egyes cigány családok milyen szorosan kötődhettek redemptus famíliákhoz. Véleményünk szerint a Jász-kunságban ekkor a szolgáló cigány népességet az összeírás nem jelezte.

hez alkalmazkodtak. Láthatóan a jázsági cigányság döntően hagyományos cigánymesterségeket űzött, így teljességgel hiányoztak a földműveléshez kapcsolódó személyek.¹⁴¹

4. táblázat: A vezetéknevek megoszlása

	Ber.	Áro.	Apá.	Lad.	Als.	Kis.	Fén.	Ják.	Dós.	Mih.	Fel.	Össz
Banya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2
Baranyi	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Berkes	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Bogdányi	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Botos	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Bódi	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	3
Budai	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Csámpay	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Csollók	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Csömör	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Csésó	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Dudás	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Farkas	-	4	1	1	-	-	-	-	-	-	-	6
Fónaj	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Homoki	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Horváth	-	-	-	-	-	-	3	-	-	1	-	4
Jani	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Jónás	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	3
Káthay	3	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	5
Kankó	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Keskeny	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2
Kolompár	3	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	5
Kondás	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Kókay	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Kóthé	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Kökény	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Lakatos	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Lázók	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	3
Murgj	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Mursa	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2
Nagy	1	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	5
Oláh	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Pali	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Púpos	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Rácz	6	3	7	1	1	-	1	4	2	-	1	26

¹⁴¹ Ugyanakkor pl. Halason 1782-ben a cigányok közül igen sokan béreltek, s műveltek földet. Bagi Gábor: Kiskunhalas társadalmi a redempciótól a polgári forradalomig. Kézirat. (Megjelenés alatt a Kiskunhalas története c. kiadvány I. kötetében.)

Szabó	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	3
Taló	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Ürmös	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Váradi	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Vékony	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Zsákay	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Zsiga	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	48	17	9	10	9	3	10	7	6	4	3	126

1768-ban az összeírt 126 jázsági cigány családfő között 41 vezetéknev volt használatos. A leggyakoribb ezek közül a Rác volt, mely a teljes névállománynak több mint 20%-át tette ki, s csaknem minden településen előfordult. Aránylag jelentősnek tekinthető még a négy helyen megfigyelhető Kolompár, a három településnél kimutatható Farkas vezetéknev, míg két településen jelentkezik még a Mursa, Káthay, Horváth és Bódi név. Ugyanakkor látható, hogy a legnagyobb népesség-, illetve családszám már általában nem ez utóbbi nevekhez kapcsolhatóak. Számos esetben megfigyelhető, hogy több családdal előforduló nevek csak egy-egy településen fordulnak elő. Ilyennek voltak pl. Berényben az Csollókok, Csömörök, Káthayak, Kóthék, Lakatosok, Ürmösök, Árokszálláson a Farkasok, Ladányon a Jónások, Kiséren a Lázókok, Alsó-szentgyörgyön a Szabók.

A vezetéknevek tekintetében a leggyakoribbak a származásra utaló nevek. Az apa keresztnévéből alakulhatott a Jónás, becenevéből pedig a Jani és a Pali alak. Eredetre utalhat a helynévből és tájnévből képzett Baranyi, Bogdányi, Bódi, Budai, Csámpay (?), Fónaj (?), Homoki, Káthay, Kókay, Murgi (?), Váradi, Zsákay, illetve a népnévből képzett Horváth, Oláh és Rác. Foglalkozásra következtethetünk a Kolompár, Lakatos, Szabó (iparos), Dudás, Kondás, a mesterség tárgyára a Botos, eredményére pedig esetleg a Kankó (?) nevekéből. Testi tulajdonságra utalhat a Csámpa/y/, Csollók (kancsal), Keskeny, Nagy, Vékony.¹⁴²

A keresztnévek vizsgálata alapján elmondható, hogy az összeírtak 28 férfi és 19 női nevet használtak. A férfiaknál a Mihály név volt a leggyakoribb (57 fő, 20,1%), majd a János (36 fő, 13,1%), István (30 fő, 10,4%), József (28 fő, 10,1%), György (23 fő, 8,3%) és a Ferenc (22 fő, 7,9%) következett. E hat nevet a férfinépesség csaknem kétharmada viselte. Mellettük az András, Márton, Mátyás, Miklós és

¹⁴² Lásd Bódi Zsuzsanna, Mészáros és Kakukk Mátyás névetimológiáit!

Pál volt népszerű. Feltűnő, hogy a Wolfgang név is meglehetősen gyakori volt, hat településen is előfordult.

5. táblázat: A férfi keresztnévek megoszlása

	Ber.	Áro.	Apá.	Lad.	Als.	Kis.	Fén.	Ják.	Dós.	Mih.	Fel.	Össz
Ádám	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	4
Antal	-	-	-	-	-	-	-	1-	-	-	-	1
András	3	2	-	1	-	-	1	1	-	-	-	8
Dávid	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Demeter	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
Ferenc	12	2	1	1	-	-	1	1	2	-	2	22
Fülöp	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Gáspár	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
György	6	-	4	2	5	2	1	-	1	1	1	23
István	12	2	2	4	-	1	3	-	5	-	1	30
Jakab	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
János	11	3	4	4	3	3	3	1	3	1	-	36
Jonatas	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
József	11	5	1	-	3	-	3	2	1	2	-	28
László	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Lázár	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Márton	5	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	7
Mátyás	1	3	-	1	-	-	-	4	-	-	-	9
Mihály	22	8	2	-	5	2	6	6	3	-	3	57
Miklós	-	1	3	-	2	-	-	-	-	-	-	6
Pál	2	2	1	-	-	-	-	1	-	2	-	8
Péter	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	3
Sámuel	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	3
Sándor	1	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	4
Tamás	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Urbán	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Wolfgang	-	-	1	3	-	-	1	1	1	-	1	8

Zsigmond	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	94	31	24	26	20	8	20	18	16	8	9	274

A nők között a legkedveltebb a Katalin (37 fő, 14,1%), Anna (35 fő, 14,1%), Ilona (30 fő, 11,3%), Erzsébet (26 fő, 9,8%) és a Judit (23 fő, 8,6%) volt. Ez az öt név a nők több mint felénél megfigyelhető. Aránylag népszerű volt még a Borbála, Rozália és a Sára keresztnév is. Néhány esetben a leány- és a fiúgyermekéknél is megfigyelhető, hogy egyazon családon belül ketten is viseltek egyforma keresztnévet.

6. táblázat: A női keresztnévek megoszlása

	Ber.	Áro.	Apá.	Lad.	Als.	Kis.	Fén.	Ják.	Dós.	Mih.	Fel.	Össz
Anna	12	8	4	2	5	-	1	-	2	-	1	35
Apollónia	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Ágnes	4	1	2	2	1	-	-	1	2	-	1	14
Borbála	9	3	-	2	3	-	-	-	-	-	-	17
Erzsébet	7	4	1	4	3	1	1	2	1	2	-	26
Éva	6	1	1	-	-	1	1	-	-	1	-	11
Ilona	14	4	3	3	2	-	2	1	-	1	-	30
Judit	3	4	3	4	2	-	-	3	1	2	1	23
Julianna	3	1	-	2	3	1	-	-	1	-	-	11
Katalin	17	2	-	4	4	-	4	1	3	1	1	37
Klára	-	3	1	1	1	-	-	-	-	-	1	7
Krisztina	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Magdolna	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Mária	2	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	5
Rozália	5	6	1	1	1	-	1	3	1	-	1	20
Sára	7	2	-	-	1	3	2	1	1	-	-	17
Terézia	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Veronika	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Zsuzsanna	-	1	-	-	-	1	2	-	-	-	-	4
	92	43	18	25	26	7	15	12	14	7	6	265

ADATOK A JÁSZSÁG XVI-XIX. SZÁZADI SZŐLŐTERMESZTÉSÉHEZ

Híres borvidékeink (tokaji, Miskolc-abaúji, Eger-visontai, villányi, somlyói stb.) mellett szerényen meghúzódozó, hatalmas területet felölelő alföldi borvidék, egyik jellegzetes területe, a Jászság. A szőlő termesztése a jászok földjén igen nagy múltra tekint vissza. Legkorábbi adataink a XVI. századból, Jászberényből maradtak ránk. Berény határának kiterjedése 1565-ben 47.141 kat. hold volt, amelyből 1.251 kat.hold szőlővel volt beültetve.¹⁴³ Arra vonatkozóan azonban, hogy ezeket a szőlőket mikor ültették, nincsenek adataink. Az egri vár 1587-es összeírásai is utalnak a Berény környéki szőlőművelésre, hiszen a jászok a vár részére „*évenként bizonyos számú hordó borokat kímérnek.*”¹⁴⁴ 1593-ban a berényi palánkvárban (Dzsánfedá) állomásozó török lovasőrség, Tieffenbach, német generális csapatai elől menekülni kényszerült a várból, s felgyújtott maga előtt mindent, ami csak útjába került. Ekkor pusztultak el a palánk körüli ún. török szőlőskertek és gyümölcsösök, s csak a távolabb fekvő szőlők maradtak épségben.¹⁴⁵ A török sereg berényi palánkvárból való kimenekülését követően, május első napjaiban, Keresztúry Gáspár deák és Horpácsi Gergely ónódi harmincados ellenőr leltárba veszik a törökök hátramaradt vagyonát, így hadi szereiket, a Zagyva vizén lévő malmokat, őszi és tavaszi vetéseiket, árpa- és kölesföldjeiket, valamint a város palánkjá körüli szőlőket, amelyeknél megjegyzi, hogy a futáskor többnyire elpusztultak. A felvett leltár bejegyzései arra engednek következtetni, hogy a berényi szőlők a törökök tulajdonában voltak, amit a helyi lakosokkal műveltettek.¹⁴⁶ Sőt a fennmaradt török levelek adatai alapján azt is feltételezhetjük, hogy a szőlőt a törökök honosították meg Jászberényben, ugyanis az említett levelekben többször olvashatjuk, hogy Berény lakosai „*mindeztidáig nem foglalkoztak szőlőtelepítéssel és termeléssel.*” S mindez hihető is, hiszen a jászok közkedvelt, ősi itala, a kölesből erejesztett boza volt,

¹⁴³ Blénessy János: Jászberény nevének és határainak kialakulása In A jászberényi Jász Múzeum Évkönyve 1943. 207.

¹⁴⁴ Gyárfás István: A Jász-kúnok története I-IV. Budapest 1885. IV. 145., Szabó László: Jászság Budapest 1982. 176.

¹⁴⁵ Fodor Ferenc: A Jászság életrajza Budapest 1942. 249-250., Gyárfás id. mű IV. 150-153.

¹⁴⁶ Gyárfás id. mű IV. 149-152., Fodor id. mű 249-250.

amelynek fogyasztását csak a bortermelés térhódítása szorította háttérbe.

1640-ben a város lakosai kéréssel fordultak a szultáni udvarhoz, hogy „szőlőik nem lévén, azokat újra ültethessenek.”¹⁴⁷ I. Ibrahim szultán ez ügyben kiadott rendeletét, Músza pasa továbbította a hatvani szandzsákbégnek és kádinak: „A hatvani livában fekvő Berény város rájái, ezen szultáni rendelet felmutatói hozzánk jöttek és a következőket adták elő: Falujuk határszélén fekszik, rájái mindezidáig nem foglalkoztak szőlőtelepítéssel és termeléssel, s emiatt nagy szükségben voltak. Most más vidékről szőlővesszőt szereztek be, és az a szándékuk, hogy falujukban új szőlőket telepítenek. Falujuk határán belül hozzá akarnak látni a szőlőtelepítéshez, ezért a falu fellendítése és az új szőlők életre hívása és felvirágoztatása érdekében magas rendeletemet és nemes engedélyemet kérték arra, hogy a földek tulajdonosai (az új szőlők után) 5-10 évig tized és adó követelésével ne zaklassák őket. Ezért szultáni engedélyemet adom és megparancsolom, hogy amikor magas rendeletemmel hozzátok érkeznék, nézzetek utána az ügynek. Ha a nevezett falu földjén nincsenek szőlők, vannak viszont szőlőtelepítésre alkalmas területek, és a telepítés valóban jó és hasznos lenne, ne engedjétek, hogy a falu földterületén újonnan telepíteni kívánt szőlők elültetésébe bárki beavatkozzék és azt gátolja. És hogy ezután az újonnan telepített szőlő, ahogy kell virágzásnak induljanak, a szőlők gazdáit a földek tulajdonosai 16 évig ne zaklassák tized és adó követelésével. Ezt ne engedjétek, s ha valaki mégis azt tenné, akadályozzátok meg benne: ily módon törekedjétek a vidék felvirágoztatására és fellendítésére.”¹⁴⁸

A hatvani pasa engedélyével, 1662-ben ültették a berényiek, a Zagyva folyó partján, az ún. Sárkányszögben, a Belső Öreg hegyi szőlőket (1. sz. térkép), amelyre végülis 7 évi adómentességet nyertek.¹⁴⁹ Ettől kezdve mindinkább terjedni kezd a szőlőművelés és egyre több gazda kap kedve a szőlőtőkék ültetéséhez. Minden valószínűség szerint Fényszaru és Apáti lakosai is ezidőtájt telepíthetik szőlőiket a határ magasabb, homokosabb részein.

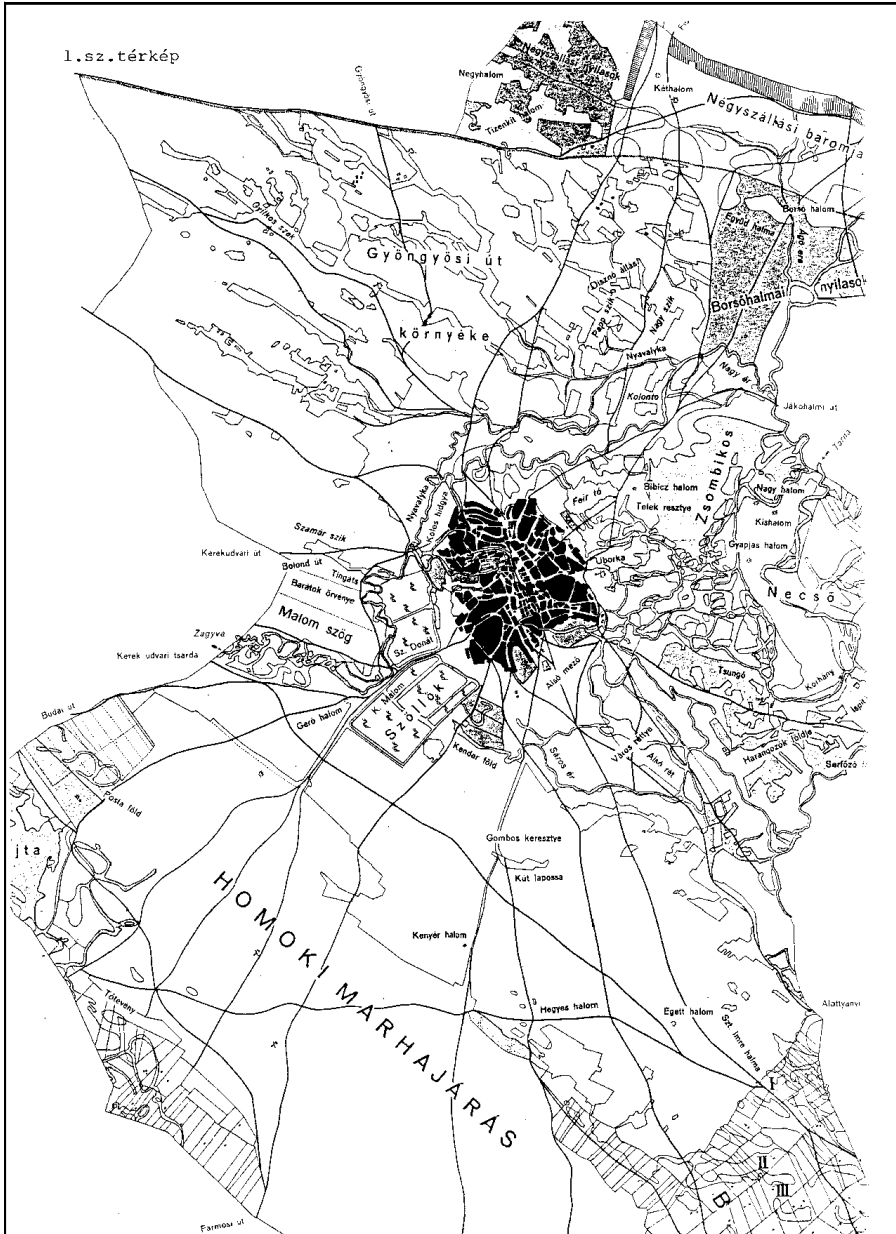
A hatvani khászhoz tartozó Jászberény lakosai azonban nem élvezhették zavartalanul a szultántól kapott adómentességüket, mert a környékbeli várak bégjei (Szolnok, Eger, Hatvan) gyakran követeltek rajtuk

¹⁴⁷ Jászberényi török levelek magyar fordítása (kéirat), fordította. Repiczky János 1851. 48. levél (Jász Múzeum könyvtára)

¹⁴⁸ Hegyi Klára: Jászberényi török levelei. In. Szolnok megyei Levéltári Füzetek 11. Szolnok 1988. 73. 49. levél

¹⁴⁹ Pesthy Frigyes Helynévtárából I. Jászkunság Kecskemét-Szolnok 1978. 67., Fodor id. mű 253.

ételt-italt és különböző használati holmikat. A gyakori fosztogatások és zaklatások miatt a lakosok sűrűn fordultak panaszos levéllel a szultánhoz, illetve emiatt sokan el is költöztek a városból. 1668 októberében IV.

1. sz. térkép: Belső Öreg Hegyi szőlők – Bedekovich Lőrinc térképe 1798-ból (Jász Múzeum térképtára 96.115.1-16.)

Mehmed szultán a következőket írta a hatvani kádinak: „Megparancsolom tehát... Az egri beglerbéget, a hatvani és szolnoki szandzsákbégeket és a többi hivatalviselőt szigorúan figyelmeztessék arra, hogy a seriat és a kánium ellenére, szultáni rendelet nélkül ne követeljenek maguk számára csuha-posztót, tűzifát, szánát, bort, vajat, árpát, gyertyának való viaszt és más egyebeket, erőszakosan és fizetség nélkül semmit ne vegyenek el és más módon se zaklassanak senkit...”¹⁵⁰ A bor-tized fizetése alól voltaképpen csak azok a gazdák mentesültek, akik vállalták az új szőlők telepítését, a többi lakosnak a borból is, mint sok egyéb terményből, adózniuk kellett. Erről tanúskodik Jászberény szolgáltatásainak 1671-es összeírása is: „Jászberény város adott évente a török földesúrnak minden tűzhely (család) után egy-egy forintot, a török császárnak a lakók együtt fizettek 60 forintot. Házanként szolgáltatottak a földesúrnak vajat, fát és szénát nem adtak, de 15 kaszást biztosítottak (küldtek) egy hét munkára. Tizedet mindenféle terményből adtak, mint borból, bárányból, disznókból és méhekből is.”¹⁵¹

A török seregek 1690-ben hagyták el a Jászságot, felgyújtva maguk után mindent. 1699-ben Pentz János egri kamarai prefektus, a bécsi udvar megbízásából, módszeres összeírást végzett a Jász kun Hármaskör területén. Az összeírásban a felvett adóalanyok és adótárgyak között az is szerepelt, hogy hány kapa szőlőt művelnek a gazdák.¹⁵² A szőlőt kapákban (vinea fossore) írták össze, s egy kapa szőlő a Jászságban (az ország más vidékeitől eltérően) kb. 200 négyszögölnek felelt meg.¹⁵³ Az összeírás kiterjedt a foglalkozásokra is, bár e téren nem volt teljes, mivel a gazdák mellett csupán a pásztorokat jegyezték még fel. Így Jászberényben említést tettek 4 szőlőpásztorról is.¹⁵⁴ 1699-ben a Jászságban csupán három településen írtak össze szőlőterületet, Berényen kívül még Apátin és Fényszaruban. A többi falu ekkor még nem rendelkezett szőlővel.

¹⁵⁰ Hegyi id. mű 138-39. 124. levél

¹⁵¹ Botka János: Latin és magyar nyelvű források a Jászság XVI-XVIII. századi történetéhez. In. Szolnok megyei Levéltári Füzetek 11. Szolnok 1988. 179-345

¹⁵² Blénessy János: Jászberény népesedése és gazdasági fejlődése a legrégebbi időkől 1705-ig. In. A Jászberényi Jász Múzeum Évkönyve 1938-1943. Budapest 1943. 207-256.

¹⁵³ Fodor id. mű 260-261., Blénessy id. mű 246., Szabó id. mű 176.

¹⁵⁴ Fodor id. mű 439.

A Jászság szőlőterülete 1699-ben¹⁵⁵

	kapásokban	kat. holdakban
Apáti	26	3
Berény	839	105
Fényszaru	26	3
Összesen	891	111

Az összeírás folyamán Jászberényben összesen 387 gazdát vettek lajstromba, s közülük 248 fő (160 idevaló és 88 jövevény) rendelkezett szőlőterülettel, összesen 839 kapával, azaz 167.800 négyszögöllel. Ebből 92 gazda 12 kapa szőlővel, a legtöbben mintegy 115 fő 35 kapa szőlővel, 32 gazda pedig 6-10 kapa szőlővel rendelkezett. Mindössze két gazdának volt ettől nagyobb szőlőterülete: Kemenczei György 16 kapa, Kasza István pedig 50 kapa szőlőt birtokolt.¹⁵⁶ Hét gazdánál jegyezte meg Pentz, hogy „incipit”, azaz most kezd szőlőt telepíteni. Az összeírás adataiból világosan kitűnik, hogy Jászberény majdnem teljes lakossága rendelkezett valamennyi szőlőterülettel. A szőlő termesztése ekkor valószínűleg már igen jelentős lehetett, annál is inkább, mivel a bor után akónként (1 akó = fél hektó= 54,30 l), dénárban adóztak is. (1 akó bor után 8 dénárt fizettek)¹⁵⁷

1699-ben a Jászság mellett a két Kunságban is végeztek összeírást. A Nagykunságban ekkor egyáltalán nem jegyezték fel szőlőterületet, míg a Kiskunságban 369 kapát írtak össze, a következő megoszlásban.¹⁵⁸

Kiskunhalas	169 kapa
Fülöpszállás	70 kapa
Szabadszállás	25 kapa
Kunszentmiklós	94 kapa
Kiskunlacháza	11 kapa
Összesen:	369 kapa

A számadatok jól mutatják, hogy a XVII. század második felében milyen egyenlőtlenül alakult a szőlő termesztése az egykori Jászkun Hármas Kerületben. Nyilvánvaló, hogy a legerőteljesebb fejlődés a Jászságban figyelhető meg, ahol a török, gazdaságot támogató politikája kedvezett a szőlőkultúra meghonosításának. Ugyanakkor a Nagykun-

¹⁵⁵ Fodor id. mű 258-259.

¹⁵⁶ Blénessy 1943/b. 213., Bathó Edit: Adatok Jászberény XVI-XIX. századi szőlőtermesztéséhez In. Tanulmányok és Közlemények Debrecen-Szolnok 1995. 261-276.

¹⁵⁷ Blénessy 1943/b.

¹⁵⁸ Kiss József: A Jászkun Kerület parasztsága a Német Lovagrend földesúri hatósága idején (1701-1731) Budapest 1979. 214-215.

ságban a török megszállás a legsanyarúbb időszakot - örökös félelmet, futást, bujdosást - hozta a népek. Természetes, hogy mindezen körülmények teljességgel megbénították a nagykunok gazdálkodását.¹⁵⁹

A Kiskun települések határában azonban - az összeírás adatai szerint - a hódoltság alatt is műveltek szőlőt, annak ellenére, hogy ezen a vidéken is gyakran dúltak, pusztítottak a török csapatok.¹⁶⁰

A török hódoltságot követően újabb csapás éri a Jászkunságot, amikor 1702-ben, I. Lipót 500.000 rajnai aranyforintért eladja az egész Hármaskör-területet a Német Lovagrendnek. Az új földbirtokos fennhatósága idején (1702-1731) többször végeztek részletes gazdasági összeírást a kincstári és a földesúri adóztatás szempontjából. 1705-ben tizedek (kerületek) szerint írták össze Jászberény mezőváros népességét, külön jelölve az előljáróságot és a szolgaszemélyzetet is. A felsorolásban ott találjuk a szőlőhegyi bírót és csószókat (Promontori judices et pastores) nevét is, amely tisztséget abban az évben Buda Pál, Mikó Péter (szőlőbírók), Sas Mátyás és Váczi György (csószók) töltötték be.¹⁶¹ A Lovagrend az adókat is külön szedte be az egyes tizedekből. A szőlőskertek után (Studth-Wein-Garton) feltehetően kapásként, a:10 dénárt kellett fizetnie a gazdának.

(I. tized 693, II. tized 705, III. tized 521, IV. tized 656, V. tized 528, VI. tized 730, VII. tized 858, VIII. tized 759, azaz összesen 6041 dénár).¹⁶²

A XVIII. század első felében erőteljesen halad a szőlő ültetése nemcsak Jászberényben, de a Jászság más településein is. Jákóhalmán és Mihálytelken 1718-ben (2. sz. térkép), Dósán pedig 1719-ben kezdenek szőlőt telepíteni.¹⁶³ Feltehetően Jászfelsőszentgyörgyön is ezidőtájt ültetik az első szőlőt, mert az 1720-as összeíráskor már említik szőlőterületét (3. sz. térkép) Nem tudjuk pontosan Jászkiséren mikor telepítették az első szőlőket, de az bizonyos, hogy 1713-ban már a falu bortermeléséről írnak (4. sz. térkép), ugyanakkor az 1720-as összeírásban nem szerepel szőlőterülettel. Az 1720-ban végzett összeíráskor a Jászság szőlőterülete összesen 1.517 1/4 kapát tett ki. Ekkor Jászsószentgyörgy, Árokszállás, Kisér és Ladány kivételével minden jász községnek volt szőlője, amely a következőképpen oszlott meg:

Berény	1.153 kapa szőlő
Apáti	106 kapa szőlő
Dósa	30 kapa szőlő

¹⁵⁹ Bellon Tibor. Nagykunok. Budapest 1977. 26-30.

¹⁶⁰ Tálasi István: Kiskunok. Budapest 1977. 36-37., 214-215.

¹⁶¹ Blénessy 1943-a. 252.

¹⁶² Kiss id. mű 1979. 276.

¹⁶³ Fodor id. mű 268-271.

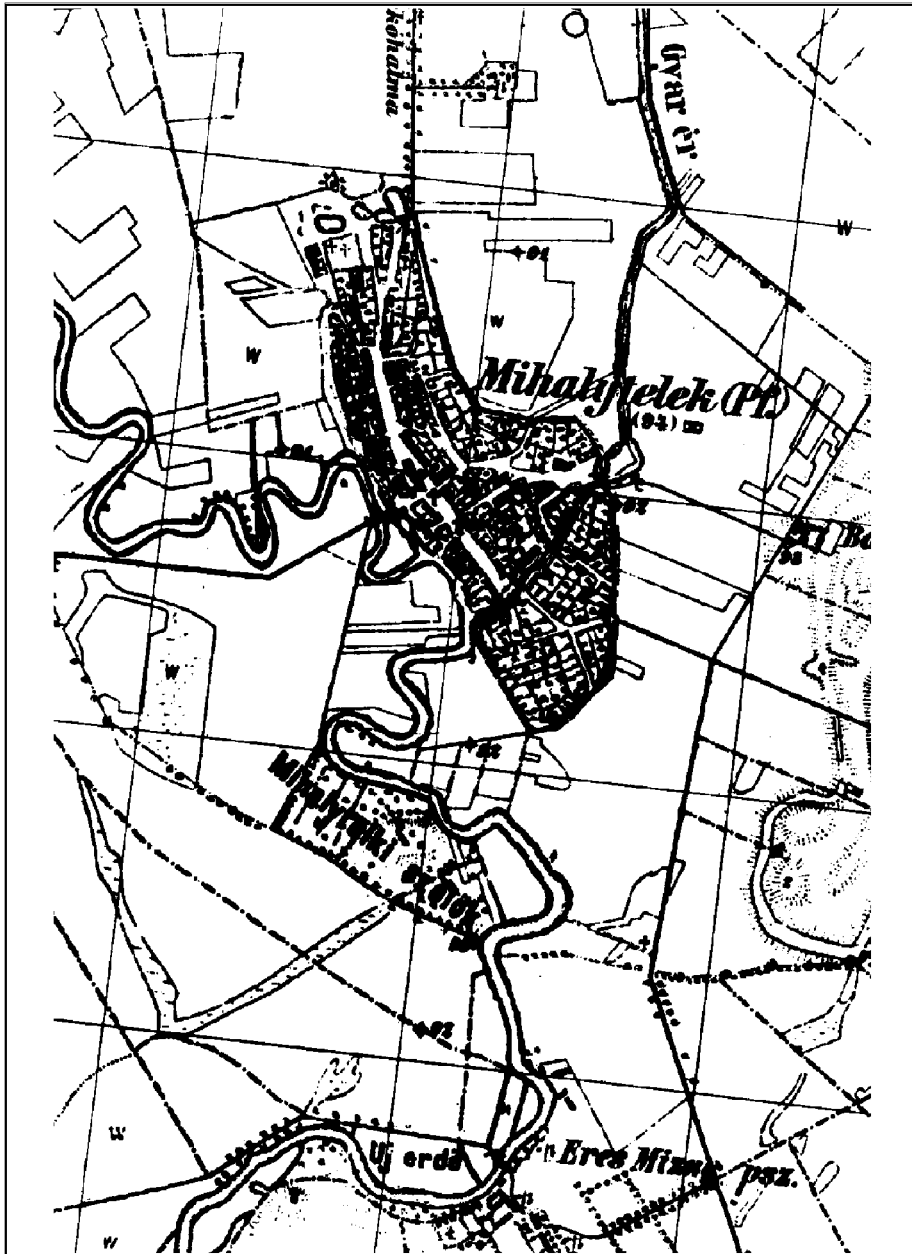
Felsőszentgyörgy	230 kapa szőlő
Fényszaru	138 1/4 kapa szőlő
Jákóhalma	60 kapa szőlő
Mihálytelek	20 kapa szőlő

A szőlők általában 2 urna bort adtak kapásonként, így a bortermelés kb. 1.147 cseberre becsülhető.¹⁶⁴

---

¹⁶⁴ Cseber = űrmérték, nagy cseber = 100 icce = 85 liter, kis cseber = 50 icce = 42,5 liter In Magyar Néprajzi lexikon Bp. 1977. I. 476. , Fodor id. mű 292-293.

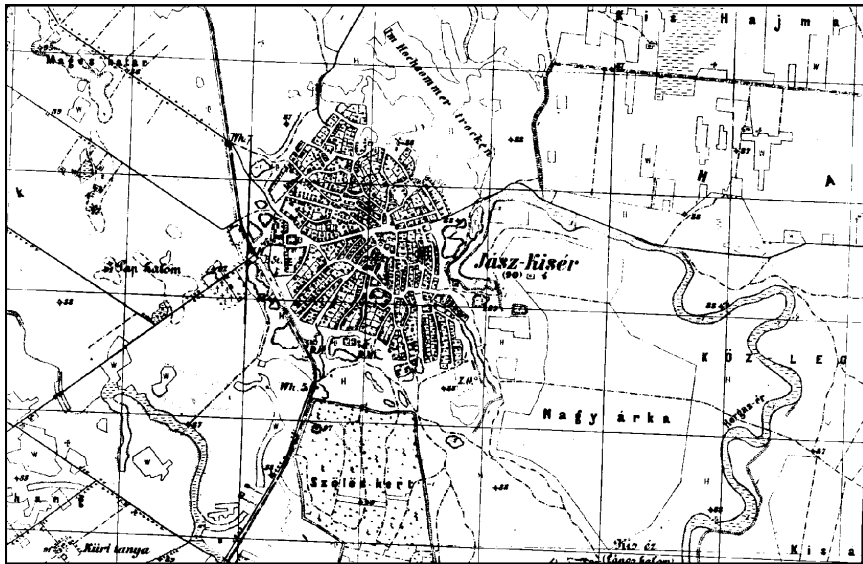

2. sz térkép: Mihálytelki szőlők – A harmadik katonai felmérés (1872 - 1884) alkalmával készített térkép részlete

(Hadtörténeti Térképtár Bp. 5064/1. sz.)

3. sz. térkép: Jászfelsőszentgyörgyi szőlők – Az első katonai felmérés (1782-1785) alkalmával készített térkép részlete
(Hadtörténeti Térképtár Bp. XVII.-20. sz.)

4. sz. térkép: Jászkiséri szőlőkert – A harmadik katonai felmérés (1872-1884) alkalmával készített térkép részlete

(Hadtörténeti térképtár Bp. 5064/2. sz.)

A XVIII. század folyamán a jászok egyre jobban hajlanak a belterjes termelésre, ezt bizonyítja a szőlőművelés erőteljes térhódítása is. Főként a Jászság északi, homokosabb részein fekvő településeken foglalkoznak nagyobb kedvvel a tőkék ültetésével.

1731-ben Bél Mátyás végigjárja a Jászságot, s útijegyzeteiben arról ír, hogy Fényszaru szőlői egy kissé kiemelkedő, de igen kellemes helyen, a Hatvan felé menő útnál fekszenek. Mihálytelek szőlői ugyanakkor a Zagyván túl vannak, ahol a „*helyet sűrű ligetként égerfa borítja a patak mentén.*” Leírja, hogy Jászapáti lakosai megélhetésüket nem csupán a szántóföldből, hanem a szőlőművelésből is nyerik. A jászok fővárosát, Jászberény is „*szép szőlő veszi körül nyugatról dél felé hajló vonalban, a várostól mintegy négyszáz lépésnyire: burok halványvörös, elég kellemes ízű, de nem tárolható. A szőlőkben a gyümölcsfák kellemes árnyékot adnak.*”¹⁶⁵ 1749-ben állította Jászberény város előljárósága a Belső Öreg hegyi szőlők szélére a szőlők védőszentjeinek, Szent Orbánnak¹⁶⁶, Szent Dónátnak¹⁶⁷ és Szent Medárdnak¹⁶⁸ - barokk talapzaton álló, szépen komponált szobrait, hogy általuk védelmet nyerjenek a tavaszi pusztító fagyok és a jégeső ellen.¹⁶⁹ Erre utal a szobor latin nyelvű fohásza is: „*ORBANE, DONATE, MEDARDE ORATE PRO NOBIS. NE NOBIS NOCEAT TEMPESTAS, FULMINA, GRANDO.*” (Magyarul: Orbán, Dónát, Medárd könyörögjetez érettünk, vihar, villám, jégeső ne ártson nekünk.)¹⁷⁰ A XIX. század végéig minden évben, húsvét utáni hatodik vasárnap körmenet indult a szoborhoz a Nagybaldog-

¹⁶⁵ Bél Mátyás A kunok és jászok avagy filiszteusok kerületei. In Bács-Kiskun megye múltjából Kecskemét 1975. 46. 49. 50. 51.

¹⁶⁶ A középkori hagyomány szerint Orbán pápa rendelte el, hogy a miseáldozat helyét és tányérkáját aranyból vagy ezüsből készítsék. Ezért kehellyel, később szőlőfürttel a kezében ábrázolták. Részben ezért választották a szőlőművesek, kádárok és kocsmárosok patronusuknak. Orbán népi kultusz a IX. században, az elzászi szőlővidéken alakult ki és a középkor legvégén terjedt el hazánkban. In Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium I-II. Budapest 1977. 386.

¹⁶⁷ Dónát vagy Dónátus a szőlősgazdák és a szőlőskertek védőszentje. Különösen villámcsapás, jégeső ellen szoktak hozzá könyörögni. Kultusza a rajnai borvidéken bontakozott ki, s a XVII. század folyamán hazánkban is elterjedt. Bálint id. mű II. 164-165.

¹⁶⁸ Medárd püspök napjához (június 8.) szerte Európában időjárásiregulák, megfigyelések fűződnek. A kultusz első hazai említése a XV. századból való. Bálint id. mű I. 431-432.

¹⁶⁹ Sáros András: Jászberény műemlékei, emlékművei, emléktáblái Jászberény 1971. 20-21. - A hármasszobor - átalakított formájában - ma is ott áll az egykori belső szőlők területén, a Jászberényből Nagykáta felé vezető, 31-es út mentén.

¹⁷⁰ Bálint id. mű I. 432-433.

asszony templomból, a céhek, a tanuló ifjúság és a városi tanács tagjainak részvételével, akik jó időjárásért és bő termésért imádkoztak és fohászoltak patrónusaikhoz. Az 1750. január 10-én kelt alapítólevél értelmében a szobrokat mindenkor a városi elöljáróság gondoztatta és újjátarta fel.¹⁷¹

A XVIII. század második felében tovább növekedik a szőlőterület a Jászságban. 1789-re már csupán két község, Alsó-szent-györgy és Ladány nem rendelkezett szőlőskerttel. Az egyes községek tanácsai nem bízták sok esetben a népre, hogy akarnak-e szőlőt ültetni, hanem határozott intézkedéseket hoztak a szőlők telepítése ügyében. Árk-szállás tanácsa 1772-ben a következő rendelkezést tette: „*Minek-utánna már a Berek-szőlő beültetése okáért kinek-ki-nek redimált jussa szerént el osztatott volna ... végzéseket tettek: Valaki három esztendő alatt jussának szőlő tővel való bé ültetésén*

Szent Orbán, Szent Donát és Szent Medárd 1910-ben átalakított hármasszobrája az egykori Belső szőlők területén

nem iparodik, az olyan-nak fölgye a szorgalmatos szomszédainak el adatik.”¹⁷² Bár a szőlőterületek többsége a redemptus gazdák kezén volt, de bírhattak szőlővel az irredemptusok is. A Jászságban ugyanis a szőlőbirtoklási jog nem a szántóföld után járt.¹⁷³ Így lehetett szőlőjük az irredemptus gazdáknak és a zselléreknek is. A zselléreknek többnyire

¹⁷¹ A jászberényi róm. kat. Plébániához tartozó templomok, kápolnák, szobrok, keresztelők és temetők ingó és ingatlan javainak levéltára 1879-ből. Jász Múzeum Dokumentációs Gyűjteménye 88. 342. l.

¹⁷² Fodor id. mű 294.

¹⁷³ Kocsis Gyula: Jákóhalma gazdaság- és néptörténetéből In Jász Múzeum Jubileumi Évkönyve Jászberény 1974. 43-71.

csak néhány állatuk volt, vetésük kevés vagy egyáltalán semmi, de 1-2 kapa szőlőt szinte mindegyik birtokolt.¹⁷⁴

A szőlőterületek szaporodásával jelentősen megnövekedett a Jászság bortermelése is.¹⁷⁵

	1713-ban bor akóban mérve (1 akó = 54,30 l)	1789-ben bor cseberben mérve (1 cseber = 42,5)
Berény	1.058 1/4	4.411
Alsószentgyörgy	-	-
Apáti	22	2.363
Árokszállás	-	1.363
Dósa	-	481
Felsőszentgyörgy	-	907
Fényszaru	83	1.786
Jákóhalma	-	787
Kisér	16	2.559
Ladány	-	-
Mihálytelek	-	190

A XVIII. század végén és a XIX. század elején tovább gyarapodik a szőlők területe a Jászságban. 1799-ben Bedekovich Lőrinc leírja, hogy Kisér „jó kerti szőlőkkel ditsekedik”, de Árokszállás „nem régen ültetett szőlője sem megvetendő”. Apátinak is „vagyon jó szőlője”, de Ladány „szőlők nélkül vagyon.” Felsőszentgyörgynek „bora kevés terem, hanem az úgy nevezett Tábor álláson kezdett szőlőhöz nagy reménység vagyon.” Jászberényél megjegyzi, hogy „...van két szőlője, a hol közönséges kerti borok, de gyümölcsök jól termenek. A Zagyva mentén a külső Malomtól fogva egészen a szőlők végeztéig jó fűvzes és topolya erdeje van...”¹⁷⁶ A jászsági szőlőskertek nagyrésze ekkor még fekete földön volt. 1807 tavaszán azonban a Jászberény körül elterülő haszontalan, homokos legelő egy részét dűlőkre osztották, az egészet körülárokolták és beültették szőlővel. Ekkor telepítették a berényi gazdák a város kül-

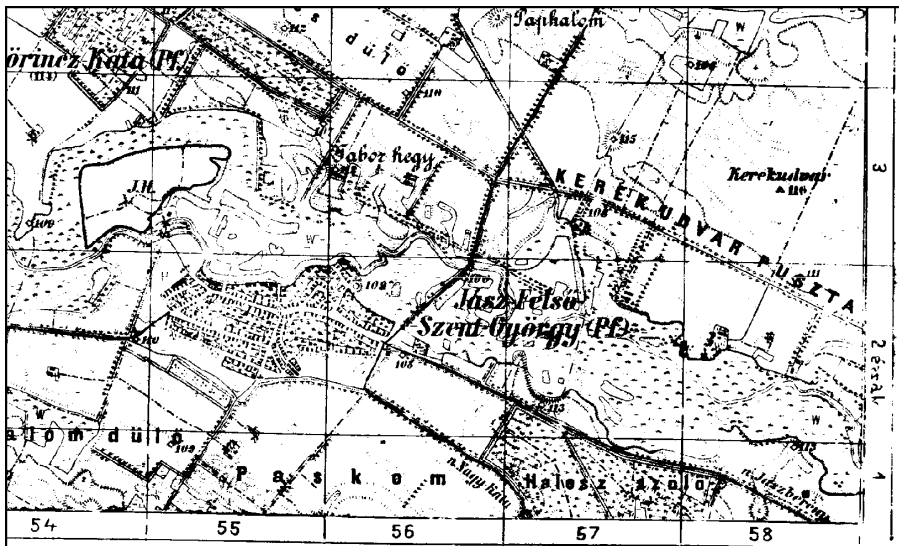
¹⁷⁴ Fodor id. mű 268., 349.

¹⁷⁵ Fodor id. mű 266-267., 292-293.

¹⁷⁶ Tóth János: A Jászkunság helyzete a XVIII. század végén - Jászsági Füzetek 13. Jászberény 1976. .27-55.

területén - a Nagykáta felé vezető főút jobb oldalán - a Neszúri szőlőt¹⁷⁷, amely mind a mai napig szőlőskertként funkcionál. (2. sz. térkép)

Fényes Elek 1851-ben ugyancsak két szőlőskertet említ Jászberényben, de névszerint nem nevezi meg őket. Hasonló módon említ szőlőt Apátin, Árokszálláson, Jákóhalmán, Jászkiséren és Fényszaruban.¹⁷⁸ Pesthy Frigyes 1864-es helynévtára mindössze két településnél említ szőlőt, de azokat pontosan leírja. Jászberénynél felsorolja a neszúri homokos, valamint a Belső új és öreg szőlőket a Zagyva folyó partján, Jászfelsőszentgyörgynél viszont szól az Öreg szőlő döllőről, ahol a régebbi időben szőlőt termesztettek, most azonban már szántóföldként használják. Megjegyzi, hogy az Öreg szőlő arról nevezetes, hogy a sík terület ellenére, „a szőlő tőkék nem sorba, hanem össze-vissza voltak ültetve, s igen jó bor termett.” Megemlíti a falu másik szőlőjét, a tiszta homokra telepített Haleszi döllő-t, amelyet a szőlőosztáskor neveztek el „halesz”-nek.¹⁷⁹ (5. sz. térkép)

¹⁷⁷ Blénessy János: Jászberény története Új Magyar Szalon 1937. 135. A „Neszúr” határnévnek kétféle népi magyarázata is tartja magát Jászberényben. Az egyik feltételezés szerint a „ne szűrj!” kifejezésről kapta a nevét. A régi öregek emlékezete szerint gyakran mondogatták a gazdák egymásnak, hogy „Ne szűrjé, hanem add el a szőlőt, mert a török úgy is elviszi.” A másik magyarázat szerint, gyakran olyan kevés és silány volt a termés, hogy ezt mondták egymásnak a gazdák: „No bizony komám, te ebből nem szűrsz!”

¹⁷⁸ Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára Pest 1851. 15., 32., 53., 151., 224.

¹⁷⁹ Pesthy id. mű 67. 79.

5. sz. térkép: Halesz szőlő – Jászfelsőszentgyörgy – A harmadik katonai felmérés (1872-1884) alkalmával készített térkép részlete
(Hadtörténeti térképtár Bp. 4963/4. sz.)

A XIX. század második felében telepítik Jászárokszállás mellett az ún. ágói szőlőket is. A kitelepülő lakosok mind többet törnek fel a határból, s a homokos részeire pedig szőlőt ültetnek. Jászszentandrás pusztá ugyancsak ebben az időben, 1886-ban válik önálló községgé, s homokos talajára jelentős mennyiségű szőlőt ültetnek.¹⁸⁰

A Jászság szőlőterülete k. holdakban a XIX. században¹⁸¹

	1828	1852	1879	1895
Berény	1220	1433	977	1318
Alsószentgyörgy	-	-	-	-
Apáti	211	242	236	180
Árokszállás	536	429	347	307
Dósa	51	57	62	87
Felsőszentgyörgy	78	125	120	407
Fényszaru	353	345	330	284
Jákóhalma	109	151	111	107
Kísér	198	160	200	208
Ladány	-	-	-	-
Mihálytelek	40	19	5	10

A táblázat jól mutatja a jász települések XIX. századi szőlőbirtokainak mértéktartó, de többnyire egyenetlen gyarapodását. Meg kell jegyezni, hogy két település, Jászapáti és Jászárokszállás lakossága más vidéken is folytatott szőlőművelést. Így például már 1710-ben említik, hogy ún. jászapáti vándorcsaládok a munkaerő nélkül maradt mátraalji és Gyöngyös környéki szőlőparcellákat felfogják, kunyhókat építenek rá és szüret táján hosszabb ideig is ott tartózkodnak.¹⁸² Az árokszállásiaknak a XVIII. századtól voltak szőlőbirtokaik a környékbeli települések határában, így Visontán, Gyöngyös-

¹⁸⁰ Herbert János Jászárokszállás nagyközség monográfiája Karcag é. n. 160. , Adatok Szolnok megye történetéből 1980. I. 190-191.

¹⁸¹ Adatok Szolnok megye történetéből 1980. I. 299. 314. 378-379. 391. 250-250. 283. 335. 350. 366. 231. 200. 215.

¹⁸² Adatok Szolnok megye történetéből 1980. I. 215.

halászon, Nagy-rédén, Ecséden és Kará-csondon.¹⁸³ 1823-ban 2913, 1824-ben pedig 1667 1/2 akó bort szűrtek le az árokszálási gazdák az ún. külső hegyeken termelt boraikból, az alábbi megoszlás szerint.¹⁸⁴

		1823-ban	1824-ben
A visontai hegyen	103 lakos	1531 1/2	817
A halászi hegyen	40 lakos	530 1/2	316 1/2
A rédei hegyen	76 lakos	599	360 1/2
A hatvani hegyen	30 lakos	155	103 1/2
Az ecsédi hegyen	8 lakos	50	51
A karácsondi hegyen	3 lakos	47	13
Összesen	260 lakos	2913	1667 1/2

Palugyai Imre a következőket jegyzi meg a Jászság szőlőtermesztéséről a XIX. század derekán: „Különös szenvedéllyel viseltetnek a jászok a szőlőtöke művelés iránt... a szőlők mindenütt homokos talajba ültetvén, mellyen a tőkék igen jól tenyésznek... boraiknak valami említésre méltó becset nem tulajdoníthatni, tartósságuk is nagyon gyenge fokon áll, mihez azon körülmény is hozzájárul, hogy czélszerű pinczékkel sem bírnak: gazdasági hasznuk azonban ezen ültetvényeknek még abban áll, hogy általuk a röphomok talaj lerögzítettik, s egyébként sivatag vidék, kellemes zöldellő, s egyszersmind az egészségre is kedvező befolyásúvá alakíttatik át.”¹⁸⁵

A XIX. század második felében az országszerte pusztító szőlőbetegség, a filoxéra a Jászságban is mind kipusztította a fekete földben lévő szőlőket. Ekkor pusztult el a berényi Belső Öreg szőlő valamint a jászfelsőszentgyörgyi, jákóhalmi, jász-kiséri és jászteleki szőlőterület. A meg-fékezhetetlen betegség jelentősen megtizedelte a Jászföld kötött talajon lévő szőlőterületeit, s csupán a homokon fekvő szőlőskertek menekültek meg a pusztulástól. A gazdák, hogy pótolják a betegség okozta veszteséget, újabb homokos területeket telepítettek be szőlővel. Ennek köszönhető, hogy a régi szőlőfajták és művelési módok sokáig fennmaradhattak.

¹⁸³ Fodor id. mű 301.

¹⁸⁴ Hild Viktor: Jegyzetek a Jászságról 1896 (kézirat) Damjanich János Múzeum Adattára 77.

¹⁸⁵ Palugyai Imre: Jász-Kun Kerületek s Külső Szolnok vármegye leírása Pest 1854. 66-67.

A jászsági szőlők legrégebbi fajtája, a halványvörös ún. török szőlő¹⁸⁶, amelyet török góhéznak is neveztek. Ezenkívül termelték még a kadarkát, a rizlinget, a kövidinkát¹⁸⁷ és a mézesfehér szőlőt. A bor színezéséhez használták az illatos Othelló szőlőt és az alkörmös (Phyto-lacca americana) nevű növény termését. A különböző szőlőfajtákat a gazdák sokáig vegyesen és sor nélkül, össze-vissza ültették, mint ahogyan az ország más borvidékein is (Eger, Borsod, Sopron stb.).¹⁸⁸ Csak a XIX. század végén kezdték az egyes fajtákat elkülöníteni és a tőkét sorban ültetni. Az ültetésnél a 63 cm-es tőketávolságot és a 95-ös sortávolságot tartották, amely módszer a bakhátas művelésnek kedvezett. A szőlőszaporításnál a bujtást és a döntést alkalmazták.¹⁸⁹ A tavaszi metszésnél és a nyár közepi (Péter-Pálkor) tetejelésnél baltás szőlőmet-szőkést, ún. kacsolókést használtak.

A szüret idejét sokáig a képviselőtestület határozta meg. Erre vonatkozóan 1829. október 4-én, Jászberényben a következő rendeletet doboltatták ki: „...a szőlők szüretelése eránt olly határozat tétetett a tegnapi napon, hogy *hétfőhöz egy hétre október 12 kén Kezdődjön a Szüret a, Külső Homoki Szőlőkben, utána való szerdán október 14 én a, Belső Szőlőkben.*”

¹⁹⁰ A szőlő musttá való sajtolását borprésekkel (sutúkkal) végezték. Valószínű, hogy a XIX. század végéig nem volt minden gazdának saját szőlőprése, feltehetően több gazda használt közösen egy vagy két prést.¹⁹¹ A jászok kerti borai Bartsik Márton szerint csupán „közönségesek”¹⁹², míg Herbert János egyenesen „silánynak” nevezte őket, s gyenge minőségük egyik okát a korai szüretkezésben látta.¹⁹³ Komoly problémát jelentettek a gazdák számára a pincék is, amelyek a magas talajvíz miatt, a bor tárolására szinte teljességgel alkalmatlanok voltak.

A nagyobb szőlőknek ún. hegyközségi szervezet is működött, évente választott tisztviselőkkel. A hegyközségek működését a XIX. század második felében már államilag szabályozták.¹⁹⁴ A szőlősgazdák minden

¹⁸⁶ Andrásfalvy Bertalan: A vörösbor Magyarországon Néprajzi Értesítő 1957 49-67. , Szabó id. mű 177.

¹⁸⁷ Herbert id. mű 161., Szabó id. mű 177.

¹⁸⁸ Nagyváthy János: Magyar Practicus Termesztő Pest 1821. 196.

¹⁸⁹ Herbert id. mű 161.

¹⁹⁰ Hirdetések jegyzőkönyve 1828. okt. 4. Jászberény - Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár iratai

¹⁹¹ Kocsis id. mű 56.

¹⁹² Bartsik Márton: Jász-Berény városának esmértetése Tudományos Gyűjtemény pest 1827. IV. 31-44.

¹⁹³ Herbert id. mű 10-11.

¹⁹⁴ Jelentés Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Gazdasági Egyesület hat évi működéséről (1897-1903.) 1903. 81-84.

évben maguk közül választottak ún. szőlőbíró, hegybíró, akinek feladatai közé tartozott a hegytörvények betartatása, kisebb hegyi ügyekben (káromkodás, paráznaság, tiltott napokon munkavégzés, lopás), bírói hatásköre volt, s ő gondoskodott a szőlőőrzés megszervezéséről is. Ha a szőlő területeknek nem volt hegyközsége, akkor a tisztségviselőket a község alkalmazta. Így például az ágói szőlőkhöz megbízott hegybíró, működése után 5 k. hold kaszáló (hegybírói nyilas) haszonélvezetében részesült a községtől.¹⁹⁵

Ugyancsak évente választottak a gazdák szőlőpásztort illetve szőlőcsősz, a szőlőbíró házánál - rendszerint november elején - megtartott közgyűlés alkalmával. A szőlőcsősz feladatait szigorú regulákban határozták meg, s munkájáért előre kialakított fizetséget kapott. 1855-ben a neszúri szőlő 5. és 6. dűlő középső járásának gazdaközsége által felvett jegyzőkönyv tanúsága szerint arra az évre szőlőcsősznek megfogadott Rékasi Ferenc bére, „Minden úttól 1 váltó kr. Három úttól Egy itze búza, 10 úttól 1 kéve vessző, Húsz úttól 1 kenyér. Azonkívül minden év mind Szt.napjára saját zsebéből ött vftot köteles a gazdaság pénztárában befizetni.”¹⁹⁶ Ugyanebben a közösségben 1889-ben felfogadott Szaszko János csősz bére a következő volt: „Minden 4 úttól 1 liter búza vagy bármilyen gabona, egy láncztól egy, azaz 1 egész kenyér, 3 sortól 2, azaz két kr., vesszőben pedig minden láncztól 2 kéve, mely vesszőmennyiségnek felét mintegy az téli tüzelésre adatik az gazdaság által.”¹⁹⁷ Ha a gazdák a tisztségviselőkkel elégedettek voltak, akkor több évben is újra választották őket. A gazdák feladata volt a területükön álló kút tisztítása, javítása, s használatáért ún. kútpénzt szedtek. Az új gazdák ugyancsak kötelesek voltak szőlősoronként 1 ft-ot befizetni a közösség pénztárába. A hegyközség közös eszköztárral is rendelkezett: "1 db kőszőrű, 1 falapát, 1 létra, 1 kötél kúttisztításhoz, 2 téli ablak."¹⁹⁸ A neszúri szőlők hegyközsége - a jegyzőkönyvek tanúsága szerint - 1949-ig működött, ezt követően azonban megszűnt.

A hegyközségekre vonatkozó szigorú szabályok betartatása nem kis feladatot rótt a közösség tisztségviselőire. Különösen a szőlőcsőszök munkája volt nagyon hálátlan, hiszen a szőlőkben is igen gyakoriak voltak a lopások (bor, vetemény, gyümölcs, szerszám stb.), amelyek megakadályozásáért ugyancsak ők feleltek. Jászjákóhalma 1753-as Protho-collumában a következő szőlőbeli lopásról olvashatunk: „Minthogy Csatomádi Gergely a Szőlőben a N. Helyiség által csősznek állítatott, ottan lévő veteményekre

¹⁹⁵ Herbert id. mű 161.

¹⁹⁶ A neszúri szőlő 5. és 6. dűlő középső járás Gazdaközségének jegyzőkönyve 1855-1949-ig. Jász Múzeum Adattára

¹⁹⁷ A neszúri szőlő 5. és 6. dűlő középső járás Gazdaközségének jegyzőkönyve 1855-1949-ig. Jász Múzeum Adattára

¹⁹⁸ Bathó id. mű 267.

való vigyázás erősen parancsolott, egy alkalmatossággal Nagy János a szőlőben menvén mindjárt a Sotú mellett a Sipos István szőlőjében két a vagy három fő Kápusztát Le nyakazott. A Csósz magát egy fa mellett meg vonván első cselekedetét elnézvén, másodikra megszólította, hogy miért cselekedni azt, ki is felelvén a Csósznek, hát te miért köztved czémával az más szőlőit a magadéra, melly szót említett Nagy János semmi képpen meg nem bizonyíthatta, azért is 6. Márjásokra az Templomra meg büntetődött." ¹⁹⁹

1835-ben Szabó József, jászfelsőszentgyörgyi lakos panaszolja, hogy a kerekudvari szőlőjében lévő borházának ablakát kibontották és „sok bora el lopattatott.” ²⁰⁰ Előfordult az is, hogy olykor maguk a csószok kerültek vitás kérdésbe az előjárósággal. 1796-ban Egresi István és Molnár Péter, jászberényi szőlőcsószok Bernáth Anna szőlőjében egy üres diófálból méhrajt fültöltek ki, amiért is a tulajdonos bepanaszolta őket, hogy „ahhoz semmi közük nem lévén, azon raj egészen ötöt illetné, s kérvén aztot magának vissza adatni.” Az ítélet azonban a csószoknak kedvezett, mivel „a keresetben lévő raj a csószoknál hagyattatván, a panaszolkodó keresetétül el mozdiítatik.” ²⁰¹

A szőlősgazdák nemcsak életükben gondoskodtak szőlőskertjeikről, de végrendeletükben mindenkor meghagyták, hogy szőlőbeli ingóságaikat ki örökölje, s azt milyen célra fordítsák. Például Zell Farkas jászfényszaru plébános 1711. október 25-én, birtokában lévő borkészletéről és annak felhasználásáról a következőképpen végrendelezett: „A gyöngyösi pénczében ugyanott termett borom vagyon 14 hordóval, az elmúlt ideik az két nagyobbik közül hagyom egyiket Suskának, a másikat az árvának, Ferencznek. Zell György bátyámnak hagyok egy gönczivel. Temetésemre hozzanak le egy gönczivel. A többi adassék el és fordíttassék az ára misékre. Az itt termett boromból, a mi a temetési solemnitától megmarad, adassék el és az ára szolgáltsassék az itt való templom szükségére.” ²⁰²

Összefoglalás

A Jászság szőlőtermesztése igen nagy múltra tekint vissza. A szőlőművelésre utaló első adatok a XVI. század elejéről maradtak ránk. A korabeli feljegyzésekből és a hódoltság idejéből fennmaradt levelek utalásaiból arra következtethetünk, hogy a Jászságban a gyümölcs és bor-

¹⁹⁹ Protocollum Jászfákóhalma 1753. R. kat. Plébánia Irattára Jászfákóhalma

²⁰⁰ Jászkunsági Büntetőperrek aktái 29. füzet. 1.k. 2. sz. Jászfelsőszentgyörgy 1835. Jász-Nagykun-szolnok Megyei levéltár adatai

²⁰¹ Prothocollum Dec. Senat 1796. 161. Jász Múzeum Történeti Dokumentációs Gyűjteménye

²⁰² Leskó József: Adatok az egri egyházmegye történetéhez IV. Eger 1907. 510.

kedvelő törökök honosították meg a szőlőtermesztést. A helybéli lakosok, akik kezdetben csupán művelői voltak a szőlőskerteknek, a XVII. század második felében - szultáni engedéllyel - maguk is szőlőt telepítettek. Ettől kezdve jelentősen terjedt a szőlő telepítése a jászok földjén. A szőlőket kezdetben kötött, fekete talajba ültették, de tekintélyes szőlőmennyiséget telepítettek homokos területekre is. Különösen a XIX. század második felében pusztító filoxéra járvány idején hódított a homokos részeknek szőlővel való megkötése. Így részben elkerülhető volt, hogy a járvány komoly mértékben csökkentse a Jászság szőlőterületeit. A XVII. századtól egyre jelentősebbé vált a bortermelés, s a halványvörös, kissé savanykás ízű jászsági bor fokozatosan kiszorította a jászok ősi italát, a kölesből erjesztett bozát.

BOLDOGHÁZA ÖNÁLLÓ KÖZSÉGGÉ VÁLÁSA

Jászboldogházán 1996 júliusában két napos rendezvénysorozattal emlékeztek a község megalakulásának 50. évfordulójára, melynek emlékét az itt következő tanulmány is idézi. Az ünnepi alkalomra megalkották az első községi címert és sor került a község zászlajának felszentelésére is.²⁰³ Az egykori községszervezők közül ma már csak Muhari Sándor van életben, aki jelenleg Abonyban él. Az ünnepi ülésen meghatott szavakkal emlékezett a fél évszázaddal korábbi

eseményekre, s további sikereket kívánt a boldogháziaknak.

Másnap az ünnepi szent mise után a község temetőjében a katolikus pap megszentelte az első főbíró Nagy János és helyettese Konkoly Béla sírját, az önkormányzat nevében pedig Matók István polgármester koszorút helyezett el a síremlékeken.

A rendezvénysorozat, s az ebből az alkalomból készült községtörténeti kiállítás a lakosok számára is alkalmat adott a visszatekintésre, s a nagy számú elszármazott hazalátogatása pedig jelezte a szülőfalu iránti ragaszkodást. Ugyanakkor az ünnepség szervezése során ismét tapasztalható volt az az összefogás, ami a lakosokat az eltelt időszak fontos eseményei során oly sokszor jellemezte.

Kis és nagy történelem jelképes találkozásának is tekinthető, hogy Jászboldogháza éppen a millicentenárium évében ünnepli önálló községgé alakulásának 50. évfordulóját. Valójában úgy is mondhatnánk - újbóli önállóvá válását, hiszen a források szerint Boldogháza a XV-XVI. században működő községi szervezettel rendelkező település volt, melynek élén a szálláskapitány állt. A két esemény természetesen nem mérhető egymáshoz, de az itt élő emberek számára a község megalakulása mindenképpen sorsdöntőnek, ma már történelemnek tekinthető.

²⁰³ A címer motívumai közül az ágaskodó ló és Szent Vendel ábrázolása egyaránt a nagy hagyományú és a községnek sok elismerést biztosító állatartásra utal. A pásztorok, mezők és állatok védőszentjeként tisztelt Szent vendel fontos jelképpé vált a községben, amit az is bizonyít, hogy határban összesen három Szent Vendel szobor található. A két búzalkalász a jó termőföldet jelzi, az alatta levő fogaskerék pedig a helyi ipari létesítmény, a Radiátorgyár jelképe. A Jászság-hoz való tartozást a címerpajzs fölé helyezett Lehel-kürt szimbolizálja.

A fennmaradt források arra utalnak, hogy Boldogházát a jászok telepítették be, valamennyi dokumentum a Jászság részeként említi. Így a térséget, benne elsősorban Jászberényt érintő történelmi változások - ha olykor csak közvetve is - valamilyen formában mindig érintették a boldogházi területeket is.²⁰⁴

Előttörténetéről a régészeti feltárások nyomán bronz- és szarmata kori leletek tanúskodnak. Hild Viktor ásatásai nyomán a múlt század végén középkori templomromra is rátalált, amit azonban eddig nem sikerült azonosítani. Az 1970-es években egy avar kori sír került feltárássra a községben, melynek tulajdonosa igen előkelő avar harcos lehetett. A benne talált ezüst kard kapcsán ez ma a Jászság 567/568 - 670/680 közötti történetének egyik leggazdagabb sírlelete.²⁰⁵

Boldogháza középkori történetéről kevés ismerettel rendelkezünk. Neve először 1485-ben fordul elő egy Mátyás király által kiadott oklevélben. Ebben Mátyás az előtte megjelent jász szálláskapitányok - Boldogházáról Zubor - kérésére megerősítette Zsigmond 1428-ban kiadott kiváltságlevelét.²⁰⁶ Egy 1466-ban keletkezett határjárás oklevél is népes jász szállásként említi Boldogházát, ahol ekkor Thamhó György volt a szálláskapitány.²⁰⁷ A török idők előtt Fodor Ferenc számításai szerint 39 család 195 fővel lakta a települést.²⁰⁸

Más jászsági településekkel együtt Boldogháza pusztulása is a török időkben következett be. Eger eleste /1596/ után a források már elhagyott helyként, pusztaságként említik.²⁰⁹ Lakói elmenekültek, s hosszú évszázadokig nem is tértek ide vissza. A termékeny földeket, gazdag legelőket a jászberényiek használták állataik tartására, s a Magyar

²⁰⁴ Ebben a feldolgozásban elsősorban a községgé válás körülményeit próbáljuk érzékeltetni a korabeli dokumentumok bemutatásával. ; Történetéről bővebben: Papp Izabella: Boldogháza története az önálló községgé válásig. In: Évek könyve - Jászboldogháza régen és ma. Szerk.: Konkoly Béláné, Zrupkó Ferencné (Továbbiakban Évek könyve) Jászboldogháza 1996. 19-71. p.; A községre vonatkozó fontos adatokat tartalmaz még: Szabó István - Szabó László: Jászboldogháza. In Adatok Szolnok megye történetéből I. Szerk.: Tóth Tibor Szolnok 1980. 269-273. p.; Jászboldogháza és szövetkezete. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei levéltár, Szakdolgozatok gyűjteménye, 79. sz. é. Jászboldogháza újjászületése és 25 éves fejlődése. 1969. SZML Szakdolgozatok gyűjteménye. 285. sz.

²⁰⁵ Madaras László: Jászboldogháza története a régészeti leletek tükrében. In Évek Könyve 1996. 17. p.

²⁰⁶ Gyárfás István: A jász-kúnok története. III. Szolnok, 1883. 269. p.; Papp I. 1996. 23. p.

²⁰⁷ U.o. 286.

²⁰⁸ Fodor Ferenc. A Jászság életrajza. Bp. 1942. 157. p.

²⁰⁹ Gyárfás I., IV. 1885. 168. p. ; Papp I. 30. p.

Kamara 1667-ben kiadott oklevele alapján Boldogháza pusztá néven hivatalosan is birtokukba került a terület.²¹⁰

1702-ben a Jászkunság részeként Boldogháza is a Német Lovagrend tulajdona lett, s 1745-ben Jászberény 8000 rajnai forintért váltotta meg földjeit.²¹¹ Ettől kezdve alakult ki a berényieknek az a határhasználata, amely Fodor Ferenc szerint még a 19. század végére is jellemző maradt a boldogházi területeken.²¹²

Bedekovich Lőrinc a Jászság híres földmérője 1796-ban készült leírásában a következőket jegyezte fel Boldogházáról: „*Jász-pusztá Jász Berény Várassa Terrénumához dél felé kaptsolva vagyon, Tanyákra felosztva használtatik, a földje termékeny, hajdan Jász Kapitányságnak lakó helye volt, határos éjszokról Jász Berény belső Terrénumával, Jánoshidi Tótkér Pusztával, Jánoshidával, és Alsó Sz. Györgyvel, délről Uj-szászszal, és Szarvassal, napnyugatrul Györgyével, és Szelével, Alsó Sz. Györgyhöz ugyan a Zagyva mellett egy Szögellet belőle ki-szakasztott, része gyakran a Zagyva, és Tápió ki-öntésétől károsítottatik.*”²¹³

A későbbiek során a berényi lakosok már nem csupán nyári legeltetésre használták a boldogházi területeket, hanem a városból kiköltözve állandó lakásokat építettek maguknak. Ez a folyamat különösen a 19. század második felétől gyorsult fel. A térség fejlődésére kedvezően hatott 1873-ban a Hatvan-Szolnoki vasútvonal átadása is.²¹⁴ A népesség számának növekedését jelzi, hogy 1872-ben a berényi tanács már egy állandó tanyai iskola létesítéséről tárgyalt, ennek megépülésére azonban még több mint 20 évet kellett várni. A Barthal Márton helyi lakos által adományozott telken épült első külterületi iskolában 1899-ben kezdődött el a tanítás.²¹⁵ Ugyanebben az évben elkészült az első katolikus kápolna, ahol a tápiói és alsóboldogházi határrészek lakói már helyben gyakorolhatták vallásukat.²¹⁶

1927-ben kápolna épült a csíkosi határrészen is, s ebben az évben kezdeményezték gyűjtést a lakosok a templom építésére. 1930-ban, jelentős részben a helyiek anyagi hozzájárulásával elkészült a katolikus

²¹⁰ SZML Jászberényi oklevelek gyűjteménye. Priv. 41.

²¹¹ SZML Jászkun kerület jegyzőkönyve 1745 - 1755. 21. p.

²¹² Fodor F. 1942. 290. p.

²¹³ Bedekovich Lőrinc: Jászok és Kunok Isméréte, és azok Birtokainak leírása. Irattatott JászApáthi Várossában 1799-ik Esztendőben. In: Tóth János: A Jászkunság helyzete a 18. sz. végén. Jászberény, 1976. 33-34. p.

²¹⁴ Blénessy János: Jászberény életrajza a kiegyezés utáni évtizedekben. Jászberény, 1940. 14. p.

²¹⁵ SZML Jászberény tanácsülési jkv. 1873. 138. p.

²¹⁶ Adatok Szolnok megye történetéből I. 1980. 272. p.

templom a leendő község központjában, melyet Kele István jászberényi apát plébános a Szent Család tiszteletére szentelt fel.²¹⁷

A templomépítés a helyi lakosok első jelentős közös vállalkozása volt, amely fontos összetartó erővé, közösségformáló tényezővé vált. A boldogháziak ugyanakkor más módot is kerestek a társas együttlétekre. A közösségi formák iránti igényük abban is megnyilvánult, hogy az 1920-30-as években sorra alakultak a különböző egyesületek és gazdakörök Boldogháza határrészein. Elsőként 1923-ban a Csíkos tanyai katolikus olvasókör jött létre, a következő évben pedig megalakult a boldogházi kiscgazdakör. 1931-től a Tápióban, Alsóboldogházán, Boldogházán és Sóshidán is olvasókörök, egyletek kezdtek meg működni.²¹⁸ Az egyesületek közös jellemzője a politikamentesség volt. Fő feladatuknak a kulturális és vallási értékek, gazdasági ismeretek közvetítését tekintették. Könyvtárakat hoztak létre, s megalakulásuk után nem sokkal épületet is építettek a körök számára.²¹⁹

A lakosok a közös munkák és élmények - a templomépítés, körök alakítása, vízelvezetés szervezése - nyomán megtapasztalhatták az összefogás fontosságát és egyben eredményességét is. Egyre inkább úgy érezhették, hogy maguk is képesek ügyeik intézésére, s nem kis súllyal vetődött fel az a tény is, hogy az általuk Jászberénynek fizetett adót helyben is jól tudnák hasznosítani. Mindennapi életük során egyre nagyobb gondot jelentett, hogy a legkisebb hivatalos ügy elintézése miatt is Jászberénybe kellett utazniuk, ami az idővesztés mellett komoly költségeket jelentett. A már ekkor is jelentős állattartás következtében jól jövedelmező gazdaságok jöttek létre, a templom megépülése pedig vonzotta a lakosokat a település központja felé. Bár az 1930-as években még mindössze 10-15 lakás volt a mai Petőfi Sándor utcában, számuk az elkövetkező években folyamatosan növekedett.

Mindezek nyomán már az 1930-as években felvetődött az önállóvá válás gondolata. A szervezéshez alkalmas vezetőt is találtak Nagy János személyében, aki jól ismerte nem csupán a helyi, hanem a jászberényi viszonyokat is, hiszen tagja volt a város képviselő-testületének, a boldogháziak körében pedig tekintélyes, elismert gazdának számított.

²¹⁷ Kladiva Imre: A Jászboldogházi katolikus egyházközség története. In: Évek könyve, 1996. 85. p.

²¹⁸ Uo. A település főbb határrészeinek elnevezése: Boldogháza, Csíkos és Tápió volt, melyeken belül használták még a Kutyna, Sóshida és Jakab elnevezéseket.

²¹⁹ A Boldogházi Kiscgazdakör épületében kezdte meg működését az új község hivatali szervezete, a település első utcájában - Petőfi utca - épült fel a Katolikus Olvasókör épület U.o. 88-92.

Ebben az időben azonban Jászberény olyan komoly ellenállást tanúsított, hogy még a szervező munka is akadályokba ütközött. Előfordult, hogy a megbeszélésre érkező gazdákat csendőrök távolították el, a szervezőket pedig megbírságolták.²²⁰ Ezek a tények csak növelték az elégedetlenséget, ugyanakkor a lakosok úgy vélték, hogy Jászberény aránytalanul nagy adókkal terheli a külterületen élőket, miközben a távolság miatt nem részesülhetnek a várost érintő kedvezményekből. Ezáltal újra és újra felvetődött a kiválás gondolata, s továbbra is keresték ennek lehetőségeit.

Az elkövetkező évek azonban nem kedveztek az önállósulási törekvéseknek. A második világháború a boldogháziaknak is fájdalmas veszteségeket okozott. A háború következtében 47 lakos veszítette életét, többen pedig csak évek múlva tértek haza a hadifogságból. A katonai beszállásolás következtében különösen az iskolák épületében jelentős károk keletkeztek, s a gazdaságok eszközeinek, állattállományának nagy részét is elhurcolták.²²¹

Hogy a lakosokban milyen erős volt az önállósulás igénye, jól jelzi, hogy alig néhány hónappal a háború befejezése után már ismét a kiválás szervezésével kezdtek foglalkozni - most már konkrét formában. Ehhez az a körülmény is hozzájárult, hogy Jászberény a háborús jóvátételből aránytalanul nagy összeggel kívánta terhelni a boldogháziakat. Elkezdődött a szervező munka a lakosok között, s 1945. november 17-én már a három területrészt, Tápió, Csíkos és Boldogháza képviselői tartottak közös megbeszélést az önállóvá válásról. Az itt készült jegyzőkönyv tekinthető a községgé alakulás első dokumentumának.²²²

A megbeszélést Nagy János nyitotta meg, majd Konkoly Béla - aki szintén fontos szerepet játszott a szervezésben - ismertette részletesen az önállóvá válás előnyeit, s várható nehézségeit is. A boldogháziak tudták, hogy továbbra is számítaniuk kell Jászberény ellenállására, azonban az itt megfogalmazottakból már igen határozott szándék tükröződik a kiválást illetően. Nagy János és Szörös Vendel az ülésen arra is emlékeztetett, hogy már korábban próbálták az önálló községet megalakítani, *"... azonban a város akkori önző vezetősége ebben a nemes és fáradságos munkájukban mindig megakadályozta, sőt a végén, mikor már másképpen nem tudtak ártani, szét csendőriztették őket, és a megbízott elöljárókat pedig meg is bírságolták."*²²³

²²⁰ Papp I. 1996. 52. p.

²²¹ U.o.

²²² SZML Jászboldogháza község iratai. 40/1946.

²²³ U. o.

Miközben a felszólalók többsége az önállósulás szükségességét hangsúlyozta, a csíkosi terület rész képviselői felvetették, hogy vajon számukra nem jár-e majd hátrányokkal a központtól való távolság. A jelenlévők azzal próbálták meggyőzni őket, hogy alkalmas vezetők megválasztása esetén ez nem fordulhat elő. Az ülésen megválasztották azokat a megbízottakat, akiknek feladata a hivatalos ügyekben való tájékozódás és intézkedés volt. A hat fős küldöttség tagjai azt is vállalták, hogy a község megalakulásáig saját maguk viselnek minden személyi költséget. Elhatározták, hogy a további tennivalókról a Belügyminisztériumtól kérnek felvilágosítást.

Az ülésen jelen volt Mizsei Béla nemzetgyűlési képviselő, aki maga is felajánlotta segítségét a községgé alakulás szervezéséhez.²²⁴

A későbbi dokumentumok arra utalnak, hogy a boldogháziak jól választották ki megbízottaikat, akik gyorsan és eredményesen tevékenykedtek, sikerrel jártak el a különböző fórumokon. Az 1945. december 1-jén tartott újabb összejeövetelen már a belügyminiszternél tett látogatásukról számolhattak be, ahol tájékoztatást kaptak a községgé válás legfontosabb feltételeiről. E szerint a lakosoknak aláírásukkal kellett nyilatkozni arról, hogy akarják-e a tanyarészek az önállóvá válást, s egyben arról is, hogy ehhez külön állami támogatást nem igényelnek. Megfelelő épületről is gondoskodniuk kellett községháza és jegyzői lakás céljaira. A minisztérium tisztségviselői támogatásukról biztosították a boldogháziakat, s segítő szándékuk a későbbi gyors intézkedésekből valóban jól tükröződik.²²⁵

A forrásokból az is látható, hogy mind a megyei, mind a minisztériumi illetékesek egyértelműen a községgé alakulás mellett foglaltak állást. Az olykor a hivatalos kereteken túlmenő, baráti hangú levelek pedig a jó személyes kapcsolatokra utalnak. A boldogháziaknak különösen jó kapcsolata alakult ki az akkori megyei főjegyzővel, Magyarka Ferencsel, aki igen sokat segített a későbbiek során. Az önállósulás ugyanakkor jól beleillett a közigazgatás gyorsabbá, gazdaságosabbá tételét szolgáló akkori elképzelésekbe, melynek nyomán ebben az időben Szolnok megyében több település vált önállóvá.²²⁶

A tájékozódás után a boldogháziak igen gyorsan összegyűjtötték a szükséges aláírásokat, s december 12-én Bibó István miniszteri osztályfőnök már a következő tartalmú levelet küldte a megyei alispánnak: "... Jászberényi megyei városhoz tartozó Boldogháza, Tápó és Csíkos nevű határrészek lakóiból alakult község-szervező bizottság azzal a kérés-

²²⁴ U. o.

²²⁵ Papp I. 1996. 54. p.

²²⁶ Pl.: Szandaszöllős, Kengyel. SZML Jászboldogháza iratai 40/1946.

sel fordult hozzám, hogy a határrészeknek nagyközséggé alakulását engedélyezzem. A Jászberény megyei várostól való szakadást és az önálló községgé alakulást a határrészek lakossága a mellékelt aláírások szerint szinte egyhangúan kívánja. A kérés teljesítése nemcsak az érdekelt lakosság, hanem a közigazgatás szempontjából is teljesen megokoltnak látszik, mert a belterületől lévő igen nagy távolság a helyi közigazgatás végzését még akkor is drágává és nehézkesé tenné, ha a város Boldogházán közigazgatási kirendeltséget létesítene.

Hívja fel Alispán úr Jászberény város polgármesterét, hogy a kérdést sürgősen terjessze állásfoglalással a város képviselő-testülete elé, és azután az iratokat a vármegyei kisgyűlés, valamint az illetékes földmérési felügyelőség véleményével együtt a vármegye főispánja útján 1946. február hó 15-ig hozzám... terjessze fel." ²²⁷

Németh Andor miniszteri osztályfőnök ugyancsak sürgette az önállósulást, ami az alispánnak küldött baráti hangú leveléből is tükröződik.

"Végül arra is kérlek, szigorúan ellenőrizd, hogy Jászberény megyei város a Boldogháza nevű határrész önálló nagyközséggé alakulásának engedélyezését kérő beadványt a Hozzád intézett 360.055/1945. Bm. számú rendeletben előírt határidőn belül tárgyalja le és a képviselő-testületi határozatot Hozzád terjessze fel. Ezt az ügyet aztán légy szíves a legközelebbi törvényhatósági kisgyűlésen letárgyaltatni, és véleményes jelentésed kíséretében a főispán útján ide felterjeszteni." ²²⁸

A fentiekkel kapcsolatban az alispán a március 1-jén adott tájékoztatást, melyből a jászberényiek ellenállása is érzékelhető.

"Jászberény m. városház tartozó Boldogháza nevű határrész önálló nagyközséggé alakulása ügyében a város Polgármesterét utasítottam, hogy az ügyet sürgősen tárgyalassa le a Képviselő-testülettel, s a szükséges iratokkal és térképpel felszerelt határozatot határidőn belül terjessze fel hozzám. A mai napon a Polgármester az ügy elintézésére 3 hónapi halasztást kért, amelyet természetesen nem engedélyeztem, hanem ismételten utasítottam az ügy legrövidebb időn belül leendő elintézésére. Véleményem szerint a városnak kissé fájdalmas az elszakadás, azért igyekszik halasztási kérelmekkel nyújtani az ügyet. Mindez azonban hiábavaló, mert Boldogháza határrészek minden adottsága megvan ahhoz, hogy önálló legyen." ²²⁹

Jászberény városát valóban fájdalmasan érintette a kiválás szándéka, ami nem csupán a jó termőfölddel rendelkező külterület elszakadá-

²²⁷ SZMI Alispáni iratok 3168/1946.

²²⁸ U.o. Ez az iratcsomó tartalmazza a községgé válás legfontosabb dokumentumait.

²²⁹ U.o.

sát, s ezzel az adóbevétel kiesését jelentette, hanem jelentős presztizsvesztést is okozott a városnak. Számára kedvezőbb megoldás lett volna, ha csupán egy közigazgatási kirendeltség létesül Boldogházán. A város képviselő-testülete ezért a kiválás ellen foglalt állást, azzal az indokkal, hogy a feltételek megnyugtató rendezéséhez legalább három hónap szükséges:

*"Jászberény m. város jövője és létérdekei szempontjából ezen területek elszakadása oly nagy fontossággal bír, hogy az előírt törvényes feltételek megnyugtató módon való igazolásának mellőzése nagy igazságtalanság és méltánytalanság lenne Jászberény m. várossal és mintegy 28.000 főnyi lakosságával szemben. Ha valóban népakarat lenne is az, hogy a területek önálló községgé akarnak alakulni, és e népakaratot mintegy 3000 ember képviselné, a másik oldalon népakarat az, hogy a törvényes feltételek mindegyikének megnyugtató módon való megállapítását mellőzni nem lehet, azaz előző előterjesztésben írt módon állapítandó meg a többségi akarat az elszakadás tekintetében ezen népakaratot pedig Jászberény lakosságának megmaradó része mintegy 28.000 lakos képviseli."*²³⁰

A polgármester levelében azt is felvetette, hogy a kérelemhez csatolt aláírások egy része nem hiteles, s ennek volt bizonyos alapja. Bár a lakosok többsége valóban az elszakadás mellett foglalt állást, a csíkosi és tápiói lakosok egy része úgy vélte, hogy számukra hátrányokkal jár majd a központtól való távolság, ezért ők arra vonatkozóan gyűjtöttek aláírást, hogy nem kívánják az önállóvá válást.²³¹ A szervezők biztosak akartak lenni a sikerben, s a boldogháziak ma is emlékeznek arra, hogy ebben az időben „*megnövekedett*” a lakosság száma. Valamennyi korabeli felterjesztésben 3026 fő szerepel, sőt az egyik jelentés 4500 főről tesz említést. Ugyanakkor az 1947-es hivatalos statisztikai adatok szerint a lakosság száma 2431 fő volt.

1946. március 11-én a boldogházi olvasóköri helyiségében a megyei és a jászberényi képviselők jelentségében tartottak tárgyalást az önállósulásról. Magyarka Ferenc vármegyei főjegyző azzal vetette el a berényiek halasztási indítványát, hogy a „*közigazgatási helyzetet nem látja alkalmasnak a néphangulattal szemben arra, hogy a fenti 90 napos határidő megadassék.*” Azt is hozzátette, hogy a „*községgé alakulás immár több éves kívánsága a megjelenteknek.*”²³²

A főjegyző véleménye bizonyára döntő súllyal esett latba a vármegyei kisgyűlésen is, amely 1946. április 11-én hasonló értelem-

²³⁰ SZML Alispáni iratok 3168/1946.

²³¹ SZML Jászboldogháza község iratai 40/1946.

²³² U.o.

ben határozott. Mint a jelenlévők megfogalmazták, a tanyarészek önálló községgé alakulását méltányosnak és jogosnak tartják, a községgé váláshoz a törvényes feltételek biztosítottak, "s úgy a célszerűségi, mint a közigazgatási érdekek szempontjából a nagyközséggé alakulás előnyösnek mutatkozik". Határozatukat ezen túl a következőkkel indokolták:

*"Megállapította a törvényhatósági kisgyűlés, hogy a nagyközséggé alakulást a Boldogháza, Csíkos és Tápió tanyarészek lakosainak nagy többsége s a helyszíni tárgyaláson megjelentek egyöntetűen kívánják, s kérelmezők az önállósítandó tanyarészek mintegy 10.000 kat. holdat kitevő területéből 7.160 kat. holdat képviselnek, s így az önállósítandó tanyarészek állami egyenes adójának felénél nagyobb részét fizetik. Az önállósítandó tanyarészek területén mintegy 500 családi házban cca 3000 lélek lakik állandóan, akik közül az előljárói és egyéb tisztségviselői állások betölthetők lesznek. A község háza hivatalos helyiségei részére megfelelő épület rendelkezésre áll, temploma, 3 iskolája, olvasóköre és vasútállomása van, s területe cca. 10.000 kat. hold."*²³³

A kisgyűlés határozatát eljuttatták a Belügyminisztériumba, ahonnan 1946. június 29-i keltezéssel érkezett meg a Boldogháza további sorsát meghatározó fontos dokumentum, a következő tartalommal:

*"Jász-Nagykun-Szolnok vármegye közönségének
Szolnok*

A vármegye törvényhatósági kisgyűlésének és Jászberény megyei város képviselő-testületének meghallgatása után - figyelemmel a kisgyűlés javaslatára is - a Jászberény megyei városhoz tartozó Boldogháza, Csíkos és Tápió nevű tanyarészek önálló nagyközséggé alakulását a 4330/1945. M.E. sz. rendelet 8. paragrafusa alapján elrendelem. Az új község jellege szervezeti szempontból: nagyközség.

Az új község neve ideiglenesen: Boldogháza. Végleges nevét az 1898. IV.t.c. 2. paragrafusa értelmében a község és törvényhatóság meghallgatása után fogom megállapítani.

A községgé alakulás végrehajtásának időpontját az 1946. évi július hó 1. napjában állapítom meg.

Boldogháza község alkalmazottainak létszámát a tényleges igazgatási szükségleteknek megfelelően, a legmesszebbmenő takarékoság szem előtt tartásával kívánom megállapítani.

Ezúton hívom fel a vármegye alispánját, hogy a létszám megállapítása ügyében 15 napon belül hozzám tegyen indokolt előterjesztést. Az állások betöltésénél annak idején figyelemmel kell lenni az 1030/1945.

²³³ SZML Alispáni ir. 13741/1946.

M.E.sz. rendelet 20. paragrafusában foglalt rendelkezésekre. Ugyancsak tekintettel kell lenni arra, hogy Jászberény m. város tisztviselőinek létszáma Boldogháza község kiválása után a csökkent lakosság és a terület arányában csökkentessék.

A vármegye alispánja gondoskodik arról, hogy az új nagyközség megalakulása folytán az Anyakönyvi Utasítás 4. paragrafusa értelmében szükséges intézkedések foganatosíttassanak.

Boldogháza község önkormányzati testületi szerveit a 1030/1945. M.E.sz. rendelet 1. fejezetében foglaltaknak megfelelően meg kell alakítani. A megalakult képviselő-testület megalkotja a község szervezési szabályrendeletét, gondoskodik az 1030/1945.M.E.sz. rendelet 2. fejezetében foglaltaknak megfelelően az önkormányzati tisztségek betöltéséről és javaslatot tesz a község végleges nevének megállapítására.

E rendeletem egyik példányát Boldogháza község szervezési szabályrendeletéhez fűzve, a község irattárában kell megőrizni.

A községgé alakulás végrehajtásáról hozzám annak idején jelentést kell tenni.

Budapest, 1946. évi május hó 29-én.

A miniszter rendeletéből:

Bibó István sk.

miniszteri osztályfőnök." ²³⁴

---

²³⁴ SZML Jászboldogháza község iratai 40/1946.

Magyar belügyminiszter		Tárgy: Jászberény megyei városokhoz tartozó Boldogháza, Csíkós, Tápó tanyarészek nagyközséggé alakulása.	
1945	44/11.20CS08		
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye Alispánjának			
S z o l n o k.			
Jászberény megyei városokhoz tartozó Boldogháza, Tápó és Csíkós nevű határ- részek lakóiból alakult község-szervező bizottság kizárólag a kérelemmel fordult hozzá, hogy a határrészeknek nagyközséggé alakulását en- gedélyeszen. A Jászberény megyei várostól való szakadást és az ön- álló községgé alakulást a határrészek lakossága a mellékelt aláírás- ok szerint szinte egyhanguan kívánja. A kérs. teljesítése nem- csak az érdekelt lakosság, hanem a közigazgatás szempontjából is teljesen megokoltnak látszik, mert a belterülettől levő igen nagy távolság a helyi közigazgatás végzését még akkor is drágává és ne- hézessé tenné, ha a város Boldogházán közigazgatási kirendeltséget létesítene. Hívja fel Alispán ur Jászberény város polgármesterét, hogy a kérdést sürgetően terjessze állásfoglalás céljából a város képví- selőtestébe elé és azután az iratokat a vármegyei kiigazítás, va- lamint az illetékes földmérési felügyelőség véleményével együtt a vármegye főispánja útján 1945. február hó 15-ig hozza a 4330/1945. M. E. sz. rendelet 8. §-a alapján döntést. Véget terjesse fel, a község- gé alakulandó terület északi határvonalát az idem mellékelt térképész- let tünteti fel. Felterjesztésében tüntesse fel Alispán ur a község- gé alakítandó terület kat. helyrajzi számait.			
Budapest, 1945. évi december hó 12.			
A miniszter rendeletéből:		dr. Bibó István s.k.	
		miniszteri osztályfőnök.	

Bibó István levele

A boldogházaiak őszinte örömmel fogadták a leiratot, hiszen több évtizedes kívánságuk vált ezzel valóra. Ugyanakkor a jászberényiek még a miniszteri leirat után sem törődtek bele a kiválásba. A tápói és csíkosi lakosok egy részének hasonló vélekedése jelentett alapot ahhoz, hogy ismét a Belügyminisztériumhoz forduljanak. Felterjesztésük nyomán a belügyminiszter úgy rendelkezett, hogy "...Boldogháza, Csíkós és Tápó határrészek nemzetgyűlési választói joggal bíró, állandóan kintlakó lakosainak véleménye a nagyközséggé alakulás ügyében megkérdetessék."²³⁵ A június 16-ára elrendelt népszavazáson a lakosok túlnyomó többsége újra az önállósulás mellett foglalt állást. Ezt már a berényi képviselő-testület is kénytelen volt tudomásul venni, s 1946. július 7-én az újonnan alakult község képviselő-testülete megtarthatta alakuló ülését.

Miközben Jászberénnyel folytak a vitás ügyek, a forrásokból az látható, hogy a boldogházaiak biztosak voltak a számukra kedvező döntésben. Min-

²³⁵ U.o.

dent megtettek annak érdekében, hogy a községgé válás adminisztratív teendőit minél előbb megfelelően előkészítsék. Ennek során igen sokrétű szervezési feladatot kellett elvégezniük, ami az alispánnak a járási főjegyzőhöz küldött leveléből is jól látható: *"...felhívom, hogy haladéktalanul intézkedjék az iránt, hogy az újonnan alakult nagyközségben a függetlenségi frontba tömörült pártok és szakszervezetek bevonulásával a Nemzeti Bizottságot azonnal alakítsák meg. Ezután ...a községi képviselő-testület megalakítása iránt intézkedjék, s egyben a községi bíró megválasztását is ejtse meg. A képviselő-testület megalakítása után haladéktalanul gondoskodjék arról, hogy a törvénybíró, pénztárnokot, közgyámot és annyi esküdtet, ahányat a megalakítandó községi szervezési szabályrendeletben a nagyközség tervbe vett, a községi képviselő-testület mielőbb megválassza."*²³⁶

Fontos teendő volt még a község végleges nevének megállapítása, a Jászberényvel kapcsolatos anyagi jellegű kérdések rendezése, s a község szabályrendeletének elkészítése is. A fenti feladatok egy részét a boldogháziak közben már maguk megszervezték. Megalakult a Nemzeti Bizottság, a pártok pedig - melyek egy része ez év tavaszán jött létre - döntöttek arról, hogy kiket fognak delegálni a képviselő-testületbe.

Az 1946. július 7-én megtartott első ülésen sor került az előljárók megválasztására is. A bírói tisztségre Nagy Jánost és Konkoly Bélát jelölték, akik mindketten igen sokat tettek a községgé válás érdekében. A titkos szavazás alkalmával Nagy János 20, Konkoly Béla pedig 12 szavazatot kapott, a község előljáróit pedig közfelkiáltással választották meg, az alábbiak szerint:²³⁷

Főbíró: Nagy János

Törvénybíró: Konkoly Béla

Közgyám: Gál István

Pénztárnok: Almási Péter

Esküdtek: Szőrös Vendel, Pócz Benedek, Eszes István, Nyitrai József.

A község ekkor megválasztott vezetősége több szempontból is a valódi értelmében vett önkormányzat volt. A lakosok közös összefogással, saját erejükből önálló községet hoztak létre, s felsőbb utasítás nélkül, maguk közül választották meg az általuk tisztelt előljáróikat. Ma is elismerésre méltó, ahogyan a közigazgatási gyakorlattal egyáltalán nem rendelkező tisztségviselők igen rövid időn belül, rendkívüli feladatokat megoldva működő hivatali szervezetet - egy új községet hoztak létre.

A képviselő-testület első számú határozatával a község végleges nevének megállapításáról döntött. Egyhangúlag elfogadták Nagy János

²³⁶ U.o.

²³⁷ SZML Jászboldogháza Képviselő-testületi jkv. 1946. 1-3. p.

főbíró javaslatát, mely szerint Boldogháza végleges nevét „Jászboldogháza” névben kérjék megállapítani. A Belügyminisztériumhoz küldött kérelmükben ezt a következőkkel indokolták:

„Boldogháza község tiszta jász település, lakosai tősgyökeres jászok, határa Jászberény város határától szakadt le, ezért ragaszkodik a történelmi tradíciókhoz és "jász" mivoltát a község nevében is kifejezésre kívánja juttatni... A "jász" jelző felvételét indokolja az a körülmény is, hogy Heves megyében van egy Boldog község, ezért a két község összetévesztését elkerülendő helyes lesz a „jász” jelző alkalmazása.”²³⁸

A felterjesztésből jól tükröződik a fiatal községnek a hagyományokhoz való ragaszkodása. A Belügyminisztérium válasza 1947-ben érkezett meg, melyben a község végleges nevét Jászboldogháza névben állapította meg. Ebből az alkalomból Magyarka Ferenc meleg hangú levélben köszöntötte az új község elöljáróságát.²³⁹

**„JÁSZBOLDOGHÁZA nagyközség
IGEN TISZTELT ELÖLJÁRÓSÁGÁNAK!**

A község végleges nevének megállapítása alkalmával kívánok a község egész lakosságának és elöljáróságának minden jót.

Adja a Magyarok Istene, hogy az a harcos és építő szellem, mely a község megalakulását is eredményezte, ezután is tulajdona maradjon ennek az ősi jász törzsön hajtott fiatal virágzó ágnek.

Kívánom, hogy JÁSZBOLDOGHÁZA megbecsült és szeretett elöljáróságának bölcs vezetése alatt, a fokozatos fejlődés útján mutasson példát ne csak az összes jász, de az összes újonnan alakult községek között is, mert szeretnék mindenkor büszke lenni arra, hogy a boldogháziak évtizedes községalapító törekvését az igazi demokrácia szellemében, szerény erőmmel és tehetséggemmel a megvalósuláshoz hozzásegíttem.

Isten áldja és Isten éltesse a legfiatalabb, de legízmosabb jász nagyközséget.

Szolnok, 1947 évi július hó 9. napján.

Magyarka Ferenc /sk./

*a.d. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye
főjegyzője, törvényszéki bíró.”²⁴⁰*

A főbíró válaszában köszönetet mondott a főjegyzőnek a község megalakításához nyújtott jelentős segítségéért, amit jegyzőkönyvben is megörökítettek. Levelét ezekkel a szavakkal fejezte be: *„Igéjük Bíró úrnak, hogy az új községet abban a szellemben fogjuk vezetni és fejlesz-*

²³⁸ SZML Jászboldogháza község iratai, 40/1946.; Papp i. 1996. 61.p.

²³⁹ SZML Jászboldogháza község iratai, 1599/1947.

²⁴⁰ U.o. Papp I. 1996. 61. p.

teni, melyben Bíró úr ideális szemszögből nézve gondolta, hogy mindig méltó legyen a község arra a bizalomra és támogatásra, melyet megalkulásakor a felettes hatóságtól előlegül kapott."

Az újonnan alakult község vezetése ezért valóban mindent megtett. Első éveit igen nehéz körülmények között kezdte a település, hiszen a háborús károk szinte minden gazdaságot súlyosan érintettek. A családok közül többen gyászolták elesett hozzátartozóikat, sokan pedig csak évek múltán tértek vissza a hadifogságból. A nehézségeket fokozta az 1945-46-os szárazság és aszály is, s Jászberénytől való kiválás anyagi feltételeinek rendezése is komoly feladat volt annál is inkább, hiszen adóból csak 1947-től számíthatott jövedelemre a község. A hivatali szervezet a Kisgazdakör épületében kezdte meg működését, melyet 5 évre bérbe vett a kisgazdaktól. Visszaadásra sosem került sor, hiszen az egyesületeket, köröket az 1948-50-es években belügyminiszteri rendelettel feloszlatták.²⁴¹

A község korabeli állapotáról bizonyos képet kaphatunk egy 1946-os évről készült statisztikai kimutatásból.²⁴²

A lakosság száma 1946-ban: 3026 fő

Foglalkozás szerinti megoszlásuk:

Óstermelő:	2905 fő
Iparos:	20
Kereskedő:	3
Közlekedési alk.:	50
Közszolgálati alk. :	11
Napszámos:	22
Nyugdíjas:	10
Házi cseléd:	5

Nemzetiségi megoszlás: 100 %-ban magyar.

Birtokmegoszlás:	Földreform előtti	Földreform utáni
0-2 kh	20 tulajdonos 30 kh	20 tulajdonos 30 kh
2-5 kh	30 tulajdonos 108 kh	41 tulajdonos 163 kh
5-10 kh	105 tulajdonos 798 kh	120 tulajdonos 938 kh
10-30 kh	136 tulajdonos 2490 kh	191 tulajdonos 3065 kh
30-60 kh	120 tulajdonos 3608 kh	110 tulajdonos 3283 kh
60-100 kh	11 tulajdonos 800 kh	6 tulajdonos 480 kh
100 kh-n felül	1 tulajdonos 125 kh	

Művelési ágak szerinti megoszlás:

Szántó:	5355 kh

²⁴¹ Papp I. 1996. 64. p.

²⁴² SZML Jászboldogháza község iratai 48/1947.; Papp I. 1996. 61-62. p.

Szőlő:	28 kh
Erdő:	30 kh
Rét:	1435 kh
Legelő:	773 kh
Terméketlen:	338 kh

1946. évi terméseredmények:

Búza:	4 q
Rozs:	3,5 q
Árpa:	3,5 q
Kukorica:	6 q

	Állatállomány:		
	Háború előtt	Háború utáni	Háborús veszteség
Tehén	538 db	388 db	150 db
Juh	530	297	233
Sertés	1450	910	546
Ló	250	96	154

Ezekkel a feltételekkel indult tehát az új község élete, s a korabeli jegyzőkönyvek jól tükrözik a kezdeti nehézségeket csakúgy, mint azokat a legfontosabb intézkedéseket, melyeket elsőként hozott meg a testület. Az 1946. szeptember 2-i képviselő-testületi ülés napirendi pontjaiból is látható, hogy milyen jelentős kérdésekben kellett dönteniük az előljárási tagjainak:

1. *Jászberény várostól való elválás anyagi ügyeinek tárgyalására bizottság kiküldése.*
2. *Jászberény felé vonatpár beindítás kérelmezése.*
3. *Heti piac engedélyezésének kérelme.*
4. *Körorvosi szolgálat rendezésére előterjesztés.*
5. *Körállatorvosi szolgálat rendszeresítésére előterjesztés.*
6. *Postahivatal felállításának kérelmezése.*
7. *Ingatlan vagyonátruházási illetékről szabályrendelet alkotása.*
8. *Helyhatósági engedély-díjakról szabályrendelet alkotása.*
9. *Közhirdetésekről szabályrendelet alkotása.*
10. *A Baranyi testvérek templom melletti 20 kat.hold földjének bérbérvétel.*
11. *Iskolák tatarozására államsegély kérelmezése.*
12. *Községi előljárók és szegődményesek kiküldetési díjainak szabályozása.*
13. *Községi előljárók tiszteletdíjának megállapítása.*
14. *Községi kézbesítők díjazásának megállapítása.*
15. *Ideiglenes takarító fizetésének megállapítása.*
16. *Községi fuvarozás rendszeresítésére előterjesztés.*

17. A közgyűlés napjáig érkező beadványok és felsőbb hatósági rendeletek tárgyalása." ²⁴³

Ezekkel az intézkedésekkel Jász-Nagykun-Szolnok megye legfiatalabb községe megkezdte önálló életét, s a sokáig pusztaként, majd tanyavilágként számontartott település lakói saját kezükbe vették ügyeik intézését, sorsuk alakítását.

Néhány év múlva a politikai változások itt is számos családot érintettek fájdalmasan: így amikor tekintélyes gazdákat - köztük a község főbíróját - osztályidegennek minősítve súlyosan bántalmazták, vagy amikor a beszolgáltatás aránytalan terhei nyomán sokan az utolsó állataiktól is kénytelenek voltak megválni, később pedig a tsz-szervezés nyomán számos jól működő magángazdaságot kellett egyik napról a másikra felszámolni.

A lakosok azonban szorgalmuk, kitartásuk nyomán a megváltozott körülmények között is olykor kiemelkedő eredményekre voltak képesek. A község-szervezés során tapasztalt összefogás a későbbiekben is jellemző maradt egy-egy nemes ügy érdekében. Így épülhetett meg a község strandja, sok-sok kilométer járda vagy a gyógyszertár épülete. A lakosok munkája nyomán a mai Jászboldogháza rendezett, otthonos kis település képét mutatja, amiről az ide látogatók is elismeréssel szólnak.

S bár az 50 évvel ezelőtti események Jászberénnyel szemben bizonyos ellenérzést keltettek, az idők során ennek hatása nem vált meghatározóvá. A legtöbb boldogházi lakosnak ma is él ott rokona, családtagja, hozzátartozója, akik kölcsönösen gyakran látogatnak el egymáshoz. S mivel korábban a helyiek többségének Jászberényben is volt háza, ahová idős korában beköltözhetett a tanyavilágból, a boldogháziak szóhasználatában a „hazamenni” ma is annyit jelent, mint Jászberénybe utazni.

---

²⁴³ 1949-ben a Boldogházáról éjszaka elhurcolt gazdák - Berkó Ferencné kérésére - Magyarka Ferenc közbenjárásának köszönhetően szabadultak ki a szolnoki rendőrségről. Nagy János főbíró azonban a bántalmazás következtében súlyosan megbetegedett, s ez vezetett később a halálához. (Berkó Ferencné szolnoki lakos közlése).

JELEN ÉS JÖVŐ

Boros Dezső – Pethő László

A SZERENCSES VEGYÉSZPROFESSZOR – Interjú Holló János akadémikussal –

- Te sok régi ismerősöd szerint tősgyökeres berényinek tartod magad, pedig Szentesen születél.

- Az csak véletlen. Anyai és apai ágon is régi berényi család vagyunk. Apai ágon vasutas család vagyunk. Apai nagyapám is vasutas, sőt vonatvezető volt, tragikus körülmények között halt meg. Téli hóvihárban szállt le a mozdonyvezetőnek segíteni és hirtelen két kocsi közé került, amik összenyomták. Ennek ellenére édesapám is vasutas, pontosabban vasúti mérnök lett, de mivel Berény mellékvonal, Szentesre került. Ezért születtem én és Andris öcsém is ott. Amikor a húszas évek bélistázása miatt apámat nyugdíjba küldték, visszajött Berénybe. Feri öcsém - aki állatorvos, az Állatorvosok Lapjának főszerkesztője, egyetemi tanár - már Berényben született. Anyai ágon is régi berényi család vagyunk. Anyai nagyapám, Mandl Móric volt az első egyike, akik a homoki szőlőtermesztést meghonosították. Nagykáta felé a neszúri szőlők telepítését ők kezdték. Gyerekkorom nagy része a szőlőben telt, a nyári szabadságot rendszeresen kint töltöttük és csak a vakáció végén jöttünk be a városba.

- Tehát egy mezővárosi paraszti milió határozta meg a neveltetésedet.

- Paraszti és polgári elemek egyaránt megtalálhatóak voltak a család életvitelében. Különösen fontosnak tartották például az idegennyelvek ismeretét. Gyerekkorunktól kezdve tanultunk nyelveket. Ez valahogy benne volt a családban, ezt mindenki lényegesnek tartotta. Anyai nagyanyám zsolnai volt, ahol németül beszéltek. Bennünket gyerekeket Berta "Fräulein", Pap doktor későbbi felesége tanított németül. Akkor

nem lehetett külföldre menni, pénzünk sem volt, de egyszer járt nálunk egy bécsi cseregyerek. Ugyanakkor Jászberényben emigrációban élő egykori cári gárdatisztektől franciául is kezdtünk tanulni. A cári udvarban francia volt a hivatalos nyelv, ezért ők tökéletesen beszéltek franciául.

- A nyelvtanulási igény egy zsidó család követelménye volt?

- Berény egész polgársága hasonlóan gondolkodott. A mi családkban hozzátették még: ha nem tanulsz rendszeresen, nem mehetsz egyetemre. A gyerekkoromban megtanult nyelvek egész életem során elkísértek, segítettek előrehaladásomat. Egyetemista korunkban még a német volt a tudomány nyelve, szakkönyveink is mind németek voltak. A háború után a helyzet megváltozott. A németet egyre kevésbé használták, a francia pedig szinte teljesen kiszorult. Amikor az ötvenes évek közepén professzorként először voltam Németországban, addigra sok mindent elfelejtettem, hiszen hosszú idő óta nem volt gyakorlatom a németben. Akadémiai támogatással kimentem egy kongresszusra. Kint felhívtam az engem meghívó német professzort, de egy szavát sem értettem a telefonban. Ennek ellenére, anélkül, hogy később egy szót is tanultam volna, újra belejöttem a németbe. Kongresszusokra jártam, fokról-fokra előjöttek a gyerekkoromban tanultak. Ma sem tudok olyan fáradt lenni, hogy ne tudjam magam németül jól kifejezni.

Ugyanígy jött vissza a francia is. A negyvenes évek végén sörgyári mérnökként küldtek ki egy francia kongresszusra. Elfogadták egy közleményemet, még miniszteri dicséretet is kaptam érte. Az ötvenes évek közepétől, először jórészt francia tudásom miatt, állandó kapcsolatban vagyok egy nagy nemzetközi szervezettel, amelynek hosszú ideje én vagyok az elnöke.

Azóta azonban az angol nyelv lett egyre inkább egyeduralkodó a tudományban. Ezért a gyerekkori nyelvtanulás után felnőtt fejjel tanultam meg angolul, amit elég jól, de érezhető jászberényi akcentussal beszélek.

- Térjünk is vissza Jászberénybe. Hol laktatok, hogyan telt a gyerekkorod?

- A Bercsényi utca 55. szám alatti nagy szürke mészkőház volt a miénk a Nagytemplom után a második utcában. Áll még a ház, most valami elektromossági üzletet nyitottak benne, nagy kapu van rajta. Nagy udvarunk volt, ahol futballoztunk, játszottunk.

Rengeteget olvastunk. Volt egy Dezső nevű ügyvéd nagybátyám, aki csodálatos könyvtárral rendelkezett. Kiváló művészettörténeti és szépirodalmi könyvei voltak. Ha egy modern könyv megjelent, az nála feltétlenül megvolt, mert azt megkaphatta a berényi könyvesboltban. Rendszeresen el is beszélgetett velünk az olvasottakról.

Később kijártunk a Bathó kertbe úszni és teniszezni. A nyarakhoz hozzátartozott a berényi gimnázium cserkészcsapata. Egész kisgyerekkoromtól cserkész voltam. Először Vajtai István tanár úr volt a parancsnok, aki később Szegeden lett némettanár, később pedig Kovács István, a gimnázium hittantanára. Általában a Tisza mellett, vagy fent a Mátrában táboroztunk. Még egyetemista koromban is visszajártam a volt gimnáziumom cserkész táborába. Nagyon sokat jelentett számomra a gyerekekkel való kapcsolat, a baráti kör, a tábortűz melletti éneklés. Nagyon szerettem ezeket a táborokat, nagyon kellemes emlékek maradtak számomra.

- Milyen egyéb emlékeid maradtak a gimnáziumról? Mit adott Neked az alma mater?

- A gimnázium nagyon magas színvonalú intézet volt. Ott volt például Borsányi József, a franciatanár. A Sorbonne-on végzett és csak franciául beszélt velünk. Később Vajda Mihály lett a franciatanár, de ő engem már nem tanított. Ő ma a tudomány doktora, az Akadémia közgyűlésein szoktam vele találkozni. Csodálatos ember volt Gergely Adolf. A tanár úr által vezetett szakkörben, az Aerokörben, kis repülőgép modelleket csináltunk, néha versenyt is nyertünk velük. De talán nem is ez volt a lényeg, hanem az, hogy így megismertük a repülés fizikai törvényeit és ennek a matematikáját. Úgy gondolom, nem kell sokat bizonygatnom, hogy a Műegyetemen milyen fontos tárgyak a matematika és fizika. Nekem alig kellett valamit tanulni, mert olyan erős volt a Gergely által tanított matematika... Korber Ernő tanár úr a református templom melletti házában valóságos botanikus kertet csináltatott velünk. Minden feladatot nekünk, diákoknak kellett végezni. Így megtanultuk a rendszeres munka jelentőségét és így szerettük meg a természetrajzot.

Rendkívül színvonalasan működött az önképzőkör, sok vidám emlékem is van innen. Nem felejttem el, a Herczeg Ferenc 70. születésnapjának tiszteletére rendezett díszülés előkészületeit. Plakátokat rajzoltunk, melyeket különböző kirakatokba tettek ki. Én is rajzoltam egyet és Aba Novák fia, Erdélyi Sanyi bírálta el. Megállapította, hogy "Messziről tetszetős, de közelebbről kiderül, hogy bizony nem egy rajz tehetség."

A gimnáziumnak nagyszerű könyvtára volt, délutánjaim nagy részét ott töltöttem.

Mindezekből kiderül, hogy számtalan kedves emlék köt a berényi gimnáziumhoz. Kivéve a tornaórákat. Tériszonyom volt és van is, és a bordásfalra felmászni számomra egy kínszenvedés volt. Atletizálni viszont szerettem, nagyon jó futó voltam. Az október 6-i kegyeleti stafétánál az utolsó években mindig én voltam az utolsó futó a váltóban, ami nagy kitüntetésnek számított. De a többi sportban bizony nagyon ügyetlen voltam.

- Hogyan alakult további pályafutásod? - Akkoriban már sem az egyetemre kerülés, sem a bennmaradás nem volt egyszerű. Minek köszönheted végül, hogy ilyen nagy ívű karriert tudhatsz magad mögött?

- Sok véletlen és szerencse is közrejátszhatott ebben a karrierben. Kitűnő tanuló voltam, így szinte az egész város megmozdult, hogy bekerülhessek a Műegyetemre, hiszen a numerus clausus miatt egyáltalán nem volt biztos a bejutás. Antal István volt akkor az országgyűlési képviselőnk, aki egyébként a Sztójay-kormány minisztere is volt. Ő is mindent elkövetett azért, hogy bejussak. Bekerülésem után végig versenyt futottam az idővel. Kezdődtek a munkaszolgálatok, éreztem, ha nem végzek időben, nem lesz diplomám. Az első két esztendőben így semmi mást nem csináltam csak tanultam. Minden vizsgám jól sikerült, a szigorlatokat is időben letettem. 1940-ben az erdélyi bevonulás idején engem is behívtak, hiába volt meg az egyetemi halasztási engedélyem. Fél évet elvesztettem, de el lehetett intézni az egyetemen, hogy később vizsgázzak. Egy jászberényi tábornok, Selyem Dezső, telefonálgatott az érdekeltségemben a tanulmányi halasztás ügyében, így január közepén leszereltem. A megkapott engedély értelmében egyszerre végeztem el a hetedik és nyolcadik félévet, minden vizsgát letettem. A laborgyakorlatokat külön teljesíthettem, nyáron pedig elkészítettem a szigorlati dolgozatomat. Rövidre fogva, huszonkét éves koromban diplomáztam.

Mit köszönhetek az egyetemnek? Ha nem lettem volna egyetemista, a századommal együtt rögtön kivittek volna Ukrajnába. Erről annyit még, hogy közülük alig egy-két ember jött csak haza. Ráadásul időben végezhettem, ami óriási dolog volt. Akkor a vegyészmérnöki volt a legdivatosabb pálya, hiszen felfutóban volt a magyar gyógyszeripar és a vegyipar. Így alapozódott meg a későbbi szakmai pályafutásom.

- Az egyetem befejezése után viszont életed legkritikusabb és legnehezebb időszakát követte.

- Állandó állásom nem volt. Mezőgazdasági üzemekben, vegyiparnál voltam alkalmi szaktanácsadó. '42-ben ismét behívtak munkaszolgálatra. Megint szerencsém volt, mert mérnökként rögtön irodába kerültem. Gépelni ugyan nem tudtam, de én lettem a géhá (gazdasági hivatal) nemhivatalos főnöke. Itt megtanultam adminisztrálni, ami később, mint vezetőnek nagyon jól jött. Velem együtt szolgált Kádár János Mária (a felvidéki származású később Jan Kadar néven világhírűvé lett Oscar-díjas filmrendező), akivel igen kiegyensúlyozott légkört teremtettünk. Arra törekedtünk, hogy ne csak az irodistáknak, hanem mindenkinek egyformán legyen lehetősége szabadságra menni. Így a körülményekhez képest elfogadható volt a légkör. Szálasi hatalomra jutása után pár héttel megszöktünk. Következett a hamis papírokkal való bujkálás, amit kissé megkönnyített, hogy a katonai adminisztrációból értettem a papírokhoz. Az általam hozott papírokat az ellenállási mozgalom is felhasználta.

- *Öcséd, a mártírhálált halt Holló András aktív részese volt ennek a mozgalomnak. Családod többi tagja is áldozatául esett a szörnyűségeknek.*

- Andris öcsém a Görgey zászlóaljban, a fegyveres ellenállásban vett részt. Statáriális bíróság ítélte halálra tíz társával együtt. Állítom, nem volt kommunista, még ha később azt is próbálták csinálni belőle... Akkoriban minden tisztességesen gondolkodó ember a nyilas világ ellen volt. Feri öcsém, két unokatestvérünk és egy nagybátyám túléltek a munkaszolgálatot és a deportálást.

A család Berényben maradt többi tagját, szüleimet, nagyanyámat, nagybátyáimat először gettóba zárták, majd Auschwitzba deportálták és megölték. Édesanyám 44 éves volt.

- *A sok szörnyűség után számodra mégis egy rendkívüli karrier következett. Kérünk avass be bennünket ennek néhány állomásába!*

- A mi generációnkban óriási pusztítást végzett a háború, nagyon kevesen maradtunk életben. Az induláskor, a háború után borzalmasan legyengült állapotban voltam. Jan Kadar barátom azt mondta nekem: „Mádárkám, menj házá Berénybe, hozd rendbe mágád, utána meglátjuk, mit fogsz csinálni.” Négy év után először mentem Berénybe. Az elhagyott szőlők kezelésével próbálkoztam, beindítottuk a borászatot is. 1946. elején híre jött, hogy mérnököt keresnek a Kőbányai Sörgyárba; jelentkeztem és elvállaltam. Nem kis merészség volt ebben, mert a sör-

főzés külön szakma. A gyárban a labor vezetője lettem. Ekkor nyílt lehetőségem komolyan kísérletezni a maláta enzimekkel és így 1947-ben ebből a témából doktoráltam. Ez sokat számított a későbbi karrier szempontjából. A sörmesterek eleinte nem engedtek közel a termeléshez, hiszen én „csak” vegyészmérnök voltam és nem sörfőző. Később azonban békét kötöttünk és jól együttműködtünk a sörmesterekkel, sőt, én lettem a gyár műszaki igazgatója.

- *Akkor még lehetett doktorálni?*

- Igen. Volt egy szlogen, hogy a tudomány a termelésért és a termelés a tudományért. Hívták a gyárak vezető műszaki embereit az egyetemre, hogy tartsanak előadásokat. Engem is hívtak. Egyik alkalommal az egyik professzorom hívott, hogy a termelésben szerzett gyakorlatomat és tudásomat kamatoztassam az egyetemen. Megfogadtam a tanácsát. 1950-ben avattak egyetemi magántanárrá, majd 1952-ben 33 évesen tanszékvezető lettem a Műszaki Egyetem Mezőgazdasági Kémiai Technológia Tanszékén.

Egyéb tudományos elfoglaltságaim is voltak. Alapító főtitkára, később elnöke lettem a Magyar Élelmezésipari Tudományos Egyesületnek, illetve elődjének. Elindítottuk a ma 50. évfolyamánál tartó Élelmezési Ipar című szaklapot, melynek alapító szerkesztője lettem. Bármilyen hihetetlen, már az ötvenes években is el lehetett jutni nemzetközi kongresszusokra. Nyelvi problémáim szerencsére nemigen voltak. Kijutottam Németországba és Franciaországba. Ott kezdtem el nemzetközi tudományos fórumokon szerepelni; a keményítő szerkezetéről, a zsiradékok összetételéről, növényolaj technológiáról értekeztem.

- *Milyen volt a termelés után újra az egyetem?*

- Sok minden ragadt rám a gyárban. Ennek alapján például nem elméleti labor-kémiát tanítottunk, hanem félüzemi körülményeket teremtettünk. Itt arra törekedtünk, hogy a diákok az egyetemen is érzékelhessék az üzemi körülményeket. Ez aztán annyira ismert lett, hogy bécsi diákok jártak hozzánk kötelező gyakorlatra. A gyárakban termelni kell, ott nem lehet a gépekkel játszani. A félüzemben viszont szinte mindent kipróbálhattak a hallgatók. Gyártási technológiákat készítettünk velük, ami szintén új dolog volt. Kis csoportokban tervezték meg különféle élelmiszeripari és biotechnológiai üzemek technológiáját és gazdasági számításokat is végeztek. Kimentek a gyárakba tapasztalatokat gyűjteni, majd az onnan meghívott mérnökökkel együtt vitattuk meg és bíráltuk az elkészült terveket.

Ezeknek az oktatási módszereknek a kidolgozásában valamint egyetemi bevezetésében és a mérnöki szemlélet formálásában nagyon jól tudtam saját korábbi, termelésben szerzett tapasztalataimat hasznosítani.

- Tehát elindult és egyre terebélyesedett az egyetemi karriered. Végül mégis egy akadémiai kutatóintézet igazgatói székébe kerültél.

- 1955 közepétől 1957-ig voltam először dékán a Műegyetemen. Megjegyzem, hogy '56-ig párttag voltam. Hasonlóképpen gondolkodtam, mint sok más haladó nyugati értelmiségi a harmincas évek után, a háború szörnyűségei után ugyanis az elkötelezett baloldaliság nyújtott új reményeket. '56-tal viszont számomra és sokak számára megfordult a világ. Ismeretes, hogy '56 egyik központja a Műegyetem volt, onnan indultak a diákdemonstrációk. Ezért 1957-ben az egész vezetőséget, köztük engem is leváltottak. 1963-ban ismét megválasztottak, és ezt követően kilenc évig voltam dékán. A harmadik ciklus után egyetemi állásom és kutatási területeim megtartásával átkerültem az Akadémia Központi Kémiai Kutató Intézetébe igazgatónak. Az intézetben óriási személyi problémák voltak a vezetők nézeteltérései miatt. Ezért kívülről érkező, elfogulatlan igazgatóval akarták a problémát megoldani. Én alkalmazott kutatással foglalkoztam, így kívülállónak számítottam ebben az elméleti intézetben.

- Mivel foglalkozik ez az intézet, amelyet most már egyértelműen öszszekötnek Veled és munkásságoddal?

- Az itteni munkának három nagy vonulata alakult ki. Egyrészt a szerves-kémiai alap kutatás, ami elsősorban a gyógyszeripar és a növényvédőszer előállítás szempontjából lényeges. Másrészt a fizikai-kémiai alap kutatás, mely a szénhidrogén feldolgozás, a nagyvegyipar számára jelentős. A harmadik ág a makromolekuláris kémia, ami a polimerek előállításánál fontos. Mindezeket elősegíti a nagyműszeres szerkezetkutatás. Ezekben a kutatásokban én menedzserként vettem és veszek részt. Saját tudományos munkám elsősorban a Műegyetemhez köt még ma is. Itt biomérnöki kutatással foglalkozunk, például szennyvíztisztítással és hulladékok hasznosításával, amely iránt állandó nemzetközi érdeklődés van.

A neved immáron Európa-, sőt mi több világszerte jól ismert. Hogyan alakult a tudományos karriered?

- 1967-ben, elég fiatalon, lettem akadémikus, amiben némi szerencse is volt, mert a szóbajóhető új akadémikus jelöltek között sok egymással rivalizáló elméleti kémikus volt, technológus viszont alig. Az öregek jól ismertek,

nemzetközi hírem és különböző német és francia kitüntetésem is voltak már. Így nem okozott különösebb problémát a jelölésem és megválasztásom. Később a lengyel, majd a német és finn akadémia tagja. A hetvenes évek elején tiszteletbeli doktorává avatott a Bécsi Műegyetem, ezt követően pedig a Nyugat-Berlini Műegyetemnek lettem tiszteletbeli doktora. Nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy ezt a kitüntető címet saját alma materemtől is megkaptam. *(Holló professzor kitüntetéseit mellékletünkben soroljuk fel. Szerk. megj.)*

- *Úgy tűnik, nagyon elszakadtál Berénytől. Milyen szálak kötnek ma a városhoz? Mikor jártál itt utoljára?*

- Nem sokkal azután, hogy feljöttem a sörgyárba, a szőlőt elvették. A házat eladtuk, abból sikerült lakást venni Budapesten. 1967-ben meghívtak a gimnázium jubileumára. Emlékezetem szerint akkor jártam utoljára Berényben. Az ötvenes évek elejétől azonban minden évben küldök egy szerény összeget két arra érdemes diák számára. Ezt a jutalmat Andris öcsém emlékére a huszadik századi magyar irodalomból, Gergely Adolf tanár úr emlékére pedig a fizikából legjobb előmenetelt felmutató tanuló kapja.

A gyerekeim ugratnak, hogy nekem nem ebéd az ebéd leves nélkül, és, igaz, ami igaz, ma is a gyerekkoromban megkedvelt berényi ízeket szeretem és keresem. Ha berényi hírt hallok, arra mindig nagyon figyelek. Mindmáig bennem él a város atmoszférája. A korzó. Nem tudom szoktak-e még esténként a platánok alatt sétálni?

- *Köszönjük az interjút.*

* * *

Holló János megtisztelő címei és kitüntetései:

Sigmond Elek díj - 1959

Francia Kutatási és Találmányi Érdemrend parancsnoki fokozata - 1962

Comission Internationale des Industries Agricoles et Alimentares aranyérme 1963

Francia Akadémia Pálmarend lovagi fokozata - 1968

Török Gábor díj - 1969

Bécsi Műszaki Egyetem tiszteletbeli doktora - 1973

Berlin-Charlottenburgi Műszaki Egyetem tiszteletbeli doktora - 1973

Olasz Interpetrol érem - 1973

Kiváló feltaláló (ezüst fokozat) - 1974

Lengyel Tudományos Akadémia Copernicus érme - 1974

Saare érem - 1974

Kiváló feltaláló (arany fokozat) - 1975

Állami-díj - 1975

Nemzetközi Lutéce Akadémia díja - 1978

MTESZ-díj - 1979

Budapesti Műszaki Egyetem emlékérmé - 1982
Chevreul érem - 1986
Normann érem - 1986
Tang Ferenc díj - 1987
Német Tudományos Akadémia külső tagja - 1984
Finn Műszaki Tudományos Akadémia külső tagja - 1984
Consejo Cultural Mundial diplomája - 1987
Lengyel Tudományos Akadémia külső tagja - 1991
Budapesti Műszaki Egyetem tiszteletbeli doktora - 1991
Kertészeti és Faipari Egyetem tiszteletbeli doktora - 1991
Amerikai Olajkémikusok Társaságának kiváló előadási díja - 1992
New Yorki Akadémia külső tagja - 1995

Kiss Erika

FEJEZETEK A JÁSZSÁGI TELEFÓNIA TÖRTÉNETÉBŐL

A telefonfejlesztés 1994 nyarán - amikor e történet megírásának gondolata felmerült - már a megvalósítás fázisában volt, s 1995-96-ban ténylegesen be is fejeződött. Nagyon érdekes azonban az a történet, az út, amíg idáig eljutott az ügy. Rengeteg buktatóval, előre nem látott akadályokkal kellett megküzdenie a 18 jászsági településnek, hogy a telefonfejlesztést megvalósíthassa. Ezt a történetet szeretném most újra felelevenítve az olvasók elé tárni. Jó sorsom úgy hozta, hogy részese lehettem az eseményeknek. Mondhatni belekeveredtem a vitákba, a csatározásokba, a levelezésekbe, a nyilatkozatháborúkba, az olykor elkeseredett és csalódott emberek panaszáradatába. Mindezt szeretném most már az idő távlatából nagyon tárgyyszerűen az olvasók elé tárni. Ez a történet nem minden tanulság nélküli. Az átalakulás keservei, nehézségei, gondolkodásunk, szemléletünk átforgalmazása is nyomon követhető benne. Amit egy írás, egy kisebb tanulmány a történelem morzsáiból megőrizhet, azt meg kell tennie. Márpedig ezek az évek a történelem izgalmas lapjai lesznek egykor.

A kezdetekről

A történetet Jászboldogházán kezdjük. Matók István polgármester még tanácselnök korából őriz dokumentumokat a telefonüggyel kapcsolatban. A Ferenc József korabeli telefonközpontjuk 22 állomást üzemeltetett a faluban. Délután 4-kor, amikor a telefonkezelő munkaideje lejárt, megszűnt a kapcsolat. A beteghez mentőt sem lehetett hívni. A falu azonban maga akart változtatni ezen a helyzeten. A tanács „bespájzolt” 1 millió forintot 1986-ban. Egy alig 2 ezres kis falunak ez az 1 millió forint akkor óriási összeg volt, de telefont akartak. Tárgyaltak többször is a Magyar Posta illetékeseivel. Ekkor ugyanis még a Postához tartozott a távközlés is. A boldogháziak 200 vonalat szerettek volna, erre szánták az 1 milliót. A Posta azonban akkor, ebben a térségben semmilyen fejlesztést nem tervezett. Az 1 millió forintot sem tudta átvenni, hisz ez is példa nélkül álló eset lett volna számukra. Tevékenységüket az előírt tervek és az ehhez kapcsolódó érdekek vezérelték. Nem voltak alkalmasak szervezeten sem, de más tekintetben sem, hogy a terveikbe nem illő települési, vagy előfizetői igényeket teljesítsék.

Boldogházán a rendszerváltás hozta az újabb telefonfejlesztési ügyet. Eszes János agilis, talpraesett, jó szervező és harcedzett kereskedő hírében állott. Felvállalta a telefonügyet. Ráadásul ő az alapítója az MDF helyi szervezetének, ami ekkor használt a telefonügynek is. Kapcsolatai, információi révén megkezdődött a fejlesztés újabb lehetőségeinek felkutatása és a lakosság szervezése. Ez utóbbiakat nagyon nem kellett győzködni. Az ekkori elképzelések szerint 25 ezer forintos csatlakozási díj lett volna, ezt a Posta szakembereivel kalkulálták ki. Ez vonalanként reális díjnak tűnt 1989-ben. Jászboldogházán 184-en írták alá azt a nyilatkozatot, mely a csatlakozási szándékokat dokumentálta. Eszes János hatalmas szervezőmunkáját végül a tanács is támogatta. Tárgyaltak az OTP-vel a lakossági hitelekéről - hisz nem mindenkinek állt a ládafiában a 25 ezer forint -, és a Debreceni Posta Igazgatósággal a megvalósításról (a Jászság ugyanis oda, majd később a MATÁV Debreceni Igazgatóságához tartozott).

Debrecenben előkészítették a terveket, a megállapodási dokumentumokat. A Posta távközlési fejlesztésben illetékes osztályvezetőjével, Dedinszki Lászlóval mindent előkészítettek a többfordulós tárgyalássorozat eredményeként. A faluban 200 telefonvonalat és egy hozzávaló telefonközpontot reméltek. 1989-ben már 4 millió forintot is áldozott volna a tanács, ha a régi telefonközpontot lecserélik és a vonalszámbővítés is megvalósul. Az volt a falu kívánsága 1989 őszén, hogy ez a terv 1990 decemberére valósuljon meg. Boldogházán azt is vállalták, hogy a kiüresedett egykori pártházat átadja a Postának az új telefonközpont céljára. Sőt a 4-5 telefonközpontos dolgozó „tartását” is vállalta volna a tanács annak reményében, hogy így megvalósulhat a tervük.

A Debreceni Postaigazgatóság vezetője, Hegedűs Tibor, 1989. december 1-én kelt levelében az áll, hogy a kis kapacitású LB III/30-as központot CB típusúra cserélnék, s Jászberényhez kapcsolódva 12 csatornás berendezéssel oldanák meg a falu telefonellátását. A helyi hálózat bővítése, egy nyilvános telefonállomás telepítése is szerepel a levélben. A boldogházi - végső soron technikailag nem a legkorszerűbb csak egy "levetett darab", de a korábbinál jelentős előrelépést jelentő - fejlesztés költsége 1989 végén 12 millió 442 ezer forintra rúgott. Ezen felül a 4 telefonkezelő biztosítását a községtől várták el. A levél utolsó mondata így szól: *„Tájékoztatásul közlöm, hogy a terület automatizálására jelenlegi ismereteink szerint csak 1995. után kerül sor.”*

A szerződés aláírására Debrecenbe utazó boldogházi küldöttség azonban Dedinszki László osztályvezetőnek húlt helyét találta. Különböző szabálytalanságok miatt rövid úton leváltották. Matók István polgármester ma is

keserűen emlékszik azokra a pillanatokra, amikor Debrecenben keresték az osztályvezetőt és ott azt sem tudták, hol van Jászboldogháza.

A remények azonban nem hunytak ki. Eszes János az MDF választási sikerét is latba vetve próbálta továbbvinni az ügyet. 1990 tavaszán újabb tárgyalások következtek. Az árak azonban egyre kúsztak felfelé, s a fejlesztés végösszegeként 10-12 millió szerepelt. Megpróbálták, hogy a Jászberény és Jászboldogháza között létező (és 1994-ben még létezett) kétszer 7-es kábelt kihasználva megoldást találjanak. Ezek a vonalak a honvédség tulajdonában voltak, így kivitelezhetetlennek bizonyult az ötlet. 1990 őszére a telefonfejlesztés Jászboldogházán lekerült a napirendről. Ebben az időszakban történt, hogy Magyar Postából kivált a távközlés és megalakult a Matáv Rt., ezzel elkezdődött egy új fejezet.

A jászsági próbálkozásai közül a jászárokszállási sikeréről sem lehetett ebben az időszakban beszélni. A megye északi csücskében, Vámosgyörkhöz, Gyöngyöshöz kanyújtásnyira másfelé kacsintgattak. Heves megye ezen területén a telefonfejlesztés már évekkorábban megvalósult, ezek a települések bekapcsolódtak az országos távhívó hálózatba. Jászárokszállás polgármestere, ki korábban szintén tanácselnök volt, kétfelé kacsintgatott. Miskolc és Debrecen azonban egyaránt bevehetetlen bástya volt és maradt. Heves és Gyöngyös a miskolci távközlési igazgatósághoz, míg a Jászság a debrecenihez tartozott. Nemhogy más körzet, de még más megye is! E két dolog sűrű vasfüggönyként hullt rájuk. S bár más jellegű kapcsolatrendszerében e települések mindennapos összeköttetésben álltak, e téren e határok átjárhatatlannak bizonyultak.

A rendszerváltás hajnalán

Az 1990 őszi helyhatósági választások után valóban új fejezet kezdődött a magyarországi települések történetében. Az új parlament önkormányzati törvénye valós önállóságot biztosított a településeknek. A megye szerepe gyengül, elveszítette korábbi mindenható, újraosztó és osztogató szerepét. Az önkormányzati önállóság azonban nem zárja ki az összefogás lehetőségét. Így, mint az ország más területén is 1990 novemberében megalakul a Jászsági Települések Önkormányzati Szövetsége. A 18 település polgármesterei összeültek, s megvitatták, melyek azok a feladatok, melyeket csak közösen, a Jászság egészének épülésére lehet megvalósítani. Első helyre a telefonhelyzet megoldása került.

Megkezdődött tehát, mostmár közös erővel a lehetőségek felkutatása. A Postából kivált Matáv Debreceni Igazgatóságának vezetője, Bárány Endre és munkatársai Jászberényben tárgyaltak 1991 februárjában. Ekkor már a Matávnak részletes fejlesztési programja volt. Ez a

Matáv berkein belül *faluprogram* néven lett ismert, és a Jászság tekintetében a következőket tartalmazta: „1993 4. negyedévi határidővel 1,32 milliárd forintos költséggel 7800 induló és 22 ezer fővonalú végkapacitással korszerű, digitális kapcsolástechnikával az országos és nemzetközi távhívó hálózatba való bekapcsolódás”. A terv azonban 1993 végéig nem ígért semmit. Első lépésként is csak azt, hogy minden faluban lesz egy olyan nyilvános telefonállomás, mely a crossbar-rendszerhez csatlakozik és visszahívható is. (Ezt meg is valósította a Matáv). Ettől a faluprogram elnevezés is. Az üzleti igények kielégítésére Jászberénybe 1200, Jászapátiba 320 előfizető fogadására alkalmas egységet is ígértek, amelyet természetesen csak a vállalkozások támogatására adták volna.

A jászsági polgármesterek Siklós Csaba miniszternél is próbálkoztak, hátha meggyorsítható a jászsági telefonfejlesztés ügye, mivel az országos átlagnál is kevesebb volt akkor a telefonvonalak száma. Perlaki György, a MATÁV akkori vezérigazgató-helyettese 1991. február 21-én kelt levelében egy ígéretes lehetőséget vázolt fel.

HELYSÉGNÉV	KÖZPONT KAPACITÁS 2000-BEN
Jászladány	960
Jáskisér	960
Jásztelek	Jászberényhez kapcsolva
Jászdózsa	640
Jásziákóhalma	640
Alattyán	320
Jánoshida	640
Jászsószentgyörgy	640
Pusztamonostor	640
Jászfelsőszentgyörgy	320
Jászszentandrás	640
Jászapáti	1800
Jászárokszállás	1500
Jászfényszaru	960
Jászágó	Pusztamonostorhoz kapcsolva
Jászboldogháza	320
Jászivány	Jászapátihoz kapcsolva
Jászberény	9000

A táblázatban vázoltakkal kapcsolatban azonban Perlaki György leírta: „... a fejlesztés várhatóan csak a kilencvenes évek középső harmadában valósítható meg.” Az elképzelés költségét 1991-ben a Matáv 1,5 milliárd forintra becsülte, megvalósítását pedig 1,5-2 év alatt látta teljesíthetőnek. Mindehhez azonban az önkormányzatok, a lakosság és tőkeerős befektetők bevonásával is számoltak, a fejlesztéshez mindenképpen vállalkozási, részvénytársasági formában láttak esélyt.

A jázsági polgármestereknek azonban ez kevésnek tűnt. Ekkor, tehát 1991 tavaszán már köztudott volt, hogy a Matáv világbanki hitellel megkezdheti az országos optikai gerinchálózat kiépítését, mely a hazai távközlést világszínvonalra emeli. Ez azonban olyan óriási munka, s olyan költséges, hogy a Matávnak nemigen jut ereje a települési hálózatok építésére. Ezt feltételezték a jázsági polgármesterek. Az önkormányzati szövetség úgy gondolta, létre kell hozni egy részvénytársaságot, mely a hálózatépítést megvalósítja. (Ilyen megoldásra egyébként a Matáv is gondolt és tett is ajánlatot 91 tavaszán a jázságiaknak!). Ha van hálózat, akkor a Matáv korszerű optikai gerinchálózatára rá kell csatlakozni. Ez a bizonyos gerinchálózat egyébként új irányt szabott a távközlésnek is, ugyanis a Jázságot Nagykáta felől éri el, Jázsberényben pedig ketté ágazik, Jázsapáti, Heves és Szolnok irányába. Aki ismeri a jázságiak történelmét, az tudja, hogy mi csoda nagy dolog az, amikor egyszer az életben valami hamarabb ér el Jázsberénybe, mint a megyeszékhelyre.

Reményteljes kezdetek

A Jázsági Önkormányzatok Szövetsége pályázatot írt ki a térség telefonfejlesztésének megvalósítására. Erre 6 pályázat érkezett. A pályázók a következők: EME Kft., KÉV-METRO, SZKI., POTI, FÁZIS KFT., és a Műszertechnika Rt. A bírálóbizottság a Műszertechnika Rt. ajánlatát fogadta el.

A megvalósulás alapja a térség önkormányzatainak összefogásával és tőkájével létrehozott Jázs-Com Rt., melynek alapítói sorában ott van a megyei önkormányzat is 1 millió forinttal és a Műszertechnika Rt. is. Ők egyben szakmai befektetők, mert tevékenységi körük ekkor már kiterjed a távközlésre is. Konceptiójuk egyedülálló, de az önkormányzatok számára nagyon vonzó. Ráadásul a Matávhoz képest gyorsabb és olcsóbb megoldást kínálnak. A Műszertechnika ebben az időszakban több térségben önkormányzati részvétellel hasonló társaságokat létesít. A Jázságnak is előnyösnek tűnik a Műszertechnikával való együttműködés. Miként lesz így telefon? Erről többet megtudhatunk a Jázsürt újság 1991. nov. 9-én megjelent cikkéből.

Nemcsak a Műszertechnikának jó üzlet

...megkérdeztük a Műszertechnika Rt. Telekommunikációs igazgatóját, Kelemen Antalt, miért üzlet számukra, hogy telefonhálózatot építenek szerte az országban.

- A távközlés mindenhol jó befektetés a világon. A Műszertechnika Rt. éppen 10 éves és magánvállalkozásként már sok tapasztalattal rendelkezik. Megvizsgáltuk a hazai távközlési helyzetet. Cégünket a svéd Ericsson cég kiválasztotta partnerként, szakmai felkészültsége és vállalkozási tapasztalatai okán.

- *Úgy tudom, több területen is megindult a telefonfejlesztésre alakuló társaságok létrehozása. Hol tartanak ebben?*

- A fővárosra is kiterjedő marketing tevékenységünk csupán 3 megyében tűnik egyelőre eredménytelennek. Az első részvénytársaság Berettyóújfalú körzetében alakult augusztusban. Azóta már a nyolcadik góckörzettel is aláírtuk a szerződést. A helyi önkormányzatokkal közösen alapítjuk a részvénytársaságokat, így a fejlesztések sikerében ők is érdekeltek. A falvak - mivel ők vannak nagyon rossz helyzetben - szívesen csatlakoznak, hisz önállóan reális lehetőségük csekély a telefonfejlesztésre.

- *Sokan kérdezik, milyen lesz a Matávval ezután a kapcsolat, hogyan lehet majd telefonálni, ha kétféle rendszer, kétféle szolgáltató működtet telefontársaságokat?*

- A Matávnak is érdeke, hogy tőkeerős cégek beszálljanak a góchálózatok kiépítésébe. A gerinchálózat megvalósítása óriási műszaki és finanszírozási terhet ró a Matávra. A gerinc és góchálózatoknak egymásra utaltságuk miatt együtt kell működniük. Akkor keletkezik haszon, ha kiépül a hálózat és az előfizetők telefonálnak. A Műszertechnika a helyi részvénytársaságokkal együtt épp ezt akarja elérni. A Matávos gerincvezeték 1992-ben kiépül Jászberényig. Az addig elkészülő góchálózat azonnal csatlakozhat rá. Ezt remélhetőleg a hamarosan megszülető távközlési törvény is segíti. A régi és az új telefonvonalak „együtműködése” pedig olyan technikai probléma, melyet mindenhol a világon meg tudnak oldani a szakemberek.

- *A Műszertechnikának miért éri meg a hálózatfejlesztésre investálni? Az előfizetőktől kért 15 ezer forintos csatlakozási díj ugyanis nem fedezi a kiépítés költségeit.*

- A Műszertechnika megtalálta azokat a külföldi befektetőket, akik kemény feltételeket szabva hozzák tőkéjüket. Épp az, hogy vállalkozói alapon jönnek létre a részvénytársaságok biztosíték arra, hogy a fejlesztés meg is valósul. A befektetett pénzét mind az önkormányzatok, mind a Műszertechnika, mind a külföldi befektető hasznosítani akarja. A hálózat pedig a működése során „termeli” a pénzt. A telefon léte a gazdaság fellendüléséhez is hozzájárul. Ezáltal az emberek többet keresnek, többet adóznak, s ez az önkormányzat kasszájában is érződik. Tehát többszörösen megtérül a be-

fektetés. Az előfizető sem jár rosszul, hisz olcsón jut telefonhoz. Azért ilyen olcsón, mert a befektetőnek van tőkéjük és a megtérülést 4-8 évben számolják. Tehát türelmesek, nem a gyors haszon a céljuk.

- *És hogyan alakul majd a telefonálás díja?*

- Mivel Magyarországon már most több telefontársaság van és a közeljövőben még több lesz, ezt a kérdést kormányzati szinten kell megoldani. Ez nem a Műszertechnika dolga. Megítélésem szerint hasznos volna távközlési főfelügyeletet létrehozni (ez *meg is született*. a szerk.) A távközlési törvény megalkotása pedig azért is fontos, hogy ezeket a kérdéseket szabályozza.

- *Milyen a kapcsolatuk a Matávval?*

- Nemcsak versenytársak, partnerek is vagyunk. Számunkra is létkérdés, hogy a kiépített hálózatokon telefonáljanak az előfizetők. Telefon nélkül a gazdasági fejlődés ma elképzelhetetlen Magyarországon. A Műszertechnika 3-5 év alatt európai színvonalúra szeretné fejleszteni a hálózatot. Ez 3-4 millió új telefonvonalat jelent.

Az előrelátás iskolapéldája

A Jászsági Önkormányzatok Szövetsége 1991 novemberében létrehozta telefon-beruházás megvalósítására a Jász-Com Rt-t. A 41,76 millió alap-tőke a következők tulajdona: Műszertechnika Rt. 20 millió, Jászárokszállítás 1,9 millió, Jászágó 190 ezer, Jászdózsa 300 ezer, Jászszentandrás 660 ezer, Jászkóhalma 660 ezer, Jászapáti 1 millió 980 ezer, Jászkisér 1 millió 260 ezer, Jászsószentgyörgy 870 ezer, Jánoshida 580 ezer, Alattyán 440 ezer, Jászboldogháza 420 ezer, Jászfelsőszentgyörgy 420 ezer, Pusztamonostor 370 ezer, Jászfényszaru 1 millió 240 ezer, Jásztelek 370 ezer, Jászivány 120 ezer, Jászberény 5 millió 950 ezer, Jászladány 1 millió 300 ezer, Jász-Nagykun-Szolnok megye önkormányzata 1 millió, Tarnaörs 370 ezer, Kőtelek 470 ezer, Nagykőrű 460 ezer, Tizzasüly 430 ezer. A négy Jászságon kívüli település csatlakozása azt jelezte ebben az időben, hogy a falvak valóban keresik a kiutat, a megoldást, s az ilyen típusú összefogásnak hitele van az emberek szemében.

Ezzel párhuzamosan bejegyezték a Jászsági Telefonfejlesztési Alapítványt is. A jászsági honatyák ugyanis igencsak meggondoltak és előrelátóak voltak. A telefonigénylőktől begyűjtött pénzt ugyanis az alapítvány számlájára helyezték el. Egyrészt az alapítvány pénzét nem adták oda minden szíre-szóra, másrészt az akkor érvényes szabályok szerint az alapítványok javára történő befizetésekkel a magánszemélyek csökkenthették adóalapjukat. A befizetett 15 ezer forintokból átlagosan 4 ezer forintnyi adókedvezménye „született” a jászsági polgároknak, ami

nem elhanyagolandó szempont. Az ügyet felkarolta Kis Zoltán parlamenti képviselő. Maga vállalta a kuratóriumi elnökséget. Az alapítvány bejegyzésének adminisztrációját gyors ütemben elvégeztette, már 91 decemberében be lehetett fizetni a tizenötezer forintokat. Az alapítványon gyűlő pénz lekötötték, az kamatozott is, s a beruházás tényleges megkezdéséig onnan egy fillért ki nem vettek. Az alapítvány ügyeit minden érintett társadalmi munkában végezte. Nem árt itt megjegyezni, hogy hasonló szerveződésű társaságoknál ez nem így történt. Például Hajdúböszörményben a begyűjtött pénzekből a részvénytársaság egy részt elköltött tervekre, az alkalmazottak bérére, iroda fenntartására. Jó befektető társat azonban később nem találtak, s elbukott a kezdeményezés, de azok a vezetők is, akik ebben részt vettek.

A Jász-Com Rt. konkrét ajánlata tehát a következő volt 1991-92-ben: *nemzetközi távhívásra is alkalmas, a nap 24 órájában üzembiztosan működő, téves kapcsolásoktól mentes digitális, számítógépes adatátvitelre, továbbá kábel tévé és vagyonsvédelmi rendszer jeleinek átvitelére is alkalmas telefon fővonalat és minden vonallal egy telefonkészüléket is.* Ezt az ajánlatot legkésőbb 1993. novemberére kívánták teljesíteni minden olyan befizető számára, aki a csatlakozási díjat a Jászsági Telefonfejlesztési Alapítvány számlájára befizette.

Bonyodalmak sorozata

Sok azonban a bizonytalanság és a tisztázatlan dolog. A Műszertechnika telekommunikációs igazgatója, Kelemen Antal is említette interjújában, hogy ekkor még nincs távközlési törvénye az országnak. Tisztázatlan a távközlési piac résztvevőinek szabályozása a tarifa kérdésében is. Márpedig az egyszerű jászsági polgárt az érdekli, hogy 15 ezer forintjáért mit kap. Telefonvonalat, készüléket is? Mennyiért tud majd telefonálni? A Matáv hálózata és az újonnan megépülő hogyan fog egymáshoz kapcsolódni? A Matáv és a Műszertechnika hogyan viszonyul egymáshoz.... és még sorolhatnánk. Ebben az időszakban a Matáv nem örül a sok új helyi részvénytársaság megalakulásának. Az állami mamutvállalat monopóliumának megőrzésén fáradozik és privatizációja ekkor még szóba sem kerül. Húzza az időt, kitérő nyilatkozatokat tesz, ködösít. Ilyen az 1991 október 18-án kiadott közös nyilatkozat is.

Közös közlemény

A Magyar Távközlési Vállalat és Műszertechnika Rt. a napokban megállapodást írt alá, melynek értelmében az aláírók megvizsgálják,

hogy az egyeztetett üzleti érdekeik alapján miként tudnak együttműködni a magyar távközlési hálózat fejlesztésében, különös tekintettel a regionális telefontársaságok szervezésével, finanszírozásával, műszaki tervezésével és üzleti megvalósításával összefüggő kérdésekre.

A megállapodás keretein belül a Matáv és a MT Rt. közösen választanak ki területeket az együttműködés céljára és ezek fejlesztési lehetőségeinek elemzésére. Minden esetben először megvalósíthatósági tanulmányt készítenek. A felek ennek alapján hoznak később döntést, közös vállalkozás alapításáról, illetve az MT Rt. már megalakított társaságai esetében a Matáv esetleges belépéséről és a szükséges változtatásokról, továbbá a működtetés módjáról.

A leendő társaságok által létrehozott hálózatok számára a Matáv mindenképpen biztosítja az országos távbeszélő hálózathoz való csatlakozás lehetőségét, abban az esetben is, ha a hálózat bármilyen oknál fogva végül is részvétele nélkül épül ki, feltéve, hogy a hálózat és az azon szolgáltató társaság minden tekintetben teljesíti a mindenkor hatályos jogi és műszaki előírásokat. A két vállalat vezetése 1993 végéig tartó időszakban mintegy 10 közös vállalkozás megindítására lát lehetőséget.

Budapest, 1991. október 28.

Besennyei Balázs Műszertechnika Rt. Sziráki Péter Matáv Rt.

Beindul a nagy fúrás

A szerteágazó, sok tisztázatlan részlettel bíró ügy 1992 elején elbukni látszik. A döntésében tanácstalan állampolgárt újabb és újabb ajánlatokkal keresik meg. Másoknak is eszükbe jut, hogy a távközlés szerte a világon jó üzlet, nem érdemes tehát kimaradni belőle. Így az előfizetők szervezésének időszakában zavart keltő akciók csökkentik a csatlakozók számát. A Műszertechnika úgy számol, hogy akkor éri meg elkezdeni a munkát, ha a Jászságból legalább 25 ezer csatlakozó van. Ez a közel 100 ezres létszámú térségben - tekintetbe véve a vállalkozásokat is - akkor egyáltalán nem tűnik irreálisnak. Márcsak azért sem, mert a Jászságon kívül még négy település is csatlakozott a Jász-Com Rt.-hez, Tarnaörs, Tizzasüly, Nagykörű és Kőtelek is így remélte telefongondjának megoldását. Így már mintegy 120 ezresre bővült a piaci kör.

Az ellenpropaganda legfőképpen Jászberényben erős és így csökkent a potenciális előfizetők számát. A Kábel Kft. hálózatával már végigásta a várost, hogy biztosíthassa a műholdas tévéprogramokat a lakásokban. A legtöbb kábelrendszer általában alkalmas a telefon és a tévé jeleinek továbbítására. Ez a mai kor színvonalánál már sehol sem

jelent problémát. Így a jászberényi Kábel Kft. tulajdonosai, vezetői úgy gondolták, hogy az ő rendszerüket is alkalmassá lehet tenni telefonálásra. Ajánlatukkal a Kábel Tv. adásaiban bombázzák a város lakóit. Ők a Jász-Com Rt.-vel szemben 8 ezer forintért ígérik az áhított telefont azokban a lakásokban, ahol már bent van a kábeltévé. Telefonkészüléket pedig mindenki maga vásárolna, olyat amelyet ízlése és pénztárcája megenged. A telefon megcsörrenését 1993 első negyedévére ígérték.

Kétségtelen az ajánlat igen vonzó volt. Ám a műszaki háttér, a jelentős tőkeigény, a Matávval való együttműködés részletei még nagyobb homályban voltak, mint az önkormányzati társaság, a Jász-Com Rt. esetében. A két cég közötti belviszály szinte „háborúvá” fajult akkor Jászberényben. Az érdekviszonyok ugyanis furcsán alakultak a háttérben. A Jász-Com Rt.-t 22 település önkormányzata támogatta és a Műszertechnika tőkéjét is bekalkulálták. A Kábel Kft. azonban csak Jászberényben működött, alapítója a Jászszági Építőipari Kiszövetkezet, mely ekkor már az építőipar tragikus visszaesése miatt gondokkal küszködik. Vezetője pedig, Novotni Jánosné a polgármester ellenlábas, és önkormányzati képviselő is. A jászberényi önkormányzati ülésen heves szócsaták, veszekedések, kivonulással tarkított sértődések, határozatképtelenné fogyasztott testületi részvétel, majd utólag megtámadott érvényes határozatok körüli viták zajlanak. A tisztánlátás érdekében és a helyzet részleteinek bemutatására idézünk most két levelet, szintén a Jászkürt újság 1992. április 18-i számából.

Matáv Vezérigazgatóság Regionális Befektetési Koordinációs Ágazat igazgatója, Sziráki Péter részére

Tisztelt Sziráki úr!

A Jászországban a telefonfejlesztés megoldására 1991 novemberében a Műszertechnika Rt. közreműködésével létrejött a Jász-Com Rt. Információink szerint a Matáv és a Műszertechnika Rt. megállapodott az együttműködésben. A Jász-Com Rt megkezdte az előfizetők gyűjtését a terület 22 önkormányzatával közösen.

Jászberényben 2 éve működik a Kábel Kft. A műholdas tévéadásokat 4500 lakásba viszik el. A kábeltévé 1992. február 12-i műsorában értesítette a lakosságot, hogy a kábelhálózaton telefon is működtethető. A kábeltévés lakásokba 8 ezer forintért biztosítják a telefonvonalat 1993 első negyedévében. A Matáv által építendő optikai gerinchálózatra ekkor tud rácsatlakozni a kft. Tisztelettel kérem Önt az alábbi kérdésekre szíveskedjék választ adni.

1. A Matáv milyen megállapodást kötött a jászberényi Kábel Kft.-vel, készült-e megvalósíthatósági terv?

2. A Kábel Kft. hálózata alkalmas-e a telefonszolgáltatásra, ismerik-e, megvizsgálták-e?

3. A Matáv Jászberényben mikorra tervezi a digitális telefonközpont üzembe helyezését, mely nélkülözhetetlen a telefonáláshoz?

4. Elképzelhető-e, hogy a telefonálás díját a Matáv és a Kábel Kft. közösen állapítja meg. (Ez hangzott el a tévében.)

5. Önök szerint elképzelhető-e, hogy a Jász-Com Rt. fejlesztése mellett Jászberényben a Kábel Kft.-vel is együttműködjön a Matáv?

Tisztelt szerkesztőség!

Az 1992. február végén hozzám érkezett levélre az alábbiak szerint válaszolok.

1. A Debreceni Távközlési Igazgatóság vezetőjétől bekért információk alapján tájékoztatom, hogy az igazgatóság több esetben tárgyalt a Kábel Kft.-vel. Megállapodtak annak közös vizsgálatában, hogy a KTV-hálózat Jászberényben egyáltalán alkalmas-e, és ha igen, akkor milyen formában alkalmas a telefonprobléma megoldására. Erről megvalósíthatósági tanulmányt is készítenek.

2. A Kábel Kft. jászberényi hálózatának alkalmassága tehát vizsgálat alapján fog konkrétan kiderülni. A KTV-hálózatok elvben alkalmasak lehetnek a telefonszolgáltatás biztosítására is, de a konkrét gyakorlati megoldást gondosan ki kell dolgozni és meg kell tervezni. Az együttes és széles körű alkalmazhatóságnak számos olyan feltétele is van, - mint például a telefonszolgáltatással szembeni lényegesen magasabb üzembiztonsági követelmény - melyet a jelenlegi, illetve épülőben lévő KTV-hálózatok ma nem tudnak biztosítani.

3. A Matáv 3 éves terve alapján az országos gerinchálózathoz szükséges digitális felcsatlakozással a jászberényi primer központnak 1993-tól lesz lehetősége. A Matáv a jászberényi primer körzet digitális központokkal történő teljes fejlesztését saját forrásaiból 93 végéig nem tudja biztosítani. Ez legkorábban 1994-től tervezhető.

4. Nem lehetséges, hogy a telefonálás díját a Kábel Kft. és a Matáv határozza meg. Ezt a jelenlegi és a közeljövőben várható új szabályozás egyaránt nem teszi lehetővé. A telefonálási díjak, ill. tarifák hatóságilag szabályozottak lesznek az egész országban.

5. A Matáv minden értelmes és korrekt üzleti együttműködésre kész a távközlési piacon jelenlévő, vagy oda belépni szándékozó partnerekkel. Természetesen mélyebb együttműködésre szerződéses, hosszabb távú üzleti kapcsolatokra csak olyan esetben kerülhet sor, amikor célja-

inkat, lehetőségeinket és üzleti érdekeinket egymással egyeztetni tudjuk. Minden körzetben, így a jászberényi térségben is ezen elvek alapján fogunk együttműködni mindenkivel.

.... Álláspontom szerint a távközlés, a telefonfejlesztés ügye, mai elmaradott állapotában inkább az erőforrásokkal rendelkezők összefogását, s a szereplők széles körű kooperációját, mintsem öldöklő versenyét igényli. Ezt a jelenséget szerencsétlen dolognak tartom. A telefonprobléma megoldására tett erőfeszítések, politikai csatározások keresztüztüzebe kerültek és így az értelmes megoldások, és valós lehetőségek is e csaták ártatlan áldozataivá válhatnak.

Sziráki Péter Matáv
regionális befektetési igazgató

A Kábel Kft. ajánlatát követően a tanácstalan jászságiak egy újabb ajánlattal találták magukat szembe. Az áramszolgáltató cég is felismerte a távközlésben rejlő lehetőségeket. Az Émász villanyoszlopokkal kívánt „beszállni” az üzletbe, hisz azokon a telefonvezetékek is elfér. Az újabb oszlopok felállítása pedig munkát biztosít meglévő szakembergárdájának. Így tehát összekapcsolhatják a kellemest a hasznossal. Az ő ajánlatuk azonban már vonalanként 40-60 ezer forintól szólt. (Tegyük hozzá, hogy ekkor a reális költség ekörül volt). Az előfizetők szervezését azonban az Émász a polgármesteri hivatalokra bízta. Ők viszont ekkor már javában benne voltak a Jász-Com Rt-s fejlesztés megvalósításában. Így az Émász telefonfejlesztési ötlete hamar kimúlt. A jászberényi Kábel Kft.-vel azonban még dilemmában voltak az emberek. Hisz ez olcsóbb ajánlat volt, s a megvalósulás is hamarabb várható. Így a jelentkezések száma nem érte el a kívánt mértéket. A jászberényi előfizetői gyűjtés tehát kissé megrekedt. A Kábel Kft. csak Jászberényben szolgáltat, tehát telefont is csak a jász főváros lakóinak tudott volna biztosítani. A zavarkeltés azonban mindenképpen csökkentette a befizetők számát. Végül is a Jász-sági Telefonfejlesztési Alapítvány 9569 magán és 212 közületi telefonigénylő pénzét kezelte a végső megoldásig. Ha a meglévő 3069 telefonvonalat is hozzászámoljuk ehhez, akkoris jóval kevesebb a vonalszám, mint amit a szakemberek egy beruházás optimális méretének tekintettek. Ilyen helyzetben talán irreálisnak is tűnhette a megvalósítás, hisz csak a veszteség biztos a jászsági igények jelzése alapján!

Ezzel telt el az 1992-es esztendő, amely már infláció tekintetében is számottevő volt. Közben megindult a Jász-ságban a gázhálózat kiépítése is, ami újabb kiadásokkal járt a családok számára. Így a befizetők

anyagi lehetőségei gyakorlatilag kimerültek, miközben az optimálisnak tudott jelentkezői létszám, a 25 ezer nem teljesült.

A Jász-Com Rt. nehéz éve

A telefonfejlesztés történetében nemcsak az előfizetőket megzavaró körülmények miatt keletkeztek nehézségek. 1992-ben a Műszertechnika Rt. hozzáállása megváltozott. A részvénytársaság alapításánál vállalt alaptőke összegének csak a felét teljesítették, azaz csupán 10 millió forintot. A másik felét a tulajdonostársak szorgalmazására sem teljesítette. Alapvető változások történtek a Műszertechnika külföldi befektetőinek körében is. A távközlési fejlesztéseik megvalósításához komolyan számitottak a Magyarországra bejövő tőkére. Közöttük Robert Maxwellnek, az ismert sajtócézárnak befektetési szándékaira is. Váratlan halála azonban ezeket az elképzeléseket áthúzta.

Széles Gábor, a Műszertechnika Rt. tulajdonosa, elnök-vezérigazgatója, a Gyáriparosok Országos Szövetsége elnöke befolyásos, jelentős személyiség. Az MDF egyik szakértő politikusaként részt vett a gazdasági program kidolgozásában. Az 1991-re elképzelései azonban jócskán megváltoztak, hiszen a magyarországi gazdasági rendszerváltás az ő korábbi törekvéseitől eltérő módon valósultak meg. Korábbi tervei ellenére tehát nem vágott bele a távközlési piacba. Pedig 1993-ban Siklós Csaba menesztésekor Széles neve is felmerült, mint távközlési miniszter, de nem vállalta el. Megmaradt korábbi területénél, a számítástechnikánál, és talán kormánybefolyásra is, de megvette a teljesen padlóra került székesfehérvári Videoton céget, mellyel tőkeereje kimerült, így a Műszertechnika Rt. a közreműködésével létrehozott helyi telefontársaságok legtöbbszörből rendre kivonult. A helyi telefontársaságok létrejöttében a Műszertechnika katalizátori szerepe azonban el nem vitatható.

A Műszertechnika érdekeltségi körének megváltozását a Jász-Com Rt. részéről a vezetők, Boros Dezső, Matók István, Nagy Sándor, Papp Zoltán jó érzékkel és idejében felismerték, és cselekedtek is. Jelentős befektető nélkül a telefonfejlesztést nem lehet megvalósítani. A Műszertechnika nélkül pedig csak bukás lett volna az út. Olyan külföldi tőkés-társakat kellett keresni, akik hajlandók pénzüket kockáztatni a jászvári telefontársaság megépítéséért. A keresés már 1992-ben elindult. Az önkormányzatok kapcsolatainak bővülése és határok nélküli megvalósulása hozott ebben az ügyben is segítséget. Jászberény polgármestere még 91 őszén egy önkormányzati delegáció révén Zürichben járt. Itt megismerkedett a svájci Faluszövetség vezetőivel és meghívta őket Magyarországra.

A svájciak Fritz Scheurert, egy kisváros nyugalmazott jegyzőjét delegálták. A történetben egyáltalán nem lényegtelen, hogy Scheuer úr felesége magyar asszony. Innentől kezdve a telefonfejlesztést nagyon befolyásolta a Svájcba elszármazott magyarok szerepe is. Scheurer úr Magyarországon járva Jászberénybe is ellátogatott, és találkozott a Jászsági Önkormányzati Szövetség képviselőivel. Kérdésükre, hogy miben kellene segíteni, azt a választ kapta, hogy a telefonhelyzet megoldásában. A házaspár Svájcba visszatérve a Svájci Faluszövetség révén kormány szintre is eljuttatta magyarországi tapasztalatukat és a javaslatot, miszerint a telefonfejlesztésbe kellene Magyarországon befektetni. Most idézünk Magyar Levente egy interjújából, melyet ezzel a történettel kapcsolatban adott 1994 tavaszán, felelevenítve a történeteket:

"- Ők ezt nagyon komolyan vették, hisz látták, hogy mi a helyzet a Jászságban. Svájcba visszatérve kormány szintre juttatták el az ügyet. Máig őrzök egy értesítést, mely arról szól, hogy 100 millió frankos hitelhez ad kormánygaranciát a svájci kabinet, ha Magyarországon a telefonfejlesztésbe valaki be kíván fektetni. Ez az információ gyorsan terjedt Svájcban, mert a Swiss PTT Telefonszolgálat komolyan fontolóra vette, hogy Magyarországon befektet, hisz erre itt jó lehetőség van. A Swiss PTT-nél ráadásul egy magyar tanácsadó, szakértő, Várszegi Levente dolgozott. Így a tárgyalások felgyorsultak és a Műszertechnika helyére tőkeerős, szakmai befektető léphetett. A svájci partnerek már 1992 őszén készen álltak arra, hogy a Jász-Commal együttműködjenek. Magyarországon több területen kívántak befektetni és a Matáv privatizációja is érdekelte őket."

Miközben a Jász-Com Rt. és a térség vezetői szakmai befektetők idecsábításával töltötték az időt, a Matáv sem tétlenkedett. Jászberényt 1992 decemberére elérte az országos optikai gerincvezeték. Itt ágazik el Jászapati-Heves, illetve Szolnok irányába. A jászberényi telefonközpont ekkor 1800-as kapacitású, ám egy technikai megoldással 140 vonallal bővíthető. A beruházás költségeit a Matáv 700 ezerre számolta ki. Az új előfizetőktől csatlakozási díjként 41 500 forintot kértek. Ám végül ebből sem lett semmi. A Kábel Kft. zavarkeltő stratégiája még érvényben volt, egy újabb akcióval még a Matáv ellenszenvét is kiváltották.

Nem érdektelen azonban az összegeket emlékezetünkbe vésni. Egy vonalért 1992 végén 41 500 forint bizony rengeteg pénz volt!

A politika hálójában

A svájciak megjelenése tehát új fordulatot adott a jászsági telefonfejlesztésnek. Tulajdonképpen kulcsa lett a további eseményeknek. A Mű-

szertechnika végül is 1993 márciusában eladta részvényeit a Jász-Com Rt.-nek tulajdonosai is lettek.

A naptár azonban ekkor már 1993-at mutat, melynek őszére ígérték a telefonfejlesztés megvalósulását. A dolog azonban vontatottan halad, ugyanis a Parlament még nem alkotta meg sem a távközlési, sem a koncessziós törvényt, amelyek hiányoztak a megfelelő jogi környezet kialakulásához. Ezért egy olyan társaság létrejötte is késett, mely valóban képes megvalósítani az áhított beruházást. A Matáv Rt. pozíciója is csak nagyon nehezen változott. Siklós Csaba távközlési miniszter idejében a fő jellemző a Matáv monopóliumának megőrzése volt. Időközben 15 olyan helyi telefontársaság jött létre az önkormányzatok összefogásával és a Műszertechnika részvételével, mely árgus szemekkel figyelte, hogy mi történik a távközlési törvény kapcsán, s hogy a jász-Com Rt.-nek sikerül-e részt ütni a Matáv monopóliumán, ugyanis ebben a küzdelemben a frontharcos szerepét vállalták. 1993 májusára azonban sok változás történt. A Matáv vezetésébe is új ember került, Horváth Pál személyében, majd a miniszteri székben is változás történt. E helyütt kell megjegyezni, hogy Schamschula György távközlési vízügyi és közlekedési miniszter közreműködése felgyorsította a magyarországi telefonfejlesztés ügyét. A Matáv is változtatott az álláspontján és hajlandónak mutatkozott arra, hogy a helyi fejlesztési társaságokkal együttműködjék, sőt, hogy a kistársaságokba anyagilag is beszálljon, tőkéstárs legyen.

1993. május 5-én éppen Jászberényben, a Hotel Lehelgyöngye nevezetű éttermében folytattak hosszas tanácskozást a Matáv vezetői a minisztérium illetékesei, valamint a Jász-Com Rt. és a svájci Swiss PTT képviselői is. Egy olyan szándéknyilatkozatot adtak ki, amelyben leszögezték, hogy a három tárgyaló fél közösen valósítja meg a jász-Com Rt.-nek a telefonfejlesztést. Horváth Pál, a Matáv akkori vezérigazgatója ezt nyilatkozta: *"A Jász-Com Rt. problémájával már régóta foglalkozunk. Nem látszott más alternatívája a gyors megoldásnak, minthogy társasági keretek között valósítsuk meg a fejlesztést. A Jász-Com, a Swiss PTT és a Matáv abban állapodtak meg, hogy közösen létrehozzanak egy társaságot, amely alkalmas lesz a fejlesztés megvalósítására, és a szolgáltatásra. Remélhetőleg augusztus végén, szeptember elején sor kerülhet a társasági szerződés aláírására. A finanszírozásban számítunk a világbank befektető intézetének, az IFC-nek a bevonására is. Mai megállapodásunk remélhetőleg minta lesz a jövőben a többi helyi társaság számára is."*

Ugyanezen a napon a Swiss PTT nevében Várszegi Levente a következőket mondta: „A Jászság érdekében 40-45 millió dollárt áldozunk. Azonban a Matáv privatizációjában is szeretnénk részt venni. Magyarországi terveink tehát nagyok.”

Papp Zoltán, a Jász-Com Rt. ügyvezető igazgatója nyilatkozatában ezt mondta: „Óriási eredmény, hogy a Matáv igazi partnernek tekintette az önkormányzati társaságot. Az érdekeket sikerült közös nevezőre hozni, s így a legrövidebb idő alatt valósulhat meg a hálózatépítés. A jászsági munkaerőt, a kisvállalkozókat bevonhatjuk a munkába. Az eddigi igénylőknek a befizetett összegért, azaz 15 ezer forintért telefont tudunk biztosítani. Nyár derekán elkezdődhet a tényleges munka.”

Az optimista nyilatkozatok ellenére azonban 1993 nyarán a tényleges munka még nem kezdődhetett el. A távközlési és a koncessziós törvények hiánya tétlenségre kárhóztatta a türelmetlen szervezőket, de a befektetőket is. A törvénykezési huzavonáról beszél Kis Zoltán is abban az interjúban, mely az Új Néplapban 1994. augusztus 23-án jelent meg:

Huzavona a törvénykezésben

- Különböző gazdasági számítások szerint a telefon hiánya évente 80 milliárdos gazdasági kárt okoz. Az előző parlamentben azonban ez nem sok embert zavart. A Matáv sikeresen manőverezett, monopóliumának megőrzésén. El kell azt is mondani, hogy a Matáv lobby pártsemlegesen működött, nemcsak kormány körökből, de az ellenzék soraiból is akadtak támogatóik. A koncessziós törvény megszületését sikeresen hátráltatták, így azt csak 1991-ben tudta megalkotni a parlament. Ez azonban kevés a boldoguláshoz. A távközlési törvény is kellett, melyet közel 2 év alatt „sikerült” tető alá hozni.

- Mi volt az oka-e hosszú vajúdnak?

- Egyik, a Matáv privatizációja, mely közben zajlott. Talán lett volna olyan helyzet, hogy a Matávot piaccal együtt kínálják. Ez esetben monopóliuma is megmaradt volna. Megítélésem szerint ezt a közben megalakult 15 önkormányzati helyi telefontársaságnak köszönhetően sikerült megtörni, s a Matávot piaci magatartásra szorítani. Másik ok az érdekeltség, mely sokakat a Matávhoz fűzött. A távközlési törvényt elég szerencsétlen módon összekapcsolták a rádió-tv és a frekvencia törvénnyel. Ebből a csomagból időközben a rádió-tv törvény megbukott. Végülis 1991 novemberétől 92 végéig rágódtunk a távközlési törvényen, amit ekkor elfogadtunk. Hatályba azonban csak 1993. július elsejétől lépett, így addig a telefontársaságok tétlenségre voltak kényszerítve.

- Telefonügyben Ön többször hallatta hangját a Parlamentben.

- Háromszor szólaltam fel, s Petz Péterrel, a Duna-Tel távközlési szakemberével közösen közel 120 módosító indítványt nyújtottam be a törvénytervezethez. Ezek nagy része be is épült a törvénybe, így kedvezően változott a helyi telefontársaságok javára. Az eredeti elképzelés szerint csak 1994. április 30. után lehetett volna a koncessziós pályázatot kiírni, addig a Matáv monopóliuma megmaradt volna. Most - 1994 májusában - ott tartanánk, ahol tavaly szeptemberben voltunk. Nyertünk tehát 7 hónapot. Hadd említsem meg, hogy az önkormányzati szövetségek, közöttük a jázsági is, és a kisvárosi, Magyar Levente vezetésével - nagyon sokat tettek azért, hogy a törvény jó legyen. A szövetségek nyomására került bele, hogy koncessziót kell kiírni, ha azt az önkormányzatok kérik. Hasonlóan az is, hogy a korábbi szolgáltatónak - jelesül a Matávnak - együtt kell működnie a koncesszió nyertesével. Ugyanakkor a nyertesnek kemény feltételeket kell teljesítenie, például a Matáv vonalait át kell vennie, az országosan érvényes tarifákat el kell fogadnia, és a fejlesztés ütemét is előírják nekik. Ám a törvény ezzel együtt korrekt és elfogadható.

- Ezt a 3 éves késlekedést 1991-ben nem lehetett előre látni?

- Optimisták voltunk. Úgy gondoltuk, ehhez nem kell pénz, hisz a külföldiek itt toporognak, hogy hozhassák tőkéjüket. A Matáv privatizációja sem sikerült igazán jól. Sajnos Siklós Csaba miniszter úr és Horváth Pál Matáv vezérigazgató idejében szinte semmit sem tudtunk elérni. Bölcskei Imre államtitkár viszont nagyon pozitív szerepet játszott, segített. Scham-schula György miniszter úr szintén segítőtleg lépett fel. Tavaly szeptember végén kiírta a koncessziós pályázatot. Az elbírálást is időre megcsinálták és 1994 március 1-én itt nálunk, Jászberényben elsőként hirdették eredményt. A Jász-Tel Rt.-vel a parlamenti választás két fordulója között írta alá a szerződést. Ez is jelentős, hisz elnapolhatta volna a következő kormány számára, s akkor újabb hónapokig nem történt volna semmi. Megítélésem szerint a Matáv monopóliumát sikeresen törtük meg, s így jóval előbb telefonhoz jut a Jászság. A Matáv anyagi lehetőségei kimerültek az országos gerinchálózat kiépítésével. Területi hálózatokat ott létesít, ahol gyors a megtérülés. Ez logikus és gazdaságilag szükségszerű. A Jászság az ország távoli csücskei, a tanyás, ritkán lakott körzetek nem azok a területek, ahol a gyors megtérülés lehetséges. A Jászság 12 ezres jelenlegi igénye mellett az 1995 végére előírt 19 ezer vonalra én nem látok elegendő vevőt. Pedig ezt a Jász-Telnek meg kell csinálnia, ez áll a szerződésben. Ilyen helyzetben a Matáv ebben a térségben 2000-ig nem fejlesztett volna. Ezt mi megelőztük, s úgy érzem megérte.

Nyertes koncesszió

1993-ban azonban mégiscsak felgyorsultak az események. A KHVM még májusban felhívást tett közzé az önkormányzatok részére, jelezék, hogy igényüket a távközlési primer körzetük területére akarják-e a koncessziós pályázat kiírását. A Jászság természetesen igenlő választ adott. Megszületett a távközlési törvény és 1993. júliusában hatályba lépett. A távközlési szolgáltatási joggal viszont csak a Matáv rendelkezett, tehát a Matáv nélkül semmiképpen nem lehetett a telefonfejlesztést reálisan megvalósítani sem a Jászságban, sem Magyarországon. Scham-shula György minisztersége alatt azonban a koncessziós törvény megjelenése után röviddel döntöttek a telefonfejlesztés koncesszióba adásáról és a 25 primerkörzetre kiírták a koncessziót.

Nem haszontalan itt megjegyezni, hogy a primer körzetek a Matáv körzeteihez, műszakilag, területileg, szervezetenként behatárolt egységeihez igazodtak. A megyehatárok itt éppúgy elválasztottak településeket, mint korábban. A jászsági primerkörzetből ezért kimaradt a négy nem jászsági település, Tiszasüly, Kőtelek, Nagykőrű és Tarnaörs. Ezzel együtt a legkisebb primer körzet, a Jászság, eleve a veszteséges üzemeltetés reális esélyét vetítette előre. Ezzel azonban a befektetők már ekkor számoltak.

A svájci nemzeti távközlési szolgáltató, a Swiss PTT már végképp elkötelezte magát a jászsági telefonfejlesztés mellett. A Jász-Com Rt.-vel és a Matávval közösen készült a koncessziós pályázatra. Novemberben azonban egy újabb tőkéstárs tűnt fel a láthatáron, mégpedig a holland nemzeti távközlési szolgáltató, a PTT TELECOM NETHERLANDS. A hollandok megjelenése és befektetési szándékaik, a svájciakkal való együttműködési terveik méginkább reálissá tették, hogy a Jászságban lesz telefon. Rövid idő alatt létrehoztak egy konzorciumot a svájci, a holland telefontársaságok és a Jász-Com részvételével. A magyarországi adókedvezmények kihasználását megcélozva - öt éves adómentesség, és azt követően 60 %-os adómérséklés volt akkor jog szerint biztosítva - egy átmeneti társaságot is alakítottak, hogy a későbbiekben adókedvezményekre jogosultak legyenek.

1994. január 3-án a Jászság Telecom Konzorcium - melynek tagjai a Swiss Telecom PTT, a Jász-Com Rt. és a PTT NETHERLANDS - beadta a jászsági primer körzet telefonfejlesztésére szolgáló pályázatát. A Matáv Rt. a koncessziós pályázatban nem kívánt részt venni, de annak elnyerése után alakítandó társaság tagjaként kívánt a későbbiekben szerepelni a Jászság telefonfejlesztésében.

1994. március 1-én Schamschula György miniszter Jászberényben a városháza dísztermében hirdette ki a koncessziós pályázat eredményét.

A pályázat elnyerésekor a svájciak már 70 millió forintot investáltak Magyarországon. Terveik szerint a beruházás 40 millió dollárt igényel.

A koncessziós szerződés sarokkövei a következők: **a Matáv jelenlegi meglévő vonalait át kell venni és a szolgáltatást folyamatosan biztosítani kell. A Matáv dolgozóit is át kell vinni az új társaságba és foglalkoztatni is kell őket. A fejlesztések révén 1995. december 31-ig 19 ezer telefonvonalat kell kiépíteni, 2003-ig pedig 21 ezret. Öt-száz lakosonként egy-egy nyilvános telefonállomást is létesíteni kell.**

A Jász-Tel Rt. születése

A koncessziós pályázat elnyerése után a három résztvevő 1994. május 11-én megalakította a Jász-Tel Rt.-t. Igaz előbb négy alapító volt a láthatáron. Korábbi ígérete szerint a Matáv is részt kívánt venni a Jász-Tel Rt.-ben. Ennek értelmében készítették elő az alapító dokumentumokat. A négy résztvevő össze is ült, hogy aláírásával szentesítse azt. Az alaptőke megoszlás ebben ez esetben így lett volna: 7,5 % a Matáv része meglévő eszközeinek apportjával, 25 % a Jász-Com Rt., 33,7 % a svájci és 33,7% a holland társaságé. A Matáv képviselője azonban tőkerésze mellé bizonyos kérdésekben vétőjogot akart magának. Ez a nemzetközi gyakorlattal teljesen ellentétes lett volna. Egy részvénytársaságban minden szavazat a részvénycsomag nagyságához igazodik, nem lehetséges, hogy bárki vétőzzon. Így a Jász-Tel Rt. három résztvevővel született meg. A Swiss PTT és a PTT Telecom Netherlands egyaránt 37,5 százalékot birtokolt a részvényekből, míg a Jász-Com 25 százalékos pakettel, plusz 1 szavazattal rendelkezett a 820 millió forintos alaptőkés cégnél. A Matáv ezzel teljesen átadta a terepet a svájci, holland, magyar befektetői hármasnak. A magyar államnak azonban a koncesszióba adás mindenképpen jó üzlet volt, hisz a koncesszió elnyerését követően nem keveset kellett fizetniük a társaságoknak. A Jász-Tel 1994-ben 106 milliót fizet be koncessziós díjként, majd 1995-ben 20 millió 980 ezret, s 1996-ban 20 millió 760 ezret.

A Jász-Tel Rt. megszületését követően már felfokozott várakozás volt a Jászországban. A naptár 1994 nyarát mutatja, de még egy kapavágás sem történt. A telefontársaság vezetője pedig egyet ígért biztosra, az első telefonok 1995 nyarán fognak megcsörrenni. Tegyük hozzá gyorsan ez így is történt, tehát Várszegi Levente nem beszélt a levegőbe.

A jászországi csalódottsága azonban nem tagadható. A várakozás ellenszenvvé alakul. Sokan szidták a Jász-Com-ot, annak vezetőit, az alapítvány létrehozóit. Gyakran a pénzek elsikkasztásával vádolják

őket. A Jász-Com Rt. igazgatóságának elnöke Boros Dezső őszintén bevallja, nem tudták mire is vállalkoztak 1991 őszén, amikor a telefonfejlesztésbe belefogtak. Az Új Néplapban 1994. augusztus 30-án megjelent interjúban mondta: „Nem tudtuk mit vállalunk!”

- Amikor az egész telefonfejlesztés szóba került, a jászsági polgármesterek vágyakat fogalmaztak meg, velem együtt természetesen. Emlékszem, hogy már 1990 végén találkoztunk a Matáv Debreceni Igazgatóságának szakembereivel. Nem tetszett, hogy nem célratörő és határozott magatartást mutattak, s a gyors megoldást nem tárták elénk. Akkor nem tudtuk átérezni, átlátni, hogy mekkora munka kell ehhez és mennyi pénz, s hogy ez nem áll rendelkezésre. Sem a Matávnál, sem az önkormányzatoknál. Talán ezért is volt olyan vonzó a Műszertechnika ajánlata. Azt láttuk, hogy ők igazán tudják, mit kell tenni és akarják is.

- Ők mégis kimaradtak a megvalósításból.

- Egy idő után rájöttünk, hogy a Műszertechnikának nincs pénze. Valószínűleg ez összefüggött a Maxwell üggyel. Széles Gábor kormánykörökben mozgott. Annyira bíztak benne, hogy a törvényeket a Parlament pillanatok alatt megalkotja. Ezért a megvalósítást is rövid idő alatt reméltük. A Jász-Com Rt. létrejött. Elkezdte a terveket csináltatni. A megvalósíthatósági tanulmányterv el is készült, de ezt pénzért csinálta a Műszertechnika. Haladt a munka, de nekünk mindenért fizetni kellett. A Műszertechnikusoknak így folyamatosan volt munkájuk. Addig-addig haladt a dolog, hogy a Műszertechnikát színvallásra kényszerítettük. Kiderült, hogy nekik sincs pénzük.

- Milyen szerepe volt annak, hogy a Műszertechnika elvárása szerint nem volt meg a 25 ezres igény?

- Szerintem semmi. Kikötöttek néhány ilyen sarokpontot, de csak azért, hogy később erre hivatkozhassanak. A Jász-Com Rt. igazgató tanácsa harapófogóba került. Egyrészt a polgármesterek szorongatták, hogy haladjon a fejlesztés, másrészt a Műszertechnika mindent pénzért készített. Beláttuk, ha ezen az úton haladunk, sosem lesz telefon. Ekkor kezdtünk másfelé orientálódni. ...

... A Jász-Com Rt.-nek igazából egy feladata volt: a Jászságot hozza olyan helyzetbe, hogy mire a törvények elkészülnek, képes legyen a koncesszió elnyerésére. Ezt teljesítette is. Minden fontos dokumentációt elkészített és ide vonzotta a tőkeerős befektetőt. Kevesen értik, de a koncessziós pályázaton való részvételnek három fontos kritériuma van. Egyik, hogy a pályázónak legyen távközlési szolgáltatói múltja. A Jász-Comnak ilyen nincs. A svájci befektetőnek, a Swiss PTT-nek viszont igen, hisz ő a svájci nemzetközi szolgáltató vállalat. A második követelmény: a műszaki referen-

cia. Azaz képes legyen a telefonhálózat megépítésére. A Jász-Com erre sem felel meg, hiszen még nem létesített telefonhálózatot, nincs hozzá szakembere, és pénze sem. A harmadik feltétel a szükséges tőke, ami nekünk szintén nincs. A koncessziós pályázaton tehát sikerrel csak az vehetett részt, aki e három feltételt teljesíteni tudja. A Jász-Com Rt. elérte, hogy olyan társakat talált, akik ehhez megfelelőek.

- Sok küzdelem jellemezte az elmúlt 3 évet a Matávval.

- Igen, sok vitánk volt. Azonban egyet látni kell. A piacgazdasági játékszabályokat mindnyájan most tanultuk. Nem tudtuk, hogy mi a piaci verseny, s, hogy a gazdasági érdekek, milyen fordulatokat képesek produkálni. Visszatekintve az eseményekre a Matáv magatartásában szándékos károkozást felmutatni nem lehet. Sok esetben nem segítettek nekünk. Miért is tették volna? Nekik nem az volt az érdekük, hogy a Jász-Comot pátyolgaszák. Nem hiszem, hogy a Matáv, vagy bárki más 1991 őszén előre látta, hogy milyen utat kell megtenni 1994 tavaszáig. A magam részéről biztos, hogy még egyszer nem vállalnám. Nem tudtuk, mit vállalunk, amikor megalakítottuk a Jász-Comot. A vágyainkat fogalmazzuk meg. Az igazgató tanács és Papp Zoltán, a Jász-Com ügyvezető igazgatója rengeteg kritikát kapott. Mondhatni mindenki szidott bennünket. A lakosság a türelmetlensége is érthető. Egyet azonban kérem fogadjanak el tőlem. Ha nincs Jász-Com, ha nem lavírozunk ennyit, akkor a Jászságnak nem lesz telefonja csak évek múlva. A Jász-Com meggyorsította a folyamatot. Nagyon remélem, hogy érdemes volt.

A koncesszióval elindulni tehát nem is volt olyan nehéz. A svájciak egy elszármazott magyart, Várszegi Leventét bízták meg azzal, szülőhazájában építsen fel egy céget. Ő szintén a megyei lapban 1994. szeptember 6-án így mondja el a történetet:

Nekünk ez üzlet, megtérülésre számítunk

A jászsági telefonügy megoldásába a Swiss Telecom PTT vállalt jelentős szerepet, s egy tanácsadóját, Várszegi Leventét küldte Magyarországra.

- A világon mindenütt lebontják a monopóliumokat, a piacokat a liberalizáció jellemzi. Így van ez Svájcban is. Az én cégem is elvesztette korábbi telefonszolgáltatási monopóliumát. A meglévő tudást, a tapasztalatot azonban hasznosítani kell. Ebben a helyzetben nem tehet mást egy cég, minthogy szétnéz külföldön. Így kezdett tájékozódni a Swiss PTT is a külföldi lehetőségekről. A svájci faluszövetségtől jött az információ, hogy a Jászságban nagyon kell a telefon. Magyarországgal egyre bővülő kapcsolat alakult ki. Az európai telekommunikációs kiállítás 1992-ben itt volt Budapesten. Magam is itt jártam akkor. Szétnéztünk az

országban, tárgyaltunk Gödöllővel és Jászberénnyel. 1993 februárjától a Jász-Com Rt.-vel már egészen szoros kapcsolatunk alakult ki. Ekkortól már rám bízta a magyarországi tárgyalásokat.

- Mit vizsgáltak meg, ami alapján eldöntötték, hogy itt fektetnek be?

- Először megnéztük a piaci igényt. A 3 százalékos ellátottság az szinte semmi. Egy fejlődő országban minimum 25-30 százalékos vonal-számnak kell lennie. Vizsgáltuk a technikai lehetőségeket. Tárgyaltunk a Matávval is, mert igen jó kapcsolatunk van velük. Hosszú időt vett igénybe amíg beledolgoztuk magunkat a magyar törvények dzsungelébe. Finanszírozó partnert is keresni kellett. Mi értjük a szakmát a hálózatépítés és szolgáltatás terén. Ehhez azonban előbb pénz kell. Így jutottunk el 1993 őszéig, amikor a koncessziós pályázatot végre kiírta a miniszter.

- Felkészültek voltak a pályázat elkészítéséhez?

- Nem tétlenül vártuk a pillanatot. A Jász-Com Rt. aránylag jó tervekkel rendelkezett már. A pályázat feltételei szerint azonban ezeket át kellett dolgozni, különösen a finanszírozás szempontjából, illetve gazdaságossági számításokkal kellett kiegészíteni. Tíz évre szóló üzleti tervet készítettünk, a megtérülést részletesen levezetve. Ilyet a Jász-Com előtte természetesen nem is készíthetett. El kell mondanom, hogy az ő előkészítő munkájuk óriási segítség volt. Ők alapozták meg, hogy végül a pályázatot elnyertük.

- A megtérülési mutatók milyenek? Mikor fog a beruházás hasznot hozni?

- Sajnos a Jászság nem jó számokat mutat. Mi 8 évvel számoltunk, de inkább 10 év mondható reálisnak, amikorra megtérülés várható. A lakósűrűség kicsi, sok a tanyás terület. Számukra nem is légvezetéken visszük majd a vonalat. Olyan rádiótelefont kapnak, mely helyhez kötött, tehát autóban nem használható.

- Kanyarodjunk vissza a Jász-Tel Rt. születéséhez. A Matáv kimaradt a cégből.

- A Matáv az előkészületi munkában nem tudott részt venni. Amikor készen voltunk a tenderrel, bemutattuk nekik. A meglévő hálózattal és telefonközponttal - amit becsült értéken elismertünk - lett volna tulajdonos az Rt.-ben. Csakhogy néhány ponttal ők nem értettek egyet. Vétőjogot akartak, ami új magyar találmány lett volna. Olyan nincs, hogy egy kisebbségi tulajdonos megvétózza a többségi tulajdonos akaratát. Így maradtak ki.

- Milyen cég lesz a Jász-Tel Rt.?

- A koncessziós jogot 25 évre kaptuk. Ezen belül 8 évre kizárólagosan. Egy felkészült, stabil céget hozunk létre. Egyenlőre több svájci és

holland vezetővel dolgozunk, de folyamatosan keressük a magyar szakembereket is. Tőke és tapasztalat nélkül nem lehet dolgozni. Mi a jelentős tőkebefektetés mellett a svájci precizitást is szeretnénk idehozni. A jársági fejlesztés megvalósításához 4 milliárd forint szükséges. Én személy szerint örülök, hogy szülőhazámnak segíthetek. Viszont ez üzlet. Tehát csak úgy lehet, úgy szabad dolgozni a Jász-Tel Rt.-nek, hogy rentábilis legyen. A tulajdonosok, akik között a Jász-Com, s általuk a helyi önkormányzatok is ott vannak, ezt várják el tőlünk. A koncessziós szerződés szigorú feltételeket szab nekünk, tehát kemény munka következik, melynek eredményeképp végre lesz telefonjuk az itt élő embereknek.

Ki mit ígér?

S itt vagyunk 1994 őszén, amikor már a látványos része is elkezdődött a fejlesztésnek. A Jász-Com által apportként hozott építési tervdokumentáció, s a megszerzett építési engedélyek alapján megkezdődhetett a munka. A 18 jársági települést két úgynevezett külső gyűrűvel kötötték össze. Az optikai szálak gerincvezetékét 1994. július 19-én kezdték lefektetni. Jászfelsőszentgyörgy, Pusztamonostor, Jászdózsa, Jászágó, Jászfényszaru, Jászárokszállás térségében még ősszel, a mezőgazdasági munkákat követően. A földbe került fényvezető optikai kábel a világ legkorszerűbb eszköze. Húsz-harminc szálak kötegekben fektetik le, egy pár üvegszálon 2400 telefonvonal működik azóta.

Még a nyár folyamán tendert hirdettek a kapcsolástechnikai, átviteltechnikai berendezések és kábelek szállítására. A svájciak régi partnerével az Ericssonnal egy 21 ezer vonal kapacitású AXE típusú főközpont és 18 darab RSS központ szállításáról egyeztek meg. Ennek értéke mintegy 800 millió forint volt. A NOKIA-val az átviteltechnikai berendezések szállításáról egyeztek meg, ennek értéke 300 millió forint. Minden jársági településen készült egy a helyi hálózatot „irányító” egység, azaz RSS épület. Ezek összesen 40 millióba kerültek, s jászberényi irodaház építkezése is 1994-ben kezdődött el.

A fejlesztés következő fontos állomása 1995 március elseje. A Jász-Tel Rt. ekkor vette át a Matávtól a szolgáltatást, a térségben meglévő 3069 telefonvonalat és a hozzátartozó műszaki berendezéseket, valamint 32 dolgozót is. A szolgáltatással párhuzamosan az új telefonok bekötése is megkezdődött. Jászfelsőszentgyörgy volt az első település, amely megkapta a teljesen új hálózatot. 1995. május 16-án az egész faluban, minden igénylő rácsatlakozhatott a Jász-Tel Rt. által épített korszerű telefonhálózatra. A fejlesztések szinte minden településen egyszerre kezdődtek, s 1995 végére

jelentősen bővült az előfizetők száma. Különösen 1995. októberének közepétől, mert a jászberényi székházat, s benne az új digitális telefonközpontot ekkor helyezték üzembe. A nagy tömegű bekötések ekkor kezdődtek. 1996 májusára már az alábbi táblázat szerinti vonalszámok voltak a Jászságban.

HELYSÉGNÉV	LÉLEKSZÁM	LAKÁSSZÁM	VONALSZÁM ÖSSZESEN	ELLÁTOTTSÁG A LAKÁSOK %-ÁBAN
Jászladány	6152	2300	792	34,43 %
Jászkisér	6166	2212	766	34,63 %
Jásztelek	1745	650	226	34,77 %
Jászdózsa	2346	1150	420	36,52 %
Jászkákóhalma	3051	1220	475	38,93 %
Alattyán	2100	870	341	39,20 %
Jánoshida	2768	1100	434	39,45 %
Jászsószentgyörgy	4014	1540	611	39,68 %
Pusztamonostor	1811	650	269	41,38 %
Jászfelsőszentgyörgy	1833	600	269	44,38 %
Jászszentandrás	2985	1500	676	45,07 %
Jászapáti	9762	3755	1807	48,12 %
Jászárokszállás	8757	3400	1684	49,53 %
Jászfényszaru	6000	2400	1201	50,04 %
Jászágó	807	320	172	53,75 %
Jászboldogháza	1975	725	406	56,00 %
Jászivány	487	210	133	63,33 %
Jászberény	29702	11271	8040	71,33 %
MINDÖSSZESEN	92461	35873	18722	52,19 %

A nagy ütemű fejlesztéssel együtt új problémák keletkeztek. A Jászsági Telefonfejlesztési Alapítványhoz befizetett 15 ezer forintért a várakozó nem azt kapta, amire számított. Az 1991-ben elindult szervezéskor az ígéret szerint olyan telefonvonal épül a Jászságban, mely kábeltévé sugárzásra is alkalmas, és egy vagyonvédelmi rendszer is csatlakozik hozzá. Továbbá az igénylők a telefonvonallal együtt egy telefonkészüléket is kapnak.

Ezzel szemben a magyar állam a Jász-Tel Rt.-vel kötött koncessziós megállapodásában ilyesmiről szó sincs. A szerződésben az áll, hogy a Jász-Tel Rt. a koncesszió első 6 évében köteles évente 15,5 százalékos vonalszám-növekedést biztosítani. 1997-ig fel kell számolni a várólistát és ettől kezdve az előfizetői igények 90 százalékát 6 hónapon belül ki kell elégíteni. A koncessziós szerződésben a kábeltévééről szó sincs, mint ahogy a vagyonvédelmi rendszerről sem. Hogy ki adja a telefonkészüléket, az sem áll benne.

Ezért aztán 95 tavaszán a telefonra várók csalódottsága egyre növekedett. Korszerű telefonvonalat, szakszóval hozzáférési pontot biztosított a Jász-Tel számukra a befizetett 15 ezer forintért. Telefonkészüléket azonban mindenkinek magának kell vásárolnia. Sokáig úgy tűnt, hogy a Jászsági Telefonfejlesztési Alapítvány meg tudja oldani a készülék-problémát. A befizetett pénzeket ugyanis lekötötték, s az a kamatokkal gyarapodott. Ám az 1995-ös áfa-törvény a telefoncsatlakozási díjat is áfa kötelessé tette. Ez azt jelentette, hogy az igénylőknek a 15 ezer forinton felül az áfát is meg kell fizetni. A telefonigénylőkre tehát az várt volna, hogy amikor bekötik a vonalat még plusz pénzt kell kiadniuk az áfára. Az alapítvány kuratóriuma a Jász-Tel Rt.-vel és a Jász-Com Rt.-vel is egyeztetve úgy döntött, hogy a rendelkezésre álló pénzből az áfa kötelezettséget magára vállalja. Maradt tehát a telefonkészülék problémája, amit minden előfizetőnek ezért kellett saját magának megoldania.

Sokaknak nem tetszett ez, de az sem, hogy nem kapják meg a kábeltévé csatlakozás, s a vagyonvédelmi riasztórendszert. A legnagyobb ellenállás azonban a ún. Ras-telefonok miatt alakult ki. A Jász-Tel Rt. az Ericsson céggel kötött szerződést, ők szállították a telefonközpontokat. Még 1995 tavaszán 2 konténeregységben helyeztek el olyan berendezéseket, amivel az új rendszerű hálózat már működtethető volt, s a régi vonalakat is át lehetett terhelni a digitális központra. A digitális technika azonban nem ismeri a korábbi ikervonalas rendszert. Az ikertársakat tehát szét kellett választani. Ezt úgy oldották meg, hogy az egyik előfizető fixtelepítésű rádiós rendszerű vonalat kapott. Ez a technika a gyors telefonnal való biztosítását segíti elő. A Jász-Tel is azért vásárolt ilyen, hogy majd a tanya területék telefonellátását is e rádiós rendszerű megoldással biztosítsa.

Ez azonban annyira újdonság volt a jászsági emberek számára, hogy sokan nem tudták elfogadni. Jászteleken mozgalommá szélesedett a RAS-ellenesség. Még a Hírközlési Főfelügyelethez is elmentek, hogy kikényszerítsék a vezetékes hálózat kiépítését a faluban. A legfőbb érvük az volt, hogy a rádiós rendszerű vonalon nem fog jönni a kábeltévé adása.

Semmi sem egyszerű

Néhány számadattal illusztráljuk, hogy a telefonfejlesztés során mekkora munkát kellett elvégezni. Tizenhét jászsági településen készült RSS-épület, azaz kis helyi telefonközpont, mely a helyi hálózatokat irányítja. A nagyobb településeket több, ún. nagyelosztó létesült, mely egy-egy körzet előfizetői számára biztosítja az összeköttetést. Jászberényben 21, Jászapátin 8, Jászkiséren 4, Jászárokszálláson 9, Jászfényszaruban 8, Jászladányban 5 nagyelosztót kellett létesíteni.

Ahhoz, hogy egy-egy nagyelosztó körzetében a beruházás megvalósulhasson természetesen megfelelő terveket kellett készíteni, és azokat a legkülönbözőbb hatóságokkal és hivatalokkal egyeztetni, engedélyeztetni. Ezek a következők: egyeztetni kellett a területen lévő minden közmű tulajdonossal. Tehát gáz, víz, csatorna, áramszolgáltatás, távközlés. Engedély kellett a műemlékvédelmi hatóságtól, a Környezetvédelmi Főfelügyelőségtől, a Természetvédelmi Felügyeletről, közterületek esetében a helyi önkormányzatoktól, mivel utakat is érintett a telefonhálózat, így a Közúti Igazgatóságtól és a Közlekedés Felügyeletről is szükség volt engedélyekre. Ahol a vasutat érintette, ott a MÁV-tól. A Jászságot körbeölelő két gyűrű esetében a Magyar Honvédségtől, a Vízügyi Igazgatóságtól, a MOL Rt.-től és a szolgalmi jogot a földhivatalnál is be kellett jegyeztetni. Amikor mindez megvolt a Hírközlési Felügyelethez kellett elmenni, mely kiadta az elvi és építési engedélyt. Ez 30 nap elteltével emelkedett jogerőre, a munkálatokat a Jász-Tel Rt. ekkor megkezdhetette. Amikor egy-egy körzetben elkészült a feladattal, akkor a fent felsoroltaknak át kellett venni, illetve ellenőrizni az elvégzett munkák után a helyreállítást, s ha ez mind sikeresen megtörtént, akkor újra a Hírközlési Főfelügyelethez kellett folyamodni, mely kiadta a használatba vételi engedélyt. A telefon szolgáltatást ekkor lehetett elkezdni.

A száraz adatok

A telefonfejlesztés során kiépült 188 kilométer optikai gerincvezeték, 480 kilométer földkábel. s 120 km légvezeték. 1996. májusának végén 17533 vezetékes és 2252 RAS-os telefon működött. A hálózatépítés intenzív szakaszában 15 fővállalkozó dolgozott a beruházáson és kb. 1500 dolgozót foglalkoztattak.

A Jász-Tel Rt. székháza, s benne a korszerű 25 ezer vonal kapacitású digitális telefonközpont 200 milliós kiadás volt, és 1995. szeptember 29-én avatták fel. A jászsági települések közül elsőként Jászfelsőszentgyörgy hálózata készült el. A telefon-előfizetőket 1995. május 24-én kötötték be. A további sorrend: Jászágó június 8., Jászdózsa július 10. Pusztamonostor július 13., Jászivány október 30. A következők november 20-ra kaptak telefont: Jászfákóhalma, Jászsalsószentgyörgy. Jánoshida, Jászszentandrás és Jász-boldogháza november 30-ra készült el. Karácsonyra Jászfényszaru és Jászárokszállás hálózata is kiépült. Alattyan és Jásztelek is év végére kapott telefont. Jászapáti 1996. március elsejére szűnt meg a régi kézi kapcsolású telefonközpont. Legkésőbb Jászkisér és Jászladány jutott telefonhoz, ahol április végéig csúszott a határidő. A kemény tél is beleszólt ebbe a késlekedésbe. A lemaradásokat azonban néhány hónap alatt pótolták és

1996 szeptember 27-én a 20 000. telefonvonalat is bekötötték egy alattyáni előfizető lakásába.

A HÁZASSÁGI BONTÓPEREKRŐL

A válás a leginkább megterhelő változások egyike az ember életében, amely próbára teszi az alkalmazkodó képességet, az egyénét és a társadalmát egyaránt.¹ A válás ugyanis nem egyszeri esemény, hanem hosszú ideig tartó bonyolult folyamat, amely a szándék kialakulásától a válás utáni életvitel kialakulásáig tart.

A válás okai és a jog viszonya meglepően tisztázatlan terület, pontosabban az, ahogyan a házasság és a válás jogi szabályozása hat a válási okok mennyiségének változására, illetve, ahogyan a válási okok mennyisége hat a jogi szabályozásra. Ennek a kölcsönhatásnak a jog oldalán tükröződő eredménye, hogy az ún. vétkességi elven alapuló bontást a zsidó-keresztény kultúrkörben lassan világszerte kiszorítja a vétkességet mellőző válás lehetősége. A válás természetesen vidékünkön sem ismeretlen, gyakoriságát, terjedését a következő jászberényi adatsor mutatja².

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Házasságkötések száma	192	189	213	170	193	235	227	192	153	177	168
ebből 1995. dec. 31-ig felbomlott	44	38	17	23	26	24	27	16	7	3	2

A házasság felbontásának első állami szabályozását hazánkban az igen korszerűnek számító 1894.évi XXXI. tc. oldotta meg a vétkességi elv alapján. Kimerítően felsorolta azokat a bontó okokat, amelyek fenntartása esetén a bíró az egyik házastárs kérelmére felbonthatja a házasságot, egyidejűleg elmarasztalva a másik házastársat. Ha az alperes vétkességét nem sikerült bizonyítani az eljárás során, akkor a házasságot nem lehetett felbontani. Ha viszontkereset folytán mindkét fél hibájából történt a házasság felbontása, a bíróság mind a két házastársat vétkes-

¹ Munkám elkészítéséhez a Jászberényi Városi Bíróság nyújtott segítséget. Külön szeretném megköszönni Ivanics Erzsébet bírónő támogatását.

² A Polgármesteri Hivatal adatai alapján

nek nyilvánította. Nem kérhette a házasság felbontását, aki a házastársának vétkes cselekményébe beleegyezett vagy abban részes volt. A kereseti jog elenyészett, ha a házastárs a vétkes cselekményt megbotcsátotta.

Bizonyos bontó okok abszolútnak számítottak a törvény szerint. Ilyenek voltak például a házasságtörés, természet elleni fajtalanság elkövetése, új házasság kötése, tudva, hogy az előző házasság még fennáll, vagy az, ha az egyik házastárs a másik életére tör. Más okok, relatív erejüknél fogva a bíró mérlegelésére voltak bízva, hogy az alperes házastársnak valamilyen, a jogszabályban tételesen felsorolt relatív bontó okok között szereplő szándékos magatartása (például: „erkölcstelen élet megátalkodott folytatása vagy a házasság megkötése után öt évnél rövidebb időtartamú fegyházra vagy börtönre ítélték avagy a házastársuk családjához tartozó gyermeket bűncselekmény elkövetésére rábírtja”) a házasfelek egyéniségének és életviszonyainak gondos figyelembevételével feldúlta-e annyira a házasfelek viszonyát, hogy a felbontást kérőre nézve a további életközösség elviselhetetlenné vált.

A közös megegyezés bontását nemcsak hogy nem szabályozta, de szerette volna teljesen kiküszöbölni a törvény. Ha a házastársak közös megegyezéssel szerettek volna válni, akkor ki kellett játszaniuk a szabályozást, és erre a legjobb lehetőséget a „hűtlen elhagyás” mint törvényes bontó ok biztosította. Azaz, ha a felperes arra hivatkozással kérte a házasság felbontását, hogy a másik öt „szándékosan és jogos ok nélkül elhagyta”, akkor a bíróság előtt az elhagyástól számított 6 hónap elteltével a hűtlen felet az életközösség visszaállítására kötelezte, ha azonban ez a fél a határozatnak a bíróilag megszabott határidő alatt igazolatlanul nem tett eleget, akkor a házasság „hűtlen elhagyás” címén felbontottá vált.

Fordulatot az 5800/1945.(VIII.22.) ME sz. rendelet hozott bontási jogunkba azzal, hogy a korábbi bontó okokhoz további hármat csatolt, amelyek a házasfelek vétkességétől függetlenül szolgálhattak a házasság felbontásának alapjául. Ezek voltak: öt évi különélés után bármelyik fél kérhette a házasság felbontását, a felek közös megegyezéssel kérhették a bontást, ha a különélés óta már legalább két év letelt, végül kérhette a házasság felbontását az, akinek házastársa gyógyíthatatlan elmebetegségben szenvedett.

A családjogi törvény (Csjt.) teljesen új alapokon szabályozta a válást, mellőzte a bontó okok tételes felsorolását, és a házasság felbontását csak akkor engedte meg, ha arra alapos és komoly ok mutatkozott. Az e törvény által létrehozott, úgynevezett általános bontó ok a felek közötti házaselet teljes és helyrehozhatatlan megromlása volt. A bírónak tehát

minden esetben vizsgálnia kellett, hogy a házasság reménytelenül megromlott-e. Az 1952-es szabályozás eredményeképpen a vétkességnek többé nem volt közvetlen hatása magára a bontásra, vagyis a házasságot fel lehetett bontani annak a félnek a kérelmére is, aki úgymond előidézte a házasság megromlását.

A Csjt. 1974. évi módosításakor a jogalkotók az alapos és komoly ok koncepciójával szakítottak, és a Legfelsőbb Bíróság 1964. évi 3. számú Irányelve nyomán a házasság felbontásának okaként annak a teljes és helyrehozhatatlan megromlását fogalmazták meg. A házasság ilyen megromlására utal a házastársaknak a tényleges elhatározáson alapuló a házasság felbontására irányuló befolyásmentes, egyező akaratnyilvánítása, ha a felek a következő kérdésekben megegyeznek: házastársak közös gyermekének elhelyezése és tartása, a szülő és a gyermek közötti érintkezés, a házastársi tartás továbbá a közös lakás használata.

A Csjt. az 1986-os módosításában a közös megegyezés feltételeinek kereteit bővíti azzal, hogy a feleknek meg kell állapodniuk a közös ingó vagyon megosztásának ügyében is. Lényeges volt az a változás is, hogy a járulékos kérdésekben a feleknek egyezsége kell jutniuk, a bírósági döntésre nem volt szükség. Ez a törvény ismeri először az egyező akaratnyilvánítással kért bontások azon formáját, hogy a házastársak legalább 3 éve külön lakásban élnek, ekkor azonban igazolniuk kell, hogy a gyermekük érdekében megfelelően gondoskodtak elhelyezéséről és tartásáról.

A mai hatályos Csjt. szövege szerint *„A házasság teljes és helyrehozhatatlan megbomlása utal a házastársaknak a házasság felbontására irányuló végleges akarat-elhatározáson alapuló, befolyásmentes, egyező akaratnyilvánítása.”* Véglegesnek lehet tekinteni az elhatározást akkor, ha

a./ a házastársak a közös gyermek elhelyezése és tartása, a szülő és gyermek közötti kapcsolattartás, a házastársi tartás, a közös lakás használata, valamint - az ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése kivételével - a házastársi közös vagyon megosztása kérdésében megegyeztek és egyezségüket a bíróság jóváhagyta, vagy

b./ a házastársak között legalább három éve megszakadt az életközösség úgy, hogy külön lakásban élnek és igazolják azt is, hogy a közös gyermek elhelyezését a gyermek érdekeinek megfelelően rendezték.

Ma tehát nem feltételként szerepel a járulékos kérdésekben való megegyezés, hanem az akaratnyilvánítás véglegessége lesz teljes azal, hogy a járulékos kérdésekben megegyezés van.

„A család a társadalom természetes és alapvető egysége és joga van a társadalom, valamint az állam védelmére.” továbbá:

„A házasság tekintetében a férfinak és a nőnek, mind a házasság tartama alatt, mind a házasság felbontása tekintetében egyenlő jogai vannak” - írja az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata a 16. cikkben, megalapozva ezzel a család védelmének huszadik századi világten-denciaként elterjedt gondolatát. Ma azonban a válás párbaj. „Mindkét fél egyszerre sértett és kihívó benne. Egyik fél sem érzi át a másik sértett-ségének valódiságát. Mindkét felet megrázza, mindkettőt kikészítheti a dulakodás. A pszichológiai, szociális, gazdasági, jogi következmények életre szólnak.”

A békítési tevékenység

A bíróságnak a bontóper jellegéből fakadó és már az 1911. évi 11. tc-ben is meglévő funkciója a békítő tevékenység. A bíróság a per bármely szakaszában megkísérelheti a felek kibékítését. Hazai jogunkban egyre növekszik a bíróságok konfliktusfeloldó szerepe iránti elvárás, amelynek a bíróságok nem tudnak maradéktalanul eleget tenni, mert hiányzik az ezzel összefüggésben működő szociális védőhálózat. A bíróság békítő tevékenységének súlyát növeli, hogy sokszor a bírósághoz forduló házastárs figyelmeztetésnek szánja az eljárást, illetőleg fórumot keres az összeütközés feloldására. Mindez a jog oldalán úgy jelenik meg, hogy *„a házasság felbontásának megakadályozására úgyszólván világszerte a konfliktusok keletkezésének megelőzését hangsúlyozzák, de egyre erősebb hangsúly helyeződik a már kifejtett konfliktus békés oldásának lehetőségére is.”*

A bíróság békítő tevékenysége sikerrel járhat azokban az esetekben, amikor a pert a házastárs csak azért indítja, mert jelezni akarja a konfliktust, és valójában a házasság harmóniáját szeretné megteremteni még akkor is, ha még erős a kötődés a házastársak között az igen éles ellentétek ellenére is. Jelentős külső tényezők a békítés eredményességénél a házastársak jövőjének elképzelése, hogy van-e mellettük új partner, a külön eltöltött idő hosszúsága és az is, hogy a sérelem jelle-génél fogva tolerálható-e vagy sem.

A mai magyar bontójogban tehát családvédelmi szempontból igen jelentős szerepe van a békítésnek, hiszen bíró segítségével átgondol-tabbá tehető a válási szándék vagy esetleg el is tántoríthat a válástól, és így akkor nem kerülhet sor arra, hogy egy szülő akkor állítaná vissza a házasságot, amikor már sem a gyermek nevelésének jogát, sem a la-kás használatát nem neki biztosította a bíróság

A gyermek elhelyezése

„A társadalom számára a szülő-gyermek viszony - vagyis a család - fontosabb, mint a házasság, s ez utóbbinak a minősége is elősorban a szülő-gyermek viszonya, illetve a gyermekvállalásra és nevelésre való kihatásai miatt váli közüggé.” (Dr.Szilágyi Vilmos: A házasság jövője, avagy a jövő házasságai)

„A válás elvileg mindig, valójában azonban csak az esetek egy részében hat ki hátrányosan a gyerekre. Gyakorlatilag az esetek egy részében a gyermek számára jótétemény szülei feldúlt házasságának a felbontása, a veszekedésekkel, fenyegetésekkel terhes légkör megszűnése. Ha a gyermeknek az a szülője, akivel együtt marad, szerensés új házasságot köt, és alkalmas nevelőszülő foglalja el az alkalmatlan vér szerinti szülő helyét: a gyermek a válással nyert. Az egyik szerető szülő-jétől elszakadó gyermek azonban feltétlenül vesztes és fájdalmas veszteséget szenved a tőle elszakadni kényszerülő szülő is.” (Katonáné Soltesz Márta: Házasság, család, válás - és a jog. Gondolat, Bp. 1982.)

Az előbbi két idézet is rávilágít arra, hogy elérkeztünk a családjog egyik legtöbbet vitatott kérdéséhez, oda, hogy „kié legyen a gyermek?”. Ma még nincsenek megbízható adatok arra nézve, hogy milyen típusú gyermekelhelyezés hogyan befolyásolja a különböző korú, nemű, személyiségű gyermeket. „Az elérhető tapasztalati kutatások semmilyen biztos támpontot nem adnak valamilyen tudományosan megalapozott gyermek-elhelyezési gyakorlat kialakítására.” (Bognár Gábor-Telkes József: A válás lélektana. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Bp. 1986.)

Egy azonban biztos, hogy bírói gyakorlatunk és családjogi törvényhozásunk általában gyermekközpontú. A Csjt. a házasság felbontásáról rendelkező első szakaszának második fordulata kimondja: „A házasság felbontásánál a közös kiskorú gyermek érdekét figyelembe kell venni.” Ugyancsak a gyermekcentrikusságra utal az, hogy a házasság érvénytelenítése vagy felbontása esetében a bíróságnak a közös kiskorú gyermekek elhelyezése és tartása felől - szükség esetén - erre irányuló kereseti kérelem hiányában is határoznia kell. A bíróság itt is gyermekvédő funkciót lát el, méghozzá akkor is, ha ez a szülői jogok bizonyos mértékű korlátozásával jár.

Családjogunk alapelvei között szerepel a gyermek védelmének az elve és a szülői jogok gyermek érdekében történő gyakorlásának elve. Az utóbbi azt jelenti, hogy ha a szülő nem társadalmi rendeltetésének megfelelően gyakorlja felügyeleti jogát, akkor korlátozható jogai gyakorlatában, megfosztható attól, sőt büntetőjogi felelősség is hárulhat rá.

A Legfelsőbb Bíróság XXI. Polgári Elvi Döntése tartalmazza azt az elvet, hogy ha a bíróság a gyermekelhelyezésről és -tartásról kereseti

kérelem hiányában dönt, a szülők egyezségétől meg kell tagadni a jóváhagyást, ha az a gyermek érdekének ellentmond. A bíróság felelősége még fokozottabb, hiszen a felek közötti megegyezés esetén a bíróság el van zárva attól, hogy a felek között kialakult tényleges helyzetet értékelje, és a jóváhagyás feltétele pedig az, hogy a bíróban kialakuljon az arról való meggyőződés, hogy a szülők közös döntése megfelel a gyermek érdekének.

A gyermek érdeke olyan általános érdek, melyet a jogvédelemre hivatott minden állami szerv köteles funkcióján belül szolgálni. Ezen alapul a Csjt. 12. §, (2) bekezdésében a keresetindítási jog szabályozása, azaz a gyermek elhelyezése, valamint az elhelyezés megváltoztatása iránt a szülő, a gyámhatóság és az ügyész indíthat pert.

A Csjt. 72/A §. (1) bekezdése alapján a gyermek elhelyezéséről a szülők döntenek. A szülők megegyezésének hiányában a bíróság a gyermeket annál a szülőnél helyezi el, akinél kedvezőbb testi, értelmi és erkölcsi fejlődése biztosított. Ha a szülőnél történő telhelyezés a gyermek érdekét veszélyezteti, a bíróság a gyermeket másnál is elhelyezheti, feltéve, hogy ez a személy a nála történő elhelyezést maga is kéri. Ez a szülők körülményeire utalás nélküli szabályozás az elhelyezés objektív és abszolút rendező elveként a gyermek fejlődésének kedvezőbb feltételeit jelöli meg. Ez megfelel a házastársak egyenjogúsága elvének, valamint annak is, hogy ma már a házasság felbontása objektív alapon történik. A törvény kiemelt jelentőséget tulajdonít a szülők megegyezésének, mert a bíróság csak akkor dönt, ha a szülők nem egyeztek meg ebben a kérdésben.

A Legfelsőbb Bíróság - a 19. sz. Irányelvével módosított - 17. sz. Irányelve foglalkozik a gyermek elhelyezésével kapcsolatos általános szempontokkal. Az irányelv bevezetőjében alapvető és döntő szempontként deklarálják a gyermek érdekének a védelmét. Szükség van erre a házastársak egyenjogúságának követelménye és a gyermeket házasságok felbomlásának viszonylag magas száma miatt is. Az irányelv szerint indokolt a szülők felelőségének a fokozása.

Az irányelv foglalkozik a gyermekért való felelőséggel, a szülők megállapodásával és a bírói döntéssel a gyermekelhelyezésről, a harmadik személynél történő elhelyezéssel és a gyermekelhelyezés megváltoztatásával.

A Felelőség a gyermekért címszó alatt kimondja az irányelv a Csjt. alapján a házastársak egyenjogúságát, és ebből következően a gyermek ellátásáért és a neveléssel kapcsolatos feladatok teljesítéséért való közös felelőséget. A család felbomlása a gyermek életét megzavarja, ezért inti a jogalkotó a szülőket arra, hogy könnyelműségből, meggon-

dolatlan kalandoktól és indulatoktól vezéreltetve ne zavarják meg a család egységét. A bíróságnak ezért vizsgálnia kell a házassági bontóperben, valamint a bontás nélkül indult gyermek-elhelyezési perben, hogy van-e remény a család egységének a helyreállítására. Ez főként akkor járhat eredménnyel, ha mindkét szülő őszintén ragaszkodik a gyermekéhez, ehhez azonban szükség van a szülők környezetének támogatására és a társadalom segítségére. A bíróság célját a gyermek sorsáért való szülői felelősségérzet erősítésében jelölik meg. A bíróság a válás hátrányos következményeinek felvázolásával ugyanis meggondolásra készítheti a feleket, hogy megkíséreljék a családi életük helyreállítását. Ha azonban a házasság véglegesen és helyrehozhatatlanul megromlott, akkor arra kell törekedni, hogy a házassági kötelék felbontása ne járjon azzal a következménnyel, hogy a gyermek bármelyik szülőjétől érzelmileg elszakad.

A szülők akkor járnak el a Csjt. szellemében, ha megállapodásuknál a gyermek érdekét tartják szem előtt, s e tekintetben egyetértésre törekednek. Az Irányelv szó szerinti szövege ezt mondja: „*A gyermek elhelyezése nem lehet a rossz értelemben vett alku tárgya.*” Így a bíróság nem hagyhatja jóvá a szülők egyezségét a gyermekelhelyezés kérdésében, ha az nyilvánvalóan ellentétes a gyermek érdekével. A bíróság figyelmezteti a feleket, hogy a megegyezésüknél ne legyenek elhallgatott fenntartásaik, és ne számítsanak arra, hogy később a gyermekelhelyezés megváltoztatását kérik. A bíróság által jóváhagyott egyezség köti a feleket, és az elhelyezés megváltoztatását két éven belül csak akkor lehet kérni a bíróságtól, ha az a felek közös kiskorú gyermekének érdekét szolgálja vagy valamelyik félre nézve súlyosan méltánytalan.

Az irányelv III. fejezete a bíróság döntésének szempontjait tartalmazza a gyermekelhelyezés kérdésében. A bíróság a szülők megegyezése hiányában határoz, valamint a Pp. 290. § (1) bekezdése értelmében akkor is, ha a házasság érvénytelenítése vagy felbontása iránt per van folyamatban, de a közös kiskorú elhelyezése és tartása iránt kereseti kérelem nincs.

A gyermekelhelyezés alapvető szempontja a gyermek érdeke. A bíróság a gyermek életét érintő összes körülmény feltárásával és együttes mérlegelésével határoz. A bíróság vizsgálja a szülőket egyéniségük, erkölcsi tulajdonságaik és életmódjuk szempontjából. A Csjt. 24. §-a alapján a házastársak hűséggel tartoznak egymásnak, és egymást támogatni kötelesek. Így például a házastárs és a gyermek indokolatlan elhagyása kétségessé teszi, hogy e szülő rendelkezik a gyermek neveléséhez szükséges személyi, erkölcsi tulajdonságokkal. Figyelembe veszi továbbá a gyermek kötődését és a felek anyagi- és lakáshelyzetét.

nek alakulását. Fontos adatokat szolgáltathat a döntéshez a környezet-tanulmány, a bölcsőde, óvoda, iskola véleménye, valamint a pszichológus szakvéleménye és szükség esetén a gyermek meghallgatása. A bíróság a gyermek elhelyezésével, illetve az elhelyezés megváltoztatásával kapcsolatos eljárása során - elháríthatatlan akadály esetét kivéve - mindkét szülőt meg kell hallgatnia. Indokolt esetben vagy ha azt a gyermek kéri, őt is meg kell hallgatni. Erre esetleg szakértő útján is sor kerülhet. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, akkor csak a beleegyezésével hozható döntés az elhelyezéséről, kivéve, ha az általa választott elhelyezés a fejlődését veszélyezteti.

Egy pszichológusi és egyben rendszerelméletű megközelítés szerint *„az ideális gyermekelhelyezés az, amelyik a házassági kapcsolat elfogadása mellett, pontosabban annak ellenére a leginkább érintetlenül hagyja a szülő-gyermek alrendszer, illetve, amelyik a leginkább elősegíti, hogy mind az apa-gyermek, mind pedig az anya-gyermek kapcsolatok a lehető legteljesebb mértékben megmaradjanak a válás után is.”* (Bognár Gábor-Telkes József: A válás lélektana. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1986.)

A gyermekelhelyezésnél a körülmények mindenoldalú feltárására a következő eseti döntésben is találhatunk utalást.

Az 1980/8. bírósági Határozatokban a 287-es jogesetben: *„A gyermek elhelyezése iránt indított perben az elhelyezésnél irányadó valamennyi körülmény gondos vizsgálata és egybevetése alapján lehet csak állást foglalni abban a kérdésben, hogy melyik szülőnél kedvezőbb a gyermek jövőbeli fejlődése. A szakértől véleményében ellentmondásos fejtegetés után jut el a végkövetkeztetésig, ezeket az ellentéteket nem oldja fel. A szakértői vélemény szerint a gyermek az alperes apánál megfelelő helyen van, fejlődése biztosított, mégis végsőképpen azt fejté ki, hogy a gyermeknek az anyával való azonosulás szükségessége miatt az anya állandó közelségére - az anyánál való elhelyezésre - volna szüksége.”* A szakértői vélemény ebben az esetben kiegészítésre szorult.

A gyermek elhelyezésénél általában felmerülő szempontok irányadók akkor is, ha a bíróság ideiglenes intézkedéssel határoz a gyermek elhelyezéséről.

Az elhelyezésnek vannak bizonyos különösen jelentős körülményei. Ezek az Irányelv szerint: a gyermek neme és életkora, az elhelyezés állandósága és a testvérek együtt nevelése.

„Önmagában a gyermek nemének és életkorának nem lehet döntő szerepe az elhelyezésnél. A gyermek neme és kora csak az ügy valamennyi körülményének egymással összefüggésben történő vizsgálata során értékelhető, különösen azzal kapcsolatban, hogy a gyermek nemére

és korára tekintettel melyik házastárs mutatott több és jobb nevelési készséget." (11). A Csjt. 1974. előtti szabályai szerint a hatodik életévét betöltött fiúgyermeket rendszerint az apjánál, a leánygyermeket és a hatodik életévét be nem töltött fiúgyermeket pedig az anyánál kellett elhelyezni. Ma a bírósági gyakorlat csak akkor tulajdonít jelentőséget a gyermek korának és nemének, ha ezt a gyermek érdekei indokolják. Így például kisebb korú gyermekek és leányok nevelése - alkati és érzelmi sajátosságaikra tekintettel - anyai nevelést, serdülőkorban lévő fiúgyermek nevelése pedig inkább apai irányítást igényel, feltéve, hogy az apa, illetve az anya a gyermek nevelésére nem alkalmatlan.

Az elhelyezés állandóságával kapcsolatban az Irányelv azt mondja, hogy a gyermek egészséges személyiségfejlődését az segíti elő, ha megszokott környezetében nevelkedhet. A gyermeknek biztonságérzetet ad a megfelelő környezet állandósága, azonban a környezetváltozás vagy az elhelyezés váltogatása szorongást, félelemérzetet kelthet benne. A gyermek személyiségére károsan hatott az, amikor a bíróság az apa szülői felügyelete alá helyezte a gyermeket, ahol a gyermek jól érezte magát, de az apa a gyermeket indokolatlanul elzárta az anyával való érintkezéstől, és a gyermeket az anya ellen hangolta. A gyermek érzésvilágára ez kiszámíthatatlanul hat, szembefordulhat mindkét szülőjével, és később a közösségbe való beilleszkedés zavarait idézheti elő. Az apának ez az említett magatartása rossz irányba befolyásolja a gyermek fejlődését, érdekeit súlyosan sérti, és alapot ad arra a következtetésre, hogy nem alkalmas a gyermek nevelésére. (BH 1988/2. 35.)

Ha a szülő súlyosan vét a gyermek érdekei ellen, vagy ha törvényes rendelkezésnek ellenszegülve a gyermeket magánál visszatartja, akkor a gyermek érdekében meg kell változtatni a környezetét. A gyermeket fel kell készíteni arra, hogy átkerül a másik szülőhöz, és abban is segíteni kell neki, hogy új otthonát úgy szakja meg, hogy a másik szülővel megfelelő kapcsolatot tarthat fenn.

Mivel a testvérek közössége jelentős erő, ezért a gyermekek elhelyezésénél általában arra kell törekedni, hogy a szülők válása után is együtt maradjanak. A „válási sérülések” begyógyulásánál jelentős lelki támaszt nyújthatnak egymásnak a testvérek. Ha mindkét szülőnél egyformán kedvezőek a feltételek, akkor is csak indokolt esetben lehet a testvéreket egymástól különválasztva elhelyezni.

A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy korkülönbség, adottságok, érdeklődési kör stb. alapján különbözik a családokban a testvérek egymáshoz való kötődése. A gyermeket az egyik szülőhöz olyan mély érzelmi kötődés fűzheti, amely erősebb a testvéri szeretetnél. Ilyen esetben a bíróság jóváhagyhatja a testvéreket szétválasztó megállapo-

dást, valamint maga is dönthet úgy, hogy a testvéreket megosztva helyezi el.

A Csjt. 72/A. § (1) bekezdése alapján, ha a szülőnél történő elhelyezés a gyermek érdekét veszélyezteti, a bíróság a gyermeket másnál is elhelyezheti, feltéve, hogy ez a személy a nála történő elhelyezést maga is kéri. Ilyenkor leginkább a közeli rokonok közül választanak ki valakit, aki alkalmas a gyermek gondozására. Előnyt élvez az a nagyszülő vagy más személy, aki addig is bizonyította alkalmasságát, és továbbra is vállalja a gyermek nevelését. A harmadik személynél történő elhelyezés esetén ezt a személyt a kiskorú gyámjával kell rendelni. Ha egyik szülő sem alkalmas a gyermek gondozására, és harmadik személy sincs, akinél a gyermek elhelyezhető, és a kiskorú érdekében állami gondoskodás látszik indokoltnak, a bíróság haladéktalanul megkeresi a gyámhatóságot a szükséges intézkedések megtétele végett.

Lényeges kérdés még a gyermek elhelyezésének megváltoztatása. A Csjt. szerint az elhelyezés megváltoztatását abban az esetben lehet kérni, ha azok a körülmények, amelyekre a bíróság a döntését alapította, utóbb lényegesen megváltoztak, és ennek következtében az elhelyezés megváltoztatása a gyermek érdekében áll. A sikeres perlés érdekében itt tehát kettős feltételt kell teljesíteni. Nem elég pusztán a körülmények megváltoztatása, azt is vizsgálni kell, hogy a gyermek fejlődése eddigi környezetében biztosítva van-e, az elhelyezés megváltoztatására a gyermek érdekében szükség van-e. Önmagában nem elegendő ok az elhelyezés megváltoztatására a szülő új házasságkötése, szükséges még az is, hogy az új házastárs ellenszenvet érezzen a gyermek iránt, vagy a mostohatestvérek között tartósen rossz kapcsolat alakuljon, és ezáltal a gyermek fejlődése az új környezetben ne legyen biztosított.

Az irányelv még felhívja a figyelmet arra, hogy *„a szülő gyakran éppen azzal bizonyítja a gyermek nevelésére való alkalmatlanságát, hogy a gyermek elhelyezés megváltoztatása iránt sorozatosan egymás után indított perekkel nyugtalanítja a gyermeket megfelelően gondozó szülőt, és zavarja a gyermek neveléséhez elengedhetetlenül szükséges nyugodt légkört.”* Az ilyen szülő nem tudja felismerni gyermeke érdekét, és ez a magatartás súlyosan esik az ő terhére.

A közös lakás használatának megosztása

A házassági bontóperrel együtt járó, szinte a legtöbb problémát okozó „járulékos kérdéshez” érkeztünk. A házastársak számára nehéz a választás: ki fog távozni? Meg lehet-e a lakást természetben osztani?

A házastársak lakáshasználatának rendezésével a Csjt. 31/A. §. 30/D §-ai foglalkoznak.

A házastársak a közös lakás további használatában a házasság felbontása esetére megállapodhatnak. A szerződés létrejöhet a házasság megkötése előtt és a házasság fennállása alatt is. Megegyezhetnek abban is, hogy az egyik házastárs a lakást elhelyezési és térítési igény nélkül elhagyja. Ha a felek olyan lakásra kötnek szerződést, amely a szerződéskötés időpontjában már megvan, akkor a szerződésben ezt a lakást kifejezetten meg kell jelölni. Indokolt lehet a szerződéses megállapodás akkor, ha a házasuló felek valamelyiküknek különvagyoni lakásába költöznek. A felek megállapodásának érvényességi kelleke a közokiratba vagy jogi képviselő által ellenjegyzett megánokiratba foglalás.

Az egyezséget jóváhagyó végzésben a bíróságnak kell rendelkeznie arról, hogy a távozásra köteles házastárs tarthat-e és milyen elhelyezésre igényt, és ehhez szükséges tényállást fel kell derítenie.

A bíróság ilyenkor a lakáshasználat kérdésében a felek érvényes szerződés alapján köteles dönteni, csupán a kiskorú gyermek lakáshasználati jogára figyelemmel rendezheti a lakás használatát a házastársak megállapodásától eltérően. A törvény elismeri a kiskorú gyermek lakáshasználati jogát azzal, hogy ezt - életkörülményeinek megfelelően - általában a volt közös lakásban kell biztosítani. Ettől a jogától a szülők szerződése sem foszthatja meg, akár a szerződés megkötése előtt, akár utána született.

Ha lakásban a házastársak - egyikőjük vagy mindkettőjük - tulajdonjoga vagy bérleti joga alapján laknak, a házasság felbontása esetén megegyezés hiányában - kérelemre - a bíróság dönt a lakáshasználat felől.

A házastársak közös tulajdonában vagy közös bérletében lévő lakás használatát meg kell osztani, ha azt a lakás alapterülete, alaprajzi beosztása és helyiségeinek száma lehetővé teszi. A bírói gyakorlat szerint minimális feltétel a lakás szobáinak, szoba céljára használható helyiségeinek tekintetében az, hogy a lakásban legyen legalább két szobának használható helyiség, és mind a két szoba előszobából vagy más helyiségből nyíló, különbejáratú legyen. Az is elfogadható, ha az egyik szoba a fürdőszobán keresztül megközelíthető. Csak igen kivételes esetben fogadható el az osztott használatnak az a módja, hogy a feleknek egymás szobáin kelljen átjárniuk, mégpedig olyan esetekben, ha a közös használatnak ez a formája a különélés alatt már kialakult köztük, és az jelentősebb konfliktushoz nem vezetett. A használat olyan rendezése, amelynek következtében bármelyik fél arra kényszerül, hogy a mellék-helyiségeket a lakáson kívülről, vagyis az udvaron keresztül tudja csak

megközelíteni, a jelenleg is szűkös lakáskörülmények között sem valószínűleg meg.

Két vagy többszobás lakást nem lehet megosztani, ha ez zsúfoltságot eredményezne az egyik házastárs és a nála elhelyezett gyermek bennlakása esetén. Nem osztható meg a lakás használata, ha a házastárs korábbi magatartására figyelemmel a közös használat a másik házastárs vagy a kiskorú gyermek érdekeinek súlyos sérelmével jár. Így, ha a házastárs botránys, garázda vagy a másik házastársnak és a kiskorú gyermeket egyéb okból súlyosan zavaró magatartást tanúsít.

Ha a lakás használata nem osztható meg, a bíróság a közös tulajdonban álló lakás esetében az egyik házastársat az egész lakás kizárólagos használatára jogosítja fel, illetve bérlakás esetében a bérlőtársi jogviszonyt megszünteti és az egyik házastársat a lakás elhagyására kötelezi - írja a törvény -, miáltal a másik házastárs a bérlakás egyedüli bérlőjévé válik.

A Csjt. 31/B §-ának (6) bekezdése szerint a bíróság - a házastársak egyikének kérelmére - a bérlőtársi viszonyt akkor is megszüntetheti, ha a közös lakást két másikra el lehet cserélni, és a lakáscsere folytán mindkét házastárs megfelelő lakáshoz juthat. Ilyenkor a bíróság határozza meg, hogy melyik házastárs melyik lakásba költözzék. Kívülálló személyek is felajánlhatják lakásikat cserére, ehhez a tárgyaláson szóban tett vagy a tárgyaláson kívül teljes bizonyítható erejű okiratba foglalt olyan nyilatkozat szükséges, amely kiterjed a csere összes lényeges feltételére. A lakáscsere elrendelésére sor kerülhet mindjárt a házasság felbontásakor, de később, akkor is, ha a bíróság a lakás használatáról már egyéb módon döntött.

A közös tulajdonú lakás vagy közös bérlemény használati jogának rendezése után essen szó a különvagyoni lakás vagy önálló bérlemény helyzetéről a házasság felbontása után.

Ha a közös lakás az egyik házastárs különvagyona vagy önálló bérlete (tehát a másik házastárs nem bérlőtárs), akkor a lakáshasználati jog ezt a házastársat illeti meg. A másik házastársat kivételesen és csak akkor jogosítja fel a lakás megosztott vagy esetlegesen kizárólagos használatára, ha a lakáshasználatra jogosult gyermek nála van elhelyezve. Sokak szerint ez a rendelkezés méltánytalan, sőt még a tulajdonjog korlátozását is jelenti, hiszen esetleg a tulajdonost kötelezik a lakása elhagyására. Valójában itt két alkotmányos jog vetekszik egymással: a tulajdonjoghoz fűződő jog és a gyermek jogainak alkotmányos védelme. A kiskorú gyermeknek alkotmányos joga, hogy róla a szülők és szükség esetén az állam gondoskodjék. Ezért a gyermek alapvető jogainak érvényesülése végett elkerülhetetlen a volt házastárs

különvagyonába tartozó lakás használatának korlátozása. A törvény egy megszorítást tartalmaz: szolgálati lakás esetén a bérlőt a lakás elhagyására kötelezni nem lehet.

Az egyik legnyomósabb szempont - mint már említettem - a lakáshasználat kérdésében való döntéskor, hogy a gyermek kinél van elhelyezve. A gyermeknek alanyi joga van szüleivel szemben is arra, hogy lakásukban elhelyezéséről gondoskodjanak. A gyermek a jogvitának nem résztvevője, mégis az ő lakáshasználati jogának van jelentősége abban, hogy a bíróság miként határoz.

A Csjt. 31/C §-ának (1) - (5) bekezdései szabályozzák a lakáshasználati jog ellenértékét. Eszerint a lakásból távozó házastárs a lakáshasználati jog ellenértékének rá eső részére jogosult. A lakáshasználati jog ellenértéke - ha a lakás közös tulajdonban vagy valamelyik házastárs tulajdonában áll - akkor a lakás beköltözhető és lakott forgalmi értékének a különbözete. Viszont bérlakás esetén a lakáshasználati jog ellenértéke legalább a hasonló önkormányzati bérlakásra meghatározott pénzüsszegben határozható meg, azaz az az összeg, amit a bérleti szerződés közös megszüntetése esetén a bérlő kap. Ezt a térítést az önkormányzat rendelete határozza meg. A távozó házastárs a használati jog ellenértékének arra a részére tarthat igényt, amely őt a visszamaradt volt házastársa és a lakáshasználatra jogosult gyermekek számára tekintettel, arányosan megilleti.

Tehát ha a lakáshasználatra csak a két házastárs jogosult, akkor az eltávozó házastársat az ellenérték fele illeti meg. Amennyiben a házaspárnak kiskorú gyermeke van, az arány kiszámításánál reá is figyelemmel kell lenni, az eltávozó házastárs hányadát - rendszerint az ellenérték egyharmadáig - arányosan csökkenteni lehet. A jogosultnak járó összeg ugyanis - különös méltánylást érdemlő esetet kivéve - nem lehet a használati jog ellenértékének egyharmadánál kevesebb, kivéve ha az egyik házastársat a másik fél különvagyonában lévő lakás elhagyására kötelezte a bíróság, vagy ha a távozó házastárs nem volt bérlőtárs.

Jelenleg a tulajdonos által lakott lakás forgalmi értéke általában a beköltözhető érték 50-60 %-át teszi ki. A forgalmi értéket csökkentik az ingatlan használhatóságát korlátozó terhek, például a különféle szolgalmi jogok vagy elidegenítési tilalom.

A bérleti jog ellenértéke adott esetben magasabban is megállapítható, ha az átlagosnál jobb állapotban van a lakás, korszerű vagy luxus kivitelezésű.

Az ellenértéken felül a távozó házastárs igényelheti a lakásra fordított értéknövelő beruházások megtérítését is, ha a ráfordítás a használati jog ellenértékében nem fejeződik ki.

A gyakorlatban sokszor előfordul, hogy a lakásban maradó házastárs vagyoni helyzeténél fogva nem képes a lakáshasználati díj megfizetésére. Ilyenkor mindkettőjük érdekében indokolt a házastársi közös vagyon ráeső részét az ellenérték összegével csökkenteni. A használati jog ellenértéke a lakás elhagyásával egyidejűleg esedékes.

A bíróság az eltávozott házastárs bérlőtársi jogviszonyát megszüntetheti, ha ezt kéri a visszamaradt házastárs, valamint az eltávozó a visszatérés szándéka nélkül hagyta el a bérlakást.

Ha a bíróság döntése vagy a felek megállapodása következtében a bérlakást a volt házastársak között a lakás használatát természetben osztják meg, akkor a felek a lakás bizonyos részeit kizárólagosan, a többi részét közösen használják. Ilyenkor rendkívül fontos, hogy a felek egymást nem zavarva viselkedjenek. A bérlőtársi viszony megszüntetését kérheti a volt házastárs, ha a vele együtt lakó személy:

a./ a lakással kapcsolatos közös költségek őrá eső részét nem fizeti meg,

b./ a közös használatú helyiségeket szándékosan rongálja, beszenyenezi,

c./ a lakásban élők nyugalma zavarja, botránys magatartást tanúsít,

d./ lakrészébe a törvény tiltó rendelkezése ellenére más befogad.

A kereset megindítása előtt a bérlőtársat fel kell hívni a közös költségek reá eső részének megfizetésére, illetőleg a zavaró magatartás megszüntetésére. Nincs szükség előzetes felszólításra, ha a magatartás olyan súlyos, hogy a sérelmet szenvedett féltől nem várható el a bérlőtársi jogviszony további fenntartása. Ha a felszólítás eredménytelen volt, a keresetet a felhívásban megszabott határidő elteltétől, illetőleg a sérelmes magatartás folytatásától vagy, ha pedig a felszólításra nincs szükség, a tudomásra jutástól számított harminc nap alatt kell a bíróságon benyújtani. Ezen határidő elmulasztása jogvesztéssel jár.

Akár a házaspár megállapodása, akár a bírósági döntés nem jelenthetnek végleges rendezést a lakáshasználat ügyében. A PK 279-es állásfoglalás szerint ugyanis, ha a volt házastársak közös vagy egyikük kizárólagos tulajdonában lévő lakáshasználatának rendezését követően beállott körülmények folytán a rendezés szerinti használat fenntartása sérti valamelyik fél lényeges jogos érdekét, a bíróság a használatot a korábbtól eltérően rendezheti.

Mint láttuk, itt is igen lényeges érdekek ütköznek. Ezek a gyermek érdeke, a lakásért keményen dolgozó tulajdonosok érdeke, valamint a távozó házastárs másik lakásban elhelyezkedési lehetősége. Bizonyos esetben a törvény dönti el közöttük az elsőséget. Itt már kevesebb mérlegelési lehetősége van a bíróságnak, mint akár a gyermekelhelyezésnél.

A lakáshasználat kérdésében a Legfelsőbb Bíróságnak számos eseti döntése van. Megállapították például, hogy *„a közös tulajdonban álló, volt házastársi közös lakás használatának megosztásáról a lakás adottságaiból kiindulva a felek méltányos érdekeit és a családvédelmi érdeket figyelembe véve kell döntenet.*” A családvédelmi érdekek alatt a bíróság egy másik esetben nevesíti a másik házastárs és a kiskorú gyermek érdekét, és ha a közös bérlemény ezen érdekek súlyos sérelmével jár, akkor az a "szubjektív megoszthatatlanság" (16)-ot jelenti, szemben az objektív okkal, amely a lakás műszaki adottságainak felel meg.

Kovács Béláné Pető Magdolna

BEDEKOVICH LŐRINC NÉPFŐISKOLA JÁSZFÉNYSZARUN

A népfőiskolai tevékenység Jász-Nagykun-Szolnok megyében is élő hagyományokra támaszkodik. Hitet és erőt merítünk a mozgalom e tájon is fellelhető előzményeiből, az első jász népfőiskola munkájából.

A mi népfőiskolánk alapításának gondolata 1992-ben fogalmazódott meg először baráti közösségben. Kezdeményezésükre 1993. december 20-i alakuló közgyűlésen 20 alapító és 9 pártoló tag kimondta a Népfőiskolai Társaság megalakulását, megalkotta az alapszabályt, megválasztotta az ügyintéző és képviselői szervezetet.³ Eszerint a Társaság célja, hogy eszközeivel segítse a helyi közösség szerveződését, a helyi népfőiskolai tevékenységet. Fóruma legyen a helyi önkormányzat kialakításához nélkülözhetetlen állampolgári ismeretek, az egyéni és közösségi társadalmi kezdeményezésekhez szükséges készségek kifejtésének.

A Társaság a népfőiskolák céljainak megvalósításának érdekében kapcsolatot épít ki a legkülönbözőbb társadalmi, gazdasági szervezetekkel, vállalkozókkal - vállalkozásokkal, intézményekkel, a hazai és nemzetközi népfőiskolai mozgalommal.

A településen igény mutatkozott a mezőgazdasági vállalkozások, család-gondozás - egészségmegőrzés, számítógép-kezelői-, angol-, német nyelvtanfolyamok, előadássorozatok, hagyományőrző kézműves foglalkozások, kiállítások, vásárok megszervezése iránt, amelyet felvállalt a Népfőiskola.

A településen igény mutatkozott a mezőgazdasági vállalkozások, család-gondozás - egészségmegőrzés, számítógép-kezelői-, angol-, német nyelvtanfolyamok, előadássorozatok, hagyományőrző kézműves foglalkozások, kiállítások, vásárok megszervezése iránt, amelyet felvállalt a Népfőiskola.

³ *Alapítók:* Baliné Bazsó Mária, Berényi Ferencné, Bobály Vilmosné, Ézsiás Sándorné, Györiné Czeglédi Márta, Kaszainé Ocskó Györgyi, Kocsis András, Kovács Lászlóné, Kovács Béláné Pető Magdolna, Krupáné Szász Anita, Lajkóné Tanczikó Tünde, Mészáros Tivadar, Nagyné Faragó Éva, Nagyné Kiss Mária, Pál Béla, Sándorné Tóth Éva, Tóthné Basa Éva, Vasné Szászi Ilona, Vígh János, Zsámboki Lászlóné

Pártolók: Berényi Ferenc

Harangozó Imre, Jávorcsik József, Langó János, Stanitz Károly, Szűcs Antal, Tóth Györgyné, Varró Ferencné, Virág István

Eseménynaptár**1994**

Számítógép-kezelői tanfolyam

Mezőgazdasági vállalkozási kurzus

Bevezetés a természetű mezőgazdálkodásba - biogazdálkodás.

A piac igényeihez alkalmazkodó hajtattott és szabadföldi zöldségtermesztés lehetőségeinek kiaknázása.

Az egyéni vállalkozások elindítása. A könyvvezetés alapfogalmai.

A háztartásgazdaság vállalkozása: a falusi turizmus, vendéglátás.

A személyi jövedelemadó és az adózás rendjének általános ismertetése. A mezőgazdasági kistermelők és az egyéni vállalkozók adózása.

Mezőgazdasági termelés finanszírozása. Támogatás, hitelfelvételi lehetőségek.

Előadások a Családok Nemzetközi Éve alkalmából.

Beszédhibák kialakulása, felismerése kisgyermekkorban.

Gyakorlati tanácsok a beszédhibák kezelésére.

Beszéljünk az iskolaérettségről.

Beszédművelés gyermekeknek és felnőtteknek.

- Angol nyelvtanfolyam

- Mezőgazdasági vállalkozási kurzus

Termékbemutatók.

Az adózásról.

Egy este Bálint Györggyel.

Mezőgazdasági vállalkozások finanszírozása, hitelfelvételi lehetőségek.

Baromfi a háztájiban.)

Erzsébet - napi népművészeti, kézműves kiállítás és vásár

- Számítógép-kezelői tanfolyam

Adventi koszorúk készítése

Mézeskalács sütése, szalma-, háncs- és csuhédíszek készítése.

1995.

Számítógép-kezelői tanfolyam (2 csoportban)

Gordon-féle hatékonysági tréning

Hagyományőrző foglalkozássorozat:

húsvéti tojásfestés.

Szöveg tanfolyam

Gerinctorna, gyógytorna. Tartáshibák, hanyag tartás korrigálása

Bedekovich Lőrinc életének és munkásságának ismertetése

Német nyelvtanfolyam
 Kézműves foglalkozások (agyagozás, szövés, bőrdíszművesség, szűcs munkák készítése)
 Angol nyelvtanfolyam
 Erzsébet-napi vásár, kézműves foglalkozások
 Dániai tanulmányút
 Adventi virágkötészeti foglalkozás
 Szövés tanfolyam
 Karácsonyi jótékonyági hangverseny

1996

Egészségmegőrző tréning (DROG-ról fiataloknak)
 Természetes családtervezés
 Munkaügyi központi tájékoztató
 Környezetvédelem - biogazdálkodás
 Előadás az AIDS-ről
 Kereszténység - család
 Kézműves foglalkozások,
 Húsvéti hagyományok, tojásfestés, virágkötészet, batikolás.
 Iskolás lesz a gyerekünk - előadások szülőknek és pedagógusoknak.
 A Magyar Anyanyelv hete
 Anyanyelvünk múltja, jelene, jövője.
 Tájnyelvek, tájszólások.
 Beszédművelés, beszédtechnikai gyakorlatok.
 Drámapedagógiai módszerek szerepe az anyanyelvi nevelésben.
 A rendhagyó magyaróra illusztrációi - rajzpályázat
 Rendhagyó magyaróra az Ünnepi Könyvhét alkalmából.
 Ifjúsági munka a Népfőiskolán. A nagykátai KALOT Népfőiskola rendezvénye
 Iglice Gyermek Tánccsoport Tábora
 Vendégeink voltak: az Alsó-Ausztriai Mezőgazdasági Kamara Gazdasszony Szövetsége

Pethő László

ITT ANNYI AKARÁS VAN, ÉS OLYAN KEVÉS SEGÍTSÉG ÉRKEZIK
– interjú Szekeres Imrével –

Kérem elevenítse fel az olvasók számára jászági kötődéseit. Azt sokan tudják Önről, hogy Jászapátihoz fűzik a legszorosabb szálak.

- Apátin úgy hiszem, nagyon sokan emlékeznek rám még gyerekkoromból. Főleg édesapám révén ismernek bennünket, hiszen apai ágon jászapátiak vagyunk. Én a dédnagyapámig tudtam visszakövetni, de lehet, hogy már az üknagyapám is ott élt Apátin. A család anyai ágon viszont budapesti. Születni mégis Szolnokon, a kórházban születtem. Az ötvenes években édesapám éppen Szolnokon dolgozott, és akkor bent laktunk egy ideig. Úgy mesélték, hogy néhány hónapig voltunk szolnokiak, mert utána visszaköltöztünk Apátira.

Mivel foglalkoztak a szülei ?

- Édesapámnak a ló volt az élete. Már a háború előtt is lótenyésztéssel, még hozzá versenylovak tenyésztésével foglalkozott. Még gyerekkoromban is jártuk a lóvásárokat, édesapám pedig figyelte, hogy melyik lóban van tehetség. Kiderítette a vérvonalukat, csikóként vette meg, majd felnevelte őket és aztán eladta versenylovaknak. Nem is akármilyen eredménnyel, mert külföldre is jutott ezekből a lovakból. Az egyik lovunk angliai derbin is díjat nyert. Még hozzá azt én lovagoltam be. Örököltem az állatok szeretetét, sőt a fiam is, hi-

szen a srác is lovagol.

A háború után az állatforgalmi vállalathoz került, részükre vásárolt fel lovakat. Tipikus kispolgári életet éltünk, olyat amelytől nagyon távol állt

a politika. A munkahelyeken akkoriban kötelező Szabad Nép-félórákkal kezdődött a nap. Az öregem ezeket nagyon unta, és egyszer megjegyezte: dolgozni kellene és nem újságot olvasni. Másnap már nem volt ott, mert kitették. Utána nem is tudott elhelyezkedni, és egyszer csak úgy döntött, hogy elkezdi önállóan szemet fát és egyébeket fuvarozni.

Édesanyám az akkori szokásnak megfelelően háztartásbeli volt. Ez nagyon jó volt, mert kisgyerekként sokat foglalkozott velem, így iskolába járás előtt megtanultam már olvasni.

Ez azért sokkal inkább falusias, mintsem városias környezet volt.

- Tényleg, hiszen volt otthon tehén, disznó, tyúk, kacska, minden, ami a falusi háztartásokban előfordul. Sőt földünk is volt, egy a Szentandrás úton, egy pedig a Pélyi úton, sőt egy harmadik is, aminek a helyére nem emlékszem, de az bérelt föld volt. Búzát, kukoricát vetettünk bele. A cséplőgépre is emlékszem, az udvarunkban csépeztük a gabonát. Óriási élményem volt a disznóölés, a tejcsarnok, ahová a tejet vittem reggelente. Ezek gyermekkori élmények, mindmáig megragadtak bennem. Szinte ideálisak voltak a családi körülményeink. Apámat nagyon szerették az emberek. Anyámnak is nagyon sok barátnője volt. Lakodalmakba jártunk, vasárnap délelőtt elmentünk ide-oda. Tényleg nagyon kellemes, felhőtlen, boldog gyerekkorom volt.

Az iskolákról is csupa kellemes emlék jut eszébe ?

- A házunk melletti épületbe, a 48-as körbe jártam első-másodikba. Szünetben csak átmásztam az ablakon és már a kertünkben voltam. Úgy szaladtam haza uzsonnázni. Nagyon sok barátom volt. Nem voltam túl jó gyerek, meglehetősen akaratos voltam. Minden évben kaptam legalább egy osztályfőnököt. Egyszer a haverokkal kilőttük a szomszéd istállójának az ablakát. Tavasszal kimentünk a Szentandrás útra, mert ott nagyon jó cseresznyét lehetett lopni.

Rengeteget olvastam. Akkor a mai Vágó Pál házban volt a könyvtár. A régi könyvtárosok - ha még él közülük valaki - tanúsíthatják, hogy hente kétszer-háromszor cseréltem a könyveket. Mindent összeolvastam, ami a kezem ügyébe került: verstől drámáig, krimitől a történelmi regényig, az útleírásig. A vasárnap délelőttök fénypontja a mozi, a matiné volt. Zenélni is tanultam a Zeneiskolában. Pinczel Ica néninél tanultam zongorázni, Halász tanár úrnál pedig tangóharmonikázni. Nagyon tehetségesnek mutatkoztam zongorázásból, így felmerült, hogy Berénybe jövök a zenei gimnáziumba. Egy darabig kacérokodtam is ezzel. Vé-

gül is az érdeklődésem inkább műszaki-természettudományos irányba fordult. Már hetedik,nyolcadik táján a matematika, a fizika és a kémia érdekelt a legjobban. Ez aztán meghatározta a pályaválasztásomat, Kazincbarcikára kerültem a Vegyipari Technikumba.

Honnan támadt ez az ötlet, mert gondolom, Jászapátin nem sok ilyen indítást lehetett kapni ?

- Mit mondjak, nem volt nagy egyetértés a családban sem. Apám eredetileg állatorvost szeretett volna belőlem. Édesanyám azt szerette volna, ha a humán tárgyak irányába fordulok és gimnáziumban tanulok tovább. De volt egy nagyon jó kémia tanárnóm, Vecsési tanárnő, aki nagyon felkeltette az érdeklődésemet. Hetedikes-nyolcadikos koromban elkezdett érdekelni a kémia. Az atomfizikától kezdve mindent elolvastam, elkezdtem szakkönyveket keresgetni, egyszerűen megragadott a kémia szépsége. Miután kiderült, hogy én ezt komolyan gondolom, apám is utánajárt a dolgoknak. Volt egy jó ismerőse Apátin, akinek a fia, Szikszai József matematikát tanított Kazincbarcikán a Vegyipari Technikumban. Tőle érdeklődött, és végül én oda felvételiztem, eredményesen. Nekem ő lett a kedvenc tanárom a technikumban, rendkívül tehetséges ember volt.

Nekem úgy tűnik, hogy a közvetlen környezetében reális szemléletű "földönjáró" emberek éltek. Honnan jött akkor mégis ez a nagy terveket szövő, értelmiségi indítást ?

- Elsősorban a tanáraink bátorítottak. Jó tanuló voltam, a szüleim mindig támogattak, vállalták az ezzel járó áldozatot. A hatvanas évek közepére elmúlt a korábbi bezárkózottság, nagyon sok falun élő gyerek számára is feltárult a világ. De a Vegyipari Technikum azért volt szimpatikus, mert ott az érettségi mellé szakmát is szerezhettem. Akkor a technikus oklevél, az nagyon komoly pályát jelentett. Abból élni lehetett. Az egyetemi tanulás ötlete csak menetközben erősödött meg bennem.

Az egy kicsit furcsa volt, hogy ilyen messzire kellett eljárnom. Barcikáig Vámosgyörkön és Miskolcon is át kellett szállni. Ez annyit jelentett, hogy 14 éves koromban elkezdtem az önálló életemet. Elkerültem otthonról, a szigorú kollégiumi regula miatt havonta csak egyszer jöhettek haza. De szerencsém is volt Kazincbarcikával, jó iskola volt, nagyon sokat tanultam, teljesen önállóan éltem. Amikor odakerültem egy-két hónap után magamra mostam, önállóan gazdálkodtam a pénzemmel, magam döntöttem a sorsomról.

A technikum után rögtön az egyetem következett ?

- Simán bekerültem, de eredetileg nem Veszprémbe jelentkeztem, hanem Moszkvába a Lomonoszov Egyetemre atomfizikusnak. A technikum erősségére jellemző, hogy heten is jelentkezünk Moszkvába és mindegyikünket felvettek. Atomfizikusi szakra viszont csak egy mehetett az országból és az nem én voltam. Erre meggondoltam magam, és úgy döntöttem, hogy mégsem megyek el Magyarországról. Az atomfizikáért még igen, de vegyészetet itthon is tanulhattam. Így Veszprémbe jelentkeztem, ahová maximális pontszámmal, elsőre felvettek.

Ezek után egy biztonságos egzisztenciát nyújtó szakértelmiségi pályára elé nézett.

- Újra szerencsém volt, mert a Vegyipari Egyetem, egy sajátos légkörű középvárosi egyetem volt. Az oktatók 90 %-a ott végzett és minden teljesen szabad és nyitott volt. Hihetetlenül magas volt a színvonal és első éves korától kezdve a legmodernebb tudományterületekkel foglalkozhatott az ember. Emlékszem negyed-ötödéves koromban demonstrátor voltam, tehát már oktattam. Bizonyos laborgyakorlatokat vagy szemináriumokat vezettem. Ráadásul a reformévfolyamba kerültem, ahol három év után teljesértékű üzemmérnöki diplomát adtak. Negyed-és ötödévre pedig csak az évfolyam fele kerülhetett, csak azok kaphattak okleveles mérnöki diplomát. Én 74-ben fejeztem be okleveles mérnökként, majd ott maradtam tanársegédnek. Tanítottam és írtam az egyetemi doktori disszertációm.

Tehát elindult egy egyetemi-tudományos karrier. Hogyan csábította el mégis a politika ?

- Az egyetemi éveim az oktatási reformok jegyében teltek. Akkor alakultak először hallgatói képviseleti rendszerek, mi például már magunk irányítottuk a kollégiumot. Mindez az egyetemi KISZ keretében folyt és én tulajdonképpen ott kezdtem el politizálni. Sőt első éves egyetemi hallgatóként MSZMP-tag lettem. További furcsa véletlen, hogy ezen a műszaki egyetemen nagyon erős társadalomtudományi tanszék volt, amit akkor marxista tanszéknek hívtak. Oktatóink nyitottak voltak, ha egy egyetemi hallgató érdeklődött, akkor a féltitkosnak számító, számozott könyveket is olvashatta.

Tehát valódi reformléggör uralkodott az egyetemen. Olyan, amikor az oktatás megújításáért az oktatók és a hallgatók együtt dolgoztak. Nyoma sem volt a merev tanár-diák viszonyoknak, és ekkor sodródtam bele jobban a politikába. Sokat jártunk Budapestre KISZ-es megbeszélésekre, rendezvényekre, tudományos konferenciákra. Megragadt a dolog varázsa, nagyon sok értelmes ember akart akkoriban változtatni és jobbítani a dolgokon. Egy szép napon, negyedéves koromban pedig egyetemi KISZ-titkár lettem. A maga módján ez is egy lázadás következménye. Addig mindig függetlenített volt az egyetemi KISZ-titkár, nálunk pedig csakazértis egy negyedéves hallgatót választottak. Tanulás, majd a tanársegédi munka mellett csináltam 2-3 éven keresztül.

Feltételezem, azért is vállalta, mert így közelebb került az egyetemi benntmaradáshoz és álláshoz.

- Negyedéves hallgatóként arra sem kalkuláltam, hogy Veszprémben vagy az egyetemen maradok. Akkoriban a Chinoinba szerettem volna menni, a gyógyszervegyészet érdekelt a leginkább.

A KISZ-titkári funkció azért mégiscsak előrevetítette a politikai karrier lehetőségét. Aki vállalta úgymond a hivatásos forradalmárságot, az saját egyetemi tapasztalataim szerint is komoly pozíciókhoz juthatott.

- Ez főleg Pesten volt gyakorlat. Ott volt háttérben a KISZ KB. Nálunk ez nem így alakult. Kis egyetem, nem Budapest, senkinek se jutott eszébe a politikai karrier. Nálunk még a párttitkár sem volt függetlenített.

Pedig a Veszprém megyei pártbizottság, különösen annak első titkára révén hírhedt mozgalmi központnak számított.

- Rendkívül rossz volt az egyetem és a pártbizottság viszonya. Az egyetemet 56 miatt „bűnösnek” tartották. Ami 56-ban a városban történt, annak négyötöd része az egyetemen történt. Egész évfolyamokat vittek ki Ukrajnába, amikor leverték a forradalmat. Az elvittek közül később párttagok lettek, mások pedig nem léptek be. Másképp történt az, mint ahogyan most mondják. A deportált hallgatókat pedig az egyik későbbi párttitkár hozta haza Ungvárról. A megyénél viszont a kultúra és az egyetem rendkívül gyanús volt. Az ottani stabil és mozdíthatatlan vezetés nagyon kemény balos társaság volt. Így aztán méginkább váratlanul ért, amikor egyik este felkerestek, a megyei KISZ akkori vezetői és fel-

tették a kérdést: lennék-e megyei KISZ-titkár ? - Akkoriban már éppen leköszönőben voltam az egyetemi KISZ titkárságról, félig kész volt a doktorim. Disszertációm *Mesterséges intelligenciák alkalmazása a vegyipari reaktorok matematikai modellezésére* címmel írtam. Közérthetőbben ezt nevezik mesterséges intelligenciának, gyakorlatilag az önmagát fejleszteni képes számítógépes rendszerrel foglalkoztam. Magyarországon ez akkor még embrionális állapotban volt, mindössze három ember dolgozott a témában: két témavezetőm meg én. Már ösztöndíjam is volt, a Nemzetközi Rendszertechnikai Intézetbe vártak Luxemburgba. A megyei KISZ-titkárság miatt nem mentem ki. Végül elvállaltam a funkciót, de csak úgy, hogy az egyetemen marad oktatói állásom.

Ez viszont már igazi apparátusi funkció volt, ahonnan hivatásos politikussá léphetett elő az illető. Ilyen sok sikerélményt nyújtott Önnek a politika ?

- Rengeteg sikerélményem volt. Sokat mozogtam az emberek között, fiatal pályakezdőként folyamatosan átfogó oktatás- és tudománypolitikai ügyekkel foglalkoztam. Máig tartó barátságok alakultak ki. Korcsog András az egyetem akkori rektorhelyettese, a tudomány területén is komoly eredményeket felmutató Gárdos György egyetemi párttitkár és mások ma is közeli barátaim. A világ legtermészetesebb dolga volt, hogy hol az egyiknél ebédeltem vasárnap hol a másiknál. Az egyik professzorom munkamódszere, precizitása, pontossága máig példa számomra. Egyszerűen közel engedett magához és megmutatta, hogy hogyan szervezzem az meg életemet.

És hogy ízlett a KISZ titkárság hétköznapi valósága ?

- Izgalmas volt, mert mindenfélét csináltam, ami nem volt szokásos, sőt nem volt szabad. Elindítottam például egy folyóiratot, ahol Galgóczi Erzsébettől Mányoki Endrén át Gécz Jánosig minden kvázi ellenzéki publikált. Én csak azt csináltam, amit ilyenkor kell. Beküldtem a Tájékoztató Hivatalba (*Tájékoztató Hivatal - szerk. megj.*) az engedélyeztetési kérelmet. Megkaptam, kinyomtattuk. Amikor kiderült, hogy már ki is van nyomtatva, akkor gyorsan bezúzták. Én viszont gyorsan kinyomtattam újra. Nem tudtak velem mit csinálni, mert engedélyem volt. Az is igaz, hogy azután gyorsan vége lett a KISZ titkárságnak. de már egyébként sem akartam folytatni. Akkor újra válaszut elé kerültem. Realista ember voltam, tudtam, hogy a tudományos munkát nem lehet folytatni

néhány év kihagyás után. Azon gondolkoztam, elmegyek a szakmámba dolgozni. Többen javasolták, hogy valamilyen formában maradjak a politikában. Akkor már rengeteg embert védtem. Pozíciójuk tőlem is függött. Végülis pártapparátusi feladatot nem voltam hajlandó elvállalni és így kerültem Veszprém tanácselnök- helyettesének székébe. 1985-ben kettős jelölés után lettem képviselő, majd elnökhelyettes, ami megint életem szerencsés időszaka. Ez alatt az öt év alatt megcsináltuk Veszprémet. A városrekonstrukció, a színházrekonstrukció, az útgymű a város körül, a telefónia, a vár teljes rendbetétele, a veszprémi nyári játékok elindítása, a veszprémi tv találkozók, új iskolák építése mind-mind akkoriban zajlott. Nagyon jó csapatban és egyre önállóbban dolgoztunk. Én például már 1987-ben jártam Amerikában egy hathetes, az ottani önkormányzati rendszert bemutató tanulmányúton. Annyira megtetszett a közakarati kinyilvánításának ott alkalmazott eszköze, hogy hazatérve megcsináltam az első népszavazást az országban. Egy lakótelepi ABC helyéről kellett döntenie: vagy egy működő játszótér helyére, vagy a telep szélére kerülhetett. Előálltam az ötlettel: kérdezzük meg a lakókat, rendezzünk népszavazást ! - Belementek és nem kis meglepetésünkre a válaszlevelezőlapok 92 %-át visszaküldték a lakók. Így ott épült fel az ABC, ahol a többség akarta. A népszavazásnak nagy visszhangja támadt és elkezdődött velem szemben egy boszorkányüldözés. Törvénytelenül jártam el - mondták. Vizsgálat innen, vizsgálat onnan, a végén felhívtak Budapestre, a Minisztertanács Tanácsai Hivatalának fegyelmi bizottsága elé. Felmentem, leültem, rögtön nekem szegezték a kérdést: hogyan csinálhattam ilyet, hiszen nincs rá törvény ? - En meg kivágtam, de hogy voltam törvénytelen, hiszen ez nem népszavazás volt, hanem reprezentatív közvéleménykutatás, amikor mindenkit megkérdeztek. - És elfogadták a válaszom. Akkor jöttem rá, hogy itt valami megváltozott !

- Mindez még csak helyi politizálás volt, de hogyan vált országosan ismert politikussá ? - Nem is beszélve arról, hogy jött a rendszerváltás, amikor a korábbi reformtörekvéseket bizony nem sokra értékelték.

- Minden nagyképűség nélkül állíthatom, hogy folyamatosan nőtt az elismertségem és az ismertségem. Tevékenységem miatt jól ismertek egyetemi és tudományos körökben. A kecskeméti találkozótól kezdve és aktív részese voltam a reformkori mozgalomnak. Közben persze ott voltam Veszprémben az MDF alakuló ülésén és a vezető MDF-esek is eljöttek az MSZMP reformkori rendezvényeire. Akkoriban bizonyos értelemben pozsgaista voltam. Pozsgait ismertem a legjobban az akkori vezetők közül, többször megfordultam a Balaton melletti Arácson levő hétvégi házában. Nagy hatással volt nézeteimre, gondolkodásomra. Ma ugyanúgy tisztetem, tévedései ellenére is.

Közben egyre több megbízatás betöltésénél került szóba a nevem. Az 1989 októberi MSZMP-MSZP kongresszus előtt három nappal megyei első titkárnak választottak. Nem sokkal utána a reformkörök egyik jelöltjeként az MSZP elnökségébe javasoltak, amit az elfogadott program határozatlansága miatt nyílt színen utasítottam vissza. Közben társadalmi munkában az MSZP megyei elnökeként ténykedtem, az 1990-es választások idején országgyűlési képviselőjelöltként indultam. 0,4 % al maradtam le a mandátumról, ami mai szemmel nézve, egy MSZP-jelölt számára szinte győzelmet jelentett. Abban a pillanatban viszont tényleg úgy gondoltam, vége, befejeztem a politikai pályafutásom.

Ettől kezdve mégis egy új karrier indult. Az MSZP meglehetősen háttérbe szorult, Ön mégis ekkor kapja meg az első, országos jelentőségű politikai megbízatását.

- Az MSZP-ben továbbra is dolgoztam, sőt 1990 májusában mintegy rutinból ott voltam a kongresszuson. Akkor választották elnökké Horn Gyulát, a választmány elnökévé pedig Vitányi Ivánt. Engem pedig a magam korabeliek körülvettek: *Imre! - Te vagy itt az egyetlen szervezőképes ember a bandában, indulj el az alelnöki címért!* - Nem akartam eljönni Veszprémből, ott volt a családom, lakásom,

barátaim... Hajnalra mégis meggyőztek. Végül három jelölt közül, 70 százalékos szavazati aránnyal ügyvezető alelnökké és a párt elnökhelyettesévé is megválasztottak. Kicsit jellemző az akkori időkre, hogy odamentem Horn Gyulához és bemutatkoztam. Akkor találkoztunk ugyanis először személyesen.

Mit tudott erről a funkcióról, hogyan látott munkához ?

- A kongresszus után teltek-múltak a napok, Veszprémben senki sem szólt hozzám. Néhány nap elteltével beültem a kocsiba, felmentem Pestre. Igen ám, de azt sem tudtam, hogy hol van a pártközpont. Azért megtaláltam a Köztársaság téri épületet, csak a portás nem akart beengedni. Némi magyarázkodás után bemehettem és megkérdeztem, hol van Horn ? - A Parlamentben - mondták. Nem egykönnyen, de találkoztunk, megkérdeztem: mi a feladatom ? - Tegyek, amit jónak látok - válaszolta. Visszamentem a pártközpontba és elkezdtem centiről centire összerakni az MSZP-t. Embereket kerestem, akik ebben segíteni tudnak. Leépítettem minden olyat, ami a többpártrendszer körülményei között nem szükséges. Elbocsátottam a kétszáz fős apparátus 36 év feletti tagjait, így maradtunk huszan. Két-három hónap múltán felállt az új rend.

A beszélgetés vége felé szeretnék visszakanyarodni a Jászságba, melynek mandátumával végül mégiscsak bekerült a parlamentbe. Honnan támadt egyáltalán az itteni indulás ötlete ?

- Új funkciómban jártam az országot. Többször megfordultam itthon is MSZP összejöveteleken. Eljöttem esküvőre, temetésre és más hasonló alkalmakra. Az egyik látogatáson felvetették a barátaim meg az ismerőseim: *Miért nem itt indulsz, ahol születted ?* - Bevallom őszintén, életemben még semmi sem esett ilyen jól. Egy másik esetet sem fogok egyhamar elfelejteni. Apátira jöttem, még a választások előtt. Bementem a pártházba, és ott ült három idősebb ember, mint megtudtam kiszagdzák voltak. Köszöntem és mondtam mi járatban vagyok, az MSZP-seket keresem. *Maga kicsoda?* - kérdezett vissza egyikük. Megondtam a nevem, rám nézett az illető és kifakadt: *Az apja pedig milyen rendes ember volt !* - Akkor döntöttem végleg, no akkor én itt elindulok, mert van keresnivalóm ! - Ahogy alakultak a dolgok, már nem kellett volna egyéni választási körzetben indulnom, de én a szülőföldemen akartam képviselő lenni ! - Akkorra már újra közvetlenül átéreztem, a Jászságban nagyon szorgalmas emberek élnek. Itt annyi akarás van, és olyan

kevés segítség érkezik. Tudtam mennyit küszködtek itt az emberek, és arra is gondoltam, hátha ebben tudok segíteni.

Igen hatásos kampányt szervezett. Az Évkönyvünk legutóbbi számában közölt eseménynaptár szerint megfordult itt az MSZP teljes vezérkara. De talán ennél is eredményesebb volt a sajtóval való kapcsolattartásuk. Az akkori kormánypártok állandóan hadakoztak a sajtóval, ezzel szemben Szekeres Imrét tucatnyi közismert újságíró kísérte kampánykörútján.

- Nem akarok különösen büszkélkedni, de nagyon sok emberi, baráti kapcsolatom volt és van újságírókkal, tudósokkal, mindenféle művész emberrel. Amikor megtudták, hogy indulok, ők maguk ajánlották fel a segítségüket. A legkülönbözőbb értelmiségekkel fenntartott kapcsolataim ma is nagyon fontosak a Szocialista Párt számára, mert egy politikai párt nem létezhet értelmiségi háttér nélkül.

Mire koncentrált, mit sikerült elérnie eddig választókerülete érdekében képviselői működése során ?

- Komoly elhatározásom, hogy azokat a programokat és elképzeléseket, amiket megfogalmaztam, azt végigviszem. Tisztában voltam az-
zal, hogy itt az infrastruktúra döntő kérdés. Akkor lehet valami komoly fejlődést elérni, ha mind a fizikai, mind a humán infrastruktúra fejlődik. Így minden erőmmel támogattam a gáz- és a telefonbekötések ügyét. Tisztességgel bevallom: lobbiztam. Jártam a minisztériumokban, hivatalokban, pénzt szereztem, összeszerveztem. Ennek a dolognak sikerülnie kellett, mert enélkül nem lehetett kimozdulni. Részletes elképzelésem van a szilárdhulladék elhelyezés végleges megoldására, amely hosszú távon elnegedhetetlen. Itt nehéz lesz a helyszínre vonatkozó döntést meghozni, mert nagy a bizalmatlanság és az aggodalom a későbbi működési költségeket illetően. Hasonló nagyságrendű kérdés a szennyvízelvezetés és a csatornázás ügye: úgy tűnik, hogy sikerül rá befektetőt és kormányzati támogatást szerezni. A következő lépés az úthálózat fejlesztése, annál is inkább, mert jobb kapcsolódási pontokat kell teremteni a települések között és a térségen kívülre is. Elkészült a Jászkisért Péllyel összekötő út. Remélem néhány éven belül átadhatjuk a Heves-Jászivány-Jászkisér és a Jászapáti-Jászsalsószentgyörgy, ill. Jásztelek összekötő utakat. Megpróbáltam a humán infrastruktúra terén is segíteni. Rengeteg fordultam meg iskolákban, rendezvényeken. Nagy lépésnek tartom a jászkadányi és a jászdózsai általános iskolák felépítését. Jásztelken hiányzik még a tornaterem, ha elkészül, akkor

gyakorlatilag teljessé válik az iskolai hálózat. Örülök, hogy 1998-ig sikerül felépíteni Jászapátin a Gimnázium és a Szakmunkásképző közös kollégiumát. Ez a közel félmillióforintos beruházás lendületet adhat a gazdaságnak is.

Nagyon világosan látják itt az emberek, hogy magukon kell segíteni, mert más nem fog. Nem kevésbé lelkesítő, ahogy közösen próbálnak meg kitörni a szűk keretek közül. Ha megvalósul az élelmi-szeripari beruházás, az új munkahelyeket jelent és a kistermelőknek fix jövedelmet. Ezzel fordulat következhet. Úgy tűnik kezd talpraállni a mezőgazdaság is, legyen az akár magán vagy szövetkezeti. Igyekszem munkát szerezni az ipari vállalkozásoknak is. Munkatársaim szerint: nem is frakcióvezető vagyok, hanem az Alsó-Jászság budapesti kirendeltsége.

„Dunántúli vendégeskedés” után, meglelt emberként, vezető politikusként visszatérve hogyan látja ma a Jászság esélyeit ? - Konkrétabban: van még lehetőség az ország keleti felén a felzárkózásra vagy a lépéstartásra ?

- Nem fogunk lemaradni ! - És ez csak rajtunk múlik, az ügyességünkön. Valamilyik nap mondta a feleségem, látom rajtad, a végén még Apátin veszünk házat ! - A kislányom itthon nyaralt Apátin, máskor is jön velem, amikor csak lehet. Nagyon sokat vagyunk itt, és nagyon sok barátom van. Nagyon sok embernek igyekszem segíteni. Az a lényeg, hogy együtt nagyon nagy dolgokat lehet megcsinálni.

Olyan értékek vannak itt, amelyek kulcsfontosságúak és meg kell őket őrizni. Döntő kérdés az iskolák ügye. Úgy kell fejlődniük, hogy mindenkinek esélyt adjanak. Legalább ugyanolyan esélyt adjanak a mai gyerekeknek, mint nekem adtak. Ez egyszerűen pótolhatatlan, ezért mindent meg kell tenni.

- Hogy látja a Jászság önállósodási szándékait ? - Adhat-e ez a törekvés valami többletet a vidék fejlesztéséhez ?

- Véleményem szerint óriási lehetőséget rejt magában az önállóság. Ehhez alapvető feltétel, hogy először a 18 település között alakuljon ki megegyezés. Mert nem ezt tapasztalom. Elég gyakran kell azzal foglalkoznom, hogy az egyik települést a másikkal kibékítsem. Nem mindenki látja be, hogy szűkösek az erőforrások, így folyton magyaráznom kell: együtt többre megyünk mint külön-külön. Nehezen értik meg, hogy akkor tudok segíteni, ha valami gazdaságos és

racionális. Nem értek egyet az önállóság megyeellenes értelmezésével és felhangjával. Ez helytelen gondolkodás. Össze kell hangolni három érdeket: a konkrét települését, a Jászságét és a megyéét. Olyan közös fejlesztési programokat kell csinálnunk, amely mind a 18 település érdekével összhangban van. Ilyen a szennyvíz és a szilárd hulladék kezelése, munkahelyek létrehozása, a közlekedés jobb megszervezése vagy a mezőgazdasági termékek közös feldolgozása. Egyébként soha nem valami ellen vagyok, hanem mindig valamiért. Világos számomra, esetenként a megyehatárokat is át kell lépni. Ebből a szempontból én még nagyon sok tennivalót látok, mert a jelenlegi viszonyok nem segítik az összehangolást. Bízom abban, hogy a településfejlesztési törvény keretei között mégiscsak erősödni fog az összefogás, mert csak így, közösen lehet majd erőforrásokhoz jutni.

ÖRÖKSÉGÜNK

Fodor István Ferenc

JÁSZJÁKÓHALMI ZARÁNDOKUTAK A SZENTKÚTHOZ

Szentkút: sok helyen található a történelmi Magyarország területén olyan hely, melyet Szentkútnak hívnak: melynek vizénél csodás gyógyulások történtek hosszú évszázadok óta.

Ha csak Jászfákóhalma körzetét nézzük: itt is több olyan szent hely van, mely 100 kilométeren belül található. Jeles búcsújáróhely mindjárt a szomszédban Jászberény, távolabb a Gödöllővel egybeépült Máriabes-nyő, de nincs elérhetetlen távolságban a budai zarándokhely: Máriare-mete sem. Ferencszállás története külön is érdekes, hiszen egy kis kitérővel beleesett a Szentlászlópusztára menő út vonalába, mely pusztá pedig hosszú időn át Jákóhalma része volt. Érdekes is az a leírás, mely 1965-ből Tóth József tanító naplójában található a ferencszállási szentkút történetéről. A hely ma is jeles zarándokhely, most Petőfiszállás a neve Kiskunfélegyháza közelében.

Van tehát több szentkút is a Jászság közelében, de a jákóhalmiak számára, így nagybetűvel írva, Szentkút csak egy van, a mátraverebélyi.

Hogy ez miért alakult így a történelem folyamán, erre nem tudunk választ adni, de az tény, hogy Mátraverebély-Szentkút már az Árpád-korban is híres búcsújáróhely volt, amikor még szinte járhatatlan őserdők borították a környező hegyeket. Azon történelmi helyek közé tartozik, mely Szent László lovagkirályunk tetteit hirdeti, mint a Tordai hasadék is. Lovának patája nyomán forrás fakadt, melyet ma is felkeresnek az ott járó búcsúsok.

Ma már busszal indulnak zarándokútra a jákóhalmiak, miként más települések hívői is. Mert mennek ma is, hagyomány szerint Pünkösdkor- ez a jákóhalmiak napja.

Sok olyan idős ember él még a faluban, aki annak idején gyalog vágott neki az útnak. Az eseményekre Vaskó Jánosné emlékszik legjobban, aki 84 éves, ma is aktív templomjáró, de eljár a honismereti szakörbe is már vagy két évtizede. Ő tizenhatszor tette meg az utat, először 1926-ban 14 éves korában. Ahogy visszapergettük az idő kerekét, általában az volt a vélemény, hogy 1952 körül indult az utolsó nagyobb

gyalogos csoport, de többen állították, így többek között Lukácsi Jánosné, vagy László Erzsébet, akik a Jászdózsza felőli részén laktak akkoriban a falunak, hogy 1956-58 körül még kisebb csoportok jöttek. Valószínű azonban, hogy ekkor már vasúton jöttek Jászdózsáig.

Hogy miért szűnt meg a gyalogos zarándoklat? Több oka is lehetett: nem is nézték jó szemmel a Rákosi időszakban, másrészt viszont a közlekedés fejlődésével és bizonyos elkényelmesedéssel az is velejárt, hogy a hívők sem a hagyományos utat követték. Magyarították a váltást azzal is, hogy miután egyre többen dolgoztak az asszonyok közül is, gondot jelentett, hogy több napra kiessenek a munkából, hiszen - akkor még a szombat is munkanap lévén - legalább négy munkanapot érintett az út. Azt is elmondta Veronka néni - Vaskóné - , hogy a valláshoz való hozzáállásnak sem kedvezett ez az időszak, hiszen előfordult, hogy a „*Szállást keres a Szent Család*” falun belüli előadása alkalmával is megdobálták őket a gyerekek.

A gyalogos utakban kilenc alkalommal vett részt a több mint egy évtizednyivel fiatalabb Benke Zoltánné és a szintén 80 fölötti Szöllősi Mihályné, aki kétszer járt ilyen módon. Hogy is indultak? A búcsúvezető hosszú időn át Kis Kovács András volt, nála lehetett jelentkezni az útra. Ő nem volt egyházi személyiség, vallásos érzülete alakította ki benne azt a szerepet, melyet évtizedeken keresztül betöltött a hívők között. Tanyája a Tarna mellett, a jászberényi határ Túlatarna nevű határrészen volt, de a család teljesen Jákóhalmához kötődött, hiszen ide csak 1-2 km-re voltak. A család ma élő tagjai is a községben telepedtek le.

A búcsúra jelentkezettek száma változó volt. Volt amikor huszan, volt amikor kilencvenen is voltak.

Pünkösöd előtti csütörtökön reggel 7 órakor misét hallgattak a helyi templomban, megkapták az áldást az úthoz, majd kivonultak. Elöl vitték a keresztet és a lobogókat. A különböző községeknek különböző színű lobogójuk volt, hogy ezzel is látható legyen, hogy ki kihez tartozik. A jákóhalmiaké piros színű volt selyemből, melynek egyik oldalán Szent István, a másikon Szűz Mária volt látható. Ez amiatt is indokolt volt, hiszen a kegyhelyek általában Mária jelentésekkel függnek össze és sok esetben viselik is Mária nevét. A másik lobogón Jézus szive és Mária szive volt. Ezeket a zászlókat egyébként a búcsúsok készen vették Mezőkövesden.

A búcsúvezető középen ment, hogy szemmel tudja tartani a csapatot és egyforma távolságra legyen az elöl haladóktól és ügyeljen az esetleges lemaradókra is.

A búcsúsokat lovaskocsi kísérte, melyen a több napra való élelem volt elhelyezve, de ha valaki valamilyen ok miatt nem tudott tovább gya-

logolni - betegség, vagy gyerekkora miatt - akkor az is felülhetett rá egy szakaszon.

Am a templomtól való indulás még nem a végleges búcsút jelentette a községtől, hiszen a pap egy szakaszon még elkísérte őket. Hogy meddig, ez a történelem folyamán változott: Kiss Lajos esperes úr közlése szerint régen a Szent Kereszt kápolnánál búcsúztatta el őket, majd itt fogadta. Ezt a kápolnát 1756 után építették a Kálvária dombon, majd az 1800-as évek végén elbontották, mikor már igen rossz állapotban volt.

1760 és 1803 között itt élt Draskovics Mihály remete. Tisztázandó, hogy hol is volt és mi köze a mai Szent Kereszt kápolnához, mely a temetőben található. Ez a kápolna ott állt, ahol ma a Kakasos Jézus-szobor együttes áll. Ez a - sajnos igen rossz állapotban lévő - szobor 1884-ben épült ide, tetején egy vaskakassal, mely Judás árulására utal. Érdekes módon ugyanebben az évben készült el a mai temető kálváriája is, a rajta lévő évszám szerint, tehát feltehető, hogy ennek a kialakítása ezekre az évekre tehető az itt álló Szent Kereszt kápolnával együtt. Tehát elbontották a régi kápolnát és vele egyidőben felépítették az újat az új temetőben, mely ugyanazt a nevet viseli. Ott ahol a régi kálvária

A „kakasos Jézus” Jákóhalmán. (A feszület tetején egy vaskakas volt, mely Judás árulására emlékeztetett.) Ennek a helyén állt a múlt században az a kápolna és kálvária, ahonnan indult és ahová érkezett a jákóhalmi zarándokcsapat.

állt egyébként hozzávetőleg a mai Petőfi-Vörösmarty-Ságvári utcák alkotta háromszögben, gyereketemető volt.

Hajdan tehát - a múlt században - itt történt a búcsúztatása, illetve fogadása a gyalogos zarándokoknak. 1926-ban már Magyar János plébános a berényi határig kísérte őket, mely ezen a szakaszon nem messze van a községhez, miután elhaladtak az Öregtemető mellett a

mai Kiss Ernő utcán. Vagy a sóskásparti keresztnél, vagy a határdombnál aztán a pap áldást osztott, megszentelte őket, majd imádkozás után elindultak Kis Kovácsék tanyájára, mely némi kitérővel útba esett. Innét a Tarna-parton haladtak Jászdózsa felé, - akkor még nem a gáton, hiszen a folyó nem volt szabályozva.

Az első, hagyományos jelentősebb állomás a dósai kápolna volt, mely azon a Kápolna-halmon állt, melyen az elmúlt időszakokban több esetben is jelentős ásatásokat végeztek. A halomnak a neve ekkor még valós épületre utalt, hiszen itt tényleg kápolna állt egészen a második világháborúig, amikor felrobbantották. Itt imádkoztak, reggeliztek.

Innét Árokszálláson, Vámosgyörkön át vitt az út Nagyrédére, ahol megebédelték az „étkezőkocsi” anyagából, mármint az őket kísérő lovaskocsira felrakott hazai finomságokból.

A települések külön mentek, külön csoportokban, külön zászló alatt. Volt úgy, hogy hallották miket énekelnek a dósaiak. Aztán amikor találkoztak, megkérdezték tőlük, azok meg azt mondták, a határban nótázgatnak, a falvakon áthaladva meg énekelnek. Ott is volt mindenféle korosztály, meg hát azok is emberek voltak, alkalmazkodtak egymáshoz.

***A gyöngyöspatai pajta ma is álló épülete, ahol megszálltak
oda- és visszaútban is***

Még időben megérkeztek Gyöngyöspatára, éjszakai szálláshelyükre, 5-6 óra körül. Itt egy gazdag bíróné várta őket, aki jótékonyságból rendelkezésükre bocsájtott egy nagy pajtát, melyben széna volt lepedővel letakarva. A fej alá voltak párnák, takarózásra dunna, pokróc. Volt úgy, hogy le sem feküdtek, úgy indultak tovább hajnali kettőkor.

Előbb - még este - bementek a patai templomba is, mely akkor tiszta fehérben volt, amikor visszafelé jöttek, akkor pedig tiszta pirosban.

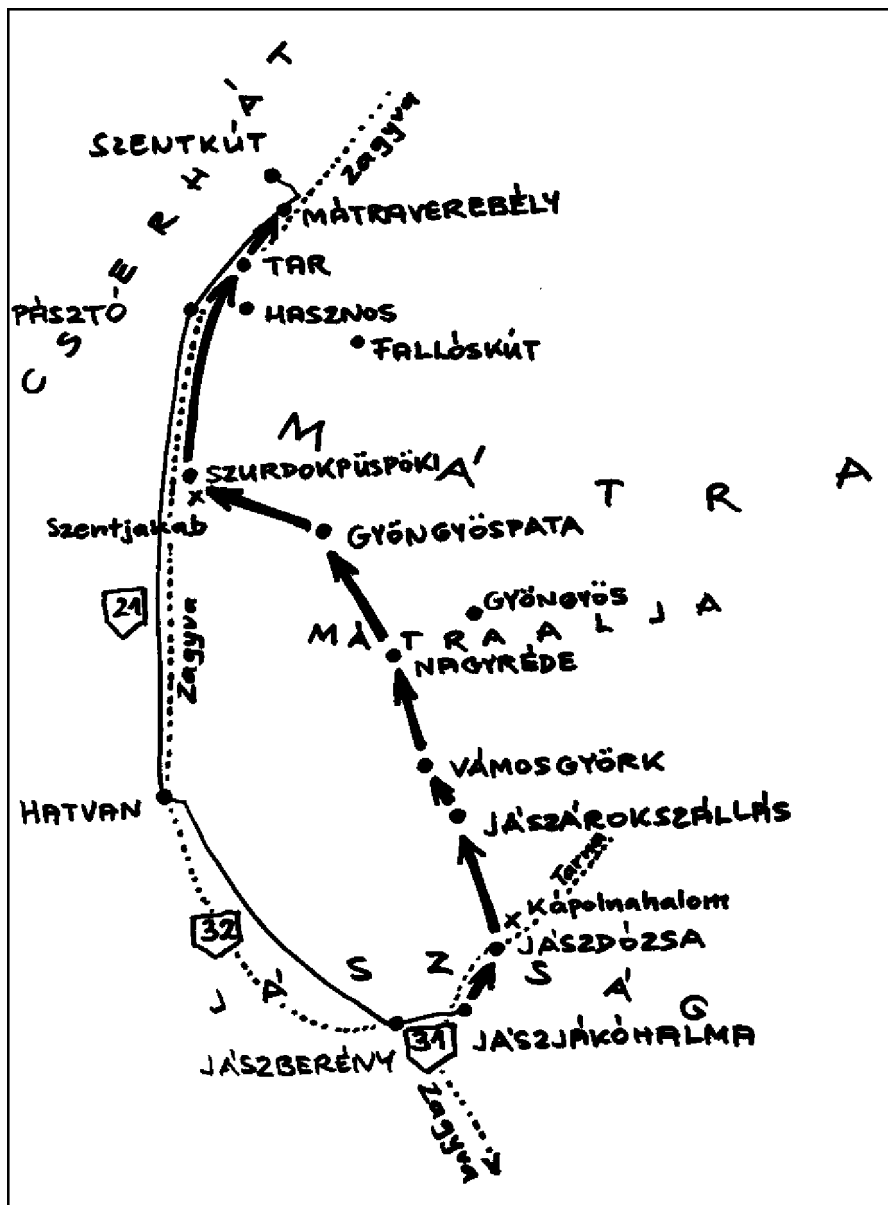
Tovább haladtukban péntek délelőtt bementek Szentjaka-bon a templomba, ahol mise volt. Ez Szurdokpüspöki előtt van. András bácsi - a búcsú-vezető - egyik testvére menet közben itt halt meg és visszafelé jövet itt is temették el. Ezután Pásztó szélén, a Hasz-nos felőli oldalon haladtak tovább Tar felé. (Itt megjegyzem, hogy az ún. hasznosi zarándokhely - mely valójában Fallóskúton van - akkor még nem létezett, mivel azt az 1940-es évek végén a hasz-nosi Klára asszony látomásai alapján kezdték kiépíteni. A mai autóbuszos kirándulások alkalmával visszafelé jövet rendszeresen felkeresik ezt a Mátra belsejében lévő egyre látogatottabb települést.) Délután 4 óra után érkeztek meg Mátraverbélybe,

A végállomás: Mátraverbély-Szentkút.
Egy mai zarándokházaspár: Fodor Dénes iskolaigazgató és neje.

ahol a cigányházak között haladtak tovább szaladgáló purdék között.

Jobb kéz felől ott volt a „kőlánny”. Ennek a kőképződménynek is megvolt a története. A lány, aki levest főzött az anyjával az apjának, kilopta a húst a levesből és megette. Amikor az apja hazajött, azt hazudta a lány, hogy az anyja nem tette bele a húst a levesbe. Erre az anyja azt mondta, hogy váljon kővé aki hazudott. A kővé vált lány azóta is ott áll az út mentén.

Hamarosan a zarándokhely közelébe értek, ahol harangozni kezdtek a tiszteletükre, amikor meglátták őket közeledni a toronyból. Nyitva volt előttük a templom ajtaja, amikor odaértek. A feszületen - melyet elől vittek - volt egy élővirág koszorú, melyet otthagytak és visszafelé művirágot tettek a helyére.

A jászákóhalmi zarándokok útvonala

Hagyományos (gyalogos) útvonal

mai (motorizált) útvonal útszámozással

A szállás menedékházakban volt. Minden odajáró településnek volt egy menedékháza, úgy tudják, ezek közül már csak egy van meg. Ezeket a menedékházakat azok a települések építették, akik odajártak rendszeresen búcsúra és egy napi járóföldnél messzebb-ről jöttek. A jákóhalmiak is két éjszakát töltöttek itt el. Azt a menedékházat, amelyet a jákóhalmiak használtak, a berényiek kezdték el építeni, de elfogyott a pénzük, aztán a jákóhalmiak fejezték be. Így aztán mind a két település használta. Ez nem okozott problémát, mert a jákóhalmiak Pünkösdkor mentek, a berényiek pedig Szent Antalkor. Szolnoknak, Gyöngyösnek, Árokszállásnak, Dósának is volt menedékháza.

Itt aztán a szénán ülve imádkoztak, énekeltek egész éjszaka a padlón is, meg a padláson is. A padlás csak le volt deszkázva, aztán volt úgy, hogy a vizes üveget feldöntötték odafönn és rácsorgott az alatta fekvőre, az meg felkiabált: „*Ne hugyozzatok már le!*”

Ott volt a Szent László-kút a hegyszakadásban, ahová a kardját szúrta. A Kőkenyér, Zab- mind sziklaképződmények voltak, ott volt Szent László lova patájának nyoma is, ahonnét a lovát ugratta és víz fakadt belőle. Ott van Szent István-kútja és a Kőszvénykút. Körüljárták ezeket a helyeket.

Este volt a gyertyás körmenet a stációknál: végigjárták a keresztutat. Elmentek a barátok temetőjéhez is. 26-ban is volt ott egy barát, aki ha valaki lefeküdt és meglátta, bottal a lábára ütött. Abban az évben meggyilkolták a barátot, mert azt hitték, hogy sok pénze van, de csak 28 fillért találtak nála. A következő évben ők is megnézték, hogy hol lakott.

Szóllósi Mihályné megjegyezte, hogy ő 1950-ben volt ott. Útközben Árokszálláson ebédeltek, ők is Patán aludtak. Mikor odaértek mise volt a templomban, aztán mehettek erre-arra. Mindenki meggyónt. Ő előtte hét évig semmit nem tudott csinálni, mert nagyon fájt a lába, fogadásból ment el. A Szent László forrásnál megmosta a lábát és az rögtön meggyógyult, azóta sincs baja vele, pedig már régen volt.

Vasárnap reggel misére mentek, aztán vásárolni, mert itthon a gyerekek várták a szentkúti emléket. Lehetett venni enni,-innivalót is, ha valaki nem csak azt akarta fogyasztani, amit itthonról vitt. Dél-előtt 10 órakor volt a nagymise, aztán a körmenet. Elöl a férfiak mentek hatos sorban, vitték a Máriát vállon is. Ez a hordozhatós Mária ma is látható a templomban nálunk is. A hídig együtt mentek, ott a feljárnál kiváltak, aztán 11 órakor elindultak ugyanazon az útvonalon visszafelé. Ha valaki lemaradt, azt megbüntették. Volt olyan

is, hogy beleszöttek az énekbe: „X.Y. megállt pisálni, ne hagyjuk el...”

Edzettebbek voltak akkor az emberek, mit ma. Örzi néni - már régen meghalt - rendszeres búcsújáró volt. Amikor hazajöttek, mondta a lányának, mossa meg a lábát, mert nagyon elfáradt. Aztán a lány talált egy rajzszeget a talpában, aminek már le volt kopva a feje. Olyan vastag volt a bőre, hogy nem vette észre. Ezeknek az embereknek nem volt gondjuk a tarlón járással, hiszen nem is szívesen hordtak cipőt, megkérgesedett a bőrük.

Hétfőn délután értek haza, amikor már várták őket többen a Kis Kovácsék tanyájánál. Tudták, hogy kb. mikor érkeznek, a toronyból is figyelték őket. Amikor Dósát elhagyták, akkor eléjük mentek. A pap is fogadta őket, aztán együtt bevonultak a templomba és misével ért véget a zarándoklat.

Mátraverebély-Szenkútra ma is mennek Pünkösdkor a jákóhalmiak. Azt sem mondhatnám, hogy kevesebben, mint régebben, hiszen egy vagy két busz indul évente 50-90 fővel és vannak akik személykocsival mennek. A nosztalgikusabbak azt mondják: ez már nem is igazi vezeklés, az volt az igazi, amikor megküzdöttek a búcsúi részvételért. Eszembe jut régen elhunyt nagyanyám emlékezése, aki ma 104 éves lenne ha élne. Mint alföldi asszony, hatalmas szakadékról beszélt. Az ő korában még nem jártak szórakozásból hegyet mászni, a szenkúti völgy sziklaméretei minden képzeletet felülmúltak számukra.

JÁSZBERÉNY POLGÁRASSZONyai

Azokat kérdezd, akik megélték és túléltek

Beleszülettünk a háborúba, Trianonnal cseperedtünk fel. A mi generációnk szerencsés volt, mert személyesen ismerhette Jászberény vezető rétegének polgárasszonyait és polgárait. Ezek az emberek részei voltak a mindennapi életünknek. A polgárasszonyok karitatív szociális, kulturális tevékenységükkel vívták ki a város köztiszteletét, a szegények szeretetét. Bennünket, iskolás korunkban bevontak munkájukba, s mi örömmel álltunk sorfalat egy-egy magas rangú vendég fogadásán, magyarruhás lányokként őriztük a Lehel kürtöt, ünnepségeken énekelünk, verseltünk, a karácsonyi szeretetcsomag angyalai is mi voltunk. Ismertük az akkori Jászságért cselekvő igen aktív helytörténeti kutatógárda jogász, tanár, lelkes, muzeológus, festőművész, költő tagjait. (Egyik jellegzetes képviselőjükről Német Ferenc Pálról éppen tavaly írtam.) Szabadidejüket áldozták fel a társadalmi munka érdekében, sokszor anyagi áldozatot is hoztak egy folyóirat vagy könyv kiadásáért, mert műveltebb társadalmat akartak a jászok földjén. A példaképek tehát előttünk álltak, de hogyan éltünk mi? - Gyermekkorunkra, ifjúságunkra, majd felnőtté válásunkra rányomta bélyegét a két világháború közé zsugorított trianoni Magyarország nehéz helyzete. Úgy életünk, ahogy lehetett: szerényen, szűkrezabottan, ahogy neveltek otthon és az iskolában. Megtanultuk, az apró örömeiket is becsülni kell. Ez tette napjainkat, éveinket emlékezetessé. Mi még ott szaladgáltunk Apponyi képviselő fogadásán, közelébe férkőzve szemtől-szembe láthattuk. Nekünk szenzáció volt, hogy az Úr 1930-as éveiben akadt egy fanatikus ember - Beleznai Ferenc jászberényi szőlősgazda - aki mindenét rászánta egy titok megfejtésére: Attila kincses koporsója után kutatott a Zagyva medrében. A város apraja-nagyja hányszor kikocogott a Külső-Zagyvához az ásatást lesni, figyelni, a hármaskoporsó megtalálásának biztos reményében. Sajnos elúszott a kisvagyon, abbamaradt az ásatás.

Szerettünk moziba járni, egyik új magyar film a másikat követte, s a 20 fillér is előkerült a belépőjegyre. Nyáron vidám sétakorzózás volt a főtéren, a Lehel kávéházból kiszűrődő zeneszó mellett múltattuk az időt. Az egész város népe ott nyújtogatta nyakát a főtéren és csodálhatta Thorsneider Arthur német artista kötél-táncát. A kákán is csomót keresők ugyan sugdosták, hogy kém, s majd megisszuk még ennek a levét, csak várjuk ki! A város

tele volt állástalan diplomás és okleveles fiatalokkal, ingyen elmentünk tanítani a jobb jövő reményében. A létért folytatott küzdelem volt ez.

Nevelkedés, iskola után

A jázsági vezető réteghez tartozó családok érezték a magasabb fokú leánynevelés hiányát. Magán leányiskolák, majd leánynevelő intézetek létesültek Jászberényben. 1863-ban a Jászság közönségének kívánságára Riszner József és felesége Draudt Thekla leánynevelő intézetet létesített, miután a jászberényi tanács engedélyt és támogatást adott. A Jászság leánynevelése, zenei élete, társadalmi kultúrája is sokat köszönhet nekik. Riszner József a zenei oktatást látta el, Risznerné tanította a történelmet, kézimunkát (varrás, hímzés, ruhaszabás) és a nyelveket (magyar, német, francia). Thekla néni nagyműveltségű, széles látókörű, a jászberényi társadalmi és kulturális élet vezető személyisége volt 23 éven keresztül. A Kunházban az internátusi élet, de maga a tanítás is egészen családias keretek közt folyt. A vallás és erkölcsi értelmi, esztétikai nevelés szociális neveléssel is bővült. A Riszner házaspár határozott törekvése volt egymás támogatására, segítségére ránevelni. Az iskola gyakorlati tárgyai pedig családi életre, gazdaasszonyi feladatokra készítettek elő. A jázsági lányok közül igen sokan folytatták tanulmányaikat a budai és az egri tanítóképzőben és szereztek oklevelet. *„A jászok megféleltek az isteni parancsnak, istenfélelmükkel rászolgáltak a megbecsülésre”*. - Samassa József egri érsek e szavakkal helyezi le az alapkövet 1880-ban az érseki leánynevelő intézetnek. Az Egri Érsekség elgondolása volt, hogy Jászberényben apácák által vezetett intézet létesüljön leánynevelés céljára.

A tanítás 1886. szeptember 30-án kezdődik, az impozáns épület homlokzatán ott ragyog a felirat: Érseki Római Katolikus Leánynevelő és Kisdédóvó Intézet. A szatmárnémeti rendházból négy Szent Vince-rendi irgalmas nővér lett a zárda első lakója. Az eddigi magán leányiskolák beolvadtak az új intézetbe. Risznerék, Komáromy Róza, Pirk Neszta és mások is vállaltak oktatást, nevelést. Az intézet óvodából, elemi és polgári felsőbb leányiskolából állt, internátussal is rendelkezett. A zárda első főnöknője Udvardy Mária Dominika volt. Az intézetben nevelt lányok sokoldalú műveltségre tettek szert, de elsősorban vallásos, magyar honleányokat neveltek. A polgárlányok miután kikerültek az apácák zárdai iskolájából aránylag kevesen tanultak tovább óvó-, tanítónőképzőben, zeneiskolában, kertészeti iskolában, még a gimnáziumot végzetek is elvétele után kerültek egyetemre. Az akkori társadalmi szokásnak megfelelően „nagyánysorba” kerültek. Balogh Sándorné úrasszony, a Nőegylet vigalmi bizottságának elnöknője maga köré gyűjtötte a város színe-java fiatal polgárlányát a társas élet fejlesztése, a családok közötti érintkezés fenntartása céljából. Volt úgy, hogy 50 fehér ruhás lány sorfala között vonult be a magas rangú vendég, más esetben

magyarruhás lánysereg színesítette a fogadtatást. Élőkép-estét rendeztek, műkedvelő előadásokat tartottak, táncvigalom táncvigalmat ért s nem egy a családi élet kezdete lett.

Házasság, polgárház, háztartás

A jó parti az egykori városi polgár szótárából való, de a jáász polgárság szótárából sem hiányzott. Annak idején ingó és ingatlan hozományokkal rendelkező lány volt a jó parti. A jáász felfogás szerint idegenből hozott lányt kockázatos elvenni, idegenbe férjhez menni sem kívánatos. A házasságot, mint megélhetési formát is elfogadták. A lányokkal szembeni követelmények is változtak a két világháború között, a vagyont ekkor már a nő kereseti lehetősége is helyettesítette. A beköltöző egzisztenciának legtöbbször feltételül szabták a házassági szálakkal való megerősítését. A beköltözöttektől elvárták a teljes beolvadást, azt meg szinte megkövetelték, hogy az utódok jáásznak vallhassák magukat. Gyakran előfordult még, hogy a szülők jelölték ki leányuk számára a megfelelő partit, természetesen a hasonló a hasonlóknak örvendett. A palettára felfért az önálló párválasztás, a szerelmi, az érdekházasság, voltak, akik benősültek az após összeköttetéseibe. Városunk középosztályában arra is volt példa, hogy a lányos ház anyagi segítségével szerzett diploma ellenértéke leányuk feleségül vétele volt. A középosztály alsóbb rétegeiben jó partinak számított a köztisztviselő, és általában az, akinek nyugdíjas állása volt. Jó parti volt, ha a kevésbé tehetős egyedül el tudta tartani feleségét. Ha a módos parasztcsaládok fia kitanult, ilyen esetben a családja a lányokat is polgáriba járatta, mivel remélhető volt, hogy udvarlói a fiuk baráti köréből kerülnek ki. A 20-as, 30-as években divatos volt a tanítóképzőben végzett tanítóval, vagy az itt szolgált karpaszományos önkéntessel kötött házasság is. A város polgári társadalmának minden rétegéből kerültek ki az általuk választott feleségek. Felvetődött a két világháború polgári társadalmában is, hogy a házasság már nem a sírig tartott. Volt olyan házasság típus - igaz elvéve -, melyben a magas állású hivatalnok vagy szabad foglalkozású értelmiségi férj egy idő után ráunt háztartásbeli feleségére, s magával vitte a gondtalan öregkor zálogát jelentő nyugdíjat az esetleges új házasságba. Ezért már a jómódú polgári szülők sem ellenezték, hogy valamilyen oklevél legyen leányaik kezében, az adódható vészhelyzetek kivédésére.

Könnyebb volt a vezető értelmiség fiainak, leányainak is, mert kulturált, polgári társadalomban nevelkedtek. Az apa volt rendszerint a mintapolgár, az anya a hagyományőrző közéleti polgárasszony. A

XX. század két világháborúja között saját köreibben való házasságkötés a vezető tisztviselői kart jellemezte a legjobban.

Városi módi szerinti polgárházak, családi otthonok

A vezető értelmiségi réteg a városi átlag, de még a jómódú parasztság görbe házaitól eltérő, jellegzetes polgárházakban lakott. Ezt örökölték, építették vagy bérelték aszerint, hogy született jászként volt polgármester, beköltözött bírósági elnök, közjegyző, tanítóképzős vagy gimnáziumi tanár. Ezekben az években még egy iskolás gyerek is tudta, hogy a városunkban melyik a Bathó-palota, a Koller-kastély, a Tarnay-kúria, az Eördögh-, Fecske-, Juhász-, Mallár-, Balogh- vagy a Moller-ház. Volt 4-6-8 ablakos, az utcai fronton hosszan húzódó polgárház bolthajtásos, vaspántos kapuval, vagy fillungos, bélelt réz kilincses ajtóval. Rendszerint 4 szoba volt: ebédlő, szalon, háló és gyermekszoba, de az bővült sok helyen úri és vendégszobával a nagyságtól függően. A fürdőszoba még nem volt minden polgárcsalád lakásának tartozéka, de a gazdagabbak már igényesek voltak. Náluk rézkorlát és fogók övezték a süllyesztett fürdőt, ahol fafűtéses, vízhengeres kályhakkal fűtöttek. Lakáskultúrájukra, ízlésükre jellemző volt a szecessziós álmodozás: diófa ebédlő ezüst- és porcelán készlettel, perzsaszőnyeg, festmények, zenélő órák, levendula illatot árasztó szekrények, zongora, díszes karosszékek. A tágas konyha csillogott a rézedénytől, az éléskamra kincseivel pedig a gazdasszony büszkélkedett. A tágas udvarbelsőket fák, bokrok és virágágyak díszítették, szerették a díszesen megmunkált fából készült filagórt és a hófehér oszlopos tágas tornácot.

Öltözködés, divat

Nem lenne teljes a kép, ha nem szólnánk a vezető értelmiség leányainak és asszonyainak korabeli divatviseletéről. Elegáns ruhák, egyszerű színvilág, inkább az anyag és a szabásvonal volt az, ami dominált. Simák, egyszerűek, amilyenek igazán elegáns ruhák tudnak lenni. A fekete, mint örök kedvenc az úrasszonyok ruhatárából sem hiányozhatott. Ebben pompáztak, amikor képviselőt, vármegyei főispánt, hadseregvezetőt vagy külföldi vendéget fogadtak. Igazán pompás viseletük a jáász öltözet volt, de túl drága áron. Ellenben a magyar ruhát ez időben az óvodás kislánytól az idős korig viselték. Habos ingvállból, díszes sűjtásos mellényből, kötényből, húzott szoknyából állott, a fejet ékesítő gyöngyös, szalagos pártával. Aki a 20-as, 30-as években a vasárnapi 11 órás „szagos” mise után részt vett a főtéri déli korzó színes forgatagában, az megállapíthatta, hogy a flancot a polgári réteg iparos, kereskedő vagy a gazdalányok képviselték az akkor, délidőben szokatlan hosszú ruháikban, virágdíszes kalapjaikban.

A polgárasszony közéleti szerepei

Jeles Riszner növendék volt Prusovszky Mária, akinek szülei a jáászági értelmiség kiemelkedő alakjai, a kulturális és társadalmi élet irányítói voltak. Negyvenéves tanítói működése a múlt századból átnyúlt a 30-

as évek elejéig. Szociális, kulturális tevékenységével adott példát arra, hogy a tanítónak nem egyedül a tanítás és a művelődés elindítása, hanem a felnőttek kultúréletének irányítása is feladata.

Prusovszky Mariska a tanítónői munkája mellett kezdeményező, kivitelező, vezető szerepet töltött be. Más Riszner és apáca zárdai volt tanítványokkal karöltve jótékonykodik a város javára. Mint kisleányka állt a Nőegylet bölcsőjénél annak idején amikor az megalakult édesanyja házában 1879-ben. Érdemeit a díszközgyűlés jegyzőkönyvekben örökítette meg 1929-ben.

Azután olyan idők jöttek, amikor mindenkinek megvolt a maga baja, gondja. A nagy világhégés, az I. világháború rettenetes évei következtek. A középosztály polgárosszonyai rázták fel Jászberény társadalmát. Beálltak önkéntes ápolónőnek a kórházba, hogy a beteg katonák szenvedését enyhítsék, megszervezték számukra az Uzsonna Társaságot, hogy megvendégelhessék őket. Estélyeket, hangversenyeket rendeznek a hadi özvegyek és árvák javára. Erdélyi menekülteket fogadnak, gondoznak, gyermekeiket beiskolázzák, ruhával, tankönyvekkel látják el. Gróf Apponyi Albertné és Angyal Kálmán miniszteri tanácsos segítségével gyermek csoportokat indítottak Belgiumba, Hollandiába Jászberényből, hogy feledtessék velük a háború sok szenvedését, nélkülözéseit. Társadalmi, felekezeti egyenlőtlenségről nem beszélhetünk a Keresztény Nőegylet 1929-es ötvenéves jubileumát ünneplő évkönyve tanúsága szerint. A 68 alapító tag sorában ott találjuk gróf Batthyányi Józsefné, lovag Gosztonyi Ernőné, Szele Gábor püspök, Balogh Sándorné társaságában Leitner Árminné és Grün Jakabné nevét is. A titkári megbízást egy időben Simon Ferenc református lelkész, az ügyészi teendőket Klein Aladár ügyvéd látja el. A 235 rendes tag között pedig ott van a város színe-java, és minden rendű-rangú polgára, akit emberszeretete, áldozathozatala, könyörülete idevezérelt.

Kampány az éhség ellen a 30-as években

Ezekben a viszontagságos években is cselekvőképes Jászberény polgári társadalma. A város tekintélyes úriasszonyai elődeik példája nyomán haladnak a megkezdett úton. Karitatív munkájukat tovább folytatják de új irányba, enyhítő akciókat szerveznek az éhségtől, hidegtől szenvedők számára. A Keresztény Nőegylet tej- és ruhaakciót szervez a sokgyermekes családoknak. Az ingyen tejakció kitett perselyébe szépen hullott a fillér, sőt a pengő is, napi 40-50 család kap 1 liter tejet. Mivel nemcsak az éhségtől, de a ruhátlanságtól is sokan szenvedtek, nélkülözhető viselt ruhadarabok gyűjtése is beindul. A szegény sorsú, de

tehetséges tanítóképzős fiúkat Prusovszky Mariska néni vette szárnyai alá. Személyenként 1 pengővel járult hozzá a tantestület a taníttatásukhoz havonta.

Az Úrinők Kongregációja az Uzsonna Alap keretében a szegényház lakóit vendégli meg. Sorkosztos akciót szerveznek szegény sorsú gimnáziumi tanulók részére, ruhát és tankönyvet is gyűjtve részükre.

A Szent Ágnes, a Szent Erzsébet Leánykongregáció a zárdai szerzetesnők vezetésével mindenütt ott van, ahol segíteni kell a karitatív munkában. Műkedvelő előadást, kézimunkavásárt rendeznek a gyermekek ebédeltető akciója javára.

Jászberényi Keresztény Misszió karácsonyi vásárt rendez, s ebből ruhát, cipőt, tűzifát vásárol a nélkülöző családok számára. Teadélutánok, színelőadások fáradhatatlan szervezője, rendezője Bartháné Parizsa Biri írónő. Az egylete 10 éves jubileuma alkalmából magas kiüntetésben részesül.

Él az emberi közösség, s vetélkedve hoznak áldozatot, hogy a szeretet, a könyörületeség mindent átfogó erejével gyámolítsák az arra rászorulókat e kor nehéz megélhetési viszonyai között is. Pedig a búza ára elérte a mélypontját, a város iparos és kereskedő polgársága nagy késsedemmel tudta csak adóját befizetni. A városi tisztviselők sokszor elsején nem kaptak fizetést, mert a pénztár üres volt. Mai ésszel csak álmélkodhatunk azon az újsághíren, amely arról tudósít, hogy először mindig a kistisztviselő réteg kapott késés esetén fizetést. A társadalmi egyesületek hálás köszönetüket fejezik minden áldozatkész közösségnek, egyénnek pénzbeli támogatásukért, adományaikért. A szegények számon tartották Gosztonyi földesúr adományát, Fecske Sándor malomtulajdonos jótetteiről pedig legendák keringtek, az ő malmából segítséget kérő nem ment ki üres kézzel.

Volt-e jövője a középosztálynak a két világháború között? - Igen, Trianon ellenére is. Ebben a nehéz időszakban városunkban a vezető és egyszerű polgárok gondolkodása azonos, összetartó volt. Ezekben a családokban irányvonalat kaptak a gyerekek a keresztény felebaráti szeretetre, hazaszeretetre, a jáász összetartozás eszméjének ápolására.

Ünnepnapok, közösségi vigalmak

A jáász polgári életformát jellemezte a családok közötti kapcsolattartás rokon, baráti vagy hivatalbeli alapon. Emberségesebb világ járta akkoriban. A társadalmi életet házi hangversenyek, társas összejövetelek, felolvasások, táncvigalmak, névnapok köszöntése élénkítette. Márton napján, amikor már sűrűbben szitált a hó a füstölő kémények felett

vidám asztaltársaság fogyasztotta a hagyományos Márton-napi ludat. A csízó szerint ha vörös volt a csontja, hideg tél lesz. Erzsébet és Katalin köszöntésekor már foga volt az időnek, bundát lehetett ölteni. András napi estén az eladó soros lányok kivonultak a vendéglátó úrnő konyhájába, és ólmot öntöttek. A Luca napi vendégségben a lányok gombócfőzése dominált, vidám visongással halászták ki az első feljött gombócot, mely a jövőendő férj nevét rejtette. Mikulás után már kezdődtek a disznótörök. Szaladtak a napok, a polgár házakban erősebben fűtötték a széles hátú kályhákat, hosszabbak lettek a lámpafényes esték, s mire a Zagyva befagyott, elérkezett karácsony. Csöngettyű hangjára feltárult a szárnyasajtó, s ott állt a gyertyával, ezüstoffényű dióval, cukorral díszített, mennyezetig érő karácsonyfa, az alja terítve ajándékkal. A fehér terítővel takart asztalra pulykát, mákos kalácsot tálalt a háziasszony, szokás volt diót, mogyorót törni. A harangszó szavára meleg holmiba bújt a család, s a házbeli cselédekkel együtt elindultak az éjféli misére. Áhítattal tértek haza, ilyenkor ittak forralt édes bort. Farsangkor megélénkült a társasági élet: bálók, táncvigalmak, társasvacsorák, közös korcsolya és szánkóverseny. Február 2-án, Gyertyaszentelő napján tartották a híres, főköttős jászbált. A jász eszme ápolása, és egymás megismerése céljából minden évben más-más jász községben rendezték meg. A Budapesten megjelenő Képes Krónika írja az 1924-es számában az éppen Jászárokszálláson megtartott bálról: *„Kilenc órára zsúfolásig megtelik a nagyterem. A táncot hat magyarruhás pár nyitotta meg a palotással. Ezután az egész terem táncoló tömeggé alakult. Rozmaring, levendula, a gyöngyvirág és a rózsa illata áradt szét a teremben, amint a szép jászlányok és jászasszonyok az aranypikkelyes főköttőben a kényes-fényes jász urakkal táncba fogtak.”*

S ha eljött a nyár, beköszöntött a fürdőélet a Zagyván, a kedvelt Bahtó-kertben az értelmiség társas élete megélénkült. Úszás, kajakozás, tenisz, kártya, társasági csevegés közt válogathattak. Kedvenc és látogatott fürdő, nyaraló helye volt a középosztálynak Jászberényből is az Adria gyöngyszeme: Abbázia. Baráti családok együtt mentek, általában „havi 200 pengő fixszel” már elérhető volt. Vastagabb pénztárca kellett ahhoz, hogy a klimatikus üdülőhelyen, az adriai Lovránában keresse gyógyulását a tüdőbeteg. Közszájon forgott a városban a gazdag hentes mondása, amikor a lányát innen hazahozta: *„Tudja, hány mázsa húsba került nekem ez a két kiló amit felszedett?”*

Róza néni e kor ismerője, emlékezője

Pár száz méterre lakunk egymástól immár szűk félévszázada. Kocsis Lajosné Tóth Rozália ez év december 4-én, Borbála napján tölti be a 94. életévét. Beszélgetésünk alatt mondanivalójából kikerekedik a múlt. Korán dolgoznia kellett, hisz kilencen voltak testvérek. Elmosolyodik amikor visszaemlékezik arra, hogy neki papírruhája volt. Édesanyja gondosan mérlegel, amikor dobra verhető, pengős-napszámú világából leányát a fixfizetéses polgárasszonyok szolgálatába adja. Tizenötévesen Bathó Jánosék konyháján sűrög-forog, amikor a ház ura gróf Apponyi Albertet, Jászberény város jeles képviselőjét látja vendégül. Vacsora végeztével a magas rangú vendég a konyhaszemélyzetnek is köszönetet mondott. A még szinte gyereklány kezét akart csókolni, de Apponyi nem engedte, viszont kislány létére a legnagyobb borralalót kapta. Régi szokásokról mesél. Minden úriházhoz bejárt egy tanyai asszony, aki rendszeresen tejet, vaját, túrót, tojást, baromfit hozott a házhoz. A ház úrnőjének megszólítása tekintetes, nemzetes vagy nagyságos asszony volt. Piacra, üzletbe is eljártak vásárolni, ilyenkor a kosarat vitte asszonya után. Itt ismerte és tanulta meg a polgári étkezési szokásokat, rendet. Leves után rendszerint főzeléket tálaltak friss hússal, a tésztafélét inkább sütemény formájában fogyasztották. Gyarmatárú: narancs, füge, datolya, mindég terítéken volt. Emlékezik, hogy a vezető réteg családjai között nagy volt a baráti összetartozás, gyakran látogatták egymást. Ha délután volt az összejövétel, finom aprósüte-

ményt, tortát szolgáltak fel teával vagy más italféleséggel. Gyakori volt a társas vacsora meghívás. A kiskorúaknak a vendégek üdvözlése után a gyerekszobában volt a helyük. Róza néni emlékezetből sorolja a Bathó-, Firczky-, Balogh-, Almássy-, Elefánthy-, Mallár-, Fecske- régi családok nevét, még arra is emlékszik, kik jöttek gyalog és ki jött gumirádlis hingtóval. A szolgálólányok vidám esti vízhordásakor a Bundás-kút volt a terefere színhelye. Bizony, a kannák rézvereteinek csillogása, a ropogós, a lány keményített tiszta köténye rangsorolta úrasszonya házát is. A régi sárgult cselédkönyv lapjain olvasom Róza néni minősítését: Végtelen szorgalmas, hűséges. Így igaz, mert férjhezmenetele után is mint bejárónő dolgozott a régi házaknál.

MÚLTJÁRÁS

A Jászság területén a jászok letelepedését megelőzően már ősidők óta éltek emberek, és formálták történelmünket. Hajdani településeiket már több neves kutató felszíni gyűjtései és ásatásai bizonyították.

Jászberényben az 1874 óta működő Jász Múzeum kiváló szakemberei teremtették meg a régészeti kutatás alapjait. Közülük méltán említhető meg néhányközismertebb személy, mint Hild Viktor, Banner János, Komáromy József és Csalog József. A megye régészeti feltárásainak bizonyos részét is a Jász Múzeumunk végezte az 1950-es évekig, majd a szolnoki Damjanich János Múzeumban koncentrált a régészeti kutatás. Ez a változás szerencsére nem hátráltatta a helyi kutatómunkát, hiszen ezt követően is voltak, és jelenleg is folynak ásatások a Jászságban, ez ékes bizonyítéka annak, hogy területünk sokszínűen gazdag ősi településekben.

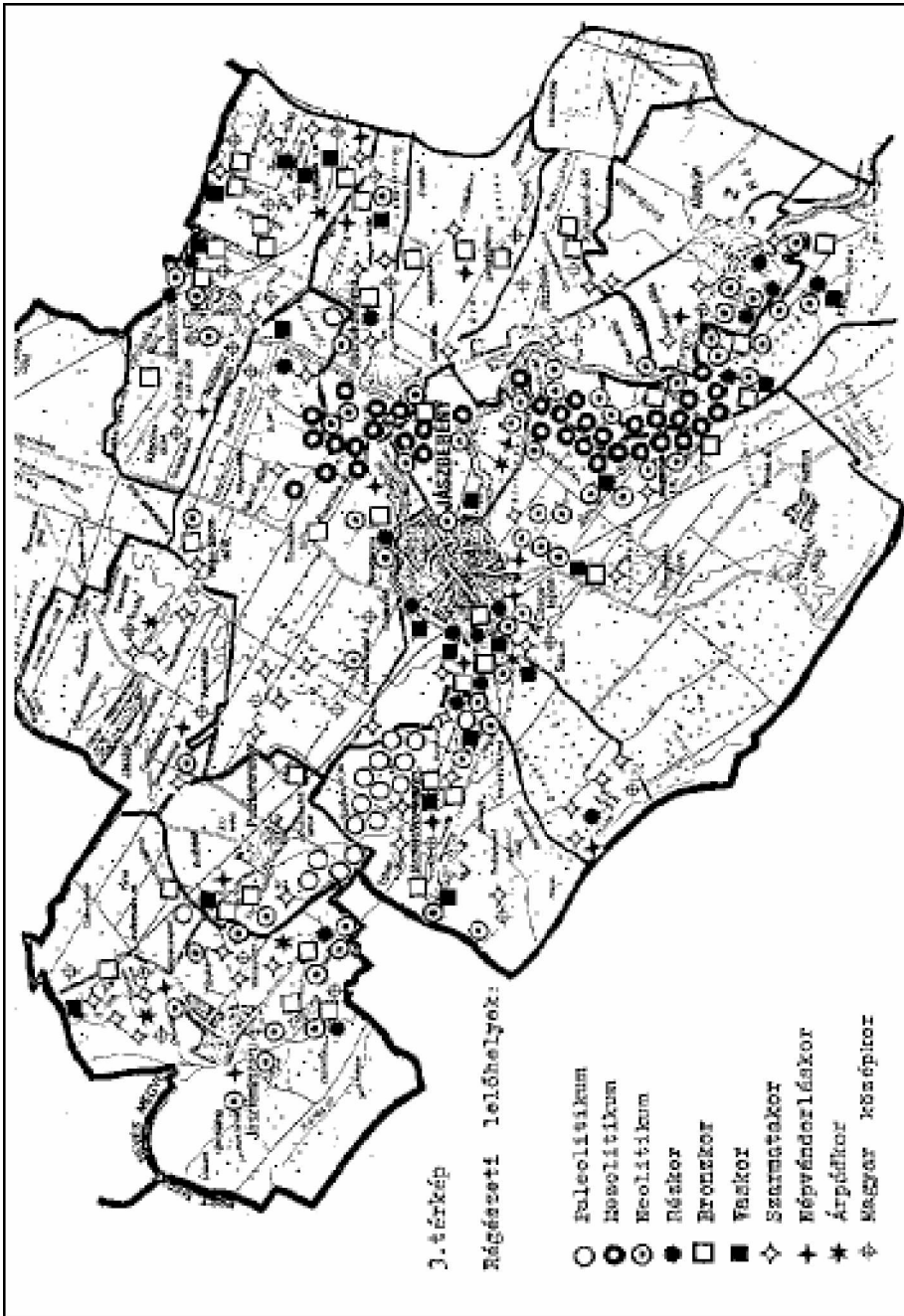
Szerencsés véletleneknek köszönhetően, nekem is megadatott az a lehetőség, hogy bekapcsolódhattam a Jászság régészeti hagyatékainak felkutatásába.

A múlt emlékei már gyermekkorom óta érdekelték, de közvetlen kapcsolatom a régészettel csak 23 évesen, tizennégy évvel ezelőtt vette kezdetét. A Belső-szőlőben újonnan vásárolt telkünkön talált őskori edénytöredékek bejelentése utáni találkozásom a kutatókkal mélyítette el bennem a kötődést a régészethez. Ettől a naptól kezdve egy folyamatos belső készletnek engedelmessé megállottan keresem a múlt emlékeit. Szabadidőm jelentős részét ezért a terepbejárásnak szentelem. Szisztematikusan járom a Jászság szántóföldjeit és keresem a föld mélyéből fel-felbukkanó régészeti leleteket. Gyűjtőterületeim elsődlegesen a jelenlegi és az ősi kalandozó vízfolyások környezetében elterülő és kiemelkedő árvízmentes magaslatok.

Az egymást követő történelmi korok vándorló csoportjainak letelepedésében a Jászság mindenkor történelmében meghatározó jelentőséggel bírt kedvező földrajzi és élettéri adottságai (*lásd a túloldali térképet*).

A pleisztocénben a jégkorvégi vadásznépek az ősi Zagyva és Galga hordalékának szélfújta garmadabuckáin táboroztak előszeretettel, a Jászfelsőszentgyörgy és Pusztamonostor közötti területeken. Ezek az átmeneti szálláshelyek a hajdani vízpartok azon környékén találhatóak,

ahová a vadállatok szívesen jártak inni, vagy a gázlók mentén, ahol gyakran vonultak át a vándorló csordák.

A következő időszakban a pleisztocén végén, ill. a holocén elején, úgy 12 ezer évvel ezelőtt, süllyedésnek indult a középső jászsági terület, melynek következtében a folyóvizeink folyásirányai átrendeződtek. Ezáltal a medrükből kikökkentett folyók a mélyebbé változtatott területeket elárasztva mocsárvilágot alakítottak ki. Az Európát benépesítő mezolitikum vadászörzseinek egyes csoportjai e megváltozott élettérben találták meg letelepedési feltételeiket, az időszakosan vízjárta lapos partokon, a Jászberény, Jászfákóhalma, Jásztelek és Jánoshida térségében.

A napjainkban már „holt” medrekké alakult vízfolyások szerteágazó sokasága még mindig jól megfigyelhető a Jászságban.

A holocén későbbi időszakában, úgy hétezer évvel ezelőtt kezdődően pedig a fejlettebb, termelő-gazdálkodást folytató neolitikuskultúrák csoportjai vették birtokukba területünket. Falvaikat a már véglegesen kialakult Zagyva és Tarna elő – de még nem szabályozott – medreinek közelségében húzódó árvízmentes, termékeny magaspártjain találjuk meg nagy sűrűséggel.

Az egymást váltó korok, kultúrák népei a középkorig szinte folyamatosan már ezen vízközeli térségeket népesítették be. A Kárpát-medence népei gyakran, szinte folyamatosan vándoroltak keresztül oda-vissza területünkön, így a Jászság folyóvizei is természetes közvetítő útvonalként szolgáltak az új kultúrák – valószínűleg gyors – elterjedésében, és így vált a Jászföld is a „népek országútvárá”.

Ezt az „utat” járom én is, azért, hogy a föld által magábazárt láncszemeket, a történelmi időszakok egymásbafonódásának állomásait felkutathassam. Persze nem mindig ilyen céltudatosan kutattam. Eleinte a fellelt leletekben csak magát a tárgyat láttam, a külsőt, az esztétikumot, és nem láttam mögöttük az embert. A szakirodalmak, régészeti cikkek, gyakori múzeumlátogatások segítettek az időrendi és a lexikális eligazodásban, de azért az igazi tanítómesterem a Jászföld. Nála nem ismerheti senki jobban, hogy kik lakták területét évezredekken keresztül. Úgy érzem, már egy jó ideje sikerült a szívébe is belopnom magam, mert az eddig féltve őrzött titkait gyakorta feltárja előttem. Azóta minden kis edénytöredék, vagy akár egy látszólag semmitmondó apró kovaszilánk is nagy érték számomra, mert mindegyik egy-egy mozaikkocka a múlt ismeretlenjéből. A kezembe kerülő leletek némaságában pedig valami megfoghatatlan ismeretlen erőt érzek, amely minduntalan arra készlet, hogy „közeledjek” feléjük.

Az ősidők óta földben szunnyadó tárgyak számomra ezáltal megelevenednek, beszédesek lesznek. Segítségükkel az emberi múlt azon időszakába is bepillantathatok, amikor készítőik puszta létezése is alig

volt több, mint az élővilág bármelyik más tagjáé, de már igyekeztek megfelelni, úrrá lenni környezetük kihívásainak. Kovakövekből eszközöket készítettek különböző célokra, rituális szokásokat alakítottak ki, és hosszan sorolhatnám azokat a jelentős változásokat, amelyek által a gondolkodó és az alkotni tudó emberi faj teljesen megváltoztatva az életvitelét, valósággal függetlenítette magát és elkülönült az élővilágtól.

Hétvégeken minduntalan újult erővel tör rám a felfedezés vágya. A kutatási megszállottságomnak a rossz időjárási viszonyok sem szabnak gátat, mert a múlt ígésző hívásának nem lehet ellenállni. Kedvenc zöld batyummal vállamon, kerékpárral indulok a felfedező útjaimra. Segítőtársam egy régi térkép, rajta feltüntetve minden létező és régebben létezett objektum, melynek a lelőhelyek pontos helyi meghatározásában van nagy szerepe. Továbbá fontos útmutatásokat ad a lecsapolások előtti vízjárta területekről, ahol az ősi letelepedések, mint azt már említettem, gyakoriak.

Azonban sok helyen bukkanok rá, főleg ősemberi lelőhelyekre olyan környezetben, ahol a vízközelség még távlati nyomai sem lévén, azok előkerülései nem voltak valószínűsíthetőek. Csakhogy az ezen dimbesdombos területeket alkotó futóhomokot és löszlepelt a szél hajdanában, gyakorta átrendezte, és így az ősi folyómedreket is betemethette. Mind ezt nem ismerve, ezért eleinte a régészek számára sem voltak túl meggyőzőek a lelőhelyek topográfiai elhelyezkedései. De az 1990-es őszi eredményes ásatás után új megvilágításba helyezte a lelőhelyet feltáró régész, T. Dobos Viola, a jégkorvégi ősember-települések előkerülési esélyeit. Szavaival élve: *„Az új lelőhely példája bizakodással tölthet el bennünket: előbb-utóbb olyan, lösszel vagy más késő pleisztocén üledékkel borított felszíneken is megtaláljuk az őskori lelőhelyeket, ahol eddig elvből nem is kerestük.”*

A szántások által kiforgatott leletanyagok pedig egyre több és újabb fontos adattal szolgálnak a Jászság történelmi sokszínűségének bizonyításában.

A felszínre került régészeti tárgyak és egyéb kísérő jelenségeik jól elkülöníthetően különböznek az egyes történelmi időszakokban, és azon belüli kulturális hovatartozásukra jellemzően. A fazekasművesség elterjedése óta, melyet az újkőkor (neolitikum, i.e. 5500-3100) kezdetétől ismerünk, lett a legjellemzőbb kor- és kultúra-meghatározásra szolgáló lelet – egészen a középkorig – a kiégetett agyagedény és töredékei, melyek napjainkra is jól megőrződtek. A korai neolitikumban a termelőgazdálkodást elindító népcsoportok edényei még kezdetlegesek voltak. Az agyagot jelentős mennyiségű pelyvával keverték össze, így a belőlük készült tárolóedények durva, vastagfalúak voltak. A kiégetésük

nem volt tökéletes, felületük többnyire még díszítetlen. Majd az újkőkor középső időszakától kezdve és folytatódva a rézkorban (i.e. 3000-2000) és a bronzkorban (i.e. 1900-900) egyre kifinomultabb díszítések sokfélesége terjedt el, kultúránként más és más jellegzetességű, egyéniségű és egyediségű kivitelezésekkel. Az égetőkemencék megjelenésével pedig nagyobb hőfokon tudták kiégetni az agyagból megformált használati tárgyaikat. Ezáltal azok tartósabbak, keményebbek és vízállóbbak lettek. Az esztétikai igényeik fejlődésével együtt az edények formavilága is egyre változatosabb, kecsesebb lett, a falvastagságuk pedig vékonyodott.

Lépve ismét az időben a vaskortól (i.e. 800-250), az agyaghurkás edénykészítési technikát kezdte felváltani egy új találmány, a napjainkig használatos korongozási eljárás. Az így készült cserépedények formája már szimmetrikus lett. Uralkodóvá vált a körkörös haladó egyenes és hullámvonalas díszítés, a pecsétlőkkel benyomott minták, a felület polírozása, majd később a máz. Megfigyelhetők továbbá az idő előrehaladtával az edények nyersanyagának változásai is. A fémek, a réz, bronz és a vas felhasználásának elterjedésével csak némiképp szorul vissza az agyagművesség. Azonban felváltják az eddig művészi-en megformált egyediséget tükröző munkákat a sorozatgyártás sablonosabb formái és díszei. A szarmatakorban (i.sz. 50-400) pedig megjelenik egy újabb felfedezés nyomán az üveg felhasználása. Az ezt követő korszakokban, népvándorlás-kor (i.sz. 410-829), honfoglalás-kor (i.sz. 896-1000), Árpád-kor (1238), a magyar középkorig (1301-1526) a fazekasipart, kis kivételtől eltekintve már egy egységesebb vonásokat tükröző edénytípusok jellemzik.

Terepjárásaim során a cserepek és más sok egyéb, a föld mélyéből előkerült használati eszközökön keresztül kapcsolatba kerülhettem az őskőkor végétől a középkoron át szinte minden történelmi időszak tárgyi emlékeivel, melyek hűen szemléltetik a Jászságban megfordult népcsoportok, faluközösségek egykori jelenlétét. Ezen belül is kiemelten kedves kutatási terület számomra az őskőkor vége (i.e. 30000-10000, felső paleolitikum), középsőőskőkor (i.e. 8000-5500, mezolitikum) és az újkőkor eleje (i.e. 5500-4500, koraneolitikum) időszakok emberének világa, ezen belül is a mindennapi használati eszközeik és különösen a pattintott kőszerszámok.

Vidékünkön a kovákat a föld „nem termi”, csak az ember vihette oda azokat. A kőkorok népeinek kedvelt eszköznyersanyaga volt a kova, de emellett számos más jól hasadó követ is szívesen használtak, például a hidrokvarcitot és az obszidiánt is. A legközelebbi nyersanyagforrásaik a Mátrában, távolabbiak a Tokaj-hegységben (obszidián) találhatóak

meg, de a vándorlásaik során a hegyvidékeken bárhol begyűjthették azokat. A szántások nyomán felszínre kerülő kőeszközök a területünkön megfordult ősi betelepülők tanúbizonyságai, melyek nagyon jól láttatják magukat a fekete vagy sárgás földfelületen. A kitartó keresésük meghozza gyümölcsét. Szinte csak szoktatni kell hozzá a szemet, és nem maradhat elé a várva várt eredmény. Az első megpillantott kis pattinték után következik a többi, szebbnél-szebb kőeszközök sokasága. Az előkerülési körülményeikből, a megmunkálásuk nyomaiból, méreteikből és a kísérő leletekből az időbeni hovatartozásuk is megállapítható. Jórészt ezek a pattintott kövekből megformált eszközök segítették használóikat a mindennapi tevékenységükben. Ezért azokat az egyes munkavégzésekhez a legcélszerűbben alakították ki. A megmunkálási módszerek, az eszközök kidolgozottsága az egyes korszakokban és a népcsoportokon belül is különböztek. Viszont az ősidők óta jól bevált eszköztípusok a fémek megjelenéséig megmaradtak; mivel felhasználásuk célja azonos volt. A legismertebbek közülük a hegyek, melyeket vadászathoz, a kaparókat és vakarókat bőrmegmunkáláshoz, vésőket faragáshoz, fúrókat pedig a bőrök és egyéb dísz tárgyaik (kagylók, csigák) átlukasztásához használták. Persze azért csontból, fából, és bőrből is készültek eszközök, de azokat sajnos az idő vasfoga napjainkra már többé-kevésbé szétmálasztotta.

Gyakorta fedezek fel olyan lelőhelyeket, ahol a régészeti anyagok tükrében különválasztható több időszak emberének azonos helyen történt megtelepedése, továbbá vannak kevésbé látványos, leletekben csak szórványosan mutatkozó telepek, de az ellenkezője is gyakran előfordul, amikor nem győzők lehajolgatni a művészien megformált szebbnél-szebb cseréptöredékekért, formás kőbaltákért, pattintott kőeszközökért stb. Már-már szertartásosnak mondható, hogy a szívemhez is közel került lelőhelyeket sűrűn felkeresem, amelyekről új és sokat ígérő információkkal gazdagodva térhetek ismét haza. Kutatómunkámat „segítik” az évente többször ismétlődő mezőgazdasági földmunkálatok is, mert nyomokban újabb és újabb régészeti jelenségek kerülnek a felszínre. Az eddig bejárt területek a „bőség zavarát” mutatják, és bűvöletbe ejtő a régészeti anyagok mennyisége és sokszínűsége. A térképeimen a lelőhelypontok pedig egyre csak sűrűsödnek, számuk jelenleg 626-nál tart.

Terepbejáró tevékenységemről az „elindulásom” óta tudomása van a Jász Múzeumnak és a szolnoki Damjanich János Múzeum régészeinek. Többek között az ő biztatásuk és útmutatásuk is nagyban hozzájárult a szenvedélyem elmélyítéséhez. Évente több alkalommal beszámolok a szakembereknek kutatási eredményeimről, és az újonnan felfedezett

lelőhelyek anyagát pedig átadom feldolgozásra. Tanulmányozásuk után sok olyan visszajelzést kapok, amelyek új információkkal is szolgálnak Jászföldünkön élt emberelődeinkről. Ezen új ismeretek jelentőségének a bizonyossága a régészekkel végzett több közös terepbejárásunk is. Az elsöre 1988 májusában került sor, a Magyar Nemzeti Múzeumból T. Dobosi Viola, a Damjanich János Múzeumból pedig Csányi Marietta és Tárnoki Judit részvételével. Egy évvel később ez megisméltődött, melyen már részt vett Bácskay Erzsébet régész is, a budapesti Földtörténeti Intézetből. Bejárásaink az ígéretesnek tűnő kőeszközös lelőhelyeimre koncentráltak. Majd 1989 szeptemberében beszámoltam az addigi gyűjtéseim eredményeiről Kertész Róbertnek, aki az egyetemi padból kikerülve a szolnoki múzeumnál kapott állást. Két évvel azelőtt ismertem meg őt Túrkevény egy bronzkori ásatáson, ahol már barátság alakult ki közöttünk. Érdekelték a kutatásaim, ezért eljött hozzám, hogy megismerkedjen a terepen is néhány általa is izgalmasnak talált leletanyaggal. A látottak felvillanyozták, és azóta „képtelen” elszakadni a Jászságtól. Időközben tervszerű kutatási programot dolgozott ki a felfedezett lelőhelyeim beazonosítására és a közülük izgalmasabbnak mutatkozók megásására. A folyamatosan előkerülő régészeti anyagok történelmi értékét hangsúlyozza az 1992. elején megalakult „A Jászság ősrégészeti kutatásáért” Alapítvány is. Azóta is gyakran hívom fel a szakemberek figyelmét újabb és sokat ígérő felszíni leletekre, és az időnkénti árokásások, földkitermelések által megbolygatott veszélyeztetett lelőhelyekre is.

Nálam a terepbejárás igénye a felfedezés vágya, mondhatni mára már „szenvedélybetegséggé” alakult. Hiányérzetem is van, ha egy hétvégén más egyéb elfoglaltságom miatt nem mehetek ki a határba. Bejárásaimról hazatérve rendszerezem és időrendileg behatárolok az újonnan összegyűjtött leleteket. Az azonos időszakból származó használati tárgyakat összehasonlítom - más területeken előkerült régészeti anyaggal párhuzamba állítva - és az egyes különleges darabokon el-tőprengve igyekszem közel kerülni hajdani használóikhoz. Órákig el tudom nézegetni a szépen díszített edénytöredékeket, a precízen kidolgozott kőbaltákat, csonteszközöket, kagylóból csiszolt medálokat, formás gabonaőrlőköveket és több időszak mesteri módon pattintott jellegzetes eszközeit. Sok közülük gyűjtéseim büszkesége. Gyakran esem kísértésbe, mert az egyes – számomra nagyon kedves – darabokat legszívesebben megtartanám magamnak, de tudom, azoknak a legjobb helye a múzeumokban van, a tudomány szakembereinek a kezében. De azért a szórványosan előkerült „tömegleletekből” – a régészek jóvá-hagyásával – saját gyűjteménnyel is rendelkezem. A „házi múzeumom-

ban” kiállított tárgyak kézzel fogható bepillantást nyújtanak a hozzám ellátogató kedves érdeklődőknek. A vágyaim beteljesülését hozta meg az a lehetőség, amikor 1989-ben és 1993 márciusában a régészeti gyűjtéseimből kiállítást is rendezhettem a Jász Múzeummal közösen, ezek nem jöhettek volna létre Tóth János múzeumigazgató és Buschmann Ferenc önzetlen segítsége nélkül. A látogatók visszajelzéseiből megítélve hasznos ismereteket sikerült átadnom a tárlókban felsorakoztatott ősi használati tárgyakkal, és a megértésükhöz segítséget nyújtó tablókön bemutatott rajzos életképekkel és a hozzáfűzött magyarázó szövegekkel.

Tizennégy évi kutatómunka után most már mondhatom, hogy a Jászföld „tálcán kínálja” nekem a magába zárt „kincseket”, az emberiség múltjának tanújeleit. Talán az sem csak a véletleneken múlik, hogy minden egyes gyűjtőutam eredményezett új lelőhelyeket, vagy hozott meglepő felfedezéseket. „Belülről” érzem, a szerencse is azért szegődött mellém, mert a múlt hívó szavát meghallva azonosulni tudok az ősidők embereivel és küzdelmekkel teli világával. Ezáltal megtanultam érteni ösztöneim irányításával a beszédes leleteket. „Lelki szemeimmel” visszalépve az időben szinte látom a településeiket, a benne zajló életet. Ha „ráállok” egy konkrét időszak – például a mezolitikyanús – településeinek felkutatására, szinte bizonyos, hogy minden gyűjtőutamon sikerül felfedeznem újabb táborhelyeket, miközben „szugerálom” a földfelszínt, hogy kormeghatározó tipikus eszközök is felcsillanjanak szemem előtt. Egy idő után úgy érzékelem, mintha már nem is a leletek vonzanák a tekintetemet, hanem a tekintetem a leleteket. Hitvallásom, hogy ha van hozzá érzékünk és elég kitartásunk, akkor „azt találunk, amit keresünk”.

Ezen utamon vezérel a példaképem is, az angol származású Richard Leakey, akit közelebbről a „Megnyertem az életet” című könyvből ismerhettem meg. Szülei afrikai ásatásait folytatva vált világhírűvé, az emberiség korai fejlődését kutató tevékenységeivel. Amatőrként lett elismert szakember, hasonlóképpen mint a sajnos már elhunyt hazai őskőkorszaki régészünk, Vértes László.

Legizgalmasabb felfedezéseim közé tartoznak az őskőkorból származtatható lelőhelyek. A néhai ősember átmeneti vadásztáborait a Zagyva és a Galga hordalékkúpjait borító vékony holocéni humuszból kiékelődő, jégkorszakban lerakódott löszös talajból helyenként előbukkanó leletek jelzik. Ilyen figyelemfelkeltők a jellegzetesen megformált pattintott kőeszközök, fosszilis csonttöredékek, tűzhelyekre utaló égett csontdarabkák, vagy éppen a testük festésére szolgáló „mágikus erőt adó” okkerrögök. Ezeket az embereket mindig is csodáltam, hisz na-

ponta kellett a természet elemeivel felvenniük a harcot az életbenmaradá-sért. A hátrahagyott emlékeiket kezembe véve meghatódottság vesz rajtam erőt, mert érezhetően sugárzik belőlük készítőik lénye és korunknak „kemény”, de ugyanakkor – számomra legalábbis – varázslatos, misztikus világa. Ezidáig 36 ponton bukkantam nyomaikra, melyek beazonosítására is sor került 1992 decemberében Kertész Róbert régésszel.

Érdeklődésem középpontjába kerültek továbbá azok a mikrolit kőeszközökben gazdag lelőhelyek is, amelyekre kilenc évvel ezelőtt figyeltem fel. A kormeghatározásukban irányadónak látszottak a velük együtt talált koraneolit cserepek. Az akkori magyarországi ősrégészeti kutatók tapasztalatai alapján a feltételezésem – miszerint esetlegesen már egy korábbi időszak népei is lakhatták ezen lelőhelyeket –, egyéb közvetlen bizonyítékok híján még nem látszott megalapozottnak. Többek között e kételyek tisztázására is kutatás indult. Kertész Róberttel 1989 őszétől végzett terepbejárásaink „gyümölcse” lett végülis a már vitathatatlanul bizonyosságot nyert középsőkőkori településfoltok felfedezése. Attól a naptól kezdve ismét egy új világ tárult fel előttem. Azóta éberem figyelem a sárgás öntési agyagrétegekből elő-előbukkanó jellegzetességeit, a finoman megmunkált aprócska pattintott kőeszközöket és kísérő leleteit a vadászott állatok csontmaradványaival. A középső Jászság területe ezen időszakban kisebb megszakításokkal szinte folyamatosan lakott lehetett. Az állításom bizonyítékaként fogadható el az általam felfedezett 215 mezolitikus objektum, ezeknek felét már Kertész Róberttel is bejártuk. Még hosszú évek terepbejárásai és ásatásai fogják majd végül is eldönteni, hogy az egyes lelőhelyeim a mezolit időszakon belül hová sorolhatók vagy éppen netán a későbbi átfejlődésüket reprezentálják, illetve már egy új ismereteket hordozó, a Balkán felől beáramló termelőgazdálkodást folytató népcsoportokkal való keveredésről tanúskodnak stb. Vélhetően ezért igen sok izgalmas meglepetést tartogat a kutatóknak a Jászság a Magyarországon ezidáig még csupán érintőlegesen ismert időszakból is.

Mindkét kiemelt korszak emberének megtalált nyomai jelentős eredménynek tekinthetők, mivel településeik előfordulásai és esetleges felszíni megtalálási esélyei nem voltak valószínűsíthetők. 1990 szeptemberében rétegtani bizonyításukra ásatások szerveződtek, melyek nagy örömmre eredményesen zárultak. A felső-paleolitikum egyik lelőhelyét, a Szúnyogos 1-gyel jelöltet Jászfelsőszentgyörgy határában T. Dobosi Viola ásta meg, majd 1992 júliusában a Székesdűlő 28-at. Az őszember vadásztáborait az Alföldön ezidáig még csak Szeged, Duna-földvár és Madaras határában tárták fel. A térségünkben végzett ásatá-

sok ugyan némileg már körvonalazták az addig ismeretlen Észak-Alföld paleo-litikumát, de a feltáratlan lelőhelyeim további kutatási lehetőségeket rejtenek magukban, melyek majdani feltárulkozó leletanyagából egyre gazdagabb képet nyerhetünk a Jászságon is egykor átvonuló, ill. időszakosan (talán csak egy-egy „vadászidényre”) meg-megtelepülő jég-korvégi ősemberek világáról. Ennek bizonyítása érdekében a közeljövőben folytatódnak a feltárások.

A Jászberény-meggyespelei határrészben 1990 márciusában Kertész Róberttel közösen megtalált későbbi időszakok leleteitől mentes, mezolitikus lelőhely tűnt a legalkalmasabbnak a megásásra, melyre 1990 őszén került sor. (Magyarországon a mezolitikum középső és fiatalabb időszakából csak a Jászságból kerültek elő e korszakot reprezentáló települési jelenségek.) A jelentőségüket kiemeli, hogy a leletek területünkön voltak elsőként megfigyelhetők zárt, bolygatatlan kultúrrétegben is. Az 1990-es év óta végzett folyamatos ásatások egyre több adattal szolgálnak az ezidőtájt élt vadász népek megismeréséhez, melyeknek hazai jelenlétét a történelem-tudományunk bizonyítékai hiányában idáig nem ismerhette. Erről Kertész Róbert megjelent írásai tanúskodnak.

A szakemberekkel együtt végzett terepbejárásoknak és az azt követő ásatásoknak is köszönhető, hogy a Jászság is belekerült az ősrégészeti kutatás fókuszába és irodalmába. Ez az elismerés meghozta számomra az erkölcsi sikert, a beteljesedés élményét, amely tizennégy éve beindult kereső-kutató tevékenységemre tette rá a „koronát”. Azóta számtalan tudományos cikk és ismeretterjesztő írás is megjelent, számot adva a nagyközönségnek és a szakembereknek a terepbejárások és az ásatások eredményeiről. Nagy szerepe volt a kutatások népszerűsítésében a REDEMPTIO című honismereti lapnak, az Új Néplapnak, a Jászkürtnak, a Kábel TV-nek és Jász Múzeumnak. Külön köszönet illeti a helyi anyagi támogatókat is, a jászberényi önkormányzatot, a Jászok Egyesületét és az egyéb segítő szándékukban megnyilvánuló Kossuth Mg. Tsz-t és a tűzoltóságot. Mindezen hírközlési és támogatói szándékokból is kitűnik, hogy a jászsági lokálpatriótáknak sem közömbös a területünk évezredekkel ezelőtti múltjának világa.

Jászföldünk „nem adta még meg magát”, mert érzem, sok új, tudományos információt rejteget, mélyen magába zárva. Kutatásaimat ezért továbbra is folytatni kívánom. Számomra minden terepbejárás egy-egy kaland és kihívás a még „kérdőjelekkel körbezárt” régmúlt megismerésére és titkaik megfejtésére.

Mizsei Béla

SZAMÁRORDÍTÁSTÓL VOLT HANGOS A FŐTÉR¹*Madár és emlősvilág*

Gyermekkorom egyik legkedvesebb élménye a foglyok esti hívásainak hallgatása volt, amikor gyülekezésre hívták egymást a réten és amikor a kukoricásból, tőlünk távolabb estefelé kiballagtak a tarlóra, ahol a sertéseket őrizték. Odaszaladtunk, azok lelapultak, majd amikor közelebb mentünk, nagy ricsajjal felrepültek. Felénk, Boldogházán akkoriban fácánok nem voltak. Azok inkább az erdőkhöz közel levő földeken fordultak elő. Portelken meg Pusztamizse erdőségeiben. Vadnyulak azonban bőven voltak. Akkoriban a búzaföldről tavasszal összeszedték a kukoricatövek részeit, melyeket az eke kiforgatott. Olyankor igencsak találtak már több hetes kisnyulakat. Tavasszal Jakabi réten bíbicek, pólingok tanyáztak és költöttek. A fiókák a szénakaszaláskor már futottak, de repülni nem mindig tudtak. Amikor 1940-ben az árvíz miatt nyáron is ott maradt a víz, vadkacsák is költöttek ott és elszaporodtak a pézsma patkányok. A búzaföldeken költött és reggelenként pitypalattolt a fűrj. A tanyák fáin költött a tövisszűrő gémbics és a kis örgébics. Az egyiknek rozsdabarna volt a szárnytolla, a másiké az utóbbié szürke. De ott költött a kedves turbékoló vadgalamb is meg a sárgarigó is. Balkáni gerle akkor nem volt, az a háború folyamán jött fel a Balkánról. A rétek, tarlók felett lebegtek a kék és vörös vércsék. Figyelték és irtották a mezei pockokat meg az egereket. A gabona behordásakor a vércsék a rakodó szekér felett lebegtek és amikor az utolsó kévét is feladták a kocsira, az ott lapuló egerek szétszaladtak s azokat a vércsék négy-öt méterre a rakodó szekértől felkapkodták. Sok volt a vércse, mégis sok fogoly volt.

Most se fogoly, se vércse, csak a mezei pockok. Kipusztultak a kedves kis örgébicsék is. Most csörgőszarkák, barnakányák, no meg a vetési varjak népesítik be a határt. Néha-néha a Bükkből megjelenik egy-egy sas, mely lecsap az út melletti ürgére vagy pipiskére. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy tavasszal az üde zöld búzavetések felett vidáman szóltak a pacsirták. A madaraknak volt bőven táplálékuk, mert aratásakor a nagy zöld szöcskéket meg a pirregő fekete tücskök csak úgy hemzsegték a tarlókon. Ma ez nincs. Csoda-e ha kevés a madár is. Kiirtották a szöcskéket is, pedig azok nem tettek a búzában annyi kárt, mint amennyi hasznot hajtottak azzal, hogy táplálékul szolgáltak a vadászati szempontból is értékes madárvilágnak. A mezei pocok sokkal több kárt tesz.

---

¹ Részletek a szerző önéletrírásából

Jászberényi emlékeim 1927-ben kezdődnek, amikor szüleim boldogházi tanyájáról anyai nagyszüleim télire vendégül láttak az Árvaház u.12. sz. (ma Kiss Ernő u.) házukban. Ugyanis négyen voltunk testvérek, és a tanyai egy szobában ez télen soknak számít. Én voltam a legöregebb, akkor 5 éves. Minden rossznak eltervezője és irányítója.

1927-ben az elektromos áramot a Fecske-féle gőzmalomban termelték. Lakásunk ablakából látható volt a gőzmalom kéménye és emlékszem, amikor délután 4 óra tájban füstölni kezdett a kémény, nagyapám megjegyezte, hogy mindjárt lesz villany, mert füstöl már a kémény. Akkoriban a villanygő hosszúkás, sok izzószállal ellátott volt.

Később tudtam meg, hogy egy Vágó nevű jászalsószentgyörgyi malomtulajdonos meg akarta venni a vízimalmot és ott áramfejlesztőt akart építeni, de a városi képviselőtestület ezt nem szavazta meg. Azt is felhozták indokul, hogy akkor Jászberénytől északra nagy víztárolókat kellett volna építeni. Először úgy festett a helyzet, hogy megszavazzák, de ekkor a polgármester felfüggesztette az ülést, gyorsan értesítették a vilriliseket, vagyis a legtöbb adót fizetőket, és azok megérkezése után folytatták az ülést, és szavaztak. Természetesen a Fecske malom tulajdonosa mellett. Így Vágó kérelmét elutasították.

A 30-as évek elején teljes pangás volt a jellemző a városra. Nagyipar nem volt, kiscgazdák, kiskereskedők, kisiparosok, értelmiségiek, kevés katonatiszt és napszámosok lakták a várost, akik télen ínségmunkával kerestek még valamit a nyári keresetükhöz. Olcsón dolgozó tisztviselők és pedagógusok az előbbiekkal együtt alkották Jászberény társadalmát. A katonatisztek a Kerékpáros Laktanyához tartoztak és a kiképzés 5 hónapig tartott.

A keddi és pénteki hetipiácok alkalmával volt némi pezsgés, no meg az országos vásárok alkalmával. Egyébként teljes pangás minden vonalon, munkanélküliség jellemezte a várost. Vagyis nyugodtan mondhatjuk, alvó város volt Jászberény.

Ezt a csendet vasámaponként a levente zenekar hangja verte fel, amikor a Kerékpáros Laktanya mellett gyakorlatozó leventék élükön a zenekarral, meneteltek a Főtéren keresztül a Kápolnához. Ez is megszűnt, amikor a 30-as évek végén hétköznapra tették a foglalkozásokat. Ezen kívül reggelenként a kerékpáros katonaság kürtjének hangja hallatszott. Este 9-kor pedig a laktanya takarodóját fújó kürt jelezte, hogy baka takarodj haza.

A tanyavilág gazdái részben kocsival, részben vonattal közelítették meg a várost. A kiscgazdák feleségei a tanyán vaját köpültek, sajtot, tú-

rót készítettek, hogy a savót ne kelljen cipelni mikor a tejterméket értékesíteni akarták, és vonatra szálltak vele.

Jászberény tanyavilága dél felé egészen Újszász határáig terjedt. 20-25 km-ről nagyon fáradságos volt kocsival bejönni, így gyakran választották a vonatot. Azonban Tápiómajortól Jászberényig jegyet váltani annyiba került, mintha Pusztamonostorig váltották volna. A vasút akkor is drága volt. Így csak Meggyespeléig váltottak jegyet a csíkosiak, ott leszálltak és onnan gyalog jöttek Jászberényig. Az illetékesek erre felfigyeltek, és rendszeresítették a retúr jegyet, ami azt jelentette, hogy az oda-vissza váltott jegy olcsóbb volt. Az illetékesek így próbáltak valamit segíteni a tanyai gazdákon.

Nagy volt a pénztelenség. A búza ára lement mázsánként 6 pengőre, mert Európába megérkezett a kanadai búza, és a szovjetek is megnyomták az európai piacokat olcsó búzával, miközben parasztjaik éhen haltak.

Ez nagyon kihatott a kisiparosokra is. Emlékszem olyan több alkalmazottal dolgozó úri szabóra, aki egyik alkalommal nem tudta kifizetni a villanyszámlát. Egy kárpitos kisiparos pedig a vásáron könyörgött nagyapámnak, hogy vegye már meg a vásár végén azt a sezlont 30 pengőért, amit az egész vásáron nem tudott eladni. Meg is vette.

A pengőnek nagy értéke volt. Akkor nem infláció volt hanem defláció. A vásárokról a gazdák nemegyszer visszavitték az eladásra felkínált jószágokat. Ennek ellenére a Polgári Kaszinóban az előadók hangsúlyozták, hogy a búzatermelésről térjenek át nagyobb mértékű állattenyésztésre, mert a tengeren a kanadai búza, ha hetekig utazik is ideér. Az állatot nehezebb szállítani.

A tanyai gazdák ezt csinálták, ebből vettek földet a nagycsaládosok, kisebb-nagyobb területeket, de annyit egyszerre sohasem tudtak venni, hogy abból a család meg tudjon élni.

Erre a következő példát tudom felhozni. Egy boldogházai gazda feleségével az I.világháború előtt 7 hold földön kezdte a gazdálkodást. Ez a 7 hold föld inkább csak telephelyül szolgált. Ezen a telepen olyan mértékű állattenyésztésbe kezdett a gazda, hogy a 7 hold gabonatermése nem volt elegendő. Így Romániából is vagonszámra vásárolta a kukoricát. Az I.világháborút követő pénzromlás elvitte összes addig összegyűjtött pénzüket. Újrakezdték és sikeresen folytatták a nagyobb részben vásárolt kukoricával történő állattenyésztést. A gazdaasszony 7 gyermeknek adott életet, s mivel mind a gazdaságban dolgozott, az így nyert jövedelmet föld vásárlására tudták fordítani.

1940-ben már 40 hold földjük volt. Ha megosztóznak, még annyi föld sem jut nekik, amennyivel jó szüleik kezdték. Illetve a házasság folytán a házastárs is hoz annyit mint amennyi nekik jutott, akkor valamivel többel.

Egész életükben güröltek azért, hogy termelő területük legyen. Ez valóban paraszti nyomorúság volt. Voltak akik földvétele céljából hitelt vettek fel a bankból, akkor amikor a búzának 20 pengő volt mázsája. Amikor aztán lement a búza ára 6 pengőre, ehhez ugyan adtak 2 pengő értékű bolettát, amivel adót lehetett fizetni, a kamatot is alig bírták fizetni. Igen sok tanyát dobra ütöttek, vagyis árvereztek el, ha ugyan volt rá vevő, ha pedig nem, akkor kipakolták őket a szántóföldre. Mivel a bankok látták, hogy ezzel semmire sem mennek, meg az akkori Kisgazdapárt is mint ellenzéki párt követelte, a kormány gazdavédettségét rendelt el, aminek folytán, akik törlesztgettek, megmenekültek az árveréstől. Természetesen a védett jelzöt telekkönyvileg bekebelezték, tehát arra már több hitelt nem kaphatott a földtulajdonos.

Akiknek fix fizetésük volt, mivel a piacon fillérékért vásárolhattak, különösen a piac végén, azoknak elég jól ment a soruk. A termelő nem cipelte vissza a behozott tejterméket, sem a tojást, odaadta amennyiért vették. A paraszt sohasem adott el, hanem vettek tőle.

Ezen a nyomorúságos állapoton segített a tejszövetkezetek megszervezése a 30-as évek közepe táján. Az első tejszövetkezeti központ ott állott ahol most a Rákóczi út vezet az autóbusz megállók irányába. A tanyavilágban is megszervezték a szövetkezeti hálózatot. Tejeskocsik jártak mindenféle. A tanyai gazdák reggelenként kivitték az út végére a tejet, feladták a kocsira, délután pedig kimentek, mert visszakapták a szeparált tejet. Akkoriban a tejből csak a vaj kellett a piacon. A szeparált tejet a sertéseknek adták. Így az értékesítés megoldódott, és a tej árának havonta történő kifizetése már havi fizetés jellegű volt. A háborúra való készülődés a gazdasági életet fellendítette. A gazd társadalom egyre fizetéképesebbé vált, ami a kisiparosságra is jótékony hatással volt.

A II.világháború kitörése viszont egyáltalán nem kedvezett a mezőgazdasági termelőknek sem. A harctéren tönkrement élelmet pótolni kellett, a piaci kínálat erre nem volt elegendő, így a kormány beszolgáltatási kötelezettséget rendelt el. Ez volt a hírhedt Jurcsek-terv. Annyit azonban elértek a gazdák, hogy a 20-as évek elején felvett adósságot ki tudták fizetni.

Diákélet

Az elemi iskolában lányok-fiúk egy osztályba jártak, de nem vegyesen ültek. Egyik oldalt ültek a fiúk, a másik oldalon a lányok. Ami az ültetést illeti, a legtöbb esetben az volt a helyzet, hogy az első padban ültek a város vezetőinek, orvos, ügyvéd, katonatiszt gyermekei, a második, harmadik padban ültek azok akik még elég tisztán voltak öltözve. Akkoriban igen nagy különbség volt a gyermekek között mind ruházkodás, mind tisztasági szempontból. A szegény napszámos gyermekek ruházata kopott és nem valami tiszta volt. Ma ilyen különbség nincs. Ezt egy Amerikából hazalátogató barátom is megjegyezte, aki a múlt év őszén itthon jártában meglátogatta azt az elemi iskolát, ahol ő járt iskolába. Harmadikos elemista koromban történt, hogy az akkori tanító kijelentette, hogy neki nem számít az kinek a fia, nagyság szerint felállított bennünket és asszerint ültetett, ki milyen magas volt.

A lányok, akik középiskolát akartak végezni, az Érseki Leánynevelő Intézetbe mentek, ez volt a polgári iskola. Most a Nagybaldogasszony iskola az utóda ennek az intézetnek. Most már 8 általános iskola van. Akkoriban 6 elemi volt, s aki középiskolát akart végezni, az a 4 elemi után a polgári iskolába ment vagy gimnáziumba.

A fiúk számára a 30-as évek közepén egy tanárnő fiú polgári iskolát szervezett. A városi képviselők részéről nagyon ellenezték ezt, mondván, hogy ott van a gimnázium. A lakosság erősen tiltakozott ez ellen a nézet ellen és a nagy küzdelem után mégis engedélyezték ezt az iskolát. Azonban az akkori kormányzat kijelentette, hogy fiú iskolának női igazgatója nem lehet, így férfi igazgatót neveztek ki.

Gimnázium

A fiúk rendes tanulók voltak. Néhány lány pedig magántanuló. Minden évben magánvizsgát kellett tenniük. Nagyon vigyáztak rájuk, nehogy az fiúkkal az osztályban tanári felügyelet nélkül együtt legyenek. Az első padokban külön ültek. A szünetekben a könyvtárban tartózkodtak női felügyelet mellett. A szünet befejezése után a felügyelőnőjük kiállt az ajtóba és figyelte, melyik tanár megy be egy-egy osztályba, s csak a tanárral együtt léphettek be a tanterembe.

Én a 4 elemi elvégzése után 1932-ben iratkoztam be a gimnáziumba. Emlékezetem szerint a tanárok többsége az I.világháborút kiszolgált régi gárda volt. Tanítási módszerük - tisztelet a kevés kivételnek - inkább arra irányult, hogy ne legyen sok érettségizett ember, hogy jusson állás azoknak, akik iskoláztak. Itt kell írnom arról, hogy a 4 középiskola elvégzése után miért hagyták abba elég sokan középiskolai tanulmányukat. Először is inkább gyakorlati irányúak voltak. Nem szerették a

latin nyelvet és a matematikát sem. Meg azután úgy voltak vele, hogy inkább iparosok lesznek, azoknak biztosabb a megélhetésük, mint az állástalan diplomásoknak. Igazuk is volt. Amikor mi leérettségiztünk, ők már segédurak voltak, és örültünk, ha nekünk csóró érettségizetteknek fizettek egy pohár sört. Mert mit lehetett kezdeni akkor is egy sima érettségivel anélkül, hogy egyetemre mentünk volna. El lehetett menni ínségmunkára havi 30 pengőért a városhoz, ha lett volna hely.

Akik 1940-ben leérettségiztünk, közülünk 3-an papnak mentek. Egyikük Észak-Amerikában egyetemi tanár, egy már meghalt, a harmadik nyugdíjas esperes-plébános. Egyik volt osztálytársunk tagja volt annak a 12 emberből álló csoportnak, akiket a szovjetek 1944 őszén Dálnoki Miklós Béla üzenetével átdobtak a fronton. (Ld. Kompország katonái.) Két izraelita is érettségizett velünk. Az egyik a második világháború alatt a fronton tizedelés áldozata lett. Nagyon sajnáltuk. Egyébként velük az osztályban nem voltak ellentéteink.

Egészen megfordult a helyzet akkor, amikor a 30-as évek közepén megjelentek a középfokú iskolai oktatásban az Eötvös kollégium neveltjei. Ők már egészen más módszerrel tanítottak és más szellemben mint a korábbi nemzedék és a tanulmányi eredmények is sokat javultak.

Megjelenésükkel egyidőben bontakozott ki Magyarországon a népi irodalom. A népi írók szelleme hatotta át az egész társadalmat osztályra való tekintet nélkül. Ez szüntette meg azt a kisebbségi érzést, amelyből bennem is volt bőven. Emiatt igyekeztek a tanult parasztyerek a középosztályhoz hasonlítani. Emiatt szégyenkeztem én is azért, hogy szüleim tanyán lakó parasztok. Amikor az iskolában arról kellett dolgozatot írni, hogy hogyan töltöttem a nyári szünetet, szégyeltem leírni, hogy én nyáron pásztorkodtam. Pedig mennyit lehetett volna arról írni, hogy miket játszottunk. Tekéztünk (paraszti golf), gólyáztunk, mely utóbbi abból állott, hogy egyikünk feldobott egy gulyás botot és azt a másiknak el kellett találnia. Délelőtt 9-től délután 4-ig a kukoricás góréban játszottunk csutka ökrökkel, gyufás dobozokkal stb. Játékainkat magunk készítettük, megfigyeltük, hogy a gazdaságban hogy áll az ökrök szarva és milyen színűek. Aszerint választottuk ki a csutkákat, szarvat csináltunk nekik, és olyan jóízűt játszottunk, hogy alig akartuk abbahagyni. A kisebbségi érzést erősítette még az a közszellem is, ami akkor uralkodott, ami parasztos annak lenézése az ún. úri osztály által. Sohasem felejttem el, hogy negyedikes elemista koromban a tanító néni, akit egyébként nagyon sokra becsültem, megfogta a zakómat és megkérdezte: mi ez? Erre én azt feleltem, hogy lajbi. Ezt hallottam odahaza, mert a kabát szóval a télikabátot illették. A tanító néni mérgesen azt mondta, hogy kabát! Meg kell jegyeznem ezzel a tanító nénivel kapcsolatosan, hogy olyan nagy szeretettel tanította a földrajzot, olyan nagy szeretettel beszélt a Magas-Tátráról

és a Balatonról, hogy amikor a börtönből kikerültem, a következő nyáron egy csoporttal családommal elmentem a Magas-Tátrát megnézni és amikor a Balaton parton tartózkodom is, mindig eszembe jut ez a tanító néni. Bizony én is abba a hibába estem, mint a többi parasztyerek, hogy szégyeltem a szüleimet. Egyetemista koromban, a 40-es évek elején kezembe került Veres Péter *Paraschtsors, magyarsors* c. munkája és annak elolvasása, valamint még érettségi előtt az Eötvös kollégium által nevelt tanárom szavai adtak vissza a parasztságnak. Ez a tanár úr ma Jászberény díszpolgára.

Milyen volt a Főtér?

Apponyi térnek nevezték. A főtemplom tornya a kereszt alatti koronával egyik fő ékessége a városnak. Itt kell megjegyeznem, hogy amikor 1946-ban köztársaság lettünk, a város akkori kommunista vezetői leakarták vetetni a kereszt alól a koronát. Az egész azon bukott meg, hogy csak az állványozás 28 ezer forintba került volna. Akkor ez nagyon-nagy pénz volt. Mivel a városnak ennyi pénze nem volt erre a célra, a korona levétele elmaradt. 1956. november 4-én a szovjet csapatok néhány ágyúlövéssel levették a koronát a toronnyal együtt. A dolog érdekessége az, hogy a Műemlék-felügyelőség az újjáépítés folyamán ragaszkodott ahhoz, hogy a kereszt alá a korona is visszakerüljön. Mostanában újjátették fel a tornyot, melyen a korona és a kereszt bearanyozottan csillog a napfényben.

A templommal szemben a 30-as években a Nagytemplom utca sarkán ott csúfoskodott egy nagy kőépület. Faszindelyes tetején zöldelt a moha, ablakainak rájája sem volt a helyén. Az épület annak idején úgy épült, hogy bizony az utcát leszűkítette, ezért nem kaphatott tatarozásra engedélyt. Bizonyára a város vezetősége döntött így, hogy a tulajdonost arra bírja, hogy az épületet bontsa le és a terület egy részét bocsássa a város rendelkezésére az utca bővítése céljából. 1940 körül a tulajdonos orvos fia azután lebontatta az épületet és a telken beljebb felépítette azt az épületet, amelyben most a Nevelési Tanácsadó van. A telken a Főtér felé eső részen hatalmas lakások célját szolgáló épület áll.

Különös, hogy nemcsak a Nagytemplom utca, hanem a Megyeház utca Főtér felé eső vége is le volt szűkítve. A bővítést a Strompf Pál-féle autóbusz üzem irodájának és a többi épületnek elbontásával oldották meg. A Zirzen Janka utca szintén leszűkült véggel torkollik a Főtérbe. A szűkítést az a sarkon lévő ház okozza, amelyben valamikor a Bender féle vasüzlet volt. Ehhez azt hiszem még hosszú idő elteltével jut a város, mert a ház karbantartott.

A Főtemplom mellett, a templom felőli oldalon van a Promonád, amely 3 oldalról vaskerítéssel volt körülkerítve. Valamikor parkőr is volt

itt, akinek joga volt 10 vagy 20 fillért szedni azoktól, akik a padokra leültek. A Promonád Zagyva felőli oldala nyitott volt, mellette széles út vezetett a kápolnáig és a dísztoronyokig. Ezen az úton ment a körmenet húsvétkor és augusztus 15-én Nagyboldogasszony napján, a templom búcsúján. A menet a hősi szobor előtt haladt el, majd a gimnázium előtt jobbra fordult, s a Promonádot megkerülve a kis kápolna mellett ment be a templomba, annak oldalbejáratán. Akkoriban nagyon látványos körmenetek voltak (1944-ig), katonai dísszázaddal, baldachinnal az oltáriszentség felett négy rúdon tartott mennyezet volt ez. Ezeknél a körmeneteknél is nagyobb szabású volt az Úrnapi körmenet (húsvét után a 9. héten), ekkor a körmenet elment egészen a Városházáig, ott jobbra fordult és elvonult a Lehel Szálló mellett, majd a Zagyva parton jobbra fordulva, a Promonád mellett elhaladva ment be a templomba. A baldahin mellett két oldalt fegyveres katonák, árvalányhajás cserkészek mentek, mögöttük pedig a levante zenekar egyházi énekeket játszott. A promonád másik oldalán a főút mellett áll a környék legszebb hősi emlékműve, a kürtöt fúvó jász huszár. Két oldalt ugyancsak parkok. Itt tartották május utolsó vasárnapján a hősök napját és nyolcadikos gimnazista koromban itt szavaltam én verset a hősökéről sűgő nélkül, előtte való napon, szombaton délben kapott szöveggel. Micsoda könnyelműség volt engem sűgő nélkül odaállítani. Egész délután magoltam a szöveget és este amikor lefeküdtem, kétségbe estem, hogy hogyan tudom én ezt elmondani. Másnap reggel folyékonyan tudtam. Ennél a szobornál búcsúztatták, úgy emlékszem, 1942-ben a frontra induló hadseregünket. Közülük nagyon kevesen tértek haza, elpusztultak a Don-kanyarban.

A Főtér közepe felé menve a Promonád után találjuk a régebben József nádorról, újabban Lehel vezérről elnevezett gimnáziumot, vele szemben a Járásbíróságot, melynek börtöne egy időben, 1945 előtt, szigorított dologház volt. Reggelenként a rabok csikosban, fegyveres őrral kísérve kivonultak a mezőre dolgozni. Egy ivóvizet hordót húztak négykereű kocsin. A börtönt magas kőfal veszi körül. Az egyik utcai épületben ma cipészüzem van, annak falán márványtábla, amely hirdeti, hogy ebben a börtönben tartották fogva Kovács Bélát a Kisgazdapárt földművelésügyi miniszterét 1955. októberétől 1956. március végéig. A Szovjetunióból hozták haza, ahová 1947. február 25-én hurcolták el. Elmondása szerint Jászberényben az örök kutyaábul bántak vele mint a Szovjetunióban.

A gimnázium után a Lehel Szálloda és Étterem következik, melynek nagyterme ma Déryné Művelődési Központ. A földszinten üzlethelyiségek és az étterem. A nagy termében valamikor mozi volt.

A Lehellel szemben volt a Pannónia Étterem és Szálloda. Annak a Főtér felé eső részét lebontották és új helyiségeket építettek. Állítólag

megsüllyedt a törökök által létesített gabonás verem miatt. A Lehel után következik a ma Jászkuört ABC, melynek épülete korábban földszintes, nagyméretű ház volt, ennek tetejéről lőttek a nép közé, amikor 1919-ben a románok a Tiszánál álltak. Budapestről jött le egy Bokányi nevű tábornok gyűlést tartani. A tömegben a nagyapám is ott volt. Ő mondta el nekem, hogy amikor Bokányi azt mondta, hogy menni kell a románok ellen, valaki felkiáltott a tömegből, hogy „*Menjen, aki még nem volt*”. Erre a tetőről megszólalt a géppuska. A Kaszinó utcán süvített a golyó, mondta a nagyapám. A tömeg szétszaladt. A nagyapám élve, sebesülés nélkül megúsza. Másoktól hallottam, hogy ugyanakkor a főtemplomban az új pap első miséje volt és a tömeg a puskalövések halatára ki akart jönni a templomból, de nem engedték. Ugyanis el kellett tüntetni a halottakat, sebesülteket és a vért is fel kellett mosni. A tettesek fél órán belül elmenekültek. 1945 után a kommunisták úgy írtak erről az eseményről és ennek a Jász Múzeumban is nyoma volt, hogy a burzsujok közé lőttek a népnek, megzavarták a mi ünnepségünket, írta az írás. Csak azt nem tudom, hogy miért nem vonták felelősségre azokat a burzsujokat, akik lőttek, hiszen akkoriban a románok még csak a Tiszánál voltak.

A Kaszinó utca és a Főtér sarkán áll a Városháza. Előtte volt 1945-ig gróf Apponyi Albert mellszobra, mely eltűnt és nem találják. A Főtérre néző oldalán a földszinten végig üzlethelyiségek voltak. Könyvkereskedés, cukrászda, drogéria, ahol fényképfelvételeket is hívtak elő és rőfös üzlet. A Jászkuört ABC után következik az az emeletes ház, amelyben 1945-ben a szovjet parancsnokság székel. Ennek a pincéjében gyűjtötték össze 1945 novemberében azokat, akik a kijárási tilalom ellenére 8 óra után az utcán voltak. Egyszer én is majdnem oda kerültem, annak ellenére, hogy nemzetgyűlési képviselői mandátum volt a zsebemben. Az egyik rendőrtiszt barátommal együtt éppen egy lányos háztól hazatérve kaptak el bennünket. A rendőrtisztet félrelökték, mert karszalagja volt, engem pedig bevágtak a sorba. A tiszt jött utánam és csak a pincelejárát előtt tudott kikönyörögni a sorból, felvitt az emeletre a parancsnok elé, akinek megmutattuk a képviselői megbízólevelet és így elengedett. Ebbe az épületbe költözött később a Déryné utcából a rendőrség is. A rendőrség jelenlegi helyén a volt királyi adóhivatal működött.

A Főtéren a két épületsor között két úttal határolva két sétány volt, melyek a 11 órai szagosmise után elegáns korzóul szolgáltak. Akkoriban nem volt ott sem szökőkút, sem emlékmű, kivéve a Szabadság tér felé eső sétány végén álló 48-as emlékművet, amelynél a március 15-i emlékűnnepélyeket tartották. A korzó úgy alakult, hogy a templomból kijövet a gimnázium melletti járdán mentek végig a Déryné utcáig, azután bementek középre és ott sétáltak négyesével, ötösével. Ha vala-

melyik barátunkkal akartunk találkozni, csak erre a korzóra kellett ki-mennünk és a találkozás biztos volt. Innen lehetett hazakísérni a lányo-
kat is.

Ezzel kapcsolatban megemlítem, hogy a gazdalányok korzója a 9 órai mise, a nagymise után a Főtér városháza melletti járdáján történt, mely járda mellett az út 4-5 méter széles sáv volt, kaviccsal leszórva, celtisz fákkal beültetve, melyek bogyóját szeretettel ették a madarak, mert édes volt és szopogattuk mi is. A járda melletti sávon ácsorogtak az emberek, ez volt az emberpiac. Itt lehetett napszámosokat fogadni. De a gazdalegények is itt lesték meg azt a kislányt, akit kedvük volt ha-
zakísérni.

Itt említem meg, hogy a Zagyván átmenő Kőhíd, amely a Kossuth ut-
cára vezetett, dupla széles volt. Hiszen ezen ment a forgalom a Kossuth
utcán keresztül Nagykáta fele. Most lekeskenyítették, azon a címen,
hogy valamikor is ilyen volt. Sok problémát okoz ez nemcsak a forga-
lomnak, hanem amikor nagy hó van a gyalogosoknak is.

Piacterek, vásártér

Az Érseki Leánynevelő Intézettel, a mai Nagyboldogasszony Iskolá-
val szemben, ahol most lakások vannak, volt kb. 400 négyszögölnyi te-
rületen a csirkepiac kedden és pénteken, azon túl a Zagyvával szem-
ben, ahol ugyancsak lakások vannak, kb. 400 négyszögöl területen volt
a gimnázium tornakertje. Amikor csak az idő engedte, még hóban is,
ide jártunk ki tornaórára.

A Főtéren a két út közötti sétányon volt a gyümölcs piac, a Lehellel
szemben. A Városházával szembeni sétányon hetipiacok alkalmával,
tehát kedden és pénteken, sátrak alatt végvásznakat, méterárukat árul-
tak. Délben kis szamaras kocsik fuvarozták őket haza, úgyhogy ilyenkor
dél tájban szamarordítástól volt hangos a Főtér.

A Budáskút és a Pálinkás Kereszt ott állt ahol most a villanyrendőr
van. Az Erzsébet Kórház Gondozóháza előtti téren a Bundáskút mögött
volt a búzapiac, ahol ősszel fejeskáposztát is árultak. A búzapiacon,
mely a hetipiacokkal egyidőben volt, ugyancsak sokan ácsorogtak, be-
szélgettek a gazdáknak. Megtárgyalták az árakat, az időjárást és sok egye-
bet.

A Szövetkezet utcán a Fecske malomnál balra fordulva volt a Zagy-
va-partján a zsírbpiac. A háromszögű terület most is ott áll beépítetlenül
a hídra felmenet balra. Ott mindenféle ócska holmit árultak, meg házi-
nyulakat és galambokat. De árultak ott minta, mustra szálaskarmányt
is.

A tejpiac a Jászkürt ABC és a Lehel közötti utcában volt az ABC épülete mellett. Ide jöttek össze tanyákról a gazd asszonyok. A tejeskannákon, amelyből a tejet árulták rajta kellett hogy legyen réz lapon a nevük és a címük, hogy amennyiben az ellenőrzéskor otthagyják a kannát, mert tudják, hogy víz van benne és megbüntetnék őket, elkaphatók legyenek. Ugyanis akkoriban gyakran tartottak tisztiorvosi vizsgálatot, amikor is a rendőrök körülvették a piacot és mintákat vettek az árukból. Azért vették körül, nehogy a bűnösök ellőgjanak hamisított áruikkal. Ezen az utcán a Zagyva fele menet jobbra fordulva volt a zöldségpiac. Vele szemben a Zagyva-parton végig hentes üzletek.

A vásárokat a Vásártéren tartották a volt Kerékpáros Laktanya körül. Ahol most a tűzoltó szertár van, ott volt a marhavásár, a laktanya külső sarkával szemben pedig a lóvásár. Odajártunk levente foglalkozásra, amikor 1938 táján a diákoknak az iparos, paraszt és munkás ifjúsággal együtt kellett leventébe járni azért, hogy a válaszfalak leomoljanak. Amíg a Rákóczi úti sportpályát a 30-as évek közepe táján meg nem kapta a város közönsége, addig a labdarúgó mérkőzések is a marhavásártéren folytak le.

A mi Zagyvánk

A mienk volt, mindenkié. Vízialom volt a mostani fürdőépület helyén. Vele egy vonalban volt a Ferencesek temploma felé haladva a belső Zúgó, ma is ott van, amely magas vízszintet tartott a Margit-sziget körül. A felső Zagyva így elég magas vízszintű volt, strandolásra, csónakázásra alkalmas. A sziget belső végén volt a Bathó-strand, kabinokkal, az úszni nem tudóknak külön kipadolt aljzattal körülkerített rész. Itt itattak meg engem a tanyai parasztyereket, akinek nem volt módja úszni megtanulni a tanyán, amikor 20 fillérrel a zsebemben egyik alkalommal a tanyáról hazajövet fürödni akartam. Nagyon rosszul esett. Gyermekeimnek, akiknek már volt módjuk úszni megtanulni, meg is parancsoltam, hogy meg ne próbáljanak ilyet tenni azokkal akiknek nem volt módjuk úszni megtanulni. A Bathó-strandtól feljebb végig magánstrandok szegélyezték a mi Zagyvánkat, a parti birtokosok strandjai. Szandolinok siklottak tova a vízen szerelmes párokkal egészen ki a Vashídig, sőt egy időben 1935 körül a Gondúzóig, amit egy élelmes vendéglős csinált. Sokan jártak oda, de ez is megszűnt, amikor jött a háború és az embereknek nem volt kedvük odajárni. Ott kötöttek ki csónokakkal, ettek-ittak, mulattak. A külső Zúgóval, amely most ki van iktatva, mert halastavat csináltak ott, ugyancsak szabályozták a vízszintet kézi vezérléssel. Ősszel és tavasszal, amikor a csapadék miatt bő vízü volt a Zagyva, a külső Zúgó zsilipjeit felhúzták és hompölygött a víz

a Nagyérbe, melyet most külső Zagyvának hívnak, a városon keresztül folyó vizet pedig városi Zagyvának. A Nagyér tulajdonképpen víztároló volt, amíg a 40-es árvíz után nem csináltak egy levezetőt a Jákóhalmi út alatt elvezetve. Ez a levezető most alacsony szintet tart a külső Zagyván. Nyáron, amikor kevés víz volt a Zagyvában, egy decit sem engedtek a Nagyérbe. Mindnek a városon keresztül kellett folynia. Akkor nem voltak rajta zsilipek és nem poshadt a víz. Most zsilipekkel látták el, hogy az a kevés víz, ami a városi Zagyvába jut, kissé fel legyen duzzasztva. Ugyanis az történt, hogy a külső Zúgót kiiktatták azzal, hogy a medret elzárták és a régi meder mellett csináltak egy újat, mely a régi meder mellett folyik és a Zagyva vizét úgy osztották meg, hogy egy beton vízvázasztót csináltak, amely a víz egy részét automatikusan a külső Zagyvába engedi egész évben, egy részét pedig a városi Zagyvába. A Zúgón alul a régi mederben horgászvizet csináltak, az eltöltés miatt mélyvíznek számít, sülly is van benne.

A Zagyván és a Nagyéren voltak olyan helyek, ahol homokos volt a víz széle és fokozatosan mélyült. Ezek nagyon jó fürdőhelyek voltak. Ilyen volt a Zagyván a Pelyhespart, körülötte káposztás kertekkel. Most lakótelep veszi körül, a káposztás kertek helyén házakkal. Csak a volt Terv utca, újabban Káposztáskert utca őrzi a káposztás kertek emlékét.

Nagyéren is volt két homokos hely. Az egyik az Újtemető mellett a Kongós, a másik a Fehértói temető és a Mátra vonalában, a temetőtől 1 km-re. Ennek nagyon tiszta volt a vize, mert a nádszálakon leülepedett az iszap, sokan jártunk oda fürödni.

A Vashíd mellett van a Zagyvának egy patkó alakú holt ága. Ez valószínűleg óriás akvárium. A vízzel körülvett részt Kele Jóska-kertnek hívták. Diákkorunkban ősszel, kora tavasszal nagyon sokat tartózkodtunk itt, tüzeltünk, benszülött dallamokat dúdoltunk, és figyeltük a víz élővilágát. Különösen érdekes volt a víz tavaszi ébredése. A kristálytiszta állóvízben megjelentek a csíborok, csíkbogarak, a vöröshasú unka, majd a kecskebéka. A víz igen gazdag volt csuka állományban. Úgyhogy a horgászok is bőven látogatták és fogtak is csukákat. Néha a mocsári teknős is megjelent a víz színén. Nagy volt a bánatunk, amikor tavasszal április végén a fű kezdett nőni, s mehettünk be a félsziget belső sarkába. Ennek oka az volt, hogy a gimnázium fűtőjét illette az ott termő széna, s azt nem volt szabad letaposni. Csak a horgászokat engedte be a széna gazdája, akik csak a parton tartózkodhattak. Mi csak a külső parton figyelhettük a víz életét és bogarászhattunk.

Legutóbb amikor arra jártam, megdöbbenve tapasztaltam, hogy most már nemcsak a belső partot nem látogathatják az érdeklődők, mert azt bérbe adták, hanem a félsziget bérlője a külső partot is bekerítette magának. Így hát az is megközelíthetetlen az érdeklődők számára. Nem

tudom milyen címen lehet az élővíz partját is elzárni a fiatalság elől, hiszen nem parti birtokos az illető. Most azután nincs vashidi élővíz, se Fehértó, melyről a következőkben kívánok írni.

Tavaink

Ezek válykos gödrök voltak. Valamikor innen épült fel a város. Újabbban a város szemetje, törmeléke visszaköltözött a tavakba és betöltötte azokat.

Nekem a legkedvesebb tavam a Fehértói temetőt körülvevő tavak voltak. Az őszi csapadék ezekben gyűlt össze, télen befagytak és amíg a hó le nem esett, nagyszerű korcsolyapályák voltak.

Ha a Fehértói út végénél lévő tavon, ahol most a BUBIV van felkötöttük a korcsolyát, a temető belső végén elkorcsolyázva átmentünk a földúton a temetőn túlra, majd a Borsóhalmára vezető úton is átmenve mentünk tovább a jákóhalmi útig, nagyszerű élmény volt. Vagy a Bikalegelőn lévő jégre mentünk a temetőn túl, amely jég, mivel a rét vize tiszta volt, nagyon simára fagyott.

Nyáron is sok örömet szereztek nekünk ezek a tavak. Hínáros vizükben ivott, szaporodott a ponty, a kárász, sügér és a naphal. Ez utóbbi különös volt számunkra, mert a tiszta vízben láttuk amint ikráját olyan hűségesen őrizte, hogy pusztán kézzel is megfogható volt. Feneketlen kassal (tapogatóval) hálóval is halásztak benne. Télen pedig a csempeyes hálósok halásztak lékeket vágva. Azonban nemcsak nekünk gyerekeknek, hanem a környék lakóinak is nagy örömet jelentettek ezek a tavak, mert májusban hemzsegték bennük az ebihalak, a kecskebéka ivadékok, melyek bőséges táplálékul szolgáltak a kiskacsáknak. Sok kacst neveltek itt a szegény emberek. A tulajdonosaik festékekkel jelölték meg őket és esténként behajtották az udvarukra.

A temető belső végében lévő tó után a város szélén volt a jászberényi „gyepsor”. Kis piroscserepes, nyeregtetős házak voltak itt. Állítólag az I. világháború után építették a szegény napszámos emberek számára. Ma már nagyobb, több szobás sátozott épületek állnak ott is. Voltak még válykos gödrök a Szelei út mellett, a külső Zúgón túl lévő út mellett. Ez utóbbiban csinált halastavat egy lelkes zenetanár 1938 táján. Telet is építettek, ahová az őszi lehalászás után tették bele a nyári ívás eredményét, az egynyaras pontyokat, egy másik teletbe az anyahalak kerültek. Sajnos a töltés tetejét nem kerítették körül, így a 40-es árvíz ellepte a teletket és kivitte belőle a halakat. Tönkrement a halastó, kár volt érte, mert a Zagyva halállományát is szaporította a halastóban leívtott halállomány.

KÖZSÉGI SZOCIÁLIS OTTHONT LÉTESÍTŐ ALAPÍTVÁNY - JÁSZDÓZSA

A község 2300 lakosából 700-an hatvan éven felüliek. Közülük ma is jelentős számban vannak, akik egyedül élnek és mindennapi életfolyamataikban társadalmi segítségre szorulnak. E gondokat látva és érzékelve kezdeményezte egy 24 fős szociális otthon létrehozását *Erdős István*, nyugalmazott műszaki tanár, Jászdózsa szülőtte. A svájci Winterthurban élő nyugdíjas tanár korábban is felajánlott különféle adományokat a községnek. Jelen kezdeményezése azonban sokkal nagyobb horderejű és egy fontos társadalmi probléma megoldását, ill. kezelését segítheti.

Erdős István az otthon makettje mögött

Erdős István 1991-ben 101 ezer forintos felajánlással alapítványt hozott létre. Kezdeményezéséhez a község önkormányzata is csatlakozott és 1995-ben kijelölte a Községi Szociális Otthont Létesítő Alapítvány kuratóriumát. (Tagjai: Palotai Lászlóné elnök, Béres Gábor, Fekete Éva, Gulyás János, Jáger Mihály, Kiss Tamás, Kovács István, Terjéki István, Tösér Sándorné és Tűri László) 1995. október 9-én ünnepélyes keretek között helyezték el a leendő intézet alapkövét. A svájci idősgondozási munkamódszereket és gyakorlatot alkalmazó otthonba, a magukat ellátni nem tudó, a kuratóriummal szerződést kötő személyek költözhetnek be. A bekerülő lakók teljeskörű ellátásban és orvosi ellátásban részesülnek.

A kezdeményezést azóta újabb nemes felajánlásokkal támogatták. Fekete Antal és Papp Erzsébet építészmérnökök - az utóbbi a község szülőtte - társadalmi munkában elkészítették az idősek otthonának tervét, melynek kivitelezése várhatóan *55 millió forintba* kerül. Az elgondolást számos közéleti személyiség támogatja, a község lakosai és az elszármazottak is jócskán gyarapították már az alapítvány összegét. A pénzügyi nyilvántartások szerint eddig 6 millió forint gyűlt össze a kezdeményezés megvalósítására.

Az Alapítvány számlaszáma: **11745035-20004714**

II. VILÁGHÁBORÚS HAGYOMÁNYŐRZŐ EGYESÜLET

Manapság, már kevesen tudják, hogy a II. világháborúban is küzdöttek magyar huszárok. Igaz, már nem rikító uniformisokban, hanem khaki színű egyenruhákban, megváltozott harci körülmények között, lovassági jellegüket csupán a hátszló, az 1904. M. lovassági szablya, az 1895. M. Mannlicher-karabély, a mente, a csizma s roppant büszke huszár öntudatuk mutatta.

A Magyar Királyi Honvédség 1920-1945 között fennállott négy huszárezredének háborús poklot megjárt - mostanára szinte teljesen méltatlanul elfeledett - veteránjai közül már igen kevesen élnek, éppen ezért égetően szükségszerű az utolsó huszárok tradícióinak átmentése! Ennek jegyében alakult meg 15 fővel 1996. április 24-én - Szent György napján - Jászberényben Hagyományörző Egyesületünk, mely az 1920-1942 között létezett m. kir. I. Ferenc József - Jászkun 1. honvéd huszárezred nevét viseli. Hivatalosan bejegyzett egyesületünk Alapszabályzata céljainkat tekintve az alábbiakat tartalmazza: *„...a két világháború közti M.Kir. Honvédség huszár és egyéb fegyvernemi hagyományainak, tradícióinak politika- és szélsőségmentes ápolása, azokkal kapcsolatos ismeretgyűjtés és -terjesztés, tájékoztatás. Elsődlegesen a jászkun csapattestek tekintetében. Az I. és II. világháborús emlékműveknél történő koszorúzás, megemlékezés, illetve bármely más ünnepi alkalom esetén a Horthy-korszak hagyományainak megfelelő katonai tiszteletadás. Az egykori jászkun csapattestek ... veteránjaival való kapcsolattartás, kapcsolattartás. Kapcsolattartás más hagyományörző szervezetekkel pl. az Európa Unió Magyar Lovastagozatával...”* A Magyar Huszár és Katonai Hagyományörzők Szövetsége legutóbbi közgyűlésén próbaidőre felvette sorai közé egyesületünket.

Tagjaink többsége egyetemista, akik déd- és nagyapáik háborús rendfokozatát és kitüntetéseit viselik - Alapszabályzatunk értelmében - honvéd huszár egyenruhájukon. Ruházati-felszerelési cikkeink az alábbi darabokból állanak: Bocskay-sapka, kimenő és tábori zubbony, lovaglónadrág, csizma, mente, köpeny, foszlányzubbony, derékszija, 1904. M. lovassági szablya, hatástalanított 1944. M. Mossin-Nagant („zsákmányolt”) karabély, 1935. M. rohamsisak, tölténytáska, kulacs, evőcsésze, sátorlap, gázmaszk, kenyérzsák stb.

Az idei Hősök Napján, 1996 Pünkösdi Vasárnapján tartottuk nagyszabású zászlószentelési ünnepségünket Jászberényben a II. világháborús emlékmű előtt. Ezen kívül Jászágón a helyi II. világháborús emlékmű avatásakor, Jászárokszálláson az elszármazott Jászok Találkozóján, Jászberényben a Város Napján tisztelegtünk. Budapesten a Huszárok c. kiállítás megnyitóján a Hadtörténeti Múzeumban álltunk díszőrséget. Azóta is több meghívásunk érkezett és továbbiakat is szívesen fogadunk.

Meg akarjuk őrizni a kegyeleti emlékét annak a több százezer elesett magyar katonának, akik 1914-1918-ban és 1941-1945-ben véreztek el hazánkért. Archívum és gyűjtemény létrehozását tervezük. Személyes visszaemlékezések és a tárgyi emlékek összegyűjtését is megkezdtük, melyhez szívesen fogadunk minden felajánlást és adományt.

Egyesületünk várja mindazon közületek és magánszemélyek jelentkezését, akik anyagi eszközökkel is támogatni kívánják célkitűzéseink megvalósítását.

Értesítési címünk:

Babucs Zoltán, Jászberény, 5100, Szent István krt. 11., II.e./5. Tel.: 411-536

KITEKINTÉS

Babucs Zoltán

SVÁJCI-MAGYAR KÖNYV TELEKI PÁL KÜLPOLITIKÁJÁRÓL

Előljáróban a könyv szerzőjéről érdemes tudnunk, hogy 1925-ben született Budapesten. A gödöllői premonstreiek érettségizett diákjaként 1944-ben szembehelyezkedett a nyilas rémuralommal. Rövid szovjet hadifogság elszenvedése után Budapesten végezte jogi tanulmányait. Édesapját Czettler Jenőt - aki a háború előtti Magyarországon egyetemi professzor és országgyűlési képviselő volt - tizenkét esztendei börtönre ítélték, s így a szerző csak a hatvanas évektől dolgozhatott, mint fordító és könyvtáros. A csehszlovákiai eseményeket követően Svájcba emigrált, ahol kezdetben a Parasztszövetségben ténykedett, majd ugyanott könyvtárosként és jogi munkatársként dolgozott. Tudományos publikációi - német és magyar nyelven - főként a két világháború közötti magyar történelem és jogi kérdések problémáiról szólnak.

Czettler Antal neve az Évkönyv olvasói számára sem ismeretlen, hiszen az 1994-es szám hasábjain jelent meg Teleki Pál küzdelme a magyar függetlenség megőrzéséért c. tanulmánya. Ennek a dolgozatnak jóval terjedelmesebb változatát adta közre ebben az évben a müncheni Ungarisches Institut, a Studia Hungarica nevű sorozatában.

Jelen kötetének előszavában a szerző a két világháború közötti magyar külpolitika kapcsán szögezi le, hogy az kettős célt tartalmazott: egyrészt az 1920-as trianoni békediktátum békés revízióját, másrészt Magyarország semlegességének és függetlenségének megőrzését Németországgal szemben. Felveti, hogy gróf Teleki Pálról, a rendkívül művelt földrajztudósról és politikusról még ma sem létezik igazán objektív kép. Kettős személyes élménytől vezéreltetve - édesapja kollégája és barátja volt Telekinek, illetve a szerző kiscserkészként történt személyes találkozása 1939-ben Jászón a főcserkésszel - szeretné a miniszterelnök 1939-41 közötti külpolitikáját tisztázni, és méltó módon emléket állítani a mártír politikusnak.

A fokozódó háborús veszély igen összekuszálta bonyolította az amúgy sem egyszerű külpolitikai helyzetet. A Harmadik Birodalom fenyegető árnyéka, a szomszédos országok barátságtalan viszonya Magyarországgal, a Szovjetunió közelsége és Anglia, a távoli "barát" igen-

csak próbára tették Telekit és kormányát. A "Szküllák és Kharübdiszek között őrldő" magyar külpolitikát Teleki - a szerző előszavában felvázolt két politikai alapelvtől vezérelve próbálta haláláig irányítani.

1939-41 politikai kiútkereséseit - továbbra is megóvni a függetlenséget és semlegességet, békés úton igazságos revíziót kiharcolni - vizsgálja módszeres alapossággal a szerző. Nemcsak magyar oldalról kaphatunk pontos képet, hanem a háborús lángba boruló Európa hadviselő feleinek szemszögéből is.

Megtudhatjuk, milyen módon is vált lehetségessé Kárpátalja és Észak-Erdély visszatérése 1939/1940-ben, s Jugoszlávia felbomlásával hogyan is történt a Délvidék visszaszerzése.

A Magyar Királyság geopolitikai helyzetéből adódóan külpolitikai téren valóban kényszerpályára ítéltetett. Teleki minden igyekezete - és az őt követő kormányé is - hiábavalónak bizonyult arra nézve, hogy az ország kimaradjon az 1939-ben kitört II. világháborúból. Magyarország 1941-ben a semlegességét adta fel, 1944-ben függetlenségét, végül 1944-47-ben visszatért területeit veszítette el - mindazokat, melyekért Trianon óta a magyar politika és gróf Teleki Pál is harcolt.

Czettler Antal kitűnő műve hat nagyobb fejezetben - s azok alfejezeteiben - tekinti át Teleki 1939-1941 közötti külpolitikai lépéseit. A hat nagyobb tartalmi egység címei (magyarul):

1. Magyarország külpolitikája a II. világháború kitörése előtt
  2. A magyar külpolitika a "drole de guerre"* ideje alatt
  3. Magyarország útja a II. Bécsi Döntéshez
  4. Magyarország útja a háromhatalmi egyezményhez és a magyar jugoszláv örök barátsági szerződéshez
  5. Magyarország független külpolitikai helyzetének hanyatlása
  6. Teleki külpolitikájának értékelése. A Teleki-kép változásai
- fémjelzik az adott korszakot. A kötet jól lábjegyzetelt, végén alapos bibliográfia és névmutató is található.

A magyar történelem eme időszakát és gróf Teleki Pál második miniszterelnökségének munkásságát "svájci" semlegességgel és alapos-sággal tárja elénk a szerző, nagy adósságot törlesztve kötetével. (*Anton Czettler: Pál Graf Teleki und die Außenpolitik Ungarns 1939-1941. Verlag Ungarisches Institut München 1996. 276.o.*)

---

* furcsa háború

ANGOL NYELVI TÁBOR - TESTVÉRVÁROSI ALAPOKON

Kevesen gondoltuk, hogy egy amerikai testvérvárosi kapcsolat túl-lephet bizonyos formális kereteken. Mégis létrejött a szerződés, és Sedalia hivatalosan is Jászberény testvérvárosa lett 1994-ben. A kétke-dőknek - köztük nekünk is - érdemes újragondolni korábbi álláspontun-
kat. Annál is inkább, mert az önkormányzati delegáció hivatalos látoga-
tásán túl különösen jó kapcsolat alakult ki a két város képzőművészei
között, diákcsere-re került sor és egy nyelvtanár is tapasztalatszerzésre
utazhatott Sedaliába. Ami a nyáron történt, az pedig egy újabb fejezet.

1995 augusztusában Josephine Dey és Jean Stumberger a Berény
Műhely vendégeként tartózkodott városunkban. Személyes találkozá-
sunk alkalmával azt is elmesélték, hogy Lengyelországból érkeztek ide,
ahol egy képzőművészeti táborban dolgoztak. A lengyelországi tábor-
ban a tanárok és a művészek amerikaiak voltak, így a foglalkozásokon
az angol volt a munkanyelv.

Így vetődött fel, hogy hasonló - nem feltétlenül képzőművészeti - tá-
bort Jászberénybe is szervezhetnénk. Josephine és Jean nagyon lelke-
sen reagáltak az ötletre, sőt megígérték megfelelő tanári kart toboroz-
nak a leendő táborba.

1996 tavaszán több levélváltás nyomán már szépen alakult a prog-
ram. Nagyon előnyös volt az amerikai kollégák ajánlata, miszerint uta-
zási költségeik előteremtését magukra vállalták és munkájuk fejében
csak ellátásuk biztosítását kérték. Így a Testvérvárosi Kapcsolatok Köz-
alapítvány nevében meghirdettük a nyelvi tábort. A nyár közepére terve-
zett programra elsősorban középiskolások jelentkezését vártuk. Nem
kis csalódásunkra felhívásunkra igen kevesen jelentkeztek. Olyannyira,
hogy azt latolgattuk, vissza kell mondanunk az amerikai pedagógusok-
nak korábban elküldött hivatalos meghívást. Időközben azonban a kö-
zépiskolák vezetőinek személyes közbenjárásával és szervezésével
összegyűlt tervezett létszámú részvevői kör.

Az izgalmas előkészítés után július 20-án már amerikai vendégeinket
fogadhattuk. Közülük Josephine Dey testvérvárosunkból, Sedáliából ér-
kezett. Idén is vele tartott a New Jerseyben élő Jean Stumberger.
Ugyanott él és tanít a magyar származású Grace Callahan, aki férjével
Frank Callahan baseball edzővel jött. Két egyetemi oktató is volt a csa-
patban: Ann Hagerty California Állam Egyetemén tanít és könyvtárkuta-
tással foglalkozik, Edwin L. Smith pedig Dél-Missouri Állami Egyetem

professzora. A csoport valamennyi tagja nyári szünetének egy részét áldozta fel a jászberényi tábor kedvéért. Amerikai vendégtanáraink széles nemzetközi tapasztalatokkal rendelkeztek, hiszen tanítottak már Ázsiában, Ausztráliában és Európa számos országában is.

Megérkezésük után rögtön munkához láttak. A hivatalos megnyitás előtti napra összehívták a táborba jelentkezett diákokat. A Lehel Vezér Gimnáziumban írásbeli és szóbeli tudásszint felmérést tartottak. A mérések alapján a 47 résztvevőt 3 szintbe és 6 alcsoportba osztották be. Az A csoportba a legügyesebbek, a B-be a középhaladók, a C-be pedig a kezdők kerültek.

A felmérést követően a július 22-i hivatalos megnyitás után elkezdődhetett az érdemi munka. Elkészült a hat tanulócsoport beosztása és órarendje, a diákok megtudták, hogy melyik osztályba, melyik tanárhoz kerülnek és ott milyen témakörrel esik majd szó. A tanárok által kidolgozott fejlesztő program kötetlen beszélgetések kívánta gyarapítani a gyerekek angol tudását. (Ezzel szemben kevésbé tartották fontosnak a nyelvtani alapok gyakorlását.) A délelőtti foglalkozásokon az amerikai történelemmel, az ősi amerikai kultúrával, az építészettel, a zenével és az irodalommal ismerkedtek a résztvevők. Külön témakörként szerepelt Missouri állam népművészete és Sedalia történelme. A délelőtti foglalkozásokon angolul angolul dolgozták fel az említett témaköröket és különböző feladatokat oldottak meg.

Délutánonként már a kikapcsolódáson volt a hangsúly, de változatlanul szerepet kapott az angol nyelv aktív gyakorlása. Gazdag szabadidős kínálatból választhattak a résztvevők. A festészet, a fafaragás, a rajzolás, a pólófestés, a levélírás mellett a baseball alapjaival is megismerkedhettek. Közülük a baseball és a pólófestés volt a legnépszerűbb. Külön érdekesség, hogy mindkettőbe bekapcsolódtak a lányok és a fiúk. Sokakat vonzott az álomháló készítése és többen érdeklődtek az amerikai diákokkal való levelezés iránt is. A vendégtanárok sok címet hoztak, így az angol nyelv gyakorlása valószínűleg nem fejeződött be a tábor végeztével sem.

A táborozók Budapestre is ellátogattak. A Széchenyi Könyvtárban és a Szépművészeti Múzeumban angol nyelvű idegenvezetést hallhattak a diákok, amit a vendégtanárok - sajátos szempontjaiknak megfelelően - rendre kiegészítettek. A kirándulást egy Állatkerti séta zárta, ahol egy tanár vezetésével kiscsoportokban gyakorolhatták az angol nyelvet.

A tanárok egyéb szakmai programokra is szakítottak időt. Smith professzor például folytatta a 6-8 és 10 éves gyerekek szimbólumrendszerére vonatkozó, immár több, mint 15 országra kiterjedő kutatásait. Negyven jászberényi kisdíák - a JTKF Gyakorló Általános Iskola és a

Kossuth Általános Iskola tanulói - lehetet részese ennek a nemzetközi felmérésnek. Hagerty tanárnő a városi és a főiskolai könyvtárat kereste fel. Josephine Dey, aki több, mint húsz éve tanít művészettörténetet - elmondása szerint - rengeteget tanult a Szépművészeti Múzeumban hallott tárlatvezetésből és lenyűgözte a jászberényi Hamza gyűjtemény. Grace Callahan szülei Magyarországon születtek, ő mégis most jutott el először hazánkba. Nagyon meghatódott, amikor azokról a helyekről és eseményekről hallott, amiről korábban szülei meséltek. Hiányos magyar nyelvtudása ittléte alatt sokat fejlődött, sőt elhatározta, hogy a magyar nyelv tanulását otthon is folytatni fogja. Férje, Frank Callahan nyugdíjas tanár, jelenleg egy számítógépes cég alkalmazottja. Számára igen nagy örömet jelentett, hogy Magyarországon ismét gyerekek között lehetett, hiszen ezzel régi hivatásának hódolhatott.

A vendégtanárok találkoztak városunk vezetőivel és a művésztaársadalom több tagjával. Megismerték Jászberény nevezetességeit és részt vettek a VI. Csángó Fesztivál megnyitóján. Nagyra értékelték a Jász Múzeumot, a mozgalmas kulturális és művészeti életet.

A két hét villámgyorsan eltelt. A résztvevők önértékeléseket készítettek, a legtöbben hasznosnak találták a nyelvi tábort. A "Mi tetszett a legkevésbé?" kérdésünkre sokan azt válaszolták: nagyon rövid volt a tábor időtartama. Nyári szünetbeli elfoglaltságról és diákokról lévén szó, egy oktatási program rövidségéről értesülni nem mindennapos jelenség.

Az amerikai pedagógusok is értékelték. Nagyon pozitívan tartották a diákok hozzáállását, az új dolgok befogadására való nyitottságukat. Az amerikai nebulókhöz képest a magyarokat nyugodtabbaknak és sokkal udvariasabbaknak találták. Külön elismeréssel adóztak a gyerekek szüleinek, akik ilyen példásan nevelik gyermekeiket. Dícsérték a városban dolgozó pedagógusok munkáját, amit számukra az igazolt, hogy igen jól képzett tanítványaikkal dolgozhattak együtt. Azt már mi tesszük hozzá, hogy az angol nyelvet tanító tanárok csak nagyon szórványos érdeklődést mutattak a tábor iránt, pedig az itt látottakból és hallottakból ők is sokat tanulhattak volna.

A programot hangulatos zárőnnepséggel fejezték be a Lehel Vezér Gimnázium udvarában. A gyerekek a tanfolyam elvégzését tanúsító oklevelet kaptak a tanároktól, a közös fagyfaltozást pedig kölcsönös ajándékozás követte.

Jól érezték magukat nálunk. Ezt mi sem bizonyítja jobban annál, hogy jövőre - ha nem is hasonló összetételben - ismét szeretnének Jászberényben tanítani. Megígérték, hogy a város jó hírét addig is nép-

szerűsítik hazájukban. Mi más is kívánhattunk volna nekik a búcsúzás-
kor, minthogy : *“Úgy legyen !”*

VECHTA ISKOLÁIRÓL

1995. október 22. és november 5. között tanulmányút keretében ismerkedhettem testvérvárosunkban a német oktatási rendszer különféle intézményeivel. Programom megszervezéséhez sok segítséget nyújtott a vechtai főiskola külföldi diákokkal foglalkozó tanára, Helmut Gross. Az első héten óvodákat és iskolákat látogattam meg, a második héten pedig a főiskolán vettem részt előadásokon és szemináriumokon. Érdekes volt látni, mennyire gyermekközpontú és nyitott a német oktatás, és milyen jó az iskolák felszereltsége.

A főiskolán Holgar Morawietz tartott előadást a német iskolarendszerről. Ez alapján próbálom meg röviden vázolni a sokféle iskolák és oktatási szintek összefüggéseit, saját tapasztalataimmal kiegészítve. A német oktatási rendszer négy nagyobb szintre tagozódik:

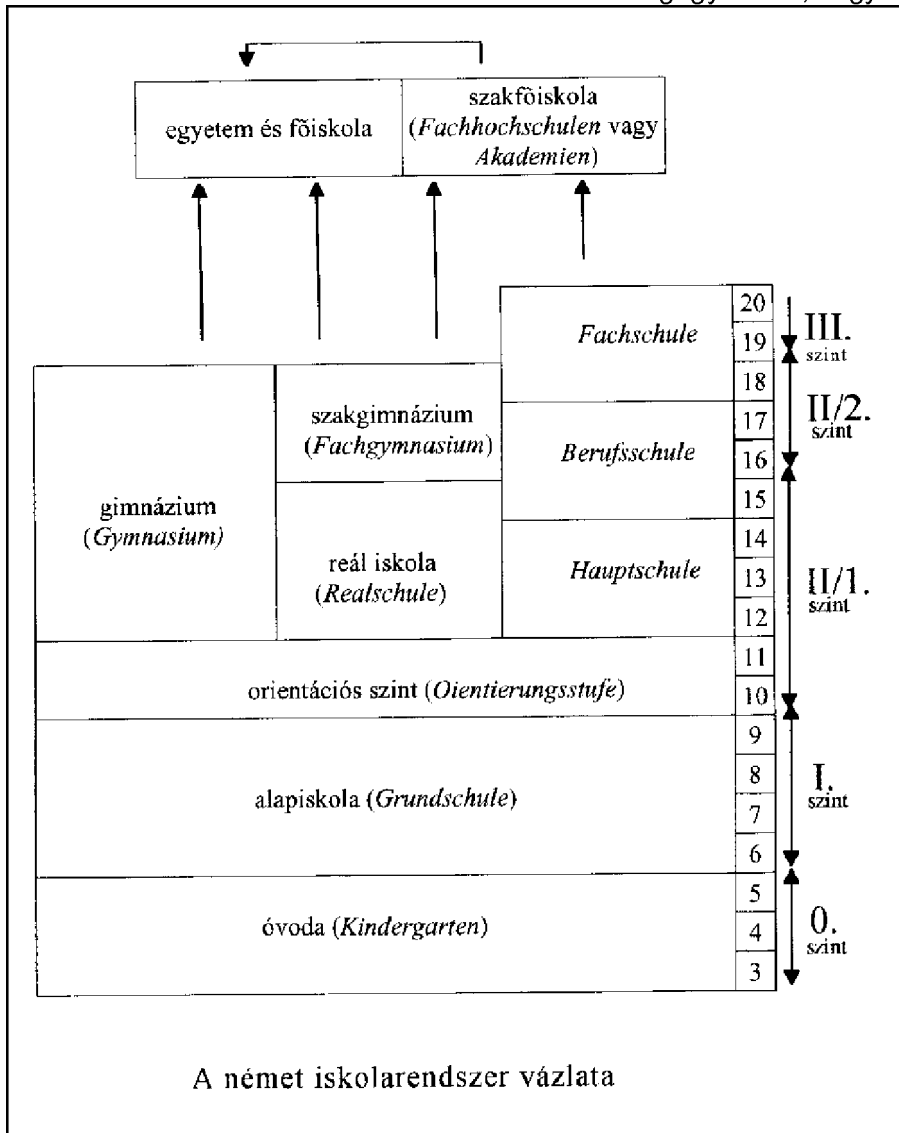
- elemi szint (*Elementarbereich*) 3-5 éves gyerekeknek,
- első szint (*Primärbereich*) 6-9 éves kor között,
- második szint, első lépcső (*Sekundarsufe I.*), 10-15 éves korban,
második lépcső (*Sekundarsufe II.*), 16-18 éves korban.
- harmadik szint (*Tertiärbereich*), 19 év fölött.

Az elemi szintet nem minden vechtai kisgyermek veszi igénybe, mivel az édesanyák nagy része nem dolgozik, hanem otthon neveli gyermekét. A *Kindergarten Oythe* egy nagyon színvonalas, kiválóan felszerelt, az egyház által működtetett óvoda. Ez az intézmény, hasonlóan a legtöbb német óvodához, csak délig működik, ebéd előtt vagy után a gyerekek hazamennek. A gyerekek számára nincsenek kötött programok vagy foglalkozások, például akkor eszik meg az uzsonnájukat, amikor megéheznek.

Meglepő módon mind az óvodában, mind az iskolában igen magas volt a külföldi gyerekek száma. A legtöbb török, lengyel vagy orosz bevándorló volt. Sokan közülük egyáltalán nem beszéltek németül, ami természetesen nagyon megnehezítette a pedagógusok dolgát, de a gyerekek szemmel láthatóan jól megértették egymást.

Az első szint, az alapiskola (*Grundschule*) hozzávetőleg a magyar általános iskola alsó tagozatának felel meg. Ide a gyerekek 6 és 9

éves koruk között járnak. A *Liobaschule* elnevezésű alapiskolában matematika- és testnevelésórán vettem részt. Megfigyelhető, hogy a

A fenti ábra segít a különböző életkorok és az iskolák viszonyának könnyebb megértésében.

német gyerekek sokkal lazábban, kötetlenebbül viselkednek a tanórákon. Néha a fegyellemmel is voltak problémák, a gyerekek hangosan

beszélgettek, ettek a tanórán, de a tanítójuk nagy türelemmel és nyugalommal bánt velük. Minden hét utolsó napján összegyűlik az iskola minden diákja, és kedves műsorral zárják a hetet. Erre a műsorra mindig más osztályok készülnek fel, bemutatják milyen dalokat tanultak, milyen festményeket és rajzokat készítettek a héten, amit a többi diák tapsviharral jutalmaz. Gondolom, hogy önbizalmuk fejlődésében sokat jelent ez a bemutató.

Az alapiskola (*Grundschule*) után a 10-11 éves gyerekek az un. orientációs szinten (*Orientierungsstufe*) tanulnak tovább. Ezalatt a két év alatt a gyerekek legfontosabb feladata az, hogy eldöntsék, hogy a második szintet melyik iskolatípusban akarják tovább folytatni. Erre a szintre azért van szükség, mert, mint látni fogjuk, a második szinten igen sok lehetőség közül választhatnak a diákok. Ez a képzés általában az alapiskolához kapcsolódik, de pl. már a gimnáziumok is kínálhatnak ilyen szintű oktatást.

A 12 éves gyerekek három lehetőség közül választhatnak. Azok, akik a gimnáziumot (*Gymnasium*) választják, az érettségi vizsga után legtöbbször egyetemen vagy főiskolán tanulnak tovább. A gimnázium hat éves, és ezt az iskolatípust az orientációs szint után a diákok kb. 24%-a választja.

A reál iskolában (*Realschule*) tovább tanulók gyakorlati képzésben is részt vesznek, majd 16-18 éves korukban, ha akarnak, a szakgimnáziumban (*Fachgymnasium*) készülhetnek fel felsőfokú tanulmányokra. A reál iskolát a diákok 15%-a választja.

A harmadik választási lehetőség az un. *Hauptschule*, melynek pontos magyar neve nincs, de leginkább a mi szakmunkásképző intézetünkhöz hasonlít. A diákok 14 éves korukig általános képzésben vesznek részt, ezt a szintet sok alapiskolában is folytathatják a gyerekek. Ezután 15 és 17 éves koruk között az un. *Berufschule*-ben tanulják az általuk kiválasztott szakmát. Magasabb képzettséget a három éves *Fachschule*-ben érhetnek el, az itt kapott bizonyítvánnyal tanulhatnak tovább a szakfőiskolán (*Fachhochschule* vagy *Akademien*). A szakfőiskolán sok reál iskolából érkező diák is tanul. A szakfőiskola elvégzése után még egyetemen is folytathatják a diákok a tanulást.

A német felsőoktatásról személyes tapasztalatokat a vechtai főiskolán nyertem. Különböző előadásokon és szemináriumokon vettem részt. Az ottani főiskola körülbelül egy magyar tanárképző főiskolának felel meg. Minden diáknak egy főszakja és két mellékszaka van. Az iskola elvégzése után általános iskolában fognak dolgozni. Az ottani téli szemeszter október 23-án kezdődött és február elejéig tartott. Kimondott vizsgaidőszak nincsen náluk, az osztályozás is különböző. A szeminári-

umokon a részvételért un. *T-Scheint*, a sikeres elvégzésért, aminek általában egy referátum vagy egy szemináriumi dolgozat a feltétele, egy un. *E-Scheint* kaphatnak. A diploma megszerzéséhez meghatározott számú *E-Scheint* és *T-Scheint* kell összegyűjteniük. Véleményem szerint egy ottani főiskola elvégzése könnyebb és kevesebb energiába, tanulásba és feszültségbe kerül. A diákok is lazábbak, kevésbé veszik komolyan a tanulást. Ezzel ellentétben pozitívnak találtam, hogy a tantárgyakat, vizsgákat és a tanárokat saját maguk választhatták ki. Az oktatás nem olyan kötött rendszerben folyik, mint nálunk. A főiskola elvégzése után nem állhatnak azonnal munkába, fél-egy év gyakorlaton kell részt venniük.

Az előadásokat is megpróbálják a hallgatók számára minél szórakoztatóbbá, figyelemfelkeltőbbé tenni. Részt vettem Herr Kürschner "Bevezetés a nyelvtudományba" című szemináriumán. Ezen a német helyesírás buktatóira hívta fel a diákok figyelmét és példákön illusztrálta azokat. Beszél a DUDEN nyelvtankönyv sorozat legújabb kötetéről és az új Helyesírási szabályzat érdekességeiről. Megfigyelhető volt, hogy a helyesírás nem éppen az erősségük a német hallgatóknak. Az egész szemináriumra a jókedvű hangulat és a közvetlen kérdés-válaszolás volt a jellemző.

A többi előadásnál a hangsúly szintén nem az elméleten, hanem a praktikumon, a felhasználhatóságon volt. A Herr Hampf által tartott irodalom-előadáson ("A cselekmény- és műorientált irodalomoktatás") olyan gyakorlatokat ismerhettünk meg, amelyek érdekesebbé és élvezetesebbé tehetik az irodalom oktatást. Frau Heising "Játék a német oktatásban" című szemináriumán különböző, a nyelvfejlődést elősegítő játékokkal készültek a hallgatók, amelyeket közösen ki is próbáltunk.

Szerencsére alkalmam volt részt venni a tanévnyitó ünnepségen, amely újabb érdekességekkel szolgált. Ezen leginkább az első évesek és a tanárok jelentek meg. Az igazgató beszéde után egy meghívott professzor, Hubert Ivo tartott előadást "Élettapasztalat, iskolai tudás és tudomány" címen. Ezután az elmúlt tanév kiváló diákjait jutalmazták meg, majd az iskola kórusa énekelt amerikai gospeleket, ami a közönségnek nagyon tetszett. Az ünnepség befejeztével pezsgőt és üdítőt szolgáltak fel a hallgatóknak is, majd a tanárok és a diákok együtt koccintottak az új tanévre. Vechtában a tanárok és a hallgatók között nagyon szoros és kötetlen viszony volt, ami fokozta az iskola jó hangulatát.

Ez az utazás nagyon hasznos és tanulságos volt számomra. Megismerhettem egy más nép kultúráját, szokásait, elmélyülhettem oktatási rendszerének különbözőségeiben, lehetőségem nyílt arra, hogy néhány

napig német diáknak éreztem magam. Ezúton is köszönöm a Testvérvárosi Kapcsolatok Közalapítványnak az anyagi támogatást, és azt, hogy így részt vehettem ezen az igazán érdekes tanulmányúton.

Kiss József

AZ ANGOL ÖNKORMÁNYZATOK GAZDÁLKODÁSÁRÓL

Az 1996. február 12. és március 2. között a Kisvárosi Önkormányzatok Országos Szövetségének képviselőjeként, egy magyar önkormányzati küldöttséggel három hetet tölthettem Angliában. A tanulmányút során megismertem az angol önkormányzati rendszer működését. Számos, a magyarországi gyakorlathoz hasonló elemmel találkoztam. A következőkben azonban inkább az angol sajátosságok bemutatására törekszem.

Helyszíni tapasztalataim alapján megpróbálom érzékeltetni az angol "szigor" és a magyar "liberális" gyakorlat közötti óriási különbséget. Az eltérések lényege abból fakad, hogy az Egyesült Királyság állami be rendezésének az alapja ugyan a magángazdaság, de a lakossági közszolgáltatások terén a központi szervek elsődleges szempontja a maximális biztonság. Az önkormányzatok önállósága - magyar szemmel nézve - így másodlagossá válik. Végeredményben az angol önkormányzatok nem vállalkozhatnak, csak azokat a feladatokat látják el, amelyeket a törvény ír elő számukra. Például ott az iskolai étkeztetés valóban ingyenes, nem fordulhat elő, hogy az önkormányzat nem tudja ellátni feladatait. Itt jegyzem meg, hogy a vidéki látogatásaink során nemegyszer tapasztaltuk, hogy az önkormányzatok ugyanolyan szűkösen találják forráslehetőségeiket, mint Magyarországon.

Az önkormányzatok működése és szervezeti felépítése

Az önkormányzat "feje" (a politikai vezető), a helyi politika irányítója, mindig a vezető párt tagja. A polgármesternek (megyénél elnöknek) csak ceremoniális szerepe van, évenként újraválasztják. A képviselőtestületek 30-60 tagúak, fizetést, díjazást nem kapnak. Költségtérítést viszont igen, melynek mértéke rendkívül behatárolt. A bizottságok számát Angliában sem rögzíti jogszabály, pénzügyi bizottságot azonban minden önkormányzatnak kell működtetni.

A hivatali szervezet vezetője a jegyző. A hivatalon belül nincs a miénkhez hasonló előmeneteli rendszer. A törvény szakmai kritériumokat sem rögzít a munkatársak esetében. Egyetlen kivétel a pénzügyi osztályvezető, akinek minden esetben könyvelői képesítéssel kell rendelkezni. Az utóbbi "hatalma" meglehetősen nagy, minden olyan esetben jelentést kell tennie, ha jogszerűtlen pénzköltést tapasztal. Ugyanígy

kell tennie ha olyan döntést kívánnak hozni, amellyel felborul a költségvetés egyensúlya. Esetleges vétója után 21 napon belül össze kell hívni a képviselőtestületet. A testület elvben a pénzügyi osztályvezető véleményével ellentétes tartalmú döntést is hozhat. A gyakorlatban azonban ez szinte lehetetlen, ugyanis a pénzügyi osztályvezető számára további lehetőségek is adóttak. Külső auditorokhoz fordulhat, ellenőrzésüket követően pedig előfordulhat, hogy a képviselőknek kell megfizetnie a rossz döntés nyomán keletkezett veszteséget. (Pedig, mint említettem, Angliában a képviselők nem kapnak fizetést.)

A pénzügyi osztályvezető és a képviselők viszonya folyamatosan vitákkal terhelt. Megjegyzem, hogy nemcsak a képviselők, hanem a tisztviselők is büntethetők, ha veszteséget okoznak az önkormányzatnak. Ez olyankor fordult elő - ami Magyarországon is ismerős - amikor csődbe jutott bankba fektették be az önkormányzat pénzét. Jelenleg 6 képviselő ellen folyik eljárás, melynek során kb. 20 millió fontnyi összeget akarnak visszafizettetni. A 80-as években 2 önkormányzat esetében előfordult, hogy nem akarták a költségvetést elfogadni, mert deficitessé lett volna: büntetésként ezen képviselőknek is fizetniük kellett.

Az önkormányzatok pénzügyi szabályozása

A törvények rendkívüli módon körülhatárolják az önkormányzatok gazdálkodását. A központ valamennyi önkormányzat számára szigorúan megszabja, hogy évente mekkora összeget költhet. A mi költségvetéseinknek nincs felső határa, azt az önkormányzat maga állapítja meg várható bevételei függvényében. Angliában viszont a felső határ a következő tényezőktől függ: az állandó lakosság száma, az önkormányzat területe, az inaktívok, az iskolai tanulók száma, valamint az előző évi költségvetés nagyságrendje. Amennyiben az önkormányzat a központ által megjelölt felső határ összegét nem fogadja el, fellebbezhet a kormányzati szerveknél. Az azonban igen ritka, hogy az illetékes minisztert sikerül meggyőzni. Hasonlóképpen, amennyiben a miniszter nem tartotta be az eljárási szabályokat, vagy teljesen irreális összeget határozott meg, akkor bírósághoz lehet fordulni. Ez szintén ritkán fordul elő, mert az e tárgyban kezdeményezett próbaperek nem voltak sikeresek.

A törvény szerint a működési és felhalmozási költségvetés elkülönítése kötelező. A szabályozás értelmében az önkormányzatok a működési kiadásokra nem vehetnek fel hitelt (likviditási hitelre e korlát nem vonatkozik). Így ha az önkormányzatnak működtetési deficitje keletkezik, azt nem fizettetheti meg a lakossággal. Másrészt, ha nem tartja

meg a vagyonát, kellő vagyontárgy hiányában nem tudja biztosítani a megfelelő szintű szolgáltatást.

A működési költségvetés fedezete:

- a központi költségvetés átengedett támogatása (az országos átlag 80-85 %, a gazdag önkormányzatoknál 40-45 %, a szegényebbeknél 95 % is lehet)
- a helyi adók (kb. 15 %)
- az előző év megtakarításai (a működési költségvetés kb. 1-5 %-a)
- a képzett tartalékot (a működési költségek 1-5 %-ig terjed).

Az önkormányzatok működési és felhalmozási költségvetési kiadásai 1992/93-ban.

Szolgáltatások	Működési költségvetési kiadások (%)	Felhalmozási költségvetési kiadások (%)	Összesen (%)
Oktatás (az étkeztetés is)	35	12	33
Lakásgazdálkodás (része alakbértámogatás is)	19	44	22
Környezetvédelem (pl: hulladékkezelés, közterület-fenntartás)	17	5	17
Igazgatási és rendészeti szolgáltatás	11	19	11
Szociális ellátás	9	3	9
Utak, közlekedés	6	3	9
Közművelődés, könyvtár	1	1	1
Egyéb szolgáltatások	2	2	1
Az Egyesült Királyság összes (milliárd Fontban)	62	8	70

x A rendőrség ebben az évben már nem tartozott az önkormányzatokhoz.

Az éves költségvetés önkormányzat-típusonként 1992-93-ban

Önkormányzatok típusa és száma	Lakosság száma	Éves költségvetés
46 megyei önkormányzat	33,57	26,1
341 kerületi önkormányzat(a megyéken belül)		7,36
London (melynek 33 kerülete van)	6,94	11,133
Metropolitan boroughs (nagyvárosok)	11,21	13,45
Összesen:	51,72	57,92

A helyi adókról

Angliában hosszú ideig egyfajta helyi adó létezett: a bérleti értéken alapuló adó, mely teljes egészében az önkormányzatoknál maradt (az adó alapja nem a forgalmi érték, hanem a használati érték). Ezt rendszert a 80-as években a konzervatív kormány megváltoztatta. Elégedetlen volt, mert a nagy házban élő, de kedvezőtlen szociális helyzetben lévők - méltányossági alapon - széles körű mentességet élveztek. 1989-90-től vezették be az ún. fejadót (közösségi adó). Alapelve: minden ember ugyanannyi adót fizessen, függetlenül a házának értékétől, méretétől, vagyoni, szociális helyzetétől.

1992-től vetik ki a tulajdonadót, melynek alapja az ingatlan piaci értéke. 8 sávot állapították meg. A besorolás alapja az ingatlanok 5 évenként megismételt felértékelése. (Ezt nemzeti szinten egységesen a Vagyonértékelő Ügynökség végzi.)

Az adófizetési morál Angliában Thatcher asszony intézkedései előtt 99 % volt, ma 95 % körül alakul. Az adók beszedése a gyakorlatban könnyen végrehajtható. Az adómentesség fogalmát lényegében nem alkalmazzák, bizonyos esetekben adókedvezményeket adnak. Az adók behajtásánál jóval nagyobb problémát jelent viszont a lakbérek beszedése.

Az önkormányzati "belső piac"

A hatékonyság, mint követelmény az önkormányzatok működésének minden területén érzékelhető. Ennek példája az ún. belső piac gyakorlata, miszerint mind az önkormányzatok, mind a költségvetési intézmények vásárolják a szolgáltatásokat. Ezzel lényegében kereskedelmi kapcsolat alakul ki az önkormányzati egységek és az üzleti élet szereplői között. Természetes módon alkalmazzák a versenyeztetést, így döntenek el, hogy a dologi beszerzéseket, a nyomdai szolgáltatást, a bérszámfejtést, a szociális ellátások nyújtását, stb. honnan vásárolják meg. A gyakorlat eljárási rendjét minden önkormányzat önállóan alakítja ki. A kormányzati elképzelések szerint azonban a jövőben a kötelező versenyeztetés szabályait törvényben akarják rögzíteni.

A versenyeztetés háttérében 1974-től jól érzékelhető a magánszféra támogatásának szándéka. Annál is inkább, mert a közszférát nem találták elég hatékonynak. 1980-ban újabb szabályozás lépett életbe az építési beruházások, valamint az útépítés, javítás, karbantartás kötelező versenyeztetéséről. 1988-tól a újabb területekkel egészült ki a versenyeztetési kör:

- épületek takarítása,

- iskolai, szociális és egyéb (pl. személyzeti) étkeztetés,
- park- és közterület fenntartás,
- járművek és gépek fenntartása,
- hulladékgyűjtés valamint
- köztisztasági szolgáltatások esetén - 100 000 Font felett - kötelező versenytárgyalási eljárást lefolytatni.

A szerződések időtartamát is szabályozzák. Érvényesül az ún. minimum-maximum elv, az önkormányzatok csak e határokon belül változtathatnak. (Pl. hulladékgyűjtés esetén 5-7 évre kötik a szerződéseket). A kötelező versenyeztetési eljárás ellenére a szerződések 75 %-át továbbra is az önkormányzatok nyerik meg. Így azután nem igazán érvényesül a központi szabályozás azon célja, hogy a szolgáltatások nyújtásában minél nagyobb szerepet kapjon a vállalkozói szféra.

Végül egy ismerős vitatémáról: az oktatásról

Az oktatás - beleértve az étkeztetést is - valóban ingyenes. Az önkormányzatok még az egyetemi tanulmányok bizonyos költségeihez is hozzájárulnak.

A nyolcvanas évek végéig az iskolák a költségvetésük csekély része felett - iskolai könyvek vásárlása - rendelkeztek. 1988-ban új törvényt hoztak az iskolák helyi igazgatásáról, melynek értelmében a legtöbb iskola önálló gazdálkodási lehetőséget kapott. A törvény szerint minden önkormányzat egy képlet szerint finanszírozza az iskoláit. Részben egységes alapjuttatást nyújt valamennyi intézményének, amely - a diákok számától függő - további támogatással egészül ki. Mindemellett egyéb feladatok megoldására (karbantartás) is fedezetet nyújt az önkormányzat. A nagyobb horderejű kiadásokat: a felújításokat, beruházásokat ugyancsak az önkormányzatok fedezik, de már más keretből. Több kiegészítő szolgáltatás biztosítását is megoldják:

- a gyerekek iskolába utaztatását (18 éves korukig),
- speciális szolgáltatások (pl. pszichológus) megszervezését.

Az oktatási intézmények év közben - költségvetési címeik között - változtathatják a felhasználást. Ritkán fordulnak elő évközi zavarok, a költségvetés túllépése esetén ugyanis az önkormányzat köteles elvenni az önálló gazdálkodás jogát.

A pedagógusokat iskolaszék alkalmazza, fizetésüket az önkormányzatoktól kapják. A kormány és aszakszervezetek közötti tárgyalások eredményeként nemzeti szinten csaknem egységes a fizetésemelés mértéke. Ottjártunkor rávilágítottak a rendszer hiányosságaira és ellehetetlenülésére. Az utóbbi fő oka, hogy a kormány

ugyanis nem biztosítja a helyi önkormányzatoknak a fizetésemeléshez szükséges forrásokat. Emiatt a tanárok fizetése egyre inkább helyi alku - az önkormányzatok és a helyi szakszervezetek meg egyezésének - nyomán alakul ki. Főleg azon önkormányzatoknál, melyek kiváltak a nemzeti "hálóból". Érdekességként megjegyzem, hogy a magániskolákban rendszerint kevesebbet fizetnek a pedagógusoknak, mint az önkormányzati iskolákban. Az előbbieket esetén ugyanis gyakran nem igényelnek tanári diplomát.

Az iskolák ottani működtetési problémáira utal, hogy az utóbbi 3 évben jelentős iskolabezárások voltak. A csoportunk által megismert Warwickshire megyében 340 intézményből 40-t már megszüntettek, további 40 bezárására pedig hamarosan sor kerül. Angliában - Magyarországhoz hasonlóan szintén magas a pedagógusok és az oktatási intézmények száma, ugyanakkor a gyerekek száma csökken. A nemzeti tantervben életkori csoportok szerint fogalmazták meg a szakmai követelményeket, amelyhez az iskoláknak igazodniuk kell. Mindez gyakorlatilag nagyszámú iskolabezárást jelentett.

KÖZIGAZGATÁSI TANULMÁNYÚT AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

Utazásomra amerikai meghívás alapján és amerikai költségen került sor. A tanulmányút fő szervezője és házigazdája az Egyesült Államok Kongresszusának Információs Irodája volt. A Washingtonban működő Iroda munkatársai - előzetes kéréseink figyelembevételével - szervezték programjainkat.

A több államot érintő tanulmányút állomásai voltak: Washington, Kansas City, Sedalia, Phönix, New Orleans, Baltimore, West Port és New York. A szakmai célok teljesítése mellett a szervezők arról is gondoskodtak, hogy a résztvevők az amerikaiak hétköznapijairól is képet alkothassanak. Így az út különböző állomásain amerikai családok vendégeiként ebédeltünk vagy vacsoráztunk. Az effajta találkozások igen sok közvetlen élményt adtak. Mindezek mellett másfajta meglepetésben is volt részem. Testvérvárosunkban Sedaliában egy napra a város polgármesterévé neveztek ki. Ez a rendkívüli nap különleges élményt és tapasztalatok egész sorát nyújtotta számomra.

Az út egyes állomásain módomban nyílt a sajátos problémákkal való megismerkedésre is. Így Phönixben vázolták, hogyan szervezik a főleg bevándorlókból gyarapodó város életét. New Orleans-ban a drogkérdés kezelését tanulmányozhattam, továbbá azt, hogy a civil szervezetek milyen módon játszanak szerepet a város sajátos értékeinek megőrzésében. Baltimoreban - sok más amerikai nagyvároshoz hasonlóan - a történelmi városmag kiürüléséről és tönkremenéséről kaptam megrázó képet. Itt jegyzem meg, hogy a Kisvárosi Önkormányzatok Szövetsége és a Baltimore-i Egyetem között folyamatos kapcsolat alakult ki a közigazgatási képzés terén. Az egyetemen a képzés irányítóival is találkozhattam. A New York közelében fekvő 20 ezres West Port-ban sajátos körülményeket tapasztalhattam. A speciális életstílust hordozó, ún. alvóváros lakói New Yorkban dolgoznak, látogatásom alkalmával mégis élénk társasági életéről kaptam képet.

A következőkben néhány konkrét szakmai tapasztalatomat foglalom össze.

Az önkormányzatokról

Az Egyesült Államokban a Szövetségi Alkotmány és az egyes államok alkotmánya rögzítik az önkormányzatisághoz való jogot. Ezzel szemben törvény, olyan, amely kötelező keretet adna az önkormányzatiságnak, nem létezik. A települések maguk döntenek el, hogy létrehoznak-e önkormányzatot

és arról is maguk határoznak, hogy milyen. Sőt mi több, az ellenkezőjére is akad példa. Van olyan város, amelynek - a lakosság döntése folytán - nincs önkormányzata, hanem ehelyett állami hivatalok irányítják a település életét.

Egységes, kötelező keret híján a létező önkormányzati modellek rendkívüli módon sokfélék. Gyakorta felfedezhetők a magyarországi rendszer egyes elemei, de a jellemző modellek egyike sem hasonlít a hazaira. Szám-talan változat él egymás mellett. A megoldások az erős polgármestertől kezdve, a testületi, kollektív vezetésen keresztül, a városmenedzser által vezetett településen át, a csak reprezentáló polgármesterig terjednek. A konkrét igazgatási szisztémáról a közösség dönt. Nincsenek jogi, illetve szociális értelemben vett falvak. Ez annyit jelent, hogy a települések csak ún. városi önkormányzatokat működtetnek.

Részben az ide vonatkozó szövetségi vagy állami előírások hiányával függ össze, hogy rendkívül nagy a helyi előírások jelentősége. A lokális szabályozások mind az önkormányzati struktúra, mind a működési módok tekintetében érvényesülnek. További sajátosság, hogy lényegében nincsenek - a hazai joggyakorlatban megfogalmazott - az állam által az önkormányzatokra átruházott feladatok. Ez a kapott tájékoztatás szerint annyit jelent, hogy vannak állami és önkormányzatok által fenntartott intézmények. Rajtuk kívül számtalan magánforrás is bekapcsolódik. Közéjük tartoznak a jogilag különféle kategóriákba sorolt alapítványok. Az utóbbiak esetenként olyan feladatokat láthatnak el, amelyek nálunk főleg "az állam által átruházott" csoportba tartoznak.

Saját bevételek

Mély benyomást keltett bennem, az önkormányzatok erőteljes törekvése a minél több saját bevétel elérésére. A külső (megyei, állami, szövetségi) támogatások ugyanis címzettek, felhasználásukat számos hivatal és testület ellenőrzi. Ennek révén pedig képesek komolyan beleszólni a település pénzügyeibe és működésébe. Az önkormányzatok viszont maximálisan igyekeznek elkerülni ezt a helyzetet.

Máskülönben hazai értelemben vett állami normatíva - tehát olyan pénz, ami bizonyos feltételek esetén járna - nincs. Meghatározott célra támogatást lehet kérni a megyétől, az államtól, vagy a szövetségi kormányzattól. Bizonyos esetekben támogatás kérhető, pl. iskola építésére. Ez különösen akkor hozhat eredményt, ha például a lakosság etnikai összetételének megváltozása miatt merül fel az igény. A támogatás elnyerésére azonban semmiféle garancia sincs. Állami, megyei szinten mérlegelik a beadvány jogosságát és döntenek a támogatás folyósításáról.

Finanszírozás

Az ismertetett szabályozásból eredően többnyire arra sincs felsőbb előírás, hogy milyen szolgáltatásokat nyújtson és finanszírozzon az önkormányzat. Az előbbiekből adódóan ezen a téren is nagyon nagy eltérések tapasztalhatók és nagyon sokféle megoldással lehet találkozni.

Az oktatás finanszírozására a változatok tömkelege van forgalomban. Van egyfajta állami finanszírozás, de abban a kisebbségi ügyek kapnak elsőbbséget. Ezeket igen komolyan veszik az Egyesült Államokban. Az iskolák etnikai összetételének és a települések etnikai arculatának összhangot kell mutatni. Ahol például a lakosság 60 %-a fekete bőrű, ott ezt az arányt nemcsak az iskolákban, hanem az állami és önkormányzati hivatalok alkalmazottai körében is be kell tartani. Az adott statisztikai elv érvényesülésének vannak - néha nekünk teljesen abszurdnak tűnő - végletei. Egy beszédben például valaki azért emelt szót, hogy a börtönök lakói között is érvényesüljenek az etnikai arányok.

A kisebbségi nyelvhasználatra is fokozottan ügyelnek. Nagy gondot fordítanak arra, hogy az adott kisebbségi nyelvet tanulhassák, és az iskolában is az legyen a tanítási nyelv. Példa erre, hogy Kaliforniában ma már nem az angol, hanem a spanyol az első számú munkanyelv az állami iskolákban.

A városokban - többnyire iskolai kerületenként - iskolaszékek működnek. Az iskolaszékek - az iskolák fenntartása és fejlesztése érdekében - adók kivételére is jogosultak. Ezt az állam is kötelező adóként kezeli, ami nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy a behajtásában is részt vállal, és a befolyt összeget rendeltetési helyére juttatja. A felhasználásáról viszont a helyi közösség dönt.

Az állami iskolák mellett alapítványi és egyéb magániskolák is működnek. Az utóbbiak aránya sok helyen jóval nagyobb, mint az előbbieké. Számos helyen mondták, hogy az állami iskolák kevesebb forrással rendelkeznek. További, gyakorta emlegetett hátrányuk, hogy tudásban kevesebbet nyújtanak. Ha tehát valaki gyerekének ennél többet akar és tud biztosítani, akkor többnyire valamilyen alapítványi vagy magánintézethez fordul. Hasonló gyakorlat érvényesül más területeken, így pl. az egészségügyi ellátásban is.

Adómorál

Az átlagos amerikai adóterhelés - a kapott információk szerint - a bruttó jövedelem 30-40 %-áig terjed. Az adómorál magas, elsősorban a helyi adók vonatkozásában. Ez valószínűleg az amerikai polgár erőteljes közösségi beállítottságával magyarázható. A település számára az Alkotmányban biztosított önkormányzati jogba beleértődik a törvénnyel védett adókivetés.

Az adómorált bizonyos értelemben erősíti, hogy a központi adókat is helyben szedik be, s azokat a helyi adóhatóságok továbbítják a megfelelő szintekre. Egyesek szakértők szerint éppen a helyi adók társadalmi presztízsére épül a központi adórendszer.

Civil szervezetek, adományok, lobbizás

A városok közösségi kiadásainak - értesüléseim szerint - jelentős hányadát fedezik az adókon kívüli önkéntes hozzájárulásokból és adományokból. A források többsége cégektől és alapítványoktól származik. Mindezek következtében az alapítványok komoly erkölcsi és politikai támogatásban részesülnek. Közülük is elsősorban azok, amelyek állami vagy közösségi feladatok ellátását vállalják.

Igen sok lobbyszervezet és intézmény működik. Ha lehet, ezek még színesebbé teszik az egyébként is sokszínű önkormányzati képet. Ilyen szervezetek a polgármesterek klubjai és a szövetségi képviselők összejövetelei. Vacsorák tömkelegén át intézik az ügyeket, így dől el, hogy állami forrásból mennyi jut önkormányzati vagy egyéb beruházásokra. Ki lehet lobbizni egy út, egy szennyvíztelep megépítését, a nagyvárosok rekultivációját és sok egyebet.

Minden valószínűség szerint a korábban említett magas szintű közösségi beállítottságból ered a civil szervezetek minden téren érvényesülő kiemelkedő szerepe. Vannak szervezetek, melyeket alapítványokból, másokat magánereiből, megint másokat önkormányzati forrásokból finanszíroznak. De vannak olyan szervezetek is, amelyek semmiféle külső anyagi segítséget sem kapnak. Ők vállalásaikat csak tagjaik személyes közreműködésével, illetve a tagok költségeire teljesíthetik.

Számos civil szervezet rendelkezik komoly presztízzsel. Másfelől a település közösségében az adott személy társadalmi megbecsültségének egyik alapfeltétele, hogy rendszeresen tevékenykedjen a közéletben. Ezt legtöbbször éppen egy civil szervezetben teszi, nagyon gyakran valamilyen közösségi - adott esetben önkormányzati természetű - cél megvalósítása érdekében.

Összegzés

A felvázoltak érzékeltetik az Egyesült Államokbeli önkormányzatiság érvényesülését és annak társadalmi környezetét. Az is érzékelhető, hogy az amerikai hagyományok, az ottani felfogás és szellem gyökeresen eltér az európaiétól. Az amerikai megoldások nálunk aligha alkalmazhatóak és átültethetőek. Más kérdés azonban, hogy azokból számos elemet érdemes

volna nálunk is meghonosítani, mert az nagy haszonnal járhatna. Közéjük tartozik a magasfokú közösségi érzés és ezzel párosuló felelősségtudat, amelynek nálunk is jobban érvényesülhetne és terjedhetne. Ezen alapulhatna a civil szervezetek szerepének növekedése. Különösen azoké az adományszerű támogatásoké, amelyek minden formális, kötelező kereten kívül kifejezhetnék a település iránti szeretetet és egyéni színekkel gazdagítanák a lakosok közösségének életét.

A NYELV TERMÉSZETES MÓDON VALÓ ELSAJÁTÍTÁSA

A Jászberényi Tanítóképző Főiskola, a Maci Alapítványi Óvoda és a Buffaloi Állami Egyetem (New York Állam) által megkötött csereprogram keretében jutottam el Jászberénybe. 1994 májusában kolléganőmmel Beth Lesennel egy kétnyelvű óvodai program ma-

gyaroszági bevezetésére és kipróbálására kaptunk megbízást. A szerződés szerint diplomás óvodapedagógusként a főiskolán is tartottunk órákat. (Bevezetésül érdemes megjegyezni néhány sajátosságot. Az USA-ban *preschool*-nak, "előiskolának" nevezik az óvodát. Az óvodákban pedig nemcsak óvónők, hanem hozzám hasonlóan férfiak is dolgoznak és ezért használom az óvodapedagógus megjelölést.)

Nagy tervekkel készültem Magyarországra. Még csomagolás közben is azon törtem a fejem, hogy miként fogom bevezetni és elfogadtatni azokat a modern munkamódszereket, amelyeket az amerikai óvodákban már hosszabb ideje alkalmaznak. Elképzelttem, hogy milyen lesz az első találkozásom a magyar gyerekekkel és szüleikkel. Reménykedtem, hogy célratörő és szorgos munkámmal hozzájárulhatok egy korszerűbb szemlélet meghonosításához. E tekintetben leginkább az igényeknek és a szükségleteknek jobban megfelelő óvodai nevelés bevezetésére gondoltam. Képzeteletem szabadjára engedve seregnyi újítás és ötlet megvalósítását forgattam a fejemben. Közben nemcsak képzelődtem, hanem nagyon sok, a nyelvtanítás kérdéseivel foglalkozó tanulmányt is elolvastam és feldolgoztam. Felkészülésem végén úgy gondoltam, hogy az angol és minden idegen nyelv tanításában a természetes módon való elsajátíttatás lehet a leghatékonyabb módszer.

Szinte állandóan a gyerekekre gondoltam, azokra, akik kedvéért a magyarosági küldetésre vállalkoztam. Elképzelttem velük való az első találkozást. Feltétlenül meg akartam nyerni őket magamnak. Mindenképpen

úgy szerettem volna megjelenni előttük, hogy kedvező benyomást szerezzenek rólam.

Jászberényben, a Maci óvodában kezdtem el úttörő munkámat. Kolleganómmal és a magyar kollegákkal együtt megalapítottuk az első kétnyelvű óvodát. Nem kis feladat várt ránk, hiszen angol anyanyelvű óvodapedagógusok tanították a magyar gyerekeket. Mindezen nem sokat töprenghetünk, mert megérkezésünk másnapján "mélyvízbe dobtak bennünket", rögtön tanítani kezdtünk az óvodában.

Folyamatosan arra törekedtünk, hogy a gyerekek számára minden lehetőséget megadjunk. Szerettük volna elérni, hogy a gyerekek az általunk alkalmazott, a lehető legtermészetesebb kommunikációra épülő munkamódszerekkel, minél jobban haladjanak a nyelv elsajátításával. Közös munkánk során folyamatosan tapasztaltam, hogy a gyerekek élénken érdeklődtek - szakszóval motiváltak voltak - az angol nyelv iránt. Fejlődésük során anyanyelvüket összehasonlították a tanult nyelvvel, folyamatosan rögzítették és megszilárdították ismereteiket. Azt is tapasztaltam, hogy a gyerekek lassabban dolgozzák fel a nyelv szigorú szabályait, mint a felnőttek. Ugyanakkor azt is éreztem, hogy minél inkább haladtunk előre, annál felszabadultabban beszélgettünk. Néhány hónap elteltével már folyékonyan, anyanyelvi szinten beszéltek angolul.

A Tanítóképző Főiskolán is tanítottunk. Beth-hel együtt saját elképzeléseink szerint alakítottunk ki egy tantermet. Mindezt azért tettük, mert ebben teremben gyakorlási lehetőséget akartunk adni a főiskola angol szakos hallgatóinak. Amerikai tapasztalatainkból kiindulva a kislétszámú, kicsoprtos munkát véltük a leghatékonyabbanak. Ezzel olyan lehetőséget akartunk teremteni, ahol angol nyelvi környezetben dolgozhattak együtt a hallgatók és a gyerekek. A kezdetben nagy érdeklődés kísérte munkánkat, ami az idők folyamán egyre inkább lelohadt. Külön problémát jelentett, hogy mi óvodások és óvodapedagógusok számára dolgoztuk ki programunkat, a főiskolán pedig kisiskolások tanítására készítik fel a gyerekeket. A komoly felkészüléssel és nagy lelkesedéssel elindított főiskolai munkánk így csalódást okozott számunkra.

Az óvodában viszont sikerült meghonosítanunk az általunk vállalt programot. Hatékony munkamódszereket alkalmazva, minőségi munkát végeztünk. A magyar óvónőknek, a gyerekeknek és szüleiknek egyaránt bizonyítottuk: ebben az életkorban is eredményesen tanulható az angol nyelv. A Buffaloi Egyetem Óvodapedagógiai Intézete tovább dolgozik az általunk kipróbált *pilot-programon*. Jászberényi tapasztalatainkat felhasználva tervezzük, hogy az országban másutt is bevezetjük munkamódszereinket. A programban közreműködő amerikai óvodapedagógusok számára rengeteg tanulsággal jár egy idegen, más kultúrájú országban dolgozni.

Jászberényi munkám nagy és gyümölcsöző kihívást jelentett számomra. Örülök, hogy alkalmam volt ott élni és dolgozni. Büszke vagyok arra, hogy sok-sok közreműködő gyermek, kollega és szülő igyekezetével és erőfeszítésével komoly sikereket értünk el.

**KRÓNKA A JÁSZSÁGI TELEPÜLÉSEK ELMÚLT ÉVÉNEK
ESEMÉNYEIRŐL**

JÁSZALSÓSZENTGYÖRGY¹

1995

Április

1. 23. Szent György napi vigasságok. A programból: kirakodóvásár, ökörsütés, a Szent György Lovagrend bemutatója, a Jászsószentgyörgy községért díj átadása.
2. 28. Az ufók és a kozmikus energia - író-olvasó találkozó. Vendégek: Hargitai Károly ufókutató és Pusztay Sándor az Ufomagazin felelős szerkesztője
3. Megalakult a Máltai Szeretetszolgálat helyi csoportja

Május

4. 17. Szekeres Imre egy. képviselő fóruma a Községházán
5. 18-20. A közlekedési vetélkedősorozat Sarkadon megrendezett döntőjében VI. helyezést szerzett az iskola csapata.
6. 31. A Kihívás Napja országos versenyében hatodik, a hasonló lélekszámú települések kategóriájában első helyet szerzett a község

Július

7. 2. Gyertyagyújtásos tisztelgés az európai háborúk áldozataira emlékezve.
8. 29. A IV. Alsó-jászsági Anna bálon megválasztották az Alsó-Jászság Szépét. (N., Szk. 96.)

Augusztus

9. 4. Rusvay Lajos Jászsággal kapcsolatos kutatási eredményeinek bemutatása. A JVT keretében rendezett kiállítást Tóth János polgármester nyitotta meg. (Szk. 95.)

Október

---

¹ Összeállította. Müller Attiláné

10. 5. Az aradi vértanúkra emlékezve felavatták az áthelyezett Petőfi-szobrot. Beszédet mondott: Katona Tamás történész, egy. képviselő. (N., Szk. 95.)

December

11. 2. A Szent György Alapítvány bálja. (Szk. 95.)

12. 5. Iváncsik Imre, a megyei közgyűlés elnöke és Csala László körzeti orvos gyűjtötták meg a gázlángot. (N., Szk. 95.)

1996

Február

13. 3. Álarcos bált rendezett a Szent György Alapítvány. (Szk.)

14. 17. Bált rendezett a Lippay Lajos Általános Iskola, melynek bevételét az iskola számítógép parkjának bővítésére fordították. (Szk.)

15. 1100 év az irodalom tükrében címmel rendeztek kiállítást a millecentenárium alkalmából a könyvtárban. (Eseménynapló)

16. "...Emlékezzünk régiekről..." történelmi vetélkedő az általános iskola és a könyvtár szervezésében a millecentenárium keretében. (Eseménynapló)

Április

17. 28. Szent György napi vigasságok. A programból: Konok Kunok Egyesületének gyermekjáték bemutatója, Eszményi Viktória és Heiling Gábor koncertje, a Jász Bandérium felvonulása, ejtőernyős bemutató - benne a községben született Töröcsik Jenő 1000. jubileumi ejtőernyős ugrása.

JÁSZÁGÓ²

1995

Május

18. 1. Községi sportnapot rendezett a helyi sportegyesület.

19. 26. A Jászság története c. vetélkedőn az iskolások csapata I. lett.

20. 27. A svájci testvérközség Heitrenried előljáróságának látogatása

Június

21. 5. Az Ágóiak Baráti Egyesülete Jászdózsára látogatott.

---

² Összeállította: Mozsár Lászlóné

22. 17. Budapesti kiránduláson vettek részt a vetélkedő győztesei és felkészítő tanáraik. (19.)
23. 18. A JÁSZ-TEL Rt. bekapcsolta a telefonhálózatba a jászági előfizetőket.
24. 29. Jászberényben a JVT-n a színjátszó szakkör szüreti mulatságot mutatott be.

Augusztus

25. 12. Az ÁBE negyedik találkozója.
Szüreti felvonulás, melyet reggelig tartó szüreti bál követett.

Szeptember

26. 16. A Népdalkör sikeresen szerepelt a III. Jászsági Dalostalálkozón, Pusztamonostoron.
27. 19. A Vöröskereszt szervezet eredményes községi véradónapot tartott.
28. 30. Az általános iskola Jászkiséren a "Játék határok nélkül" c. vetélkedőn II. helyezést ért el.

Október

29. 29. A II. világháború áldozatainak emlékére elhelyezett táblát felszentelték a községi emlékműnél.

November

30. 29. Jubileumi liget létesítéséről döntött az önkormányzat a honfoglalás 1100. évfordulója alkalmából.

December

31. 1. Jászfelsőszentgyörgyi, pusztamonostori, jászfényszarui és a jászági mozgássérültek találkozója.
32. 5. Gázgyújtási ünnepség.
Megjelent az "ISIKRÓNKA" c. újság, a 7. osztályos tanulók szerkesztik.
33. 6. Ivóvíz vastalanító megépítéséről döntött az önkormányzat.
34. 9. Ballagó Tímea sikeresen szerepelt Jászkiséren az "Apáról fiúra" c. hagyományőrző vetélkedőn.
35. 21. Karácsonyi megemlékezések. Az időseket Harang szól a kis falunkban, szent karácsony éjjel című műsorral köszöntötték, az önkormányzat minden kiskorú gyermeknek ajándécsomagot adott, a Vöröskereszt szervezet szeretetsomaggal látogatott el a tanyán élő idős emberekhez.

1996

Január

36. 12. Emléktűz a II. világháborúban elesettek tiszteletére.
 37. 12. Jászberényben a Csecsemőgondozó versenyen III. helyezést értek el az általános iskolások.

Március

38. 23. A Népdalkör elnyerte a vándordíjat Jászfelsőszentgyörgyön.
 39. 23. A Jánoshidán rendezett Jászsági helyesíró versenyen Dobos Gergely és Dobos János szerepelt a legjobban.

Április

40. 7. Áprilisi tréfa - a színjátszókör vidám műsoros estje.
 41. 27. Sikerrel zárult a tánctanfolyam Molnár József vezetésével.
 42. 30. Éjfél után a fiúk májfát állítottak a lányos házak kapujába.

JÁSZAPÁTI³

1995

Május

43. 1. Majális, a Kinn-padon Szekeres Imre egy. képviselő és Juszt László. Ju. ápr. 11., M, N. ápr. 29.
 44. 2. A Bacsó Nándor földrajzversenyen Nagy Edit, a Mészáros Lőrinc Gimnázium tanulója 1. helyezést ért el. N. máj. 2.
 45. A Városi Könyvtár Nyugdíjas klubja a helyi Idősek Otthonában lakóknak májusi szerenádöt adott. N. máj. 9.
 46. 5. A képviselő-testület a gázberuházásról, a telefonszerelésről és a tűzvédelem kérdéseiről tárgyalt. N. máj. 11.
 47. 6. A Jászkun Redemptio alkalmából Kiskunhalason fellépett a Jászapáti Néptáncgyűttes és a Damjanich Úti Általános Iskola Nyelv-művelő Köre. Jkr. máj. 5., N. máj. 5., 8.
 48. 8. Jászapátiba került az aranygyűszű. Cseh Judit első helyezett lett a megyei szakmai versenyen. Jkr. máj. 8.
 49. 12. Ortopéd szaktanácsadás a Mozgássérültek Egyesületének helyi csoportja szervezésében. K.

---

³ Összeállította: Fricsné Urbán Magdolna

50. 13. Ballagási ünnepség a gimnáziumban: a 75 évvel ezelőtt érettségizett Rusvay Lajos köszöntötte a ballagókat. Ju. máj.1.
 51. 19. A rendőrség közrendvédelmi akciót hajtott végre vendéglátó helyeken és a discókban Ju. 1995, máj.1.
 52. 19-21. A Jászapáti Nőikar cserekapcsolat keretében Grafensteinben szerepelt Ju. jun.II.
 53. 21. Bérálás a templomban. Ju. máj.1.
 54. 24. Betörték a templomba és öt db értékes tárgyat loptak el. Ju. jul. 1.
 55. 26. Dobi Ilona festőművész kiállítása Ju. jun. 11.

Június

56. 2. Birkás Tünde nőruha-készítő tanuló kiemelkedően szerepelt a Szakma Kiváló Tanulója Országos Versenyen. N. jun. 2.
 57. 4. Elsőáldozás a római katolikus templomban. Ju. máj.1., jun.11.,
 58. 13. A Gyermekalkotások Galériája (Zánka) pályázatán Rácz Zsuzsanna a Damjanich úti Általános Iskola tanulója bronz oklevelet kapott. N. jun. 13.
 59. 14. Megnyílt a Vállalkozásfejlesztési Iroda Jkr. jun. 13.
 60. 15. Képviselő-testületi ülés, melyen emléklapokat adtak át a fasiszmus felett aratott győzelem 50. évfordulója alkalmából. Ju. jul.1.
 61. 17. Szabó Iván egy. képviselő, MDF ügyvezető elnök fóruma Jkr. jun. 16.
 62. 17. A jászszentandrási tűzoltóversenyen az Önkéntes Tűzoltó-csapat új jász csúccsal nyert. Ju. jun. 1.
 63. 19-30. Napközis sporttábor a Jászkör Egyesület szervezésében Ju. máj.1., jul. 11.
 64. 23. Lakossági fórum a gáz- és telefonhálózat építési munkáiról Ju. Jul. 1.
 65. 24. Vetélkedő a Rejtvényklub 10. születésnapja alkalmából M.
 66. 26. Intenzív tenisztanfolyamok indultak a strandon Ju. jun. 11.

Július

67. 1. Dósa Levente lett a gazdaságegyezős N. jul. 1.
 68. 1-4. Labdarúgó- játéktekvezetők 4 napos országos továbbképzése N. jul. 3.
 69. 7. Idősek ünnepsége. Előadást tartott Molnár István honismereti kutató, majd birkavacsora zárta a rendezvényt. M., Ju. aug. 11.,
 70. 13. Elkészült a gázhálózat tartsási vezetése N. jul. 13.
 71. 28- aug.4. Redemptios kiállítás nyílt a Városi Könyvtárban. Ju. jul. 1.

72. 29- aug.4. Hagymányőrző tábor a redemptio alkalmából M., Ju. jul.1
73. 29-aug. 13. Kiállítás a nyugdíjas klubtagok jász munkáiból. M.
74. 29. Utcabál a Madách utcában Ju. szept.11.
75. 30. Jászsági Randevú. Főrendező: Mihály Béla látványtervező művész. A programból:.- PA-DÖ-DÖ, Rácz Aladár emlékműsor, elszármazott vendégművészek kiállítása, gálaműsor, tűzijáték Ju. aug.1.

Augusztus

76. 1-6. A Gyermekebarát Mozgalom tagszervezete Csillebércen táborozott Ju. szept. 1.
77. 7-13. Alkotó- fejlesztő tábort rendezett a nagycsaládosok helyi csoportja Boldogkőváralján. Ju. jul 1., szept. 11.
78. 9. Ki Mit Tud_ gálaműsor a redemptio jegyében Ju. jul. 1.
79. 10. Tankönyvsegélyt - négy millió forintot - adott az önkormányzat Öjkv. 12/1995.
80. 13.Tálas Ernő a Stockholmi Királyi Operaház tenor énekesének hangversenye a templomban. Közreműködött Bordás György opera-énekes és Patonai Katalin orgonaművész Ju. aug. 1.
81. 13. Jászapáti és pusztái redemptus utódainak találkozója. A programból: szentmise, Dósa Pál jászkapitány szobrának megkoszorúzása, Dobos László ünnepi megemlékezése Ju. jul 1.
82. 20. Ünnepi megemlékezések. A programból: szentmise, katonai tiszteletadás, polgármesteri köszöntés, a Városért díj átadása Bagi Imre nyugdíjas pedagógusnak és Árki Kornél karnagynak. Ju. aug. 1.
83. 30. Igazgatósági ülés a Mezőgazdasági Szövetkezetben, ahol a földterületek helyzetéről tárgyaltak. Ju. szept.11.

Szeptember

84. 8. Rusvay Lajos lett a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem első rubintdiplomása Ju. szept. 11.
85. 16. Ünnepi megemlékezés Vándorffy János: Jász-Apáti Város Egyházának múltja és jelene c. könyve kiadásának 100. évfordulója alkalmából. Megemlékezést tartott: Nagy Lajos apát kanonok. Ju. okt.1.
86. 30. A Magyarországi Gyermekebarát Mozgalom díját kapta Juhászné Tajti Mária. Ju. nov. 1.
87. 30. Jótékonyági estet rendezett a Kamillianus Családok helyi közössége. Az est védnöke Völgyi István volt. Ju. okt. 1.

Október

88. 9. Előadás a falusi és a tanyai túrizmus lehetőségeiről a Vállalkozásfejlesztési Alapítvány és a képviselő-testület szervezésében M.
89. 17. Koncz Gábor önálló estje Ju. Okt. 1.
90. 19. A vállalkozások helyzetéről és a Vállalkozásfejlesztési Iroda tevékenységéről tárgyalt a képviselő-testület. K., Ju. nov. 1.
91. 21. A Damjanich úti Általános Iskola Alapítványi Bált rendezett. Fővédnökök: Szekeres Imre egy. képviselő és Mihály Béla. Ju. okt. 1.
92. 25. A Városvédő és Szépítő Egyesület tagjainak ülése. Témák: Temetői út rendezése és a Vándorffy könyv megjelentetése Ju. nov.11.,
93. 27. Megemlékezés Vágó Pál festőművész halálának 67. évfordulójáról, melynek keretében Sellei Zoltán előadóművész irodalmi estet tartott. N. okt. 26.
94. 27. Gázláng-gyűjtés Ju. nov. 1.
95. 29. Játsszóház és szüreti mulatság Ju. okt.1.

November

96. 7. Meghírdették a MÉH telep eladását. Ajánlati ár 3,3 millió Ft N. Nov. 7.
97. 8. Oktatás, kultúra, tudomány címmel MSZP fórum M.
98. 10. Nyílt nap a Mezőgazdasági Iskolában. N. nov. 11.
99. 15. A Munkaügyi Központ jelentése szerint csökkent Jászapáti a munkanélküliek száma. Jkr. nov. 15.
100. 18. Rónaszéki Tamás és Hargitai Imre művésztanárok léptek fel a zenés könyvtári esték keretében. Ju. nov. 1., M.
101. 21. Bálint Sándor diákolimpiai bajnok N. nov. 22.
102. 22. Megalakult a Jászsági Falusi Turizmusért Egyesület Ju. dec., M.

December

103. 2. Az Ipari Szakmunkásképző Iskola divatbemutatója. A varróverseny győztese Kiss Rita. Ju. nov.11.
104. 4. Utsai László tanár adventi zenés műsora Ju. jan.
105. 5. A Munkaügyi Központ Jászapátiról Jászberénybe költözik. Jkr. dec. 5.
106. 15. Szalagavató bált a gimnáziumban Ju. nov.11.
107. 16. Adventi hangverseny, közreműködött: Ludmány Emil és Székely István Ju. nov.11.
108. 18. AVöröskereszt véradó napot tartott a Damjanich úti Általános Iskolában. N. dec. 18., Ju. jan.
109. 20. Néptáncos karácsony Ju. nov., 11., dec., N. dec. 20.

1996

Január

110. 1. Megalakult a Városüzemeltető Kft. Az ügyvezető igazgató: Bodnár Péter Ju. jan., Öjkv 1996/5.
111. 3. Az Év Legjobb Sportolója és Edzője kitüntetés átadása Öjkv 2/1996., Ju. febr.
114. 13. Újévi koncert. Közreműködött a Jászapáti Női- és vegyes kar és a Jászberényi Vasas Munkásénekkar. Zongorán kísért Réz Lóránt. Ju. febr., K.
115. 27. A Tehetségért Alapítvány és az István Király Általános Iskola jótékonyági bálja. Fővédnök: Török Sándor polgármester. Ju. jan.

Február

116. 1. Minden telefonelőfizetőt bekapcsoltak a távhívásba. N. jan. 22.
117. 10. Szlovákiai sítáborozásra utazott a gimnázium 37 diákja és 4 tanára Ju. márc.
118. 11. Ünnepi szentmise Földes Menyhért címzetes apáttá való ki-nevezése alkalmából Öjkv. 4/1996.
119. 15. A Bod Péter könyvtárhasználati versenyen Mácsai Marianna 7. helyezést ért el Ju. márc.
120. 15. Öntözési fórum kb. 100 szakember részvételével. Megjelent: Szekeres Imre egy. képviselő és Kis Zoltán államtitkár, egy. képviselő Öjkv. 4/1996. Jkr. febr. 15.
121. 24. A Ki Mit Tud megyei döntőjéből továbbjutott a Néptáncgyüttes és Kökény Szabolcs szólótáncos. Jkr. márc. 1.
122. 24. Ovi-suli klub nyílt az István Király Általános Iskolában Ju. márc.

Március

123. 6. Cimbalomkoncert Rácz Aladár születésének 110. évfordulója alkalmából. Közreműködött: Szakály Ágnes cimbalomművész és Wollmann Mira zongoraművész Ju. ápr., febr., Jkr. febr. 27.
124. 9. Ünnepség Rácz Aladár születésének 110. évfordulója alkalmából. Munkásságát Gerencsérné Szeverényi Ilona főiskolai tanár méltattta, koncertet adtak a Józsefvárosi Zeneiskola, a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola, és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola növendékei, valamint Szalai József cimbalomművész, Rácz Aladár tanítványa. M, K., Ju. febr., Jkr. febr. 27.

125. 9. A cigánygyermek VI. megyei kulturális találkozásán szóló ének kategóriában Farkas Sándor I., tánc kategóriában Farkas János III. lett. Lungo Drom márc.
126. 12. A képviselő-testület közmeghallgatást tartott. Ju. ápr. Öjkv.
127. 12. Vállalkozók fóruma Ju. ápr.
128. 12. A gazdajegyző Abonyi István lett. Jkr. márc. 12.
129. 15. Felavatták a temetőben Antal Vince huszártiszt emlékére állított kopjafát, melyet Földes Menyhért apát szentelt fel. Köszöntőt mondott Járvás István alpolgármester Ju. márc.,
130. 21. Nyílt nap az iskolába készülő óvodások számára. Ju. márc.
131. 28. 13 órán át tartó maraton teremfoci mérkőzés a gimnázium 21 diákja és 3 testnevelő tanára részvételével Ju. ápr.
132. 29-31. A Gyermekebarát Mozgalom 5. országos találkozója. Akciót indítottak 2000 gyerek könnyek nélkül címmel K., N. márc. 29. márc. 30., Ju. márc.
133. 30. Rejtvényfejtő vegyes csapatverseny a Kristály étteremben M., Ju. márc., máj.,

Április

134. 1. A város új jegyzője András Lászlóné. Ju. 1996 ápr., N. ápr. 17.
135. 4. Életmentő Emlékérmel tüntették ki Nagypál Istvánt, aki kimentett egy idős, tarlót égető embert. N. ápr. 4.
136. 13. A jászági általános iskolák polgárvédelmi vetélkedője. Győztes: az István Király Általános Iskola csapata Jkr. ápr. 15.
137. 13. Erős Dénes gitárestje a Könyvtárban. K.
138. 17. Megyénk környezetvédelmi problémái címmel Tóth Albert főiskolai tanár tartott előadást M.
139. 18. Szűts László előadása Diáksóder címmel a Magyar Nyelv Hete alkalmából K.
140. 20. Mihály Béla látványtervező tiszteletére műsort adott a Muzsikáért Alapítvány Ju. 1996 ápr., K., Jkr. ápr. 22.
141. 29. Somodi László és Béres Ferenc szakiskolai tanulók az Állattenyésztő Szakma Kiváló Tanulója versenyen kiemelkedően szerepeltek N. 1996 ápr. 29.

JÁSZÁROKSZÁLLÁS⁴

1995

---

⁴ Összeállította: Ádám Gáborné

Április

142. 7. A Jászsági Önkormányzatok Szövetsége gazdasági kérdésekkel foglalkozó munkaértekezletet tartott. (Jv. 95. ápr. 2.p.)

143. 10. Szelenszky István nyugalmazott MÁV kórházi főorvos alapítványt tett, melynek célja a többgyerekes családból származó, tehetséges és szorgalmas, de szegény tanulók középiskolai továbbtanulásának támogatása. (Jv. 3.p.)

144. 27. 9:5 arányban névszerinti szavazással döntött a képviselőtestület, miszerint a Deák Ferenc Gimnázium fenntartási jogát megtartja, azaz nem adja a Megyei Önkormányzatnak. (95.máj 25. 3.p.)

Május

145. 6. Küldöttségünk is ünnepelt Kiskunhalason a Redemptió 250. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen. (Jv. máj 25. 4.p.)

146. 6. Országos klubközi társastánc versenyt rendeztek a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskolában, melyre az ország 11 településéről érkezett 98 táncospár. (Jv. 95. május 25. 3.p.)

147. 6. Átadták a gázfogadó állomást. (Jv. 95. máj 25. 6.p.)

148. 6. A könyvtárban működő kézműves kamara kihelyezett irodája megkapta Jászágó, Jászdózsa és Jászszentandrás képviselőtestületét. (Jv. 95. máj 25. 3.p.)

149. 5-7. Farkas Krisztina, a Széchenyi Általános Iskola tanulója Budapesten vett részt a Szép magyar beszéd verseny győztesének találkozóján. (Jv. 95. máj 25. 3.p.)

150. 20. Az Árokszállási Baráti Köre közgyűlést tartott. (Jv. 95. jún 29. 5.p.)

151. 26. A Jászság történetét felölelő vetélkedőn a Széchenyi Általános Iskola csapata a II., a Deák Ferenc Gimnázium csapata pedig I. és II. helyezést értek el. (Jv. 95. jún 29. 2.p.)

152. 26. A patikaprivatizáció következményeként a helyi gyógyszertár az önkormányzat tulajdonába került. (Jv. 95. jún 29. 2.p.)

Június

153. 2. Megtörtént a tamasági gázvezetékrendszer (Jászárokszállás, Jászdózsa, Jászszentandrás, Tarnaórs, Erk, Zaránk, Visznek) műszaki átadása. (Jv. 95. júl 27. 4.p.)

154. 2. Újjalakult a Polgárórság, vezetője Guba Ferenc. (Jv. 95. júl 27. 2.p.)

155. 7. A Szelenszky Alapítvány kuratóriuma 11 tanuló számára szavazott meg támogatást. (Jv. 95. júl 27. 3.p.)

156. 29. A képviselő-testület egy igazgatóság alá vonta össze a Széchenyi István és a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskolát. (Jv. 95. júl 27. 2.p.)

Július

157. 6. Kis Zoltán államtitkár, egy. képviselő fóruma mezőgazdasági kérdésekről. (Jv. 95. aug 31. 4.p.)

158. 30. A IV. Csörsz Kupán 25 lovasklub 100 versenyzője indult. (Jv. 95. aug 31. 8.p.)

159. 31. Írásos helytörténeti anyagok kiállításának megnyitója a városi könyvtárban. (Jv. 95. júl 27. 2.p.)

Augusztus

160. 1-12. Népi iparművészek, vállalkozók, bődíszművesek, hímzők, ipari termelők, csontfaragók munkáiból kiállítás. (Jv. 95. júl 2.p.)

161. 2. Szabadtéri Táncház, közreműködött az ASTRA TSC tánc csoportja. (Jv. 95. júl 2.p.)

162. 3-11. Árokszállási Képzőművészeti Műhely kiállítása.

163. 3. A Jászvidék szerkesztősége találkozót szervezett a Szolnok megyei Néplap, a Jászkun Krónika és a Kunhegyesi Kiadó munkatársaival. (Jv. 95. júl 27. 2.p.)

164. 5-6. Kisállattenyésztők és Kertbarátok kiállítása. Hüllőkiállítás a Széchenyi Általános Iskolában. (Jv. 95. júl 27. 2.p.)

165. 6. Búcsúi szentmise a Havas Boldogasszony-kápolnánál. (Jv. 95. júl 27. 2.p.)

166. 7. "Roma" Művészeti Napokat rendezett a Chachi-Drom cigányszervezet. A programból: Kökény Róbert jánoshidai és Váradi Gábor ózdi festőművész kiállítása. (Jv. 95. júl 27. 2.p.)

167. 8. Az író-olvasó találkozó meghívott vendége: Lukács Gergely Sándor - Jászárokszállás szülötte, aki bemutatta a Keszi Kálvária című könyvét. (Jv. 95. júl 27. 2.p.)

168. 11. Bordás György, jászárokszállási születésű operaénekes és Patonai Katalin orgonaművész hangversenye a templomban. (Jv. 95. júl 27. 2.p.)

169. 12. A JVT és a redemptió jubileuma alkalmából emléktáblát avattak fel a polgármesteri hivatal falán. (Jv. 95. aug 31. 1.p.)

170. 12. Jászárokszállás Díszpolgára: Tösér Lajosné, az Árokszállásiak Baráti Körének elnöke, "Jászárokszállás városért" kitüntetésben pedig a Petőfi Művelődési Ház dolgozói és Nagy Ignác, a Kertbarát Szakcsoport, a Városvédő Egyesület és a Népfőiskola vezetője részesült. (Jv. 95. júl 27. 2.p.)

171. 20. Az állami ünnepség szónoka Szakáll Ferenc professzor, a KDNP ogy. képviselője, az Európa Tanács tagja volt. (Jv. 95. szept 28. 2.p.)

Szeptember

172. Tarnamérán táboroztak a cigány gyermekek.

173. 11. A megszüntetett Dobó úti Általános Iskola épületében varroda létesült. (Jv. 95. okt 26. 4.p.)

174. 30. Az Önkéntes Tűzoltó Egyesület 29 önkéntes tűzoltója részeseült soros, illetve rendkívüli előléptetésben. (Jv. 95. okt 26. 1.p.)

Október

175. 4. A Parlament és a megye polgármesterei labdarúgó csapatainak mérkőzése. (Jv. 95. okt 26-i ülésről)

176. 5. Az Országos Műemléki Felügyelőség támogatást biztosít a Tájház fenntartásához. (Öjkv. 95. okt 26.)

177. 14. Idősek, betegek napja a KDNP szervezésében. (Jv. 95. nov 30. 2.p.)

178. 17. Újiregre látogatott az Árokszállásiak Baráti Köre. (Jv. 95. nov 30. 5.p.)

179. 25. Rákapcsolták az első fogyasztót a gázhálózatra. (Jv. 95. nov 30. 2.p.Ö)

180. 26. Három pályázó közül a Pár és Társai BT - a képviselő-testület döntése alapján - vásárolta meg a gyógyszerárat. (Jv. 95. nov 30. 2.p.)

181. 31-nov 3. Svájci vendégek látogatása a Deák Ferenc Gimnáziumban. (Jv. 95. nov 30. 3.p.)

November

182. 2. Hasselt város (Belgium) tűzoltóinak látogatása. (Jv. 95. dec 21. 2.p.)

183. 17. Cserkészavatás. (Jv. 95. dec 21. 3.p.)

December

184. 2-9. Dániai tanulmányúton vett részt Szikra Ferenc polgármester és Wirth István települési képviselő. (Jv. 96. jan. 25.)

1996

Január

184. 6. A 0-3 éves korú gyermekek napközbeni ellátására kirt pályázaton 400.000 Ft-ot nyert a Bölcsöde, a pénzen bútort vásároltak. (Jv. 96. jan. 25.)

Február

185. 17. Megrendezte hagyományos fánk sütő versenyét a Kertbarát-kör. Ugyanakkor ismét Nagy Ignácot választották meg elnöknek. (Jv. 96. márc 28.)

Március

186. 16. A Deák Ferenc Gimnázium nyelvi alapítványának jótékonyági bálja. (Jv. 96. ápr)

187. 19. A Vöröskereszt által szervezett véradáson 76 önkéntes véradó jelent meg. (Jv. 96. ápr)

188. 20. A Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetsége, I. Hadosztály katonai tagozatának látogatása. (Jv. 96. ápr)

189. 23. Faragó Jánosné: Búcsújárás Jászárokszálláson és Nagy Lajosné: A Jászárokszállási ipartestület és iparosság a két világháború között c. dolgozata első díjat nyert a honismereti pályázaton. (Jv. 96. ápr 25.)

Április

190. 3. Hasselt város tűzoltóinak küldöttsége városunkban. Megtekintették a városházát, a Jász-házat. (Jv. 96. ápr 25.)

191. 25. A képviselő-testület "Jászárokszállás Díszpolgára" (posztumusz) kitüntetés adományozott Aczél József plébánosnak és Papp Károlynak, az Ipartestület egykori elnökének. "Jászárokszállás városért" kitüntető címben részesült Úrvölgyi Andrásné nyugalmazott könyvtár-igazgató és Kovács Béláné pedagógus. (Jv. 96. máj 23.)

192. A Gold Silver táncklub országos klubkörü táncversenye. A versenyen 149 páros versenyzett 18 klub színeiben. (Jv. 96. máj 23.)

JÁSZBERÉNY⁵

1995

Május

193. Ápr.30-máj.9. A Tűzoltóság delegációja Vechtában járt. (J.95. máj.20.)

---

⁵ Összeállította: Hasznos Rozália

194. 5. A Lehel HC közgyűlésén lemondott Kercsó Csaba edző. (J. 95. júl.1.)
195. 6. A redemptiós ünnepségsorozat közös jász-kun megnyitója Kis-kunhalason. Jászberény is képviseltette magát. (Jkr. 96. máj.8.)
196. 8. Székely Mihály emlékünnepség a Székely Mihály Ált.Isk. rendezésében. (J. 95. máj.20.)
197. 10. A Jász Múzeum igazgatójává Hortiné Bathó Editet nevezték ki. (J. 95. máj.20.)
198. 17-25. A Nagyboldogasszony Katolikus Ált.Isk. vendégei voltak a vechtai Ludgerus-Schule tanulói. (J. 95. jún.17.)
199. 19. Tordai Enikő festőművész kiállítása Budapesten a Kondor Béla Közösségi Házban. (J. 95. máj.20.)
200. 24. A képviselő-testület május utolsó vasárnapját a "Hősök Napjának" nyilvánította. (J. 95. jún.3.)
201. 25. Faragó László "Hajtai évszakok" című fotókiállítása. (J. 95. jún.3.)
202. 25. Vásárhelyi emlékünnepség a Városvédő és Szépítő Egyesület rendezésében, a Vásárhelyi István Emlékplakett átadása. (J. 95.jún.3.)
203. 27. Hajta 50 gyalogos teljesítménytúra. (J. 95. jún.3.)
204. 28. Ünnepség a II. világháború áldozatainak emlékére. (J. 95.jún.3.)

Június

205. 6. A magyar labdarúgó válogatott vendégszereplése. (J. 95. jún.17.)
206. 8-17. Magyar Levente polgármester vezetésével önkormányzati képviselők tartózkodtak Sedaliaban. (J. 95. júl.1.)
207. 23. "Jászberény Díszpolgára" kitüntetésben részesült Habsburg Ottó, a Páneurópai Unió elnöke. (J. 95. júl.1.)

Július

208. 1. A tűzoltóság az önkormányzat kezelésébe került. (J. 95. júl.1.)
209. 1. Megkezdődik a Rádió Jászberény rendszeres adása. (J. 95. jún.17.)
210. 15. Megnyílt a Hamza Múzeum. (J. 95. aug.5.)
211. 29. A JVT rendezvénysorozatának megnyitója. Díszvendégek: Göncz Árpád köztársasági elnök, Kis Zoltán államtitkár egy. képviselő, Csoóri Sándor az MVSZ elnöke, Czettler Antal. Átadták Kiss József történésznek a Jászságért Díjat, az Apponyi Emlékérmeket és Varga Imre irodalomtörténésznek a Jászberény Díszpolgára kitüntetést. (J. 95. aug.5.)

212. 29. Az 56-os Szövetség Jászsági Szervezete rendezésében megtartották az 56-os jászok világtalálkozóját. (J. 95. aug.5.)
213. 29. Megnyílt a Jász Múzeumban a "Redemptio szerepe a Jászkunság életében" című kiállítás. (J. 95. aug.5.)
214. 30. VIII. Országos Mézvásár a Szatmári László Méhészegyesület s a DMK szervezésében. (J. 95. aug.5.)
215. 31. A "Jászság sajtója" című kiállítás megnyitása a Városi Könyvtárban. (N. 95. aug.1.)
216. 31-aug.1. "A Jászság a magyar kultúrában" címmel konferencia a JTKF-en. (J. 95. aug.5.)

Augusztus

217. 1. Megnyílt az autógáztöltő állomás. (Jkr. 95.aug.1.)
218. 3. A Gazdák és Polgárok Körének vendége volt a háromszéki Lemhány község delegációja. (J. 95. aug.26.)
219. 4-6. Megrendezték az V. Csángó Fesztivált. (J. 95. aug.26.)
220. 5. Bíró András Baumgarten-díjas költő a Városi Könyvtárban. (Jkr. 95. aug.8.)
221. 8. Gulyás István zongoraművész önálló estje a DMK-ban. (J. 95. aug.26.)
222. 11. Felavatták Zilahy Zoltán alkotását, a Korsós lány kútját. (MH. 95. aug.12.)
223. 10-12. Város- és Faluvédők Szövetségének XIV. országos találkozója. (J. 95. aug.26.)
224. 17. Kocsán László és Kuli Orsolya a Jászság Népi Együttes táncosai megkapták a "Népművészet Ifjú Mestere" kitüntetést. (Jkr. 95. aug.18.)
225. 18. Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért Művészeti Díjat kapott a Palotásy János Vegyeskar. (J. 95. szept.9.)
226. 20. Szent István napi ünnepség. Szónokai: G.Nagyné Maczó Ágnes, Jakab István, Kis Zoltán egy. képviselő. (N. 95. aug.21.)
227. 24-szept.1. A Lehel Vezér Gimnázium vegyeskara Goslarban, Vechtaban és Brémában vendégszerepelt. (J. 95. szept.9.)
228. 26. Dreher Sörfesztivált rendeztek vetélekdővel, utcabállal. (J. 95. szept.9.)
229. 31-szept.1. XV. Háztartási készülékek szeminárium a Hűtőgépgyár és a Gépipari Tudományos Egyesület rendezésében. (Jkr. 95. szept.1.)

Szeptember

230. 5. Megalakult a Jászvár Jászsági Információs Közhasznú Társaság. (N. 95. szept.6.)
231. 7-11. A kolozsvári Brassai Sámuel Liceum diákjait látta vendégül a Lehel Vezér Gimnázium. (J. 95. szept.23.)
232. 8. A Gépipari Tudományos Egyesület Jászberényi Szervezete megalakulásának 35. évfordulójára ünnepi közgyűlést tartott. (J. 95. szept.23.)
233. 8. A Rádió Jászberény Társadalmi Tanácsa megtartotta alakuló ülését. Elnöke Sas István a DMK igazgatója. (J. 95. szept.23.)
234. 9-10. Első alkalommal rendezett autós túraversenyt a JSE Autós Szakosztálya. (J. 95. szept.23.)
235. 11-13. Az iráni Yazd megye küldöttségének látogatása. (J. 95. szept.23.)
236. 20. A Nagyboldogasszony Katolikus Ált.lsk. 38 diákja a vechtai Ludgerus Schule vendégeként Németországba látogatott. (J. 95. okt.21.)
237. 21. A JászTel Rt és a Jászberény Röplabda Klub 2 millió forintos szponzori megállapodást kötött. (J. 95. okt.7.)
238. 25. Jászkiséri elkövetők 1 millió forintos váltságdíjat követelve elrabolták a Lehel Étterem vezetőjét. (J. 95. okt.7.)
239. 27. A JTKF Hallgatói Önkormányzata tüntetett a tandíjrendelet ellen. (J. 95. okt.7.)
240. 29. Déryné emlékünnepség, Déryné Emlékplakettet kapott Sas István a DMK igazgatója és Szűcs Gábor a Jászság Népi Együttes koreográfusa. (J. 95. okt.7.)
241. 29. A JászTel Rt.-t Alsócsinapart utcai épületét Lotz Károly közlekedési miniszter adta át. (J. 95. okt.7.)

Október

242. 7. Megrendezték a Hajta 50 kerékpáros teljesítménytúrát. (J. 95. okt.21.)
243. 9-14. Az "Összefogás a könyvtárakért" országos akcióba a Városi Könyvtár is saját rendezvénysorozattal csatlakozott. (J. 95. okt.7.)
244. 12. A Jász Múzeumban megnyílt Saáry Éva festő-és fotóművész kiállítása. (J. 95. okt.21.)
245. 13. A DMK Gyermek Házában megnyílt a DMK díszítőművészeti szakkörének kiállítása. (J. 95. okt.21.)
246. 13. Az Őszi ÁFÉSZ Napok megnyitója. (J. 95. okt.21.)
247. 23. Ünnepség az 1956-os forradalom évfordulóján. Megemlékezést tartott: Magyar Levente, Erdész Sándor, Pintér Lajos. Átadták a "Közszolgálatért" kitüntetésekét. (Jkr. 95. okt.24.)

248. 30. Megalakult a Hegyközség, hegybíró Sebők László lett. (J. 96. márc.9.)

November

249. 3. Az 56-os Szövetség helyii szervezete által meghirdetett pályázat díjkiosztása. (J. 95. nov.18.)
250. 9. A JTKF főiskola tanácsa a Gödöllői Agrártudományi Egyetem szerkezetébe történő integráció mellett hozott előzetes döntést. (J. 95. nov.18.)
251. 10. Alapításának 50. évfordulóját ünnepelte a Jászsági ÁFÉSZ. (J. 95. nov.18.)
252. 15. A DMK-ban megnyílt a Berényi Műhely őszi tárlata. (J. 95. nov.18.)
253. 17. Torgyán József az FKgP elnöke naggyűlést tartott az Ifjúsági Házban. (J. 95. dec.2.)
254. 17-18. A városban tartotta éves közgyűlését a Magyar Tehetség-gondozó Társaság. (J. 95. dec.2.)
255. 18. A Cigány Kisebbségi Önkormányzat szervezésében az Ifjúsági Házban rendezték meg a III. Jászsági Cigánynapot. (J. 95. dec.2.)
256. 24. Az Electrolux Leisure Appliances "Nyitott kapuk" című rendezvényével mutatkozott be a nagyközönségnek. (Jkr. 95. nov.25.)
257. 24. Megalakult a Démoszthenész Beszédhibások Egyesülete jászberényi klubja. (Alakuló Okirat)
258. 25. A "jászberényi öregzenészek" szervezésében rendezték meg a III. Jászsági Rock Fesztivált. (N. 95. nov.27.)

December

259. 1-2. A helyi rádiók ünnepi vetélkedőjén a Rádió Jászberény az első helyen végzett. (N. 95. dec.5.)
260. 12. Átadták a Hűtőgépgyár szomszédságában épült GEA EGI Energiagazdálkodási RT hőcserélő üzemét. (J. 95. dec.16.)
261. 12. A Városházán 6 önkormányzati szövetség szándéknyilatkozatot írt alá az Önkormányzatok Országos Tanácsának létrehozására. (Ön-Kor-Kép, 96. jan.)
262. 15. A Városvédő és Szépítő Egyesület átvette a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium Kós Károly-díját. (J. 95. dec.16.)
263. 18. A Sáros András Alapítvány díjaiban részesültek az országos tanulmányi versenyeken jó helyezést elért tanulók és felkészítő tanáraiknak. (J. 96. jan.13.)
264. 20. A budapesti Gellért Szállóban megnyílt Hamza Dezső Ákos kiállítása. (J. 95. dec.16.)

265. 28-29. A ICE-Lehel Jégkorong Egyesület Karácsonyi Kupa néven nemzetközi tornát rendezett gyerekeknek. (J. 96. jan.13.)
 266. 29. Óévbúcsúztató sportnap. (J. 96. jan.13.)

1996

Január

267. 9. A Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat Otthonának 45 éves jubileuma. (J. 96. jan.13.)
 268. 17. Megnyitották a Lehel kürt felújított termét. (J. 96. jan. 27.)
 269. 19-21. A műjégpályáján rendezték meg a VII. Rövidpályás Gyorskorcsolya Diákolimpia országos döntőjét. (J. 96. jan. 27.)
 270. 22. A DMK a "Magyar Kultúra Napján" elsőként Koncz Gábor szereplésével újrajándította a Pódium sorozatot. (J. 96. jan.27.)
 271. 25. Országos Fotós Konferenciát és jubileumi kiállítást rendezett a Városházán a Jászkun Fotóklub és a Jász Múzeum. (J. 96. febr. 10.)
 272. 26. Magyar Leventét választották az Önkormányzati Szövetségek Tanácsa elnökévé. (N. 96. jan.27.)
 273. 30. Baráth Károly fényképésmester megkapta az Ipartestület legmagasabb kitüntetését az IPOSZ-díjat. (J. 96. febr.10.)

Február

274. 1. Lukács István alezredes lett a Jászberényi Rendőrkapitányság parancsnoka. (J. 96. márc.9.)
 275. 10. VII. Jász-bál. Rendezők: a Városvédő és Szépítő Egyesület és a JE. (J. 96. febr. 24.)
 276. 10-15. Magyar Levente polgármester az Önkormányzati Szövetség Tanácsának elnökeként Finnországban tartózkodott. (J. 96. febr.24.)
 277. 13. Mezőgazdasági gépek kölcsönzésére a Gazdakör szervezésében gépkör alakult. (J. 96. febr. 24.)
 278. 16. Megalakult a Magyar Politikai Foglyok Szövetségének (PO-FOSZ) Jászvári Szervezete (J. 96. febr.24.)
 279. 18. Jász-Tel-Kupa kézilabdatornát rendeztek a Bercsényi Ált.Isk. tornacsarnokában. (J. 96. febr.24.)
 280. 20. A Polgári Kör Apponyi Albert emlékestet rendezett. Meghívott előadó: Czettler Antal történész. (J. 96. márc.9.)
 281. 24. A Szeretettláng Imaközösség első összejevetelét tartotta a Szentkúti Plébánia Ifjúsági Házában. (N. 96. febr.26.)
 282. 26. A DMK nagytermében rendezett Pódium előadássorozat vendége volt Lukács Sándor színművész. (J. 96. márc.9.)

283. 26. A Jászsági ÁFÉSZ a Pelyhesparton megnyitotta a Kertészek Árúházát. (J. 96. márc.9.)
 284. 28. A JászTel Rt vendége volt a holland vízügyi, szállítási miniszterasszony. (J. 96. márc.9.)
 285. 28. Megalakult az Önkormányzati Képviselők Baráti Köre. (J. 96. márc.9.)

Március

286. 1. Megalakult a Jászmédia Jászsági Információs Közhasznú Társaság. (N. 96. ápr.1.)
 287. 8. Átadták a város legjobb sportolójának díjait. (J. 96. márc.23.)
 288. 9. A Zeneiskola vendége volt Pege Aladár zeneművész. (J. 96. márc.9.)
 289. 13. A Gyakorló Ált.lsk. galériájában megnyílt Honvisák Jánosné Illés Mária tűzzománc kiállítása. (J. 96. márc.23.)
 290. 16. A millicentenárium nyitóünnepségén, a Nemzeti Múzeumban Préda László, a Budapesti Fesztivál Zenekar művésze megszólaltatta a Lehel kürtjét. (J. 96. márc.23.)
 291. 18. Borsa Béla számítógépes grafikus kiállítása. (N. 96. márc.20.)
 292. 19. A Jászok Egyesületének jubileumi és tisztújító közgyűlése. Új vezetőségi tag: Hortiné Bathó Edit a Jász Múzeum igazgatója. (J. 96. ápr.6.)
 293. 21. Telek Béla művésztanár karikatúra kiállítása. (J. 96. márc.23.)
 294. 28. Az Állat- és Növénykert rendezésében a Madarak és fák napja városi döntőjét tartották meg. (J. 96. ápr.6.)
 295. 28. A Hamza Múzeum szervezésében megalakult a Képzőművészet Barátainak Köre. (N. 96. ápr.4.)

Április

296. 2. A Város Napja előrendezvényei: a Szabadságharc Gyermekehősei Kupa, Jászkürt Kupa-sportvetélkedők. (J. 96. ápr.6.)
 297. 3. Város Napja - ünnepi szónok: Katona Tamás történész, ögy. képviselő, Pro Urbe Jászberény Emlékéremmel tüntették ki Halasy Miklós gyermekorvost, Sas Balázs sebészfőorvost és Sólyom József esperes-plébánost.. Közszolgálati Életmű-díjak, Közszolgálati Nívódíjak átadása, a Szabadságharc Pillanatai történelmi vetélkedő. (J. 96. ápr.6.)
 298. 2-3. A lengyelországi Cieszyni Régió településszövetség küldöttsége részt vett Város Napján. (J. 96. ápr.20.)
 299. 7. A Barkóca Együttes a törökországi Tarsusban nemzetközi gyermektáncfesztiválon vendégszerepelt. (J. 96. máj.4.)

300. 11. A Kulturális és Tudományos Hetek, Székely Mihály Zenei Napok rendezvénysorozatának megnyitója Jászberényben. (J. 96.ápr.20.)
301. 15. Megnyílt az AGROKER telepe a vasútállomás mellett. (J. 96.máj.18.)
302. 18. Az Aprítógépgyár Rt. a Caterpillar amerikai cégtől a "minőségi beszállító" kitüntető címet vehette át. (J. 96.máj.4.)
303. 18. A Magyar Nyelv Hetének országos megnyitója JTKF-en. (N. 96.ápr.19.)
304. 21. Országos meghívásos motocross verseny. (J. 96.máj.4.)
305. 27. A Pro Patria Gyermekszövetség helyi szervezete kopjafát állított fel a Vereckei-hágón a honfoglalás 1100. évfordulója alkalmából. (J. 96. máj.4.)

Május

306. 2. A Magyar Urbanisztikai Társaság siófoki közgyűlésén a Társaság érdemével tüntették ki Magyar Levente polgármestert. (N. 96.máj. 11.)
307. 3. A Városvédő és Szépítő Egyesület tisztújító közgyűlése. (J. 96. máj.18.)
308. 3. Lakossági fórum Portelken, a lakosság tiltakozott a tervezett iskolabezárás ellen. (N. 96.máj.6.)
309. 6. Megalakult a Menedzserklub Egyesület. Elnöke Rédei István a Jászsági ÁFÉSZ elnöke lett. (J. 96. máj.18.)
310. 8. A Székely Mihály Zenei Napok nyitó ünnepe, átadták a Székely Mihály emlékplaketteket. (J. 96. máj.18.)
311. 9. A JászTel Rt és a Jászberényi Röplabda Klub szponzori szerződést kötött. (J. 96.máj.18.)
312. 12. A Jász Múzeum anyagából az orosházi Szántó Kovács Múzeumban rendeztek kiállítást. (J. 96. máj.18.)
313. 13. Korozsné Kari Erzsébet kiállítása a Gyakorló Ált.Iskolában. (N. 96. máj.15.)
314. 19. A Lehel Hűtőgépgyár Kft Szabadidő Bizottsága megrendezte a XV. Lehel kocogónapot. (J. 96. jún.1.)
315. 21. A Jász-Com Rt éves közgyűlésén döntött a részvénytársaság felszámolásáról. (J. 96. jún.1.)
316. 22. "Kistérségek a területfejlesztésben" országos tanácskozás a Városházán. (N. 96.máj.23.)
317. 23. Vásárhelyi emlékünnepség a Bajcsy Zs. Ált.Iskolában, Vásárhelyi István Emlékplaketteket adtak át. (J. 96. jún.1.)
318. 25. A Jászsági Diáksport Bizottság ismét megrendezte a Hajta 50 gyalogos teljesítménytúrát. (J. 96. jún.1.)

319. 25-26. Marosszentgyörgyi kórusok vendégszerepelése. (J. 96.jún.1.)
320. 26. Hősök Napja: megemlékezés a II. világháború halottairól a Szenkúti téri emlékműnél. Ünnepi beszédet Magyar Levente polgármester és Szádvári János tartalékos százados mondott. (J. 96. jún.1.)
321. 29. A képviselő-testület döntött a 7 év alatt végrehajtandó iskola-átstrukturizálásokról. (J. 96. jún.1.)

JÁSZFÉNYSZARU⁶

1995

Május

322. 2. Cigány kisebbségi kultúrcsoport alakult.= Mf. máj. 8.p.
323. 5. A jászok és a Jászság c. vetélkedő általános iskolásoknak a Redemptio 250. évfordulója tiszteletére. = Mf máj. 4. p., N. máj. 6. és jún. 6.
324. A Redemptio 250. évfordulója tiszteletére emléktáblát avatott a "Jászfényszaruért" Alapítvány kuratóriumának nevében Mészáros László elnök az Általános Iskolában. Az emléktáblát Szeleczki Lajos készítette.= Mf. máj. 4. p., N. máj. 5. és jún. 6.
325. Megalakul az Erdőbirtokosi Társulat. = Mf. júl. 2. p.
326. 6. A redemptiós ünnepségek országos megnyitóján Kiskunhalason Jászfényszaru küldöttsége is részt vesz. = Mf. máj. 4. p., Jkr. máj. 5. és 8.
327. 12. A jászsági polgármesterek fúruma. Vendégek: Kuncze Gábor belügyminiszter és Kis Zoltán államtitkár,ogy. képviselő. = Mf. máj. 1. p.
328. A Samsung gyárában elkészült az 500 ezredik színes televíziókészülék. Az eseményen jelen volt Kuncze Gábor belügyminiszter és Kis Zoltán államtitkár,ogy. képviselő. = Mf. máj. 1. p., Jkr. máj. 11.
329. 20-21. A Weöres Sándor Gyermekszínház Fesztivál regionális döntője Szolnokon. A Napsugár Gyermekszínház második helyezést ér el. = Mf. jún. 8. p., N. máj. 22.
330. 24. Nagy József önkéntes tűzoltóparancsnokot saját kérésére felmenti tisztsége alól a képviselő-testület, helyére egyidejűleg Tóth Sándort nevezi ki. = Mf. jún. 9. p.
331. 26. A Redemptio 250. évfordulója alkalmából jászsági szintű helytörténeti vetélkedőt rendez a FÉBE és a JE. = Mf. jún. 7. p. N. máj. 24. és júl. 29.

---

⁶ Összeállította: Sugár Isváné

332. A FÉBE Szeleczi Lajosné Varga Gertrud tervezett emlékbélyeget ad ki a Redemptio tiszteletére. = Mf. aug. 1. p.
333. Új játszótér az Orvosi Rendelőnél. A játszóeszközöket Szilágyi Dezső fafaragó népi iparművész és a Nyárfagyöngy Kft. készítette. = Jkr. máj. 24. és Mf. jún. 8. p.
334. 30. Író-olvasó találkozó Csalog Zsolt író, szociológussal. = N. máj. 31. és Mf. jún. 6. p.

Június

335. 8. Radics István kisebbségi képviselő lemond társadalmi megbízatásáról. = Mf. jún. 1.p.
336. 10. Gyalogos zárándoklat a szentkúti búcsúra.= Mf. jún. 10.p.
337. 13. Működik a Posta előtti nyilvános telefon. = Mf. jún. 1. p.
338. 15. A Samsung magyarországi fennállásának 5. évfordulója alkalmából a gyár dolgozói szabadnapot kaptak. = Mf. jún. 8. p.
339. 16. Litkei Antal c. prépost búcsúmiséje. = Mf. aug. 2. p.
340. 28. A képviselő-testület az Általános Iskola és Szakiskola igazgatójává választja Szakali Jánost, a 2. számú óvoda vezetésével Ácsné Csontos Máriát bízza meg. Mindkét megbízatás 5 évre szól. = Mf. júl. 2. p.
341. 30. Háromnapos kerékpártúra a Galga mentén a FÉBE szervezésében. = Mf. júl. 4. p.

Július

342. Kolozsné Föglér Marcella költségén felújítják a Felsőtemetői kőkeresztet és a templom melletti Szentháromság emlékoszlopot. = Mf. okt. 2. p.
343. 1. Tiborcz Zoltán lett a gazdajegyző. = Mf. júl. 2. p. és szept. 4. p.
344. 2-8. Bakancsosok IV. tábora. = Mf. júl. 5. p., N. júl. 4.
345. 6. A dániai Hinnerup város fúvőszenekeara nagyszerű koncertet adott az általános iskola udvarán. = Mf. júl. 3. p.
346. 8. A cigányválogatott labdarúgó mérkőzése. Sztárvendég: Puskás Ferenc. = Mf. júl. 6. p., Jkr. júl. 7., N. júl. 11.
347. 17-21. A BLNT népművészeti-kézműves tábora. = Mf. aug. 5. p.
348. 29. A Szombréró Kft. termékbemutatója a jászberényi Jász Expón. A kiállítást Göncz Árpád köztársasági elnök is megtekinti. = Mf. szept. 1. p.
349. 30. Emléktábla elhelyezése a Redemptio 250. évfordulója tiszteletére a Városháza homlokzatán. Ünnepi köszöntőt mond Kis Zoltán államtitkár, egy. képviselő. = Mf. aug. 1. p., Jkr. júl. 31.
350. Penczner Pál Memphisben élő jászfényszaru szarmazású festőművész kiállításának megnyitója a Városháza dísztermében. Megnyitja

Kis Zoltán államtitkár, egy. képviselő. = Mf. aug. 1. p., szept. 6. p., Jkr. júl. 29., júl. 31., aug. 5., MH szept. 4.

351. 30. A JVT alkalmából képzőművészeti kiállítást rendez a FÉBE a Városháza dísztermében. = Mf. aug. 1. p.

352. 31. A II. Fényszarui Képzőművészeti Napok. = Mf. szept. 7. p.

Augusztus

353. 1. Ivánkai József lett az új plébános. = Mf. aug. 3. p. és szept. 3. p.

354. 6. Az I. Jászfényszarui Horgász Kupa. A Béke Horgászegyesület országos rendezvénye a JVT alkalmából. Fővédnök Kis Zoltán államtitkár, egy. képviselő. = Mf. aug. 8. p., N. aug. 5., aug. 18., Jkr. aug. 5.

355. 11. Jászberény főterén felavatják Zilahi Zoltán Korsós lány c. szobrát. = Mf. szept. 1. p., Jkr. júl. 5., júl. 20., júl. 22., aug. 5., aug. 8., aug. 12., N. júl. 28., aug. 10., MH aug. 12., BK okt. 5. p.

356. 18. "Jászfényszaruért" kitüntetést adományoznak Koltay József ny. kántomak és Nagy József önkéntes tűzoltó-parancsnoknak. = Mf. szept. 2.

357. 29. Kárpótlási földárverés. = Mf. júl. 2. p.

Szeptember

358. 23. A Samsung Electronics - Magyar Rt. ötéves születésnapjára ünnepe a Budapesti Olimpiai Csarnokban. = Mf. nov. 1. p.

359. Samsung Futófesztivál '95. Sport és show-műsor a Samsung magyarországi fennállásának ötödik évfordulója alkalmából. = Jkr. szept. 5., szept. 14., szept. 25., okt. 12., N. szept. 20., szept. 25.

Október

360. A "Jászfényszaruért" Alapítvány pályázati felhívása a főiskolán, egyetemen továbbtanuló jászfényszarui diákok támogatására. = Mf. okt. 5.

361. A Deák Ferenc úti gyógyszertár bérleti jogát 5 éves időtartamra a H&T Kft. nyeri el. = Mf. nov. 1.

362. 11. Diákpolgármesterré választják Lengyel Nikolett 8. osztályos tanulót. = Mf. 1996. jan. 5. p.

363. 12. A Kecskeméti Kertészeti Egyetem hallgatóinak tanulmányi kirándulása. = Mf. nov. 9. p. és 1996. jan. 7. p.

364. 14. Jászsági Dalostalálkozó Pusztamonostoron, melyen a jászfényszarui Pávakör is részt vesz. = N. okt. 18.

365. 17. Háromszáz előfizető lakásán megszólal a telefon. = Mf. okt. 1. p.

366. 19. A művelődési ház gázfűtésének műszaki átadása. = Mf. okt. 5. p.

367. 20. Jászfényszaru-Boldog összekötő út átadása. Béke Mgtsz. olajüzemének felavatása. Boldog község bemutatkozása a Városháza dísztermében. (Néprajzi, képzőművészeti kiállítás.) Köszöntőt mond: Kis Zoltán államtitkár, egy. képviselő. = Mf. nov. 5-6-7. p., N. okt. 18., okt. 21., Jkr. okt. 20., okt. 21., okt. 25.
368. 21. Petőfi Sándor szavalóverseny Aszódon. Jakus Tímea jászfényszarui diáklány első helyezést ér el. = Mf. nov. 1. p.
369. 23. Zsámboki Lászlóné ny. iskolaigazgatónak Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt kitüntetést adományoznak. = Mf. okt. 1. p.
370. 27. Mészáros Tivadarné védőnőnek Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt kitüntetést adományoznak. = Mf. nov. 1. p., N. nov. 4.

November

371. 10. Újabb 183 előfizető lakásán szólal meg a telefon. = Mf. nov. 1. p.
372. 16. A képviselő-testület döntött: az iparüzési adót és a magán-személyek kommunális adóját 1996. jan. 1-jei hatállyal vezetik be. = Mf. nov. 1. p.
373. 17. Erzsébet-napi népművészeti, kézműves kiállítás és vásár a könyvtárban a BLNT és a Városi Könyvtár szervezésében. = Mf. dec. 5. p., N. nov. 17.
374. 20. Morvai Ferenc sportkört elnök lemond tisztségéről. = Mf. nov. 12. p.

December

375. 1. A Szabadság úti felújított járdák műszaki átadása. = Mf. dec. 1. p.
376. 2. Dániai tanulmányúton vett részt Győriné Czeglédi Márta polgármester, Kovács Lászlóné önkormányzati képviselő, Tóth Tibor FÉBE-elnök és Kaszainé Ocskó Györgyi, a Bedekovich Népfőiskolai Társaság titkára. = Mf. 1996. jan. 4. p.
377. 4-5. Újabb 300 lakást kapcsolnak be az országos távhívó hálózatba. = Mf. dec. 1. p.
378. 8. Jótékonyági hangverseny a római katolikus templomban. Patricia Bach chicagói operaénekes koncertje. A bevételt az Idősek Klubja javára ajánlják fel. = Mf. nov. 1. p. és 1996. jan. 2. p.
379. 9. "Apáról fiúra" népi gyermekjátékok közösségi bemutatója Jász-kiséren. Nagy sikerrel szerepel a Napsugár Gyermekszínpad és Erdei Gábor mesemondó. = Mf. 1996. jan. 7. p., N. 1995. dec. 8.
380. 19-jan. 2. Húsz kárpátaljai iskolás gyermek tölti az ünnepeket jászfényszarui családoknál. = Mf. 1996. jan. 1. p.

1996

Január

381. 7. Ki mit tud? területi döntő megyei döntőjébe jut Erdei Gábor, Jakus Tímea, Vidáné Dankó Szilvia. = *Mf.* febr. 4. p., márc. 1. p.
382. 12. A diákönkormányzat megemlékezést tartott a második világháborús emlékműnél. = *Mf.* febr. 1. p.
383. 13. Barna Sándort lett a sportkör elnöke. = *Mf.* jan. 10. p.
384. 22. Szabó Zsuzsanna harmadik lett az Abádszalókon rendezt irodalmi vetélkedőn. = *N.* jan. 23.
385. 25. Birminghamból érkezett vendég: Simon Delay Ipfa tanulmányozta az önkormányzat munkáját. = *Mf.* febr. 1. p.
386. 31. Megszűnik a fogorvosok közalkalmazotti jogviszonya, egyéni vállalkozóként folytatják tevékenységüket. = *Mf.* jan. 3. p., *N.* febr. 21. p.

Február

387. 1. A hatvani BDT Környezetvédelmi Bt. elnyeri a szemétszállítás megoldására kiírt pályázatot. = *Mf.* febr. 3. p.
388. 16. Harmadik alkalommal rendezik meg a FÉBE-bált. = *Mf.* márc. 4. p., *N.* febr. 16., *Jkr.* febr. 19.
389. 25. Jubileumi ünnepi szentmise Koltay József tiszteletére, akit 50 évvel ezelőtt választották kántorrá. = *Mf.* márc. 2. p.

Március

390. 8. Penczner Pál festőművész felkérésére Jászfényszarura látogat Memphisből Tilly Károly számítógépes mérnök. = *Mf.* márc. 1. p.
391. 13. Kárpótlási földárverés. = *Mf.* márc. 3. p.
392. 14. Megemlékezés, koszorúzás a Petőfi szobornál. = *Mf.* márc. 1. p.
393. 17. A FÉBE keretében megalakul a Szűcs Mihály Lovasbandérium. Kapitánnyá Ézsiás Vencelt választják. = *Mf.* ápr. 12. p.
394. 19. Tisztújító közgyűlés a Jászok Egyesületében. Tóth Tibor FÉBE-elnököt az ügyvivő testület tagjává választják. = *Mf.* ápr. 4. p., *Jkr.* márc. 21.
395. 21. Maczkó Sándorné Palócz Anna a városnak adományozza jászfényszarui ingatlanát. = *Mf.* ápr. 6. p.
396. 22. A Weöres Sándor Gyermekszínház Fesztivál megyei döntőjéből a mezőtúri regionális bemutatóra jutott be a Napsugár Gyermekszínház. = *Mf.* ápr. 8. p., *N.* márc. 23., *Jkr.* márc. 26.

397. 29. Közmeghallgatáson ismertették a költségvetést. = N. márc. 28.
 398. 31. Ki mit tud? megyei döntőjéből az országos tv-válogatóba jutott Erdei Gábor és Vidáné Dankó Szilvia. = Mf. ápr. 1. p., Jkr. ápr. 1., N. ápr. 2.

Április

399. 12. A Költészet Napja alkalmából pódium műsor vak és gyengénlátó költők, írók előadásában, melyhez László Ákos grafikus művész kiállítása is kapcsolódik. = Mf. márc. 1. p., máj. 4. p. N. ápr. 13.
 400. Költészet Napi műsor a házasságkötő teremben. Előadó Kilyen Ilka marosvásárhelyi színművész. = Mf. máj. 5. p.
 401. 13. Az erdőkertesi országos szavalóversenyen döntőbe jutnak Erdei Gábor, Jakus Tímea, Vidáné Dankó Szilvia. = Mf. ápr. 7. p.
 402. 19. Jótékonyági bál a "Jászfényszaru az Oktatásért" Alapítvány javára. A bevételt új tanterem kialakítására fordítják. = Mf. máj. 6-7. p.
 403. 20. A Jászapátin tartott Béla napi gálaműsoron közreműködik Erdei Gábor. = N. ápr. 22., Jkr. ápr. 22.
 404. 27. Országos Erőemelő Bajnokság Dabason. Kolozs Ferenc 2. helyezést ér el. = Mf. máj. 9. p.
 405. 27-28. A Weöres Sándor Gyermekszínház Fesztivál országos döntőjébe jut a Napsugár Gyermekszínház. = N. ápr. 29., Jkr. ápr. 30.

JÁSZJÁKÓHALMA⁷

1995

Június

406. 12. Fodor Dénest nevezte ki az önkormányzat az Általános Iskola igazgatójává. (Öjkv. jún.12.)

Július

407. 7-16. Vándorkiállítás a Jászkun redempció 250. évfordulója tiszteletére. (Saját felj. júl.7.)
 408. 24. Új utcanév-Redemptio (N 95. júl.24.)

Augusztus

409. 1. A svéd Trollhättans Stroband vendégjátéka. (N. 95. júl.31.)
 410. 3. Laki Ida festőművész kiállítása (Saját felj. 95. aug.3.)

---

⁷ Összeállította: Kiss Béláné

411. 3. Fotókiállítás a jász települések templomairól. (Saját felj. 95. aug.3.)
412. 5. Ki tudja bedobni a kavicsot a vasbéka szájába? A flamand népijátéknak nagy sikere volt a gyermek népi és sportjáték olimpián Jászjákóhalmán. (N. 95. aug.7., N. 95. aug.9., Jkr. 95. aug.9.)
413. 28. Értékesítésre került a gyógyszerár a szolgálati lakással együtt. Öjkv. 95. aug.28.)
414. 31. Lakossági fórumot tart Gulyás László (FIDESZ), Rajkai Gábor (KDNP) és Tóth István (MDF). (N. 95. aug.29.)

Szeptember

415. Ötvenéves a jákóhalmi Vadásztársaság. (N. 95. szept.7.)
416. 8. Jákó Kertbarát kör termékbemutatója. (Saját felj. 95.szept.8.)
417. 12. Nem differenciálnak - Fodor Dénes az iskolaigazgató bejelentette, hogy 2 párhuzamos vegyes osztályba járnak a gyerekek. (N. 95. szept.13.)

Október

418. 10. Polgári Kör alakult Jászjákóhalmán. (N. 95. okt.13.)
419. 12. Kis Zoltán államtitkár,ogy. képviselő fóruma. (N. 95. okt.12.)
420. 23. Megemlékezés, koszorúzás, megemlékezést tartott Tóth Istvánogy. képviselő. Fodor István Ferencet Kátay Gábor emlékplakettel tüntették ki ismeretterjesztő munkájáért. (N. 95. okt.21.)

November

421. 5. Emlékmise lesz az I. és II. világháború áldozataiért. (N. 95. nov.4.)
422. 19. Az önkormányzati testület parktakarító akciója. (N. 95. nov.2.)
423. 19. Megszólalt a telefon és a gázbekötések is elkezdődtek. (Öjkv. 95. nov.27.)
424. 29. Dobos László a JE vezetője a Kertbarát klubban. (95. dec. 2.)

December

425. 9. Mikulás labdarugó kupa (N. 95.dec.9.)
426. 11. Koncz Gábor irodalmi estje a Közösségi Házban. (Saját felj. 95.dec.11.)
427. 16. Varjasi találkozó - a volt tanyai iskola diákjainak találkozója. (N. 95.dec.15.)

Január

428. 8. Megalakult a Nyugdíjas Klub. (Saját felj. 96. jan..8.)

429. 27. A hagyományos iparosbállal kezdődött a báli szezon. (N. 96. febr..8.)

Február

430. 8. Horváth Attila tartott előadást a Polgári Körben a népművelés történetéről. (N. 96. febr.16.)

431. 15. Jákóhalmi képeslap jelent meg a millicentenáriumra. (N. 96.febr.15.)

432. 15. Szekeres Imre: Megfogluk az inflációt - az egy. képviselő lakossági fóruma. (N. 96.febr.16.)

433. 26. Rendezte sorait a Független Kisgazdapárt. Ideiglenes elnöknek Gyurkó István választották. (N. 96. febr.26.)

Április

434. 16. Látogatók Apátfalváról. (Oda is települtek jászok 1751-ben). (N. 96.ápr.18.,)

435. 22. Czine Mihály előadása az iskolában a Magyar Nyelv Hete alkalmából.

436. 27. Vereckénél jártak a Pro Patria hagyományörző szövetség tagjai. (N. 96. ápr.30.)

Május

437. 1. A varjasi tanyavilág volt lakóinak találkozója. (N. 96. máj.23.)

438. 6. Ki tud többet a Jászságról. Vetélkedő a Jászok Napja tiszteletére. (N. 96. máj.6.,N. 96.máj.7.)

439. 27. A kapitányréti tanyavilág lakói találkozója..

440. 29. Saját kategóriájában 82-ből 13. helyen végzett Jászfákóhalma a Kihívás Napján.

Június

441. 10. Surján László a KDNP alelnöke és Reviczky Károly párt-ügyész - egykori jákóhalmi internált - volt a Polgári Kör vendége.

JÁSZKISÉR⁸

1955

Május

---

⁸ Összeállította: Szakál Jánosné

442. 24. "Óvd a természetet" címmel a helyi óvodások környezetvédelmi témájú rajziból nyílt kiállítás a Művelődési Házban. (N. 95. 120.sz.)

443. 25. A képviselő-testület magánkézbe adta a gyógyszerárát. (Öjkv.)

Június

444. 15. Csete Balázs rajztanár és néprajzkutató anyagaiból nyílt kiállítás Kiskunfélegyházán. (N. 95. 138.sz. 12.p.)

445. 27. 34 km gázvezetékét fektettek le. 800 lakás és közintézmény fűtését biztosítja. (N. 148.sz. 3.p.)

Július

446. 1. Szakál Jánosné Torma Eszter könyvtárvezető lett. (Öjkv. 95. jún. 29.)

447. 5. Elkezdődött a II. földalap árverése. (N. 95. 149.sz. 28.p.)

448. 31. A svéd Trollhattans Strobånd koncertje. (N. 95. 177.sz. 12.p.)

Augusztus

449. 12. II. Jászsági Gyermek-néptánc fesztivál. (N. 95. 187.sz. 12.p.)

450. 13. A Jász-ház megnyitása. Beszédet mondott: Hortiné Bathó Edit a Jász Múzeum igazgatója. (N. 95. 187.sz. 12.p.)

451. 13. Tálás Ernő operaénekes (Stockholm) vendégszereplése. (N. 95. 187.sz. 12.p.)

452. 13. A Gyermek-néptánccsoport Niederlenzben lépett fel. (N. 200.sz. 3.p.)

453. 29. Jászsági általános iskolások sportversenye. (N. 95. 229.sz. 12.p.)

Október

454. 19. A nagyközség csatlakozott a Vasutas Települések Szövetségéhez. (Öjkv. 95. okt. 19. 4.p.)

November

455. 20. 127 épületben már gázzal fűtenek. (N. 95. 273.sz. 1.p.)

December

456. 9. VI. Apáról-fiúra népi gyermekjátékok bemutatója. (N. 95. 288. sz. 12. p.)

457. 10. Megalakult a Gyermekönkormányzat. (N. 95. 290.sz. 1.p.)

458. 22. Jászkisér alapító tagként lépett be a Jászsági Falusi Turizmusért Egyesületbe. (N. 95. 300.sz. 1.p.)

1996

Március

459. 25. A megyei néprajzi és nyelvjárási pályázaton első díjat nyert a Csete Balázs Szakkör "Református és katolikus népszokások Jászkiséren" című dolgozata. (N. 96. 71.sz. 3.p.)

460. 28. Beindul a zeneoktatás a szolnoki Ádám Jenő Magánzeneiskola közreműködésével. (Öjkv. 96. március 28.)

Április

461. 27. Községi küldöttség utazott Ómoravicára az újrafelépítés 210. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségre. (Ki. 96. 4.sz.)

JÁSZLADÁNY⁹

1995

Június

462. 3. Sarlós Boldogasszonyi búcsú, Kladiva Imre a jászalsószentgyörgyi esperes tartotta, az egyházi énekeket Tóth Ernő operaénekes (Stockholm) énekelte. (JK 153.sz. 1. és 3.p.)

463. 6. Bizonytalan a közbiztonság. Id. Orosz Imrétől az utóbbi 3 évben több sertést, birkát, borjút loptak el mint azelőtt 30 év alatt. (JK 95. 156.sz.)

Július

464. 18. Nagy károkat okozott a jégverés. (JK. 95. 166.sz.)

Augusztus

465. 9. A hívek Máriapócsra zarándokoltak. (JK. 95. aug.9.)

Szeptember

466. 4. Átadták az iskola 120 millió forintért készült második szárnyát. Jelen volt Szekeres Imre egy. képviselő és Szabó János, a kultuszminisztérium államtitkára. (JK. 95. 207.sz. 1.p.)

December

467. 22. Gázlánggyújtás.

1996

Január

---

⁹ Összeállította: Bagi Gellértné

468. 15. Jótékonyági hangverseny a fiatalok továbbtanulását segítő alapítvány javára. Közreműködött: Tálás Ernő operaénekes (Stockholm) és Drávucz János zongoraművész. (JK. 96. jan.)

Február

469. 3. Bagi Gábor történész előadása: Jászladány és környéke történelmi emlékei címmel. (JK. február 3.)

470. 28. Szekeres Imre egy. képviselő fóruma.

Március

471. 20 - júl.31-ig a honfoglalási ünnepségek. (Öjkv. 96. márc. 20.)

472. 8. Nőnap az általános iskolában. Közreműködött: Pécsi Ildikó és Dobsa Sándor. Az ünnepségen megjelent Szekeres Imre egy. képviselő. (Lh. márc.8. 58.sz.)

Április

473. 22. Helyesíró verseny az iskolában a Magyar Nyelv hete alkalmából. (Öjkv. Lh. márc. 21.)

Május

474. 10-12, Basserdorf (Svájc) küldöttségének látogatása. (Lh.96. május)

JÁSZTELEK¹⁰

1995

Május

475. 25. A Hunyadi Napok keretében felavatták a Hunyadi Mátyás Ált.Isk. új zászlóját. Díszvendég: Szekeres Imre egy. képviselő. (N. 95. 122.sz.)

476. 29. Megrendezésre került a falu apraját-nagyját megmozgató Kihívás Napja.

Július

477. 31. A JVT ünnepélyes helyi megnyitója. Kisbakonyi Zoltánné polgármester emlékezett meg falunk történetének néhány fordulópontjáról.

478. 31-aug.12-ig Borbás Valéria, Benyó György és Kuli Zsolt jásztelki amatőr festőművészek kiállítása. A Szabadság úti Tájházban helytörténeti kiállítást rendeztek. (JVT)

Augusztus

479. 6. Szentmise a "Havasboldogasszony" kápolnánál, a misét celebrálta Kiss Lajos plébános. A rendezvényt sorozatot cigány folklór esttel zártuk.

---

¹⁰ Összeállította: Fülöp Istvánné

480. 12 Cigányestet rendezett a Lungo Drom helyi szervezete, beszédet mondott Illés Tibor a Lungo Drom helyi vezetője.

Okotóber

481. 23. Bál a helyi Sport Egyesület javára. A befolyt összeget a futballcsapat működésére fordították.

December

482. 12. "Gázláng" gyűjtása az orvosi rendelő előtt. A gázszolgáltatást több mint 200 lakás igényelte.

December

483. Karácsonykor már több lakásban üzemeltek a telefonok.

1996

Március

484. 15. Nemzeti ünnepünkön a "Jásztelek Községért" kitüntetést Kisbakonyi Józsefné kapta.

485. 23. Bál az iskola javára. Megnyitotta Urbán István iskolaigazgató. Az előadók az iskola diákjai és tanárai voltak.

Április

486. 20. Versmondó verseny általános iskolásoknak. Vendégek: Anus József író és Szekeres Imre egy. képviselő.

Rövidítések

BK = Berényi Kármentő

J. = Jászkürt

Jkr. = Jászkun Krónika

Ju. = Jász Újság

Jv. = Jászvidék

K. = Krónika

Ki = Kisér

Lh = Ladányi Hírek

Mf. = Mi újság Fényszarun ?

M. = Meghívó

MH. = Magyar Hírlap

N. = Új Néplap

Népsz. = Népszava

Öjkv. = önkormányzati ülés jegyzőkönyv

Szk. = Szentgyörgyi Krónika

T á r g y m u t a t ó

adventi műsor 104, 107
 alapítványi bál 91, 186
 Alsó-jászsági Anna Bál 8
 Antal Vince kopjafája 129
 Apáról fiúra népijáték bemutató 34, 379, 456
 Apátfalva 434
 Apponyi Emlékérem 211
 Apponyi emlékest 280
 Aprítógépgyár 302
 autógéztöltő állomás 217
 autós túraverseny 234
 Ágóiak Baráti Egyesülete 21, 25
 álarcos bál 13
 Árokszállási Képzőművészeti Műhely 162
 Árokszállásiak Baráti Köre 150, 178
 Bacsó Nándor földrajzverseny 44
 Bajcsy-Zsilinszky úti Ált. Isk. 317
 Bakancsosok tábora 344
 Barkóca Gyermek Táncegyüttes 299
 Basserdorf (Svájc) 474
 Birmingham 385
 Boldog (község) 367
 Berény Műhely 252
 bémálás 53
 Bod Péter könyvtárhasználati verseny 119
 Chachi-Drom 166
 Cieszin Régió 298
 cigány kisebbségi önkormányzat 255
 cigány kultúra 125, 166, 322, 479, 480
 Csángó Fesztivál 219
 cserkészcsapat 183
 Csete Balázs Honismereti Szakkör 444, 459
 Csörsz Kupa 158
 Damjanich úti Ált. Isk. 47, 58, 91
 Deák Ferenc Gimnázium 144, 151, 181, 186
 Demoszthenész Beszédhibások Egyesülete 257
 Déryné Művelődési Központ (Id. DMK)
 Déryné-emlékünnepe 240
 diákolimpia 101

diákpolgármester 362
DMK 214, 221, 240, 245, 252, 270
Electrolux Ceisure Applicances 256
Életmentő emlékérem 135
elsőáldozás 57
erdőbirtokosi társulat 325
Az Év Edzője 111
Az Év Sportolója 111
falusi túrizmus 88
Fényszarui Képzőművészeti Napok 352
FÉBE (Fényszaruiak Baráti Egyesülete) 331, 332, 341, 354, 388
FKgP 253, 433
Független Kisgazda-Földmunkás és Polgári Párt (ld. FKgP)
gazdajegyző 67, 128, 343
gazdakör 218, 277
gázellátás, gázlánggyújtás 12, 32, 64, 70, 94, 147, 153, 179, 445, 467, 482
Gépipari Tudományos Egyesület Jászberényi Szervezete 232
gépkör 277
Golf Silver táncklub 192
Goslar 227
Grafenstein 52
Gyakorló Ált. Iskola 289, 313
Gyemekbarát Mozgalom 76, 132
gyermekönkormányzat 457
gyógyszertári privatizáció 152, 180, 413, 443,
hagyományozó tábor 72
Hajta 50 teljesítménytúra 203, 242, 318
hangverseny 80, 104, 107, 114, 124, 168, 345, 378, 451, 462, 468
Havas Boldogasszony kápolna 165
hegyközség 248
Heitrenried 20
Hinnerup 345
Honfoglalás 1100. évfordulója Ld. Millecentenárium
honismereti mozgalom, pályázat 189, 331
hőcserélő üzem 260
Hősök Napja 200, 204, 320
Hunyadi Napok 475
Ice Lehel HC 194, 265
idősek, betegek napja 69, 177
Ipari Szakmunkásképző Isk. 103
Iparosbál 429

IPOSZ-díj 273
Irán, Yazd megye 235
Író-olvasó találkozó 2, 167, 334
István király Ált. Isk. 115, 122, 136
Jákó kertbarát Kör 416, 424
Jász-bál 275
Jász-Com Rt. 315
Jász-Expo 348
Jász-ház 450
Jász Múzeum 197, 213, 244, 268, 271, 312
Jászsószentgyörgy 1-17
Jászágó 18-42
Jászapáti 43-141
Jászapáti Néptánc-együttes 47, 121
Jászapáti Nőikar 52, 114
"Jászapáti Városért"-kitüntetés 82
Jászapáti Városüzemeltető Kft. 110
Jászárokszállás 142-192
Jászárokszállás Díszpolgára 170, 191
Jászárokszállás Városért érem 170, 191
Jászberény 193 321
Jászberény Díszpolgára 207, 211
Jászberényi Gazdák és Polgárok Köre Id. gazdakör
Jászberényi Röplabda Klub 237, 311
Jászberényi Sport Egyesület (Id. JSE)
Jászberényi Tanítóképző Főiskola (Id. JTKF)
Jászfényszaru 322-405
Jászfényszaru az Oktatásért Alapítvány 402
Jászfényszaruért Alapítvány 324, 360
Jászfényszaruért-díj 356
Jászfényszarui Horgász Kupa 354
Jászvár Jászsági Információs KHT 230
Jászjákóhalma 406 - 441
Jázkisér 442 - 461
Jázkun Redemptio Id. redemptio
Jászladány 462 - 474
Jázmédia Jászsági Információs KHT 286
Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért díj 225
JE 292, 394, 424
Jászok Egyesülete (Id. JE)
Jászok Napja 438

Jászok Világtalálkozója (lásd. JVT)
A Jászság a Magyar Kultúrában 216
Jászságért Díj 211
Jászsági ÁFÉSZ 246, 251, 289
Jászsági Cigánynap 255
Jászsági Dalostalálkozó 26, 38, 364
Jászsági Falusi Túrizmusért Egyesület 102, 458
Jászsági Gyermenéptánc Fesztivál 449
Jászsági Helyesíró Verseny 39
Jászsági Népi Együttes 224, 240
Jászsági Önkormányzatok Szövetsége 142
Jászsági Polgármesterek Fóruma 327
Jászsági Randevú 75
Jászsági Rock Fesztivál 258
Jásztelek 475 - 486
Jásztelek Községért Díj 484
Jászvidék 163
Játék határok nélkül vetélekdő 28
jegyzőválasztás 134
jótékonysági bál 87, 115, 186, 481, 485
jótékonysági hangverseny 378, 468
JSE 234
JTKF 216, 239, 250, 303
jubileumi szentmise 389
JVT 24, 169, 211, 351, 354, 477
Kamilliánus család 87
Karácsony 35, 109
Karácsonyi Kupa (jégkorong) 265
Kátai Gábor emlékérem 420
KDNP 171, 177, 441
Kecskeméti Kertészeti Főiskola 363
képviselő-testület 46, 60, 90, 144, 200, 321, 340, 372, 443
képzőművészeti tábor 77
Keresztény Demokrata Néppárt (ld. KDNP)
kertbarát kör 185
Képzőművészet Barátainak Köre 295
Kertészek Áruháza 283
Kézműves Kamara 148
Ki mit tud? 78, 121, 381, 398

Kiállítás 15, 55, 73, 75, 160, 166, 199, 201, 213, 215, 244, 245, 252, 289, 291, 293, 313, 350, 351, 367, 373, 399, 400, 410, 411, 442, 444, 478

Ki tud többet a Jászságról ? 438

Kihívás Napja 6, 440, 476

Korsós lány Kútja 222, 355

Kós Károly Díj 262

Költészet Napja 399, 400

Könyvtár 15, 16, 24, 45, 71, 159, 215, 220, 243, 373, 446

Köszölgátért kitüntetés 247, 297

közmeghallgatás 126, 397

Közösségi Ház (Jásziákóhalma) 426

Kulturális Tudományos Hetek 300

labdarúgó mérkőzés 175, 205, 346

lakossági fórum 64, 308, 414, 432

Lehel-Electrolux 229

Lehel Kocogónap 314

Lehel kürt 268, 290

Lehel Vezér Gimnázium 227, 231

Lippay Lajos Ált Isk. 14

Lungo Drom (Jásztelek) 480

Madarak és Fák napja 294

Magyar Demokrata Fórum (ld. MDF)

Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt 370

Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt 369

Magyar Nyelv Hete 139, 303, 435, 473

Magyar Szocialista Párt (ld. MSZP)

Magyar Tehetség gondozó Társaság 254

Magyarországi Gyermekbarátok Mozgalma 86

majális 42, 43

Máltai Szeretetszolgálat 3

Március 15-i ünnepség 392, 484

Máriapócs 465

MDF 61

II. világháborús emlékűnnepség 29, 36, 204, 320, 382, 421

MÉH telep 96

Memphis 390

Menedzser Klub Egyesület 309

Mészáros Lőrinc Gimnázium és Szakközépiskola 106

Mikulás Kupa 425

Millecentenárium 30, 305, 431, 471

motocross verseny 304
mozgássérültek 31, 49
MSZP 97
Munkaügyi Központ 105
Muzsikáért Alapítvány 140
Nagyboldogasszony Katolikus Ált. Isk. 198, 236
Nagycsaládosok Egyesülete 77
Napsugár Gyermeszínpad 329, 379, 396, 405
Népdalkör 38
Népművészet Ifjú Mestere 224
népművészet, néptánc 109, 160, 347
Nyugdíjas klub 45, 73, 428
Október 23-i ünnepség 247, 420
Ómoravica 461
országgyűlési képviselők 91, 120, 157, 211, 327, 328, 349, 350, 354,
367, 419, 432, 466, 470, 486
Országos Erőemelő Bajnokság 404
Országos Fotós Konferencia 271
Országos Mézvásár 214
Országos Társastánc Verseny 146
Önkormányzati Képviselők Baráti Köre 285
Önkormányzati Szövetségek Tanácsa 261, 272, 276
öntözési fórum 120
Őszi ÁFÉSZ Napok 246
56-os Jászok Világtalálkozója 212
56-os Szövetség Jászsági Szervezete 212, 249
Palotásy János Vegyeskar 225
pávakör 364
Petőfi szobor 10
POFOSZ Jászsági Szervezete 278
pódium 282
polgári kör 280, 418, 430, 441
polgármesterek 9, 175, 184, 206, 247, 272, 276, 306, 320, 327, 376
polgári védelem 136
Portelek 308
Pro Patria Szövetség 305, 436
Pro Urbe díj 297
Rácz Aladár emlékműsor 75, 123, 124
Rádió Jászberény 209, 233, 259
II. Rákóczi Ferenc Ált. Isk. 156

redemptio 16, 47, 72, 78, 81, 145, 169, 195, 213, 323, 324, 326, 331,
349, 407, 408
rejtvényfejtők 65
rendőrség 51, 274
Roma Művészeti Napok 166
Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat 267
Rövidpályás Gyorskorcsolya Diákolimpia 269
Rubint diploma 84
Samsung Gyár-fesztivál 328, 338, 358, 359
Sáros András Alapítvány 263
Sedalia 206
sportegyesület 18
Szabad Demokraták Szövetsége (ld. SZDSZ)
Szabadság Pillanatai vetélkedő 297
Szabadtéri Táncház 161
Szakma Kiváló Tanulója 56
Szatmári László Méhészegyesület 214
Széchenyi István Ált. isk. 151, 156
Székely Mihály Ált Isk. 196
Székely Mihály Zenei Napok 300, 310
Szent György Alapítvány 11, 13
Szent györgy Napi Vigasságok 1, 17
Szent István napi ünnepség 82, 171, 226
Szentkúti egyházközség 281
színjátszó szakkör 24, 40
Sombrero kft. 348
Szűcs Mihály Lovasbandérium 393
szüreti multság 24, 25, 95
tájház 176
társastánc verseny 146
Tarsus 299
tehetségfejlesztés 254
telefonfejlesztés 23, 64, 116, 337, 365, 371, 377, 423, 483
tenisztanfolyam 66
Trollhättans Stroband 409, 448
tűzoltóság, tűzoltóverseny 62, 182, 190, 193, 208, 330,
Újireg 178
utcabál 74
Vadásztársaság (Jászfákóhalma) 415
Vágó Pál-émlékünnepség 93
Varjasi találkozó 427, 437

Vállalkozásfejlesztési Iroda 59
Város Napja 296, 297, 298
Város és Faluvédők Szövetsége 223
Városvédő és Szépítő Egyesület 92, 202, 262, 275, 307
Vásárhelyi Emlékünnepség 202, 317
Vasas Munkásénekkar 114
Vasutas települések Szövetsége 454
Vechta 193, 198, 227, 236
Vereckei-hágó 305, 436
Vöröskereszt 27, 35, 108
zenés könyvtári esték 100